

ISSN 1857-4440

eISSN 2587-3393

**INSTITUTUL
DE RELAȚII INTERNAȚIONALE
DIN MOLDOVA**

Relații Internaționale Plus

**Revistă științifico-practică
Nr. 2 (16) 2019**

COLEGIUL DE REDACȚIE

Artiom MALGHIN, doctor în științe politice, conferențiar universitar, MIIIMO(Y), Federația Rusă

Stanislav CERNEAVSCHIL, doctor habilitat în istorie, profesor universitar, Centrul de Cercetări Științifice, MIIIMO(Y), Federația Rusă

Stanislav KNIAZEV, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Universitatea Internațională MIITCO, Republica Belarus

Vasilii SACOVICI, doctor habilitat în științe politice, profesor universitar, Universitatea Națională Tehnică din Belarus, Republica Belarus

Vladimir GUTUROV, doctor habilitat în filosofie, profesor universitar, Universitatea de Stat din Sankt-Petersburg, Federația Rusă

Iordan Gheorghe BĂRBULESCU, doctor în științe politice, profesor universitar, SNSPA

Ioan HORGA, doctor în științe politice, profesor universitar, Universitatea din Oradea, România

Ion IGNAT, doctor în științe economice, profesor universitar, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, România

Vladislav GROSUL, doctor habilitat în istorie, profesor universitar, Institutul Istoriei Rusiei al AȘR, Federația Rusă

Vladislav MACARCIUC, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Institutul de Drept și Psihologie a Universității Tehnice Naționale din Livov, Ucraina

Alexandru SÎCI, doctor habilitat în istorie, profesor universitar, Universitatea Națională „Iurii Fedkoviici” din Cernăuți, Ucraina

Chris GRANT, doctor în științe politice, Universitatea din Mercer, orașul Macon, Statul Georgia, SUA

Mincio MINCEV, doctor habilitat în filosofie, profesor universitar, Centrul Științific Bulgar Euroasiatic, Bulgaria

Ludmila LIPCOVA, doctor în istorie, Facultatea de Relații Internaționale a Universității Economice din Bratislava, doctor habilitat în științe economice, profesor universitar, Republica Slovacă

Stanislav MRAZ, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Universitatea «DANUBIUS», Republica Slovacă

Alexandru BURIAN, doctor habilitat în drept, profesor universitar, CNA

Victor JUC, doctor habilitat în științe politice, profesor cercetător, ICJP al AȘM

Valeriu CUȘNIR, doctor habilitat în drept, profesor universitar, ICJP al AȘM

Iurii CROTENCO, doctor habilitat în științe economice, profesor universitar, IRIM

Mihail BÎRGĂU, doctor habilitat în drept, profesor universitar, IRIM

Vitalie CAZACU, doctor în științe economice, conferențiar universitar, IRIM

ECHIPA REDACȚIONALĂ

Redactor-șef: Sergiu NAZARIA, doctor habilitat în științe politice, profesor universitar, IRIM

Redactor-șef adjunct: Ludmila ROȘCA, doctor habilitat în filosofie, profesor universitar, IRIM

Redactor-științific: Valentin BENIUC, doctor habilitat în științe politice, profesor universitar, IRIM

Redactor (limba română): Natalia Ciobanu

Fondator: Institutul de Relații Internaționale din Moldova

Înregistrată la Ministerul Justiției al RM în data de 24 noiembrie 2017

Revista a primit statut de publicație științifică de profil, categoria “B”, prin Decizia Consiliului de Conducere al Agenției Naționale de Asigurare a Calității în Educație și Cercetare nr. 16 din 9 iulie 2019 cu privire la evaluarea, clasificarea și monitorizarea revistelor științifice. Revista se declară publicație științifică cu Acces Deschis, în baza Licenței Creative Commons Attribution 4.0 International Public License (CC BY), este inclusă în baza de date naționale: Instrumentul Bibliometric Național.

ISSN 1857-4440
eISSN 2587-3393

**INSTITUTE
OF INTERNATIONAL RELATION
OF MOLDOVA**

International Relations Plus

Scientific-practical journal
No. 2 (16) 2019

EDITORIAL BOARD

Artiom MALGHIN, PhD in Political Science, associate professor, MGIOM (U), the Russian Federation

Stanislav CERNEAVSCHII, doctor habilitate in History, university professor, Center for Scientific Research, MGIMO (U), the Russian Federation

Stanislav KNIAZEV, doctor habilitate in Law, university professor, International University of Medicine and Pharmacy (MITSO), the Republic of Belarus

Vasiliï SACOVICI, doctor habilitate in Political Sciences, university professor, Technical University of Belarus, the Republic of Belarus

Vladimir GUTUROV, doctor habilitate in Philosophy, university professor, State University of Sankt-Petersburg, the Russian Federation

Jordan Gheorghe BĂRBULESCU, PhD in Political Sciences, university professor, SNSPA

Ioan HORGA, PhD in Political Sciences, university professor, Oradea University, Romania

Ion IGNAT, PhD in Economic Sciences, university professor, „Alexandru Ioan Cuza” University, Iasi, Romania

Vladislav GROSUL, doctor habilitate in History, university professor, Russian Academy of Sciences Institute of Russian History, Russian Federation

Vladislav MACARCIUC, doctor habilitate in Law, university professor, Institute of Law and Psychology of the National Technical University of Livov, Ukraine

Alexandru ȘICI, doctor habilitate in History, university professor, „Iurii Fedkoviçi” National University of Chernivtsi, Ukraine

Chris GRANT, Phd in Political Science, Mercer University, the city of Macon, Georgia, the USA

Mincio MINCEV, doctor habilitate in Philosophy, university professor, Bulgarian Euro-Asian Academy of Sciences, Bulgaria

Ludmila LIPCOVA, PhD in History, Faculty of International Relations of the University of Economics from Bratislava, doctor habilitate in Economics, university professor, the Slovak Republic

Stanislav MRAZ, doctor habilitate in Law, university professor, „DANUBIUS” University, the Slovak Republic

Alexandru BURIAN, doctor habilitate in Law, university professor, CNAA

Victor JUC, doctor habilitate in Political Sciences, research professor, ICJP of the ASM

Valeriu CUȘNIR, doctor habilitate in Law, university professor, ICJP of the ASM

Iurii CROTENCO, doctor habilitate in Economic Sciences, university professor, IRIM

Mihail BÎRGĂU, doctor habilitate in Law, university professor, IRIM

Vitalie CAZACU, PhD in Economic Sciences, associate professor, IRIM

EDITORIAL TEAM

Editor-in-Chief: Sergiu NAZARIA, doctor habilitate in Political Sciences, university professor, IRIM

Deputy Editor-in-Chief: Ludmila ROȘCA, doctor habilitate in Philosophy, university professor, IRIM

Scientific Editor: Valentin BENIUC, doctor habilitate in Political Sciences, university professor, IRIM

Editor (Romanian): Natalia Ciobanu

Founder: Institute of International Relations of Moldova

Registered at the Republic of Moldova's Ministry of Justice on 24 November, 2017

The journal has been granted the status of a scientific publication of the profile, category “B”, by Decision no. 16 of July 9, 2019 of the National Agency for Quality Assurance in Education and Research regarding the evaluation, classification and monitoring of scientific journals. The journal is an Open Access scientific publication based on the Creative Commons Attribution 4.0 International Public License (CC BY), and is included in the national database:

National Bibliometric Instrument.

© IRIM, 2019

SUMAR

DISCURSUL POLITOLOGIC INTERNAȚIONAL: PROBLEME ACTUALE

Valentin BENIUC , <i>doctor habilitat în științe politice, profesor universitar, IRIM</i> Liliana BENIUC , <i>doctor în științe politice, IRIM</i> Diplomația publică a Uniunii Europene	9
Valentin BENIUC , <i>doctor habilitat în științe politice, profesor universitar, IRIM</i> Sergiu NAZARIA , <i>doctor habilitat în științe politice, profesor universitar, IRIM</i> Politica sovietică în Europa de Est în anii 1944-1945 prin ochii politicienilor și analiștilor occidentali, viziunea lor asupra rolului Uniunii Sovietice în perioada postbelică	21
Petru FURTUNĂ , <i>doctor în istorie, conferențiar universitar, IRIM</i> Concepția păcii democratice în teoria relațiilor internaționale	36
Simion ROȘCA , <i>doctor în filosofie, conferențiar universitar, IRIM</i> Cultura – factor de dezvoltare durabilă a societății	44
Victor STEPANIUC , <i>doctor în istorie, conferențiar universitar, IRIM</i> Dezmembrarea teritorială și anihilarea statalității Moldovei în sec. XIX: aspecte politico-diplomatice	57
Eti Leon Ben Nun , <i>doctorandă, IRIM, Statul Israel</i> Ludmila ROȘCA , <i>doctor habilitat în filosofie, profesor universitar, IRIM</i> Agresiunea sexuală - fenomen cu impact negativ asupra vieții sociale	69

PROCESELE INTEGRAȚIONISTE ȘI ECONOMIA GLOBALĂ

Vitalie CAZACU , <i>doctor în științe economice, conferențiar universitar, IRIM</i> Vlad PLETNIOV , <i>doctorand, IRIM</i> Experiența țărilor din CSI în promovarea diplomației economice	82
Elena BĂDĂRĂU , <i>doctor în științe economice, IRIM</i> Dezvoltarea comerțului electronic în Republica Moldova în contextul dezvoltării Strategiei UE	99
Tatiana ANDREEVA , <i>doctor în științe economice, conferențiar universitar, IRIM</i> Evghenii GROSU , <i>doctorand, IRIM</i> Paradigma economiei inovative, ca bază a dezvoltării progresive a statului	106
Svetlana BILOOCAIA , <i>doctor în științe economice, conferențiar universitar, ASEM</i> Particularitățile pieței de capital în Republica Moldova și principalele direcții de dezvoltare ale acesteia în baza experienței Uniunii Europene	117

Daniela BUMBAC, *doctorandă, USM*

Modalități moderne de finanțare: particularități și oportunități130

DREPT NAȚIONAL ȘI INTERNAȚIONAL EUROPEAN

Constantin LAZARI, *doctor în drept internațional public, conferențiar universitar, IRIM*

Constantin Constantin LAZARI, *AML Specialist la Uniunea Avocaților din Republica Moldova*

Ordinea juridică internațională141

Cristina CEBAN, *doctor în drept, conferențiar universitar, USEM*

Maxim BRAILA, *doctorand, USEM*

Drepturile și obligațiile statelor neriverane din zona economică exclusivă158

Natalia CTITOR, *doctor în drept, conferențiar universitar, IRIM*

Esența juridică a contractului de achiziții publice și formele lui167

Mihail BÎRGĂU, *doctor habilitat în drept, profesor universitar, IRIM*

Nichifor CARPOV, *doctor habilitat în drept, profesor universitar,*

Universitatea de Stat de Comerț Internațional Financiar din Ucraina

Managementul polițienesc ca disciplină de drept pentru protecția ordinii publice în timpul diverselor evenimente publice177

Ion BURUIANĂ, *doctor în drept, conferențiar universitar, IRIM*

Metodele alternative de soluționare a litigiilor în dreptul privat182

CONTENTS

INTERNATIONAL POLITICAL DISCOURSE: RELEVANT PROBLEMS

Valentin BENIUC , <i>doctor habilitate in Political Sciences, university professor, IRIM</i> Liliana BENIUC , <i>PhD in Political Sciences, IRIM</i> The public diplomacy of the European Union	190
Valentin BENIUC , <i>doctor habilitate in Political Sciences, university professor, IRIM</i> Sergiu NAZARIA , <i>doctor habilitate in Political Sciences, university professor, IRIM</i> Soviet politics in Eastern Europe in 1944-1945 by the eyes of western politicians and analysts and their vision of the role of the Soviet Union in the post-war period	203
Petru FURTUNĂ , <i>PhD in History, associate professor, IRIM</i> Theory of Democratic Peace	216
Simion ROȘCA , <i>PhD in Philosophy, associate professor, IRIM</i> Culture - a sustainable development factor in Europe	224
Victor STEPANIUC , <i>PhD in History, associate professor, IRIM</i> Territorial dismemberment and annihilation of the statehood of Moldova: political-diplomatic aspects	237
Eti Leon Ben Nun , <i>PhD student, IRIM, State of Israel</i> Ludmila ROȘCA , <i>doctor habilitat in Philosophy, university professor, IRIM</i> Sexual aggression - phenomena with negative impact on social life	254

INTEGRATIONAL PROCESSES AND GLOBAL ECONOMY

Vitalie CAZACU , <i>PhD in Economic Sciences, associate professor, IRIM</i> Vlad PLETNIOV , <i>PhD student, IRIM</i> CSI country experience in promoting economic diplomacy	266
Elena BADARAU , <i>PhD in Economic Sciences, IRIM</i> Development of e-commerce in Republic of Moldova in contexts of developing UE Strategy	282
Tatiana ANDREEVA , <i>PhD in Economic Sciences, associate professor, IRIM</i> Evghenii GROSU , <i>PhD student, IRIM</i> The paradigm of innovative economy as the basis of the progressive development of the state	289

Svetlana BILOOCAIA, *PhD in Economic Sciences, associate professor, ASEM*
The peculiarities of capital market in the Republic of Moldova and main directions of its development based on European Union experience297

Daniela BUMBAC, *PhD student, USM*
Modern modalities of financing: particularities and opportunities310

NATIONAL AND INTERNATIONAL EUROPEAN LAW

Constantin LAZARI, *PhD in Public International Law, IRIM*
Constantin Constantin LAZARI, *AML Specialist at the Bar Association of the Republic of Moldova, IRIM*
International legal order320

Cristina CEBAN, *PhD in Law, associate professor, USEM*
Maxim BRAILA, *PhD student, USEM*
Rights and duties of the non-coastal states in the exclusive economic zone336

Natalia CTITOR, *PhD in Law, IRIM*
The legal essence of the public acquisitions contract and its forms345

Mihail BIRGAU, *doctor habilitat in Law, university professor, IRIM*
Nichifor KARPOV, *doctor habilitat in Law, university professor, Ukrainian State University of Finance and International Trade*
Police management as a legal discipline for the protection of public order during different public events355

Ion BURUIANA, *PhD in Law, associate professor, IRIM*
Alternative methods of dispute resolution in private law360

DISCURSUL POLITOLOGIC INTERNAȚIONAL: PROBLEME ACTUALE

DIPLOMAȚIA PUBLICĂ A UNIUNII EUROPENE

Valentin BENIUC, *doctor habilitat în științe politice, profesor universitar, IRIM*

(irim@irim.md)

Liliana BENIUC, *doctor în științe politice, IRIM*

(lauriliana@yahoo.com)

Rezumat

Articolul prezintă un studiu al diplomației publice a Uniunii Europene, prin evidențierea sarcinilor, direcțiilor, priorităților și mijloacelor ei de realizare. Diplomația publică reprezintă un mijloc de influență comunicațională a statului asupra opiniei publice internaționale, pentru realizarea anumitor interese strategice. Concluzia formulată de autori este că diplomația publică a Uniunii Europene este diplomația axată pe «soft power», fiind o activitate mai eficientă în problemele de politică externă, decât activitatea instituțională și politicile de securitate și apărare europene.

Cuvinte-cheie: *diplomația publică europeană, diplomația culturală europeană, diplomația Uniunii Europene, delegațiile Uniunii Europene, Tratatul de la Lisabona.*

CZU: 341.7:341.217

Actualmente, informația precum dezinformația după volum a devenit incomensurabilă cu cea de acum zece ani, iar mijloacele de comunicare/informare se deosebesc printr-o capacitate funcțională și viteză, capabile să restrângă spațiile mari pînă la crearea unor constante premise de conflict. În situația creată diplomația tradițională, care la nivel bilateral încearcă să informeze statele partenere, etalînd propriile succese în domeniile economic, politic și socio-cultural nu se mai isprăvește cu misiunea de formare a imaginii pozitive scontate. Sarcinile diplomației contemporane au devenit mult mai complicate și rezidă în capacitatea statului, societății civile de a impresiona celelalte state și societăți de pe mapamond. În acest sens, un rol important i se atribuie diplomației populare, care urmărește consolidarea continuă a înțelegerii reciproce, compatibilitatea în viziunile și acțiunile internaționale. În cazul Uniunii Europene se insistă asupra promovării valorilor UE, îmbunătățirii percepției acesteia în lume. Acțiunea dată este direcționată preponderent spre politicieni, legislatori, organizații neguvernamentale, oameni de cultură, colaboratori științifici, tineretul studios.

Îmbinarea de cuvinte *diplomația populară* se folosește încă din secolul al XIX-lea. De exemplu, gazeta britanică *London Times* de la 1856, folosea această îmbinare pentru a semnifica diplomația de «cumsecădenie» (traducere liberă) [1]. Cîțiva ani mai tîrziu ziarul *The New Times* folosea aceeași îmbinare pentru a explica «diplomația deschisă» [2]. În accepțiunea contemporană, noțiunea «diplomația publică» (*public diplomacy*) pentru prima dată a fost lansată în circuitul științific în 1965 de către decanul Școlii de drept și diplomație pe lângă Universitatea Tufts, Edmond Halliyon, pentru a semnifica procesul prin intermediul căruia subiecții internaționali își ating dezideratele politice internaționale, influențînd populația statelor străine [3]. Halliyon aborda diplomația populară sub aspect neutru și în calitate de sinonim al noțiunii de «propagandă», care în engleză are o conotație negativă. La nivel politic, termenul abordat a fost folosit, pentru prima dată, în cadrul Congresului SUA (1977) și inserat în raportul Comisiei Murphy cu privire la organizarea aparatului/serviciului extern [4].

Cu timpul diplomația publică s-a transformat într-un fenomen multidimensional și controversat, care poate fi determinat, constată profesorul Țvetcova N.A., drept un sistem de interacțiune a statelor cu societățile de peste hotare [5]. În lato-senso, diplomația publică reprezintă un mijloc de influență comunicațională a statului interesat,

asupra opiniei publice internaționale pentru realizarea anumitor scopuri politice, diplomatice, militare, economice, guvernele elaborînd în acest sens conținuturile informaționale și asigurînd susținerea financiară a diplomației publice. În acest context, profesorul J. Fisher nota în 1976 că nu este de ajuns ca diplomații străini să înțeleagă politica statului de reședință, această politică trebuie să fie înțeleasă de auditoriile largi, care influențează propriile guverne [6].

Pentru Uniunea Europeană diplomația publică a devenit componenta de bază a activității diplomatice în ansamblu și rezidă în capacitatea acestei structuri de a influența opinia și dispoziția publică, propriu-zis în UE și peste hotarele acesteia cu scopul de a-și promova interesele care în final urmează să fie înțelese și acceptate. La baza acestui proces stă dialogul direct cu cetățenii, structurile neguvernamentale, cercurile academice, reprezentanții mass-media etc. În unul din enunțurile sale cu ocazia jubileului de 50 de ani a UE Comisia Europeană menționa direct că scopul diplomației publice constă în a promova interesele Uniunii prin intermediul influenței, efectului de înștiințare/informare și de accepțiune [7].

Diplomația publică a Uniunii Europene se deosebește după anumite criterii de cea a statelor-membre și a oricărui altui stat de pe mapamond. Inițial, diplomația publică integraționistă era direcționată spre propriul auditoriu – a Uniunii, pentru formarea și consolidarea identității europene. Treptat însă, diplomația publică a UE devine bi-segmentă și întrunește atît aspecte interne, cît și externe. După deconstrucția sistemului bipolar, diplomația publică preponderent este orientată spre statele care nu sunt parte a Uniunii. Scopul principal al acestei acțiuni diplomatice rezidă în propagarea procesului de integrare europeană drept legitate care eminent rezultă în bunăstarea cetățenilor, crearea locurilor de muncă, soluționarea problemelor interne și externe.

În acest context, pot fi deosebite cinci priorități de bază realizate cu ajutorul diplomației publice europene: 1) promovarea imaginii UE în calitate de partener al tranziției democratice, în special în țările vecine Uniunii Europene; 2) promovarea imaginii UE în calitate de donator principal în realizarea proiectelor de cooperare, colaborare și dezvoltare; 3) promovarea imaginii UE în calitate de uniune economică global, capabilă să răspundă eficient la provocările unei eventuale crize și să folosească relațiile comerciale ca pe un mecanism de transformări și dezvoltare; 4) promovarea drepturilor omului prin dialogul la nivel înalt

cu partenerii UE inclusiv vis-a-vis de anularea pedepsei cu moartea; 5) promovarea imaginii UE drept factor de asigurare a securității și a păcii în lume, capabil să răspundă adecvat amenințărilor globale.

Diplomația UE care se axează pe promovarea valorilor europene se deosebește de diplomația tradițională, promotorii căreia pun la bază principiul neamestecului în treburile interne, stipulate în Convenția de la Viena cu privire la relațiile diplomatice (art. 41) [8]. Actualmente se pune miza pe caracterul transformacionist al diplomației publice a UE. În acest sens, conchidem că se înregistrează o vădită apropiere dintre diplomația europeană și cea a SUA, care este pionerul practicării diplomației «transformacioniste», al cărei concept a fost propus de Condoleezza Rice în 2007 [9]. Spre deosebire de instrumentarul diplomației «soft power» (promovarea valorilor prin diverse mijloace de comunicare, inclusiv mass-media și rețele sociale), diplomația transformacionistă implică profesioniștii în diverse domenii, care fiind delegați într-o regiune sau alta urmează să stabilizeze situația prin consultanță și contribuție profesională, inclusiv în domeniul politic și economic.

Conducerea de vîrf a UE consideră că acest fel de acțiune diplomatică trebuie să aibă un caracter de „diplomație calmă”, „liniștită” (quiet diplomacy), care spre deosebire de diplomația deschisă (open diplomacy) preferă confidențialitatea, totodată neavînd nimic comun cu diplomația secretă. Altfel fiind spus, „diplomația calmă” nu se adresează la opinia publică internațională cu scopul de a pune presiune pe părțile aflate în conflict, scopul ei rezidă în a crea condiții pentru ca părțile să evalueze calm situația creată, să ia în calcul opiniile experților independenți și să adopte decizia optimală.

În structura Serviciului European de Acțiune Externă nu este inclus un departament special preocupat de diplomația publică, însă activitatea în această direcție este coordonată de către subdiviziunea numită «Instrumente de politică externă», creată de către Comisie în 2010 [10]. În sfera de competență a acestei subdiviziuni este fixată obligațiunea de a contribui la promovarea diplomației publice cu toate mijloacele posibile: infrastructura audio-vizuală, web siturile-internet, producția intelectuală scrisă, diversele mijloace de comunicare, proiecte de diseminare a informației etc. O formă a diplomației publice poate fi considerată activitatea misiunilor de observatori în cadrul alegerilor în țările partenere Uniunii Europene. Plus la aceasta, activitatea Celor opt Reprezentanți speciali ai UE în zonele de criză, de asemenea constituie un tip de diplomație liniștită – instrument de realizare a diplomației publice.

Chiar de la început conținuturile diplomației publice, implicit activitatea de informare și explicare erau direcționate atît spre cetățenii UE, cît spre cei din afara Uniunii. În acest scop, deja în anii 1960 a fost creată o rețea de Centre de documentare europeană, mai mult de 500, care activau conform instrucțiunilor Direcției generale pentru relațiile externe [11]. Majoritatea Centrelor au fost create pe lîngă universități, instituții de cercetări științifice, biblioteci și reprezentau resurse mediatice/baze de date, care se completau sistematic la început pe suport de hîrtie, iar mai apoi pe CD. Pînă la Tratatul de la Lisabona, coordonarea strategică a diplomației publice era realizată de către Comitetul Informațional [12]. Cel mai important în activitatea Comitetului era ca diplomația publică să se realizeze în conformitate cu politica Comisiei Europene în calitate de institut supranațional. Mai tîrziu, apar unele complicații cu privire la coordonarea acțiunilor dintre Comisie, Consiliu și Parlament.

Odată cu apariția și utilizarea intensivă a Internetului, iar mai apoi a altor tehnologii electronice de transmitere și depozitare a unui considerabil volum de informații, UE și-a revăzut concepția activității acestor Centre, apelînd în acest context la diverse metode și mijloace de promovare a imaginii Uniunii pe arena internațională. În acest sens, apare o nouă formă a diplomației publice – «*diplomația digitală*», primele practici ale căreia au fost acumulate în SUA. Acestea au demonstrat că noile tehnologii informaționale, permit influențarea „la nivel global” asupra tuturor sferelor de activitate a statelor și diverselor structuri internaționale. Cu alte cuvinte, diplomația digitală nu este altceva decît utilizarea rețelelor sociale și capacităților rețelei Internet în practica diplomatică, pentru a influența auditoriul global.

De menționat, că alte forme ale diplomației publice, mai conservative, dar nu mai puțin eficiente, cum ar fi de exemplu „diplomația culturală” sau „diplomația pandei” vor rămîne și în continuare parte a arsenalului diplomatic [13].

Un instrument eficient în realizarea diplomației publice sunt inițiativele și proiectele internaționale ale UE, care joacă un rol important în promovarea imaginii pozitive a Uniunii Europene și a procesului de integrare europeană. Pentru țările central-europene și a Europei de Est, pentru statele care și-au asumat suveranitatea după implozia URSS-ului, o semnificație deosebită în perioada de tranziție, aparține programele europene pentru reformele structurale, inclusiv PHARE, CARDS sau TACIS.

Direcțiile magistrale ale activității TACIS rezidă în reforma sistemului

de administrare a statului; reorganizarea întreprinderilor de stat și dezvoltarea sectorului de stat; dezvoltarea infrastructurii transportului și telecomunicațiilor, precum sistemului energetic; consolidarea securității nucleare; protejarea mediului ambiant; reforma sistemului de protecție socială. În perioadele de aderare, pentru țările candidate, inclusiv Lituania, Letonia, Estonia participarea în aceste programe/proiecte a constituit o importantă etapă pe calea integrării europene.

O atenție deosebită s-a acordat restructurării învățământului superior prin intermediul programului special Tempus, care a demarat inițial în cadrul Phare, mai târziu fiind inclus în programul TACIS. Proiectele Tempus au avut un impact foarte serios asupra învățământului superior din țările post-sovietice, care prin noile standarde educaționale s-a efectuat o serioasă apropiere de cele din UE. Universităților-participante în acest proces li s-au atribuit rolul de agenți ai restructurărilor sociale. Prin discursurile unor funcționari ai Comisiei Europene aflăm că universitățile trebuie să devină «cheia reformelor în domeniul învățământului, iar învățământul – cheia reformei generale» [14].

În acest context, o deosebită eficiență în promovarea valorilor academice europene îi revine programului Erasmus (din 2014 Erasmus Plus) – programe ale Uniunii Europene pentru susținerea mobilității academice atât a studenților, cât a colaboratorilor universitari cărora li se oferă posibilitatea să studieze și respectiv să citească lecții în alte universități. Notăm că noul program – Erasmus Plus întrunește toate programele actuale ale UE pentru educație, formare, tineret și sport. Vom remarca că denumirea programului este foarte sugestivă și provine de la numele filosofului olandez Erasmus de Rotherdam, care, aspirînd să-și extindă aria noilor cunoștințe, a trăit și a studiat în mai multe orașe europene [15].

În continuare este cazul să menționăm că în tipologizarea diplomației publice a Uniunii Europene putem adăuga noțiunea de „*diplomație academică*” sau „*diplomația educațională*” ce reflectă unul din cele mai eficiente instrumente de socializare a valorilor europene și a importanței procesului de integrare europeană. Actualmente, diplomația educațională constituie una din principalele direcții ale politicii externe ale UE. Începutul acestei diplomații a fost pus de către Tratatul de la Maastricht (1992), care a devenit baza normativă pentru cooperarea UE în domeniul învățământului superior și în care se stipulează obligațiunea statelor-membre de a contribui la dezvoltarea relațiilor de cooperare în sfera studiilor superioare cu statele din lumea a treia și organizațiile internaționale [16].

După instituirea Serviciului European pentru Acțiunea Externă (SEAE), respectiv după Tratatul de la Lisabona, diplomația publică încetează să mai fie o prerogativă exclusivă a Consiliului sau a Comisiei Europene. Însăși SEAE, a fost împuternicit să promoveze diplomația publică, iar responsabilitatea oficială în acest sens a fost atribuită Înalțului Reprezentant al Uniunii - șeful acestei organizații. În cadrul SEAE a fost instituit Departamentul special pentru Informație și Diplomație publică. Imediat după intrarea în vigoare a Tratatului, la 1 decembrie 2009 în cadrul Serviciului a fost formată (2010) subdiviziunea „Instrumente ale politicii externe”. Diplomația publică orientată spre necesitățile interne ale UE este realizată de Direcția generală pentru comunicații.

Reformele prevăzute de Tratatul de la Lisabona au impulsionat nu doar reorganizarea instituțională, dar și revizuirea conținuturilor politicii comunicaționale ale UE. Anume în această perioadă „*diplomația publică*” apare pentru prima dată în documentele oficiale ale Uniunii. În cadrul Serviciului se preconiza desfășurarea unor activități magistrale în direcția comunicării strategice, diplomației publice și atragerea actorilor interesați în procesul integraționist. Aceste acțiuni de bază urmau să asigure o eficiență și continuă interacțiune cu societatea civilă, mijloacele de informare în masă, organizațiile neguvernamentale, stimulând în acest sens interesul social și discuții pe marginea problemelor actuale de politică externă a UE. Pentru prima dată în acest sens a fost accentuată orientarea spre noile instrumente: rețelele sociale de comunicare și torențele informaționale neintermitente – „24 din 24 de ore”. Ca și până la Lisabona, activitățile de propagare derulau pe două direcții – internă și externă, ultima fiind pusă în obligațiunea Reprezentanțelor de peste hotarele UE. E de remarcat în acest context că în anii 2010-2012 pentru programele de informare a țărilor din afara UE se alocau anual aproximativ 12,5 mln. euro, iar pentru informarea cetățenilor țărilor membre a UE, doar în 2010 au fost alocate 105 mln. euro [17].

Transformările efectuate au permis o adevărată performanță în domeniul acțiunii externe a UE. În doi ani de activitate după semnarea Tratatului – 2011-2012 primul Înalț Reprezentant al Uniunii baronesa Catherine Margaret Ashton a făcut mai mult de 1000 de declarații oficiale, fapt care pe de o parte demonstrează un deosebit activism în politica externă manifestat, inclusiv datorită calităților personale ale Înalțului Reprezentant [18], pe de alta, situația de incertitudine în noile condiții de acțiune externă. În pofida unor anumite ezitări la începutul

acestui nou traseu diplomatic, Bruxelles-ul începe pretinde să participe activ la afacerile politicii mondiale, reprezentând importanța economică și umanitară a Uniunii Europene, comparabilă cu alte centre de putere social-economică.

La prima vedere, politica externă a Uniunii are un caracter tehnic și este lipsită de șarmul diplomației tradiționale, precum de noblețea protocolară caracteristică relațiilor diplomatice bilaterale. Pentru a demonstra contrariul vom menționa că protocolul diplomatic al Uniunii este interesant, specific, atrăgător și reflectă destul de clar profilul UE.

Ministerul de Externe a țărilor nemembre, stabilind relații diplomatice cu UE trimite în adresa Serviciului Protocolar al Comisiei Europene cererea de agrement în formă de notă verbală la care se anexează pe foaie fără antet Curriculum Vitae al ambasadorului. De obicei, pentru a răspunde sunt necesare două săptămâni. Când această procedură se finalizează cu succes, Ministerul de resort a țării acreditante este informat printr-o notă verbală despre acest fapt. Cu această ocazie, Secretariatul general al Consiliului UE, de obicei face un comunicat de presă. În așteptarea ambasadorului Serviciul Protocolar al Comisiei Europene se adresează către Ministerul de Externe al Belgiei pentru a-i oferi presupusului ambasador respectivele imunități și privilegii despre care vor fi informate serviciile vamale și de frontieră. Toate componentele ceremonialului accentuează caracterul dublu al procesului integraționist care se desfășoară atât la nivel interstatal/interguvernamental, cât la nivel supranațional.

Ambasadorul acreditat pe lângă UE, sosind în țara de reședință, urmează să prezinte două scrisori de acreditare, și nu doar una precum este prevăzut de practica universală a relațiilor diplomatice bilaterale. Una din scrisorile de acreditare este înmînată Președintelui Consiliului European, care își desfășoară activitatea în bază de coordonare interstatală, cealaltă – înmînată Președintelui Comisiei Europene, în calitate de instituție supranațională. Copiile acestor scrisori sunt transmise Direcției Protocolare din cadrul Comisiei Europene, după care se fixează ziua înmînării acestora. Exact după aceeași formulă sunt înmînate scrisorile de rechemare și transmise cele de adio.

Corpul diplomatic pe lângă UE (Brussels), este cel mai numeros din lume, însumînd 164 misiuni diplomatice și reprezentanțe, 36 organizații internaționale și o serie de alți actori [19]. Decanul corpului diplomatic pe lângă UE prin excelență devine Nuntialul Papal, astfel accentuîndu-se originile creștine ale civilizației europene. Importanța diplomației integraționiste este

exprimată inclusiv prin accentuarea superiorității statutului ambasadorilor UE (de ex. în cadrul recepțiilor) în comparație cu conducătorii misiunilor diplomatice din afară.

Protocolul UE consemnează datele de importanță istorică, inclusiv comemorative de nivel european și național. Conform tradițiilor stabilite misiunea diplomatică acreditată pe lângă UE, în ziua de 9 mai - Ziua Europei arborează drapelul național pe clădirea misiunii, iar după dorință și pe reședința conducătorului misiunii. Misiunile diplomatice își mai arborează drapelele naționale de Ziua Națională a Belgiei (21 iulie) și de Ziua Dinastiei Regale a Belgiei (15 noiembrie).

Diplomația publică a Uniunii promovează imaginea acesteia, inclusiv prin multiplele conferințe, manifestări culturale, rețelele de socializare, care consemnează, inclusiv Ziua internațională a femeii (8 martie), Ziua internațională pentru interzicerea torturii femeilor etc. Un pas important în direcția promovării bunei imagini a Uniunii Europene este conferirea acestei organizații Premiului Nobel (2012), „pentru rolul UE în preîntâmpinarea războaielor între țările europene, promovarea democrației și a drepturilor omului”.

Pentru partenerii externi, diplomația UE propune și insistent promovează diverse modele-simboluri menite să amplifice atractivitatea acesteia. În acest sens, un rol semnificativ îi aparține brandu-lui „unitate prin diversitate”, care sugera țărilor-membre promovarea unei politici comune în acest sens. Păstrând propria identitate, acestea urmau să accepte manifestarea valorilor culturale, lingvistice, precum tradițiile altor entități naționale.

Menționăm, în mod special, că „diplomația publică” deseori este conștient confundată cu „diplomația culturală”, aceste două categorii evident fiind legate între ele. În acest context, Parlamentul European promovează activ diplomația publică în domeniul culturii și tinde să amplifice continuu interesul față de valorile europene. În 2016, Comisia a adoptat o nouă Strategie pentru dezvoltarea relațiilor culturale internaționale, în care se menționează rolul culturii drept resursă de importanță majoră, ce permite depășirea provocărilor apărute, de exemplu integrarea socială a refugiaților și migrantilor, lupta împotriva radicalizării, pe de o parte, a comportamentului celor veniți în UE din zonele de conflict, pe de alta, a aplicării măsurilor represive din partea forțelor de ordine ale țărilor-membre.

Pentru realizarea cu succes ale acestor deziderate se propune susținerea culturii drept forță motrică în dezvoltarea socială și

economică. Cultura este abordată în această Strategie în calitate de element principal al economiei creative, inovațiilor, tehnologiilor informaționale, accesului spre noile cunoștințe. De menționat în acest sens că industria de cultură și creație reprezintă 3% din PIB-ul global și oferă 30 mln. locuri de muncă, dintre care 7 mln. în țările-membre ale UE [20]. Strategia acordă o deosebită atenție dialogului interreligios, care în opinia experților reprezintă cheia formării unor societăți pacifice și incluzive, care păstrează diversitatea culturală și respectul față de drepturile universale ale omului.

«Platforma diplomației culturale» propuse în februarie 2016 este preconizată pentru partenerii strategici și realizată de comun cu Consorțiumul instituțiilor de cultură a țărilor UE [21]. Sarcina de bază a Consorțiumului este de a consulta Comisia Europeană și SEAE în problema politicilor culturale, de a dezvolta rețeaua de colaborare și de a interacționa cu stakeholderii din domeniul culturii [22], precum de a organiza traininguri pentru lucrătorii din cultură. Unul din instrumentele de finanțare a diplomației culturale este așa-numitul Program Creativ, elaborat de către Comisie pentru anii 2014-2020.

Pentru diplomația publică este foarte important că Delegațiile reprezintă Uniunea Europeană și nu Comisia, precum a fost pînă la Lisabona, or în acest caz toate acțiunile de informare, cu privire la derularea programului «UE în lume» se efectuează din numele Uniunii. Delegațiile sunt preocupate de atragerea cetățenilor din afară să viziteze UE, susținerea jurnaliștilor care influențează direct formarea opiniei publice, organizarea acțiunilor culturale și a campaniilor informaționale. În acest sens, menționăm că raportul de cheltuieli este în favoarea țărilor din afara UE și doar 10% pentru țările-membre.

Experții și cercetătorii din domeniu recunosc unanim că diplomația publică, diplomația axată pe «soft power» este cea mai eficientă activitate în problemele de politică externă comparativ cu eficiența instituțională, a politicilor de securitate și apărare. După recunoașterea «puterii intangibile» («soft power») drept instrument principal al acțiunii de politică externă, Uniunea și-a extins destul de serios prezența în spațiul global în calitate de pilon al ordinii internaționale occidentale, obținînd succese remarcabile în realizarea intereselor sale economice. În acest context, am punctat repetat că ideea universală de atotprezență a UE se reduce la propagarea modelului social și de integrare european. În pofida faptului că UE a dispus și dispune de largi posibilități bazate

pe o serie de acorduri între Alianța Nord-Atlantică (NATO) și Uniunea Europeană, cunoscute sub genericul «Berlin+», de a atrage și aplica potențialul militar al acestei organizații, Uniunea Europeană a mizat în special pe componenta civilă în reglementarea și prevenirea situațiilor de criză în care s-a implicat.

De menționat însă, că în ultimii ani au apărut și unele deficiențe în exploatarea excesivă doar a factorului «soft power» în politica externă a Uniunii, care nu mai asigură la nivelul scontat interesele acesteia în diversele sfere ale politicii mondiale. Cauzele principale care contribuie la derularea acestui proces sunt doar câteva: pe de o parte, caracterul sistemic al procesului de globalizare, care direcționează spre proliferarea zonelor de conflict în jurul UE, pe de alta, amplificarea multipolarismului și totodată diminuarea posibilităților de echilibrare a sistemului mondial. Plus la aceasta, menționăm dezvoltarea excesivă a noilor arme, inclusiv de distrugere în masă a oamenilor și infrastructurii. În acest sens, problema reformării componente militare a politicii externe a Uniunii Europene devine una mult discutată atât la nivelul național, cât supranațional. Cel mai insistent actor în acest sens este Emmanuel Macron, președintele Franței, care repetat a remarcat necesitatea integrării complexelor militaro-industriale a țărilor-membre și formarea unui sistem regional mai stabil și eficient, care ar servi drept factor în eficientizarea politicii externe, de securitate și apărare comună a Uniunii. Punctăm că după adoptarea Tratatului de la Lisabona în cadrul diplomației publice a fost inclusă Politica de Securitate și Apărare Comună, care anterior nu intra în sfera de competență a Serviciului European de Acțiune Externă.

Referințe bibliografice

1. „Public Diplomacy” before Gullion: the evolution of a phrase. <https://www.usc-publicdiplomacy.org/blog/public-diplomacy-gullion-evolution-phrase> (accesat: 11 noiembrie 2019).
2. The role of public diplomacy in international relations in full process of globalization. https://www.researchgate.net/publication/319227883_THE_ROLE_OF_PUBLIC_DIPLOMACY_IN_INTERNATIONAL_RELATIONS_IN_FULL_PROCESS_OF_GLOBALIZATION (accesat: 11 noiembrie 2019).
3. Cull Nicholas J. Public Diplomacy before Gullion. The Evolution of a Phrase. <https://www.routledgehandbooks.com/doi/10.4324/9780203891520.ch3><https://www.routledgehandbooks.com/doi/10.4324/9780203891520.ch3> (accesat: 11 noiembrie 2019).
4. Memorandum from the deputy secretary of state (Christopher) to Secretary of State Vance <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1977-80v28/d135> (accesat: 11 noiembrie 2019).

5. Цветкова Н.А. Программы WEB 2.0. в публичной дипломатии США // США и Канада: политика, экономика и культура. 2011. № 3. с.11.
6. Principled Negotiation – The Harvard Approach – Fisher & Ury. https://www.eiseverywhere.com/file_uploads/fd90f7b5575b6d9229dfb17bf132b299_ER2017_CollaboratingwithSchools_SandyMislow_Handout-PrincipledNegotiation.pdf (accesat: 11 noiembrie 2019).
7. Silences and hierarchies in European Union Public Diplomacy. http://www.scielo.br/scielo.php?pid=S0034-73292018000100210&script=sci_arttext (accesat: 11 noiembrie 2019).
8. Convenția de la Viena cu privire la relațiile diplomatice (1961). <http://www.parlament.md/LinkClick.aspx?fileticket=4mKw8IxR66Y%3D&tabid=144> (accesat: 11 noiembrie 2019).
9. Nakamura Kennon H., Epstein Susan B. Diplomacy for the 21st Century: Transformational Diplomacy <https://fas.org/sgp/crs/row/RL34141.pdf> (accesat: 11 noiembrie 2019).
10. Service for Foreign Policy Instruments (FPI) https://ec.europa.eu/fpi/about-fpi_en (accesat: 11 noiembrie 2019).
11. Melissen Jan. The New Public Diplomacy Soft Power in International Relations. http://culturaldiplomacy.org/academy/pdf/research/books/soft_power/The_New_Public_Diplomacy.pdf (accesat: 11 noiembrie 2019).
12. Duke Simon. The European External Action Service and Public Diplomacy https://www.eipa.eu/wp-content/uploads/2017/11/20131009144127_TheEuropeanExternalActionService-1.pdf (accesat: 11 noiembrie 2019).
13. Pachter Andreas. China's Panda Diplomacy. <https://thedi diplomat.com/2017/11/chinas-panda-diplomacy/> (accesat: 11 noiembrie 2019).
14. Viviane Reding. We need to implement wholeheartedly the Bologna Process Berlin Conference on Higher Education Berlin, 18 September 2003. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/SPEECH_03_418 (accesat: 11 noiembrie 2019).
15. Erasmus Biography. <https://www.biography.com/scholar/erasmus> (accesat: 11 noiembrie 2019).
16. Tratat privind Uniunea Europeană <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:11992M/TXT> (accesat: 11 noiembrie 2019).
17. The European Higher Education Area in 2012: Bologna Process Implementation Report http://www.ehea.info/media.ehea.info/file/2012_Bucharest/79/5/Bologna_Process_Implementation_Report_607795.pdf (accesat: 11 noiembrie 2019).
18. Baroness Catherine Ashton of Upholland. <https://www.globalfemaleleaders.com/speaker/baroness-catherine-ashton-of-upholland/> (accesat: 11 noiembrie 2019).
19. Display Missions accredited to the European Union. https://ec.europa.eu/dgs/secretariat_general/corps/index.cfm?go=search.search&missions=1 (accesat: 11 noiembrie 2019).
20. A new strategy to put culture at the heart of EU international relations. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/MEMO_16_2075 (accesat: 11 noiembrie 2019).
21. Preparatory Action for Culture in External Relations. https://ec.europa.eu/culture/initiatives/external-relations_en (accesat: 11 noiembrie 2019).
22. A New European Agenda for Culture - Background Information Accompanying the document. https://ec.europa.eu/culture/sites/culture/files/staff_working_document_-_a_new_european_agenda_for_culture_2018.pdf (accesat: 11 noiembrie 2019).

POLITICA SOVIETICĂ ÎN EUROPA DE EST ÎN ANII 1944-1945 PRIN OCHII POLITICIENILOR ȘI ANALIȘTILOR OCCIDENTALI, VIZIUNEA LOR ASUPRA ROLULUI UNIUNII SOVIETICE ÎN PERIOADA POSTBELICĂ

Valentin BENIUC, *doctor habilitat în științe politice, profesor universitar, IRIM*

(irim@irim.md)

Sergiu NAZARIA, *doctor habilitat în științe politice, profesor universitar, IRIM*

(sergnazar@mail.ru)

Rezumat

Articolul descrie situația internațională a URSS în perioada postbelică, analizând declarațiile politicianilor occidentali, publicațiile din mass-media și activitatea cercetătorilor. Împărțirea sferelor de influență între membrii coaliției anti-Hitler este analizată din punct de vedere al condiționalităților istorice și geopolitice.

Cuvinte-cheie: sfera de influență, Europa de Est, URSS, cooperarea postbelică, SUA, Marea Britanie, „Cortina de fier”.

CZU: 94:321(478)

СОВЕТСКАЯ ПОЛИТИКА В ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЕ В 1944-1945 ГОДАХ ГЛАЗАМИ ЗАПАДНЫХ ПОЛИТИКОВ И АНАЛИТИКОВ И ИХ ВИДЕНИЕ НА РОЛЬ СОВЕТСКОГО СОЮЗА В ПОСЛЕВОЕННОЕ ВРЕМЯ

Резюме

В статье описывается международное положение СССР в послевоенный период посредством анализа заявлений западных политиков, публикаций в средствах массовой информации и работ исследователей. Разграничение сфер влияния между членами антигитлеровской коалиции анализируется с точки зрения исторических и геополитических обоснований.

Ключевые слова: *сфера влияния, Восточная Европа, СССР, послевоенное сотрудничество, США, Великобритания, «железный занавес».*

В результате великолепных военных побед Красной Армии, в августе-сентябре 1944 г. фашистский блок покинули Румыния, Финляндия и Болгария, и только хортистская Венгрия оставалась прикованной к гитлеровской военной колеснице. Военно-политическая изоляция нацистской Германии в Европе стала реальностью. От Балтийского до Адриатического моря Красная Армия громила вермахт, освобождая страны Восточной Европы.

Как отмечает российский историк Валерий Юнгблуд, «задолго до окончания войны стало ясно, что одним из прямых и наиболее значительных следствий триумфа над фашизмом должно стать превращение СССР в один из определяющих факторов международной жизни. В отличие от предвоенной эпохи, когда СССР занимал обособленное положение в расколотом враждующими западными державами мире, теперь ему предстояло играть вполне равноправную, а в определённом смысле и ведущую роль» [27, с. 66].

Другой российский историк А.Ю. Сидоров отмечает, что «многие западные оценки внешнеполитических намерений Москвы, относящиеся к 1943-1944 гг., исходили из того, что Советский Союз не планирует „советизировать” Восточную Европу» [20, с. 160].
Позиция русских, докладывал ещё в мае 1943 г. Дж. Дэвис пре-

зиденту Рузвельту «заключается в том, чтобы избежать какого-либо вмешательства во внутренние политические дела других государств» [15, с. 398]. Посол У. Стэндли в своих выводах был менее категоричен, считая, что «Советское правительство всё ещё не определило свою послевоенную политическую линию». Оно будет «с характерным для него реализмом» готовиться «к любому сценарию развития событий» [15, с. 424]. Сменивший его в Москве А. Гарриман телеграфировал в апреле 1944 г. К. Хэллу: «Установление коммунистических режимов в Европе не является текущей целью Советского Союза, хотя обеспечение условий для полноценного выражения политических позиций коммунистических партий является, по всей видимости, чётко сформулированной задачей» [15, с. 579].

Близким было и мнение западноевропейских дипломатов. Так, в августе 1944 г. Арчибалд Керр писал в Foreign Office: «Всё указывает на то, что режим отказался от теории мировой революции и что коммунистические партии... за рубежом рассматриваются им сейчас исключительно как инструменты, которые (где это целесообразно) могут быть использованы для обеспечения своих интересов, по мере их продвижения. Это будут интересы России как государства уже далеко не революционного типа» [15, с. 626]. Близкое к этому мнение высказывал и представитель ФКНО в Лондоне М. Дежан: СССР «стремится обустроить на периферии своей территории в Европе и в Азии зону политической безопасности, сформированную непрерывной цепью дружественных стран... Советы готовы уважать независимость этих стран; они не требуют там исключительного влияния, но они не хотят терпеть там режимы или правительства, постоянно враждебные по отношению к СССР. „Санитарный кордон” они намереваются заменить „поясом безопасности”» [15, с. 459].

Даже У. Черчилль в беседе с французским послом в Лондоне Ш. Корбеном высказал мысль, что «русские на данный момент, по всей видимости, действительно расположены уважать независимость и суверенитет балканских стран при условии, само собой разумеется, что во главе их не будут стоять правительства антисоветской направленности. Представляется, что „советизация” или „русификация” Юго-Восточной Европы не является целью внешней политики Москвы» [15, с. 668]. А ФДР в порыве откровенности однажды даже

сказал А. Гарриману, что его «не очень тревожит, будут ли пограничные с СССР страны советизированы или нет» [14, с. 128].

9 августа 1944 г. в меморандуме «Советская политика в Европе» А. Иден отмечал, что в основе послевоенной британской политики «должен быть англо-советский союз» [15, с. 619]. Объединённый разведкомитет Великобритании также исходил из того, что после окончания войны внешнеполитическая линия СССР будет определяться сотрудничеством с Англией и США и «этот триумвират сможет решать споры меньших стран». Своих соседей Советский Союз будет рассматривать как «естественную сферу влияния» и «защитный пояс». ОРК резюмировал, что после войны он «не встанет на путь агрессивной территориальной экспансии» [15, с. 688-689, 689-690, 691].

В сентябре 1944 г. в журнале «Лайф» была опубликована статья председателя американской торговой палаты Эрика Джонстона – очень авторитетного человека в мире бизнеса – о поездке в Советский Союз. Посетив Москву, Ленинград, Урал, Сибирь и азиатские республики, он пришёл к трём основным выводам: 1. После восстановления мира Россия и США будут располагать преобладающей долей военной и промышленной мощи мира. 2. Хотя общественно-политические системы двух стран полярно противоположны, между ними нет неразрешимых экономических или территориальных конфликтов. 3. Судьба мира в значительной степени зависит от взаимоотношений и сотрудничества между Россией и США. Джонстон с оптимизмом смотрел на будущее советско-американских отношений: «Если обе стороны будут вести честную и прямую игру, то завтра мы сможем работать вместе и вместе вершить дела» [10, с. 62]. Его мнение имело огромное значение для правильного восприятия миллионами американцев советского союзника.

Далеко не всех на Западе радовала подобная перспектива. Ещё в 1944 г. в очерке «Россия семь лет спустя» Кеннан писал в связи со стремительным продвижением советских армий в глубь Европы: «Указав, что заботы о безопасности всегда доминировали в психологии советских официальных властей, я отметил также, что они надеялись решить проблему безопасности собственного режима с помощью распространения революционных движений в других странах... Судя по успехам военных операций, Кремль располагает средствами для достижения своих целей, нравится это Западу или

нет. Советские войска оккупируют почти все восточноевропейские регионы, когда война закончится.

В данных обстоятельствах, указывал я, не так уж важно, будут ли советские руководители насаждать коммунизм в странах, занятых советскими войсками. Для них важно получить власть как таковую, а форма этой власти может быть определена практическими соображениями. Для малых восточноевропейских стран, отмечал я в связи с этим, главной является не проблема коммунизма или капитализма сама по себе, а проблема выбора между реальной независимостью или прямой, или косвенной зависимостью от России» [11].

В том, что касается тезиса Кеннана, будто восточноевропейские государства стояли перед выбором «независимость или зависимость», не можем согласиться с автором. Во-первых, на практике подобной дилеммы в конце войны не существовало, так как эти страны полностью подпали под советское влияние. Определённая дилемма могла возникнуть лишь гипотетически и в будущем, но никак не в формуле Кеннана: «независимость или зависимость». Дилемма могла и может существовать лишь в совершенно ином варианте: «зависимость от Востока или от Запада». Но даже и эта формула менее всего зависит от самих стран Восточной Европы, а в большей степени от другого фактора – внешнего, а именно – какая из великих держав обладает в тот или иной исторический момент большей мощью и располагает реальными рычагами для продвижения своих интересов в регионе. Малые государства могут обладать лишь относительной независимостью и лишь при соблюдении двух основных условий: они располагают очень эффективной экономической и политической системой и имеют реальную возможность балансировать между двумя или более центрами силы, сохраняя равно-удалённость по отношению к каждому из них.

Крупный советолог из Йеля Д. Даллин так же, как и Кеннан, не разделял оптимизма по поводу послевоенного сотрудничества с Москвой, считая, что в ближайшие годы может возникнуть конфликт и что никакого противоядия против него не было. С точки зрения безопасности России, доказывал Даллин, её интересам в послевоенном мире более всего соответствовала политика, к тому же геополитически обоснованная, на укрепление оси Москва-Париж-Лондон-Вашингтон. На практике же сталинское руководство,

в силу идеологической зашоренности, предпочтёт односторонние действия и займётся «политической мобилизацией европейского Востока» и созданием марионеточного пояса по линии Варшава-Берлин-Прага-Белград [27, с. 71, 72].

«Даллин не был одинок в своих выводах – отмечает В. Юнгблуд. Нечто подобное приблизительно в то же время писал бывший посол США в СССР У. Буллит... Идеи Буллита также не получили признания ни в Белом доме, ни среди коллег-дипломатов. Речь, таким образом, идёт не об общепризнанной позиции, а об особом мнении, которое смогло получить распространение и даже стать доминирующим только после того, как холодная война стала фактом» [27, с. 72-73]. Данную мысль, хотя и несколько под другим углом, поддерживал и Збигнев Бжезинский, отмечавший, что «советские лидеры никогда не верили в возможность существования демократических и в то же время „дружественных” СССР правительств, по причине чего предпочли установить в Центральной и Восточной Европе полностью зависимые от Москвы правительства» [1, р. 287-288].

Сразу после завершения работы Ялтинской конференции Дж. Кеннан писал своему другу и коллеге Ч. Болену: «Почему мы не можем прийти к достойному и определённом компромиссу... спокойно разделить Европу на сферы влияния, отстранить русских от нашей сферы и самим держаться подальше от их сферы? Это лучшее, что мы можем сделать для себя и для наших друзей в Европе» [27, с. 728].

Уже после войны в своих воспоминаниях Кеннан ещё больше углубил эти идеи: «Прекращение войны в Европе означало вместе с тем и поворотный пункт в истории советской дипломатии. Положение Советского Союза существенно изменилось благодаря продвижению Советской Армии к центру Европы. Сбылась мечта Сталина о создании защитной зоны вдоль западных границ России... Полноценное сотрудничество с Россией, которого ожидает наш народ, вовсе не является существенным условием сохранения мира во всем мире, поскольку существует реальное соотношение сил и раздел сфер влияния...

Я был чуть ли не единственным человеком в высших эшелонах американской власти, который настаивал на признании де-факто разграничения сфер влияния, которое уже имелось в Европе. Это я делал по двум основным причинам. Во-первых, я был убежден, что

нам незачем надеяться на возможность влиять на события в странах, уже вошедших в сферу гегемонии России, в которых доминировали коммунисты и народы которых были изолированы от Запада. В этом случае я не видел, почему мы должны облегчать задачи русским, действовавшим в этих регионах, и разделять с ними моральную ответственность. Нам, по моему убеждению, оставалось только заявить, что мы не имеем со всем этим ничего общего... Таким образом, я выступал за разграничение „сфер интересов” в Европе, поскольку не верил в возможность для нас эффективно влиять на события, происходившие в районах, контролируемых СССР. В возможность европейского сотрудничества как такового я не верил» [11].

Правда, в США в конце войны мнение Кеннана, по его же определению, поддерживалось далеко не всеми. Там не возражали против исторически оправданных и геополитически обоснованных территориальных притязаний СССР. Так, английский посол лорд Галифакс сообщал в Лондон из Вашингтона: «Тот факт, что Советы проявляют заинтересованность в Дарданеллах и Танжере, не вызвал здесь никаких особых подозрений... Возвращение России к дореволюционным направлениям и методам внешней политики в США считают процессом естественным и не подрывающим утвердившихся здесь настроений сдержанного оптимизма» [27, с. 67].

В конце 1944 г. «Нью-Йорк таймс» писала в редакционной статье, что продолжающееся сотрудничество между Соединёнными Штатами и Советским Союзом имеет столь важное значение для всего мира, что остающимся различиям «нельзя разрешать вмешиваться в наши отношения». В этом же контексте комментатор Си-Би-Эс Дж. Херш заявил 11 декабря 1944 г., что разногласия внутри «Большой тройки» не должны вести к признанию того, что какая-либо из главных союзных держав имеет преимущественное право на добродетель [10, с. 58].

А известный американский специалист-международник А. Джонсон писал в 1945 году: «Я принимаю факт российской гегемонии в Восточной Европе как историк. То, что произошло, – произошло, и то, что произойдёт, – произойдёт. Кто мы такие, чтобы бороться с неизбежным?». Задача же Запада, по его мнению, состояла в недопущении распространения коммунизма от Ла-Манша до Гибралтара [27, с. 67]. Данная позиция отличалась от той, кото-

рую озвучивал Кеннан, не тем, что одни допускали, а другие даже не рассматривали возможности создания «сфер влияния» в послевоенной Европе. Отличия состояли в другом – в том, что Кеннан не видел возможности плодотворного сотрудничества с СССР, а сторонники «курса Рузвельта-Гопкинса» были уверены, что оно не только возможно, но и крайне необходимо и полностью соответствует американским интересам.

Англичанин Дж. Робертс утверждает, что «если и существовала какая-либо определённая и устойчивая линия в советской внешней политике в годы войны, то это была линия на создание ряда дружественных режимов на западных границах СССР» [19, с. 75]. Касясь событий 1944-1945 годов, он отмечает, что «устанавливаемая Москвой сфера влияния предназначалась исключительно для обеспечения безопасности Советского Союза, предполагалось, что она будет совместима с создаваемым после войны стабильным и мирным международным порядком» [19, с. 76]. И далее автор поясняет, что «достижение безопасности в восточноевропейской буферной зоне связывалось с более радикальным политико-идеологическим проектом» [19, с. 90].

Более подробно данную мысль выразил итальянский историк Джузеппе Боффа: «При всех рассуждениях общего характера одна цель чётко выделялась Сталиным и ставилась им впереди всех других. Заключалась она в том, чтобы заручиться гарантиями, что вся совокупность восточноевропейских стран отныне будет представлять собой уже не прежний антисоветский „санитарный кордон“, а пояс дружественных Советскому Союзу государств. Поскольку именно Красная Армия освобождала эти страны, расплачиваясь за их свободу дорогой ценой, любое другое решение представлялось Москве попыткой лишить СССР плодов выстраданной им победы. Правда, Советский Союз тем самым... брал на вооружение концепции старорежимной Российской державы.

Сталинская политика не исчерпывалась, однако, этими установками. Уже само по себе желание заручиться дружбой стран, освобождённых Красной Армией, неизбежно влекло за собой глубокие политические преобразования, носившие во многих отношениях революционный характер. Это последнее обстоятельство оказывало своё влияние и за пределы восточноевропейского региона. Следует иметь в виду поэтому, что в то время, как первый аспект

сталинской политики – её преемственность по отношению к прошлому – находил тогда известное понимание у западных партнёров, её второй аспект – порождаемый ею революционный эффект – вызывал у них, напротив, острую озабоченность...

Противниками сфер влияния в 1944 г. были прежде всего американцы¹*, ибо идея раздела на „сферы” была препятствием на пути осуществления их глобального проекта послевоенного устройства. Однако сферы влияния уже существовали, и от этого факта некуда было уйти. У Соединённых Штатов была Латинская Америка. У Англии было Содружество наций и империя... Созданные накануне Тегерана трёхсторонние органы – Контрольная комиссия по Италии и Европейская консультативная комиссия – на практике играли сугубо второстепенную роль. В Италии политическая обстановка развивалась под англо-американской опекой, и советская сторона была лишена возможности сколько-нибудь серьёзно влиять на её эволюцию... При подобных предпосылках у Советского Союза не оставалось иного способа реализовать в Восточной Европе свои политические цели, как создать, в свою очередь, собственную сферу влияния. Следует сказать, что когда Сталин в точности осознал, каково реальное положение дел, то он не только не оспаривал, но и соблюдал преобладание англо-американских интересов в Западной Европе» [6, с. 215-216].

В одном из документов госдепартамента второй половины 1944 г. отмечалось, что, «судя по имеющимся признакам, общее настроение народов Европы склоняется влево в пользу далеко идущих экономических и социальных реформ» [5, с. 171]. В другом специальном документе, подготовленном внешнеполитическим ведомством США, констатировалось, что «в результате войны в Европе произошли фундаментальные и революционные изменения в соотношении военной мощи государств... Необходимо отметить такое исключительное обстоятельство, как проявившийся за последнее время феноменальный рост находившейся ранее в скрытом состоянии военной и экономической мощи России; этот рост, по всей вероятности, окажется эпохальным по своему влиянию на будущие

¹ В первую очередь противниками «сфер влияния» были госсекретарь К. Хэлл и посол в Москве А. Гарриман, а среди англичан их посол в СССР А. Кларк-Керр. А к концу войны на эти позиции перешёл и Foreign Office [15, с. 545-547, 635, 639, 756, 771].

политико-военные международные отношения и вскоре достигнет максимальных размеров, соответствующих ресурсам России».

В то же время отмечалось, что относительная военная и экономическая мощь Великобритании ослабла. В госдепартаменте считали, что если бы США и Великобритания вместе вступили в войну против СССР, то они «не могли бы при существующих условиях нанести ему поражение... Иными словами, мы оказались бы втянутыми в войну, в которой не могли бы одержать победы» [21, с. 44].

Вот как оценил положение в Восточной Европе конца 1944 г. У. Черчилль: «Политическое положение, во всяком случае в Восточной Европе, было далеко не столь удовлетворительным. В Греции действительно было установлено равновесие, хотя и ненадёжное, и казалось, что довольно скоро там можно будет сформировать свободное демократическое правительство на основе всеобщего избирательного права и тайного голосования. Но Румыния и Болгария перешли во власть советской военной оккупации. Венгрия и Югославия стали полем сражений, а Польша, хотя и освобождённая от немцев, лишь сменила одного завоевателя на другого» [25, с. 503].

«В течение ноября 1944 г. в трёх европейских странах – Бельгии, Италии и Греции, в которых основную часть союзных войск составляли английские войска, – возник политический кризис, – писал близкий к Рузвельту и Гопкинсу аналитик Р. Шервуд. – Представлялось, что Англия поддерживает наиболее консервативные элементы в этих странах против либеральных и левых элементов, оказывавших наиболее активное сопротивление немецким и итальянским фашистам» [26, с. 546-547]. Эта политика подверглась критике со стороны нового госсекретаря Эдварда Стеттиниуса, что вызвало у Черчилля ярость и возмущение [3, с. 500; 7, с. 338-340].

Английское посольство в Риме открыто вмешивалось в правительственный кризис. В связи с этим недовольство американских либеральных элементов ещё более усилилось. 5 декабря Стеттиниус опубликовал следующее заявление: «Наше правительство неизменно придерживалось той позиции, что вопрос о составе итальянского правительства является делом самих итальянцев». Он добавил, что «эта политика в ещё большей степени относится к образованию правительств на освобождённых территориях стран,

принадлежащих к числу Объединённых Наций». Эта последняя фраза особенно не понравилась Черчиллю, поскольку она явно отсылалась к Бельгии и ещё больше к Греции [26, с. 548-549].

Хотя Черчилль и признавал, что «как в самой Греции, так и в греческих кругах за границей царило резко отрицательное отношение к монархии» [25, с. 292], английское правительство поддержало королевскую власть. Уже после отступления немцев из Греции, английские войска вступили на её территорию и развязали военные действия против греческих патриотов с целью недопущения прихода к власти в этой стране левых сил во главе с коммунистами [25, с. 486-488, 500-501]. «Положение в Греции было ужасным, – писал Шервуд. – На улицах Афин происходили серьёзные бои между английскими войсками и бойцами групп Сопротивления... Известно было только то, что английские войска, занимающиеся „освобождением” Греции, убивают греческих патриотов, боровшихся в своё время против немцев» [26, с. 551]. С непубличной критикой греческой политики Черчилля выступил и Гопкинс, а также глава канадского правительства Маккензи Кинг [25, с. 491-492]. Молчал лишь Сталин. Черчилль писал М. Кингу, что «Сталин до сих пор не выступил с каким-либо официальным заявлением по поводу наших действий» [25, с. 492].

Однако британский премьер оправдывал эту политику «коммунистической опасностью»: «Коммунизм поднимал голову за победоносным русским фронтом. Россия была спасительницей, а коммунизм евангелием, которое она с собой несла». В Европе происходило «резкое усиление коммунистического влияния, которое предшествовало и следовало за продвижением мощных армий, управлявшихся из Кремля» [25, с. 440]. 11 марта 1945 г. Черчилль писал Идену о необходимости спасения Италии «от большевистской чумы» [15, с. 749]. Данные опасения стали появляться и в США, о чём писал Р. Шервуд: «Сложившаяся в середине марта в Румынии обстановка свидетельствовала о том, что русские решили создать в странах Восточной Европы правительства, которые соответствовали бы их собственному толкованию слова „дружественные”... Однако Румыния была сателлитом нацистов, и в то время мало кого могла особо интересовать её судьба» [26, с. 596].

Хотя неверно, что судьба Румынии никого не интересовала [2]. Так, например, Черчиллю совершенно не нравилось, что под дав-

лением СССР, действия которого «абсолютно противоречили всему духу демократии», в этой стране было приведено к власти просоветское правительство. Однако, пишет он, «если бы я оказал на [Сталина] слишком сильное давление, он мог бы сказать: „Я не вмешивался в вашу деятельность в Греции, почему же вы не предоставляете мне такую же свободу действий в Румынии?“. Это привело бы к сопоставлению наших и его целей. Ни одна сторона не могла бы убедить другую» [25, с. 552]. Англичане не могли воспротивиться действиям советской стороны в Румынии по той причине, что сами они в Греции действовали в ещё большем противоречии с «духом демократии».

Уже 12 мая 1945 г. в письме американскому президенту Черчилль говорит о «железном занавесе». Он пишет, что «глубоко обеспокоен положением в Европе... Я всегда стремился к дружбе с Россией, но так же, как и у Вас, у меня вызывает глубокую тревогу неправильное истолкование русскими ялтинских решений... сочетание русской мощи и территорий, находящихся под их контролем или оккупацией... Железный занавес опускается над их фронтом. Мы не знаем, что делается позади него... Короче говоря, с моей точки зрения, проблема урегулирования с Россией прежде, чем наша сила исчезнет, затмевает все остальные проблемы» [25, с. 632-633]. О «железном занавесе» писал британский премьер Трумэн 4 июня, а решение американцев об отводе союзных войск в пределы своих оккупационных зон он назвал своим «погребальным звоном» [25, с. 647, 648].

Проблема признания новых правительств восточноевропейских стран была подвергнута обсуждению и на Потсдамской конференции [4, с. 181, 316-317, 474].

В мае 1945 г. Черчилль приказал «военному кабинету составить план возможного наступления против Сталина, которое должно было привести к уничтожению России», «принудить её подчиниться воле Соединённых Штатов и Британской империи» [8, с. 126; 12, с. 79; 17, с. 98; 23]. Военные действия должны были начаться уже 1 июля объединенными силами США, Англии, Британских доминионов, Польского экспедиционного корпуса и 10 дивизий вермахта с последующим наращиванием немецкого контингента, возможно, до 40 боевых единиц [8, с. 135; 17, с. 100; 23]. Однако, ознакомившись с требованием премьера, 24 мая начальник Генерального штаба Алан Брук запи-

сал в своём дневнике: «Сегодня вечером я внимательно ознакомился с докладом, касающимся возможности войны с Россией в случае будущих осложнений в отношениях между нашими странами. Нам было поручено изучить данный вопрос. Очевидно, что предположение является фантастическим, и наши шансы на успех равны нулю. Сейчас Россия практически всеильна в Европе» [8, с. 126].

Вывод английских военных был однозначным и категоричным: одержать военную победу над СССР – невозможно [8, с. 135-138; см. также: 9, с. 130-131; 12, с. 80]. Эти выводы сводились к следующему: «Согласно нашему заключению: а) предпринимая войну с русскими, мы должны быть готовы к тотальной войне, длительной и дорогостоящей в одно и то же время; б) численный перевес русских на суше делает крайне сомнительным возможность достижения ограниченного и быстрого [военного] успеха, даже если подобно политическим взглядам, это будет соответствовать достижению наших политических целей» [17, с. 104].

Но, несмотря на это, планирование антисоветской войны было начато. В меморандуме штаба военного планирования при Комитете начальников штабов Великобритании «Безопасность Британской империи», представленном Комитету начальников штабов 29 июня 1945 г. [17, с. 99-104; 24, с. 99-104], СССР официально назывался главным противником^{1*}. В этом документе отмечалось, что он «имеет целью определить стратегические цели нашей внешней политики и наметить базу, на основе которой должны строиться наши перспективные планы обороны империи». В нём намечался ряд военно-политических мероприятий: установление особых отношений с США, создание военных блоков и сети баз по всему миру [24, с. 99-100]. Как отмечал российский историк О. Царёв, «документ подготовлен с позиций реальной политики и лишён какой-либо идеологии. В силу особой секретности, он абсолютно откровенен и лишён пропагандистского прикрытия в виде рассуждений о правах человека, тоталитаризме и демократии. Вместе с тем предлагаемые решения были уже непосильны для послевоенной Великобритании. Меморандум был доложен Сталину 6 ноября 1945 г.» [24, с. 99].

В этой связи О. Ржешевский пишет: «Знало ли советское руко-

¹ Следует отметить, что СССР определил США в качестве главного противника лишь в 1950 г.

водство о британских планах войны против СССР? Косвенно это подтвердил в 1998 г. видный знаток истории советских вооружённых сил, профессор Эдинбургского университета Д. Эриксон. По его мнению, план Черчилля помогает объяснить, „почему маршал Жуков неожиданно решил в июне 1945 г. перегруппировать свои силы, получил из Москвы приказ укрепить оборону и детально изучить дислокацию войск западных союзников. Теперь причины понятны: очевидно, план Черчилля стал заблаговременно известен в Москве, и сталинский Генштаб принял соответствующие меры противодействия». Советская разведка в Англии была одной из самых эффективных... В Москве знали о плане Черчилля и сделали соответствующие выводы” [16; 18, с. 46 (со ссылкой на: 13, с. 20-21); 22, с. 298].

Существенное значение для понимания подлинной картины событий и оценки их масштабов имеют рассекреченные документы советской разведки, относящиеся к этому делу. Первые сведения о подготовке британским военным ведомством операции «Немыслимое» поступили в Москву 18 мая 1945 г. и были доложены И.В. Сталину и В.М. Молотову [22, с. 298-299].

Библиография

1. Popa C. Instaurarea regimurilor comuniste în Europa Centrală și de Sud-Est (1944-1947). Curente în istoriografia americană și rusă // Revista istorică. Academia Română, 2000, Nr. 3-4.
2. Radu B.M. Sir Winston Churchill: Polonia îmi e în suflet, dar pentru România și Bulgaria nu simt nimic // Historia. Revistă de istorie, 2003, Nr.2.
3. Бережков В.М. Страницы дипломатической истории. М., 1987.
4. Берлинская (Потсдамская) конференция руководителей трех союзных держав – СССР, США и Великобритании. М., 1984.
5. Борисов А.Ю. СССР и США: союзники в годы войны. 1941-1945. М., 1983.
6. Боффа Дж. История Советского Союза. Т. 2. Перевод с итальянского, М., 1990.
7. Встречными курсами: политика СССР и США на Балканах, Ближнем и Среднем Востоке в 1939-1947 гг. Киров, 2014.
8. Дилкс Д. Черчилль и операция «Немыслимое», 1945 г. // НИИ, 2002, №3.
9. Золоторев В.А. Непримиримые союзники. Размышления о книге «Сталин и Черчилль» // НИИ, 2005, №2.
10. Иванов Р.Ф. Союзники // США. Канада: экономика, политика, культура, 2000, №5.
11. Кеннан Дж. Дипломатия Второй мировой войны глазами американского посла в СССР Джорджа Кеннана. М., 2002 // <http://militera.lib.ru/memo/usa/kennan/index.html>.

12. Мягков М.Ю. Военные ведомства СССР и Англии в 1941-1945 годах: Союз и противоборство // ННИ, 2004, №2.
13. Очерки истории российской внешней разведки в шести томах. Том 5. 1945-1965 годы. М., 2003.
14. Печатнов В.О. Ялта – кто виноват? // Россия XXI, 2000, №2.
15. Путь к Великой Победе: СССР в войне глазами западных современников. Документы и материалы. М., 2015.
16. Ржешевский О. Антигитлеровская коалиция: как зарождалась Холодная война // http://www.perspektivy.info/history/antigitlerovskaja_koalicija_kak_zarozhdalas_kholodnaja_vojna_2008-05-06.htm
17. Ржешевский О.А. Секретные военные планы У. Черчилля против СССР в мае 1945 г. // ННИ, 1999, №3.
18. Ржешевский О.А. У истоков «холодной войны». // Вестник МГИМО-Университета, 2008, №3.
19. Робертс Дж. Сферы влияния и советская внешняя политика в 1939-1945 гг.: идеология, расчёт и импровизация // ННИ, 2001, №5.
20. Сидоров А.Ю. Западные союзники об СССР: восприятие, суждения, оценки // ННИ, 2017, №3.
21. Сиполс В.Я., Чельшев И.А. Крымская конференция. 1945 год. М., 1984.
22. Страна в огне. Т. 3. Кн. 1. М., 2017.
23. Фалин В.М. К предыстории пакта о ненападении между СССР и Германией // Партитура Второй мировой. Кто и когда начал войну? // <http://www.x-libri.ru/elib/narch000/index.htm>.
24. Царёв О.И. СССР – Англия: от сотрудничества к конфронтации (1941-1945 гг.) // ННИ, 1998, №1
25. Черчилль У. Вторая мировая война. Кн. 3. Перевод с английского. М., 1991.
26. Шервуд Р. Рузвельт и Гопкинс глазами очевидца. Т. 2. Перевод с английского. М., 1958.
27. Юнгблюд В.Т. «Образы российской империи» и внешнеполитическое планирование в США в 1944-1945 гг. // США: ЭПИ, 1998, №6.

CONCEPȚIA PĂCII DEMOCRATICE ÎN TEORIA RELAȚIILOR INTERNAȚIONALE

Petru FURTUNĂ, *doctor în istorie, conferențiar universitar, IRIM*
(furtunap@mail.ru)

Rezumat

În articol autorul se axează pe analiza teoriei păcii democratice - una dintre cele mai cunoscute și influente idei din relațiile internaționale. Teoria susține că democrațiile nu intră în război împotriva altor democrații, ci rezolvă contradicțiile existente pe cale pașnică. O lume în care există cât mai multe state democratice este o lume mai pașnică. Astfel, teoria încurajează și susține democratizarea în lume, politică purtată atât de marile puteri occidentale, cât și de organizațiile internaționale. În același timp, o parte din cercetători se expun critic asupra teoriei păcii democratice și vorbesc despre criza acesteia.

Cuvinte-cheie: *pace democratică, democrație, liberalism.*

CZU: 327.1

Printre cercetători, domeniul relațiilor internaționale, începând cu a doua jumătate a anilor '90, a devenit destul de populară teoria păcii democratice. Pe scurt, teoria păcii democratice susține că democrațiile nu poartă război între ele, ci rezolvă contradicțiile existente, exclusiv pe cale pașnică. Respectiv, o lume în care cât mai multe state au un sistem politic democratic este o lume mai pașnică. În Occident, acest postulat a generat un noian de literatură și s-a înrădăcinat adânc în mediul mișcării liberale.

În opoziție cu teoria realistă, în care ordinea politică internă a statelor este considerată irelevantă pentru securitatea internațională, teoria păcii democratice asociază stabilitatea și securitatea internațională nu atât cu acordurile geostrategice, cât mai ales cu prezența normelor și instituțiilor liberal-democratice. [1]

Precursorul ideii democrației ca și catalizator al păcii universale este considerat filosoful german Immanuel Kant, care, în eseuul său *Zum ewigen Frieden (Despre pacea eternă)*, apărut în 1795, a pus bazele teoriei păcii între ceea ce filosoful numește „republici” [2]. Potrivit concepției lui Kant, societățile democratice nu luptau între ele.

Politologul român Ionel Nicu Sava identifică principalele teze ale gândirii kantiene care, aplicate la mediul internațional, ar crea premisele obținerii a ceea ce filosoful german numea *pacea perpetuă*: [3] nici un stat independent, mare sau mic, nu trebuie să se afle sub dominația altui stat; armatele permanente trebuie să fie abolite cu timpul; nici un stat nu trebuie să intervină prin forță în constituția sau guvernul altor state; constituția civilă a tuturor statelor trebuie să fie republicană; legea națiunilor trebuie să se bazeze pe o federație a statelor libere.

Instrumentele prin care s-ar realiza un asemenea ideal în comunitatea internațională erau identificate cu „libertatea în interiorul statului și arbitrajul (dreptul) în relația dintre state” [4] Cu alte cuvinte, Kant credea ca evoluția societății, în conformitate cu supremația legii, ar crea premisele pentru o stare de moralitate și echitate în relațiile dintre oameni. Nici un guvern aflat sub controlul poporului nu va intra în război, dacă nu va fi obligat să o facă. Experiența politică din sistemul relațiilor internaționale zdruncina această concepție.

De remarcat faptul că și Immanuel Kant a fost suficient de realist, atunci când observa că societatea secolului al XVIII-lea nu era pregătită și nici nu putea să realizeze o astfel de pace, dar a crezut că timpurile ulterioare vor fi mai potrivite pentru un asemenea sistem de securitate [5]. Ilustrul gânditor german a avut dreptate din acest punct de vedere, deoarece ulterior concepția sa a stat la baza mai multor școli de gândire care s-au încadrat în curentul liberal. Filosofia sa a înrîurit gândirea și practica relațiilor internaționale în perioada următoare. Adepții acestui curent au evitat să vadă războiul ca modalitate de a reglementa problemele dintre state cu regimuri de democrație liberală. Ei considerau războiul o boală. „O boala gravă, un cancer al politicii. El este un produs al instinctelor agresive al unor elite nereprezentative.”[6] Acest fapt nu a însemnat că în mod automat reprezentanții acestui curent au negat posibilitatea apariției unui asemenea fenomen, chiar în reglementarea unor raporturi dintre state democratice însă, în credința lor, acesta trebuia să fie un fenomen care să se manifeste extrem de rar [7].

Eliminarea războiului din viața internațională, în opinia adepților cu-

rentului liberal, se poate realiza prin construirea de regimuri politice democratice, prin promovarea avantajelor comerțului internațional și prin crearea unor mecanisme instituționale cu caracter internațional care să gestioneze pacea și prosperitatea. Securitatea nu trebuie lasată la discreția unor negocieri bilaterale secrete și a credinței în echilibrul de putere. Oamenii politici și diplomații sunt înzestrați cu rațiune și acționează rațional în practica diplomatică. Acest fapt îi determină să fie uniți de interesul fundamental de a crea o comunitate mondială, bazată pe un sistem al păcii, care poate fi realizat în anumite condiții.

Esențiale sunt evidențierea acestui adevăr fundamental și înființarea instituțiilor, care vor face ordine în anarhia internațională. Educația va înlătura ignoranța și prejudecățile, democrația va împiedica izbucnirea războaielor, iar instituțiile care previn manifestările de violență la nivel național pot fi extinse și la nivel global pentru a soluționa pașnic disputele. Creșterea interdependențelor economice și avantajele comerțului internațional vor face ca războiul să amenințe prosperitatea ambelor părți angajate într-un conflict/război. [8].

Această viziune inspirată din paradigma liberală și adoptată de cercetători și mari oameni politici, a marcat o cotitură în relațiile internaționale. Viziunea optimistă a liberalismului asupra politicii internaționale se bazează pe trei credințe fundamentale care sînt comune aproape tuturor teoriilor din această paradigmă. În primul rînd, liberalii consideră că nu statele ar trebui să fie principalii actori ai scenei internaționale, ci instituțiile și organizațiile cu vocația păcii și securității. În al doilea rînd, susțin că comportamentul statelor în relațiile cu alți actori, un rol important îl are organizarea politică internă. Din acest punct de vedere sînt state *bune* și democratice, care vor avea un comportament dictat de respectarea legii și a principiilor morale și state *rele*, care sînt de factură autoritară sau dictatoriale și vor promova în raporturile cu alți actori forța și politica de forță. Și, în ultimul rînd, aceștia afirmă că pacea și securitatea se pot obține dacă lumea va fi populată cu state *bune*. Această idee a fost promovată, printre alții, de Woodrow Wilson, dar a fost împărtășită de o întreagă pleiadă de oameni de știință. Reputația sa de promotor al viziunii liberale s-a construit pe modelul pe care la propus Conferinței de pace de la Paris care a pus capăt primului război mondial. Acesta a fost creionat încă înainte de sfîrșitul conflagrației în nu mai puțin celebrele *Fourteen Points*. [9]

Instrumentul menit a realiza și a menține securitatea colectivă a fost

Societatea Națiunilor. Acesta a funcționat pe baza unui Pact negociat de Puterile Aliate și Asociate la Paris și adoptat de Conferința de Pace, la 28 aprilie 1919.

Prin acest document se definea scopul Societății Națiunilor care, în esență, era dezvoltarea cooperării între națiuni, garantarea păcii și siguranței, precum și eliminarea războiului din relațiile interstatale. Sușinătorii Ligii credeau că aceasta poate să mențină securitatea prin promovarea unor mecanisme politice de tipul conferințelor consacrate dezarmării sau medierii conflictelor dintre state. Edificarea unui sistem de instituții care să elaboreze norme și reguli de comportament pentru toți actorii din mediul internațional, dar și instrumente de control pentru a obliga la respectarea normelor și regulilor. [10] Aceste reglementări au fost utile în rezolvarea pe cale pașnică a unor diferenduri minore dintre state, cum au fost litigiile de frontieră, dar ele au fost minore în raport cu marile primejdii ce se arătau la orizont. [11]

Ideile promovate de adepții liberalismului s-au împotmolit, însă, în practica diplomatică în perioada dintre cele două războaie mondiale, iar Liga Națiunilor, nu a trecut testul realității. Mircea Malita crede că începutul sfârșitului acestei instituții a fost marcat de eșecul conferinței de dezarmare din 1932. [12]

După cel de-al doilea război mondial, adepții păcii, realizată prin instituție cu vocație universală, considerau că trebuie urgent corectate viciile de construcție pe care le-a avut Liga Națiunilor. Astfel a apărut pe scena internațională ONU, instituție care a încorporat toate speranțele și toate iluziile școlii liberale. Încă odată s-a confirmat faptul că în construcția unei arhitecturi mondiale de securitate actorii chemați să o edifice nu sînt preocupați, în primul rînd, de cerințele teoretice ale unui anume model sau ideologie, ci de interesele de stat pe care le au pe termen scurt sau lung și de experiența istorică prin care un actor sau altul a avut cîștig de cauză în a-și promova aceste interese.

Henry Kissinger surprinde cu acuitate acest lucru cînd analizează pozițiile marilor puteri învingătoare în ceea ce privește viitoarea ordine a lumii și, prin urmare, și mecanismele pe care aceștia le consideră viabile în a o susține. Acesta ajunge la concluzia că „Fiecare dintre învingători vorbea în termenii experiențelor istorice ale țării sale. Churchill voia să reconstruiască tradiționala balanță de putere în Europa. Asta însemna reconstrucția Marii Britanii, a Franței și chiar a Germaniei învinse, astfel încît, împreună cu Statele Unite, aceste state să poată contrabalansa co-

losul sovietic, de la est. Roosevelt avea în vedere o ordine postbelică, în care trei învingători, împreună cu China, să acționeze ca un Consiliu de directori ai lumii, pentru a impune pacea împotriva oricărui răufăcător potențial, cel mai probabil fiind după el Germania – o viziune care avea să fie cunoscută drept „Cei Patru Polițiști”. Modul lui Stalin de a vedea lucrurile reflecta atât ideologia sa comunistă, cât și politica externă rusă tradițională. El s-a străduit să speculeze victoria țării sale prin extinderea influenței rusești în Europa Centrală. A încercat să transforme țările cucerite de armatele sovietice în zone tampon pentru protejarea Rusiei împotriva oricărei agresiuni germane viitoare”. [13]

În perioada contemporană, două dintre cele mai importante nume de care se leagă teza pacifismului democratic sunt *Rudolf Joseph Rummel* și *Michael Doyle*, ale căror abordări corespund celor două variante majore ale pacifismului democratic: *versiunea monadică* (ce susține ideea păcii absolute între democrații) și *versiunea diadică* (susține ideea unei păci separate între democrații, menținând însă caracterul belicos al democrațiilor în relația cu nondemocrațiile).

Rudolf Rummel, profesor de Științe Politice la Universitatea din Hawaii, abordează în lucrarea *Power Kills: Democracy as a Method of Nonviolence* teza păcii democratice. În viziunea acestuia, există două versiuni ale păcii liberale: *versiunea războiului*, conform căreia democrațiile nu inițiază războaie între ele aproape niciodată și *versiunea generală*, conform căreia democrația este o metodă de soluționare nonviolentă a conflictelor de interese.

Michael Doyle, profesor de Afaceri Internaționale, Drept și Științe Politice la Universitatea Columbia, tratează în două dintre cele mai importante articole ale sale - *Kant, Liberal Legacies and Foreign Affairs (1983)* și *Liberalism and World Politics (1986)* – teza pacifismului democratic. Acesta afirmă că statele care adoptă și respectă principiile liberale - *egalitatea juridică a cetățenilor, libertatea religiei și presei, guvernarea prin legislaturi reprezentative, proprietatea privată, economia de piață bazată pe principiul cererii și ofertei* - se bucură de beneficiile unei păci separate în relație cu alte state democratice, însă sunt dispuse să declanșeze război împotriva statelor nonliberale. Doyle susține că pe plan internațional, democrațiile liberale vor evita să declanșeze război unele împotriva altora, datorită faptului că opinia publică nu va accepta acest lucru, dat fiind respectul pentru dreptul altora la independență politică. Deși acesta nu neagă faptul că între

democrații pot izbucni, însă le consideră mai degrabă improbabile, dat fiind multiplele modalități de rezolvare pe cale pașnică a diferendelor dintre democrațiile liberale. [14]

Democrațiile nu luptă între ele, este adevărat, dar ele luptă permanent cu statele nedemocratice. Dar atunci, statele democratice nu pot fi numite pașnice. Unde sunt garanțiile că în viitor ele nu vor lupta între ele?

În acest sens, există câteva puncte de vedere:

1. liderii statelor democratice sunt responsabili în fața alegătorilor pentru declanșarea războaielor, de aceea ei sunt stimulați de a găsi alternative;
2. liderii democrați soluționează problemele interne pe calea negocierilor, dar nu cu armele, procedînd în același fel și în politica externă;
3. statele democratice apreciază statele nedemocratice ca o amenințare și luptă cu ele din cauza acelor probleme care, în relațiile dintre democrații, ar fi rezolvate prin mijloace pașnice;
4. statele democratice sunt mai prospere decît cele nedemocratice și, de aceea, ele au ce pierde. [15]

Toate aceste explicații sunt superficiale, ele nu descoperă esența fenomenului nou pentru știința politică. Punîndu-și întrebarea, „de ce regimurile democratice își limitează pretențiile militare doar la adversarii nedemocratici, iar între ele nu luptă?” – politologul Joshua Goldstein constata cu amărăciune: „De fapt, acest lucru nu-l cunoaște nimeni”. [16]

Oricum, în urma eforturilor sporite pentru popularizarea acestei idei, teoria păcii democratice a devenit una din cele mai importante postulate ale doctrinei intervenționalismului liberal al SUA.

Modelul ordinii mondiale care să corespundă așteptărilor democrațiilor occidentale după încheierea Războiului Rece, a fost bine exprimat de către președintele SUA, încă din 1990: „Avem viziunea unui nou parteneriat al națiunilor, care transcende Războiul Rece. Un parteneriat bazat pe consultare, cooperare și acțiune colectivă, în special prin intermediul unor organizații mondiale și regionale. George Bush considera că obiectivele parteneriatului constituit în urma încetării Războiului Rece sunt: 1. sporirea democrației; 2. sporirea prosperității; 3. sporirea păcii, 4. reducerea armamentului. [17]

În 1993, președintele de atunci al SUA, Bill Clinton, exprima următoarea opțiune: „...într-o eră a pericolului și oportunității (...) obiectivul nostru prioritar trebuie să fie lărgirea și întărirea comunității internaționale a democrațiilor bazate pe economia de piață. [17]

Analizînd cele două poziții ale foștilor președinți americani, se poate constata că puterile occidentale au privit noua ordine internațională post-Război Rece ca întemeindu-se pe valorile lor, în special pe democrație. Ceea ce nu s-a luat în vedere au fost diferențele axiologice între democrațiile occidentale și alte zone ale lumii. Spre exemplu, dacă în raport cu sistemul de valori occidentale, un regim cum este cel din Iran este considerat injust, discreționar și, în consecință - imoral, „...pentru musulmani această organizare este una democratică și ea ar realiza în cel mai înalt grad idealul de justiție și echitate socială”. [19]

Atît timp cît statul respectiv nu poate fi încadrat în categoria democrațiilor liberale, intervenția este nu doar justificată, ci și necesară. Kant este valabil doar în interiorul comunității statelor democratice. O parte din agenda teoriei păcii democratice a fost transferată pe agenda politică a democrațiilor occidentale și acceptată oficial în politica externă americană. Conceptul lui Doyle privind zona păcii și a democrației și necesitatea de a lărgi această zonă au devenit un obiectiv important în politica externă a SUA. Departamentul de stat îl numește cel de-al treilea pilon al politicii externe americane. Intervențiile din Afganistan și Irak au fost posibile, printre altele, și datorită acestei politici. [20]

Referitor la lărgirea ariei democrațiilor pe plan internațional, credem că are dreptate Giovanni Sartori, care menționează: „Din punct de vedere geografic, victoria democrației este circumscrisă lumii modernizate (...) Dar, la începutul anilor 90, starea de fapt este că victoria democrației se oprește, în mare, la granițele Africii, exclude o mare parte a continentului asiatic (China este foarte mare) și se lovește de refuzul țărilor islamice, unde politica și religia, spiritual și temporal sunt totuna. (...) Mai extinsă și mai importantă este victoria democrației ca principiu de legitimitate. Pe acest front nu mai rezistă decît islamul și societățile în care în care tradiționalismul nu s-a corodat încă”. [21]

Astfel, speranțele că democrația să devină o valoare universal acceptată au fost zadarnice. Iar intervenția armată în state totalitare pentru a extinde forțat valorile democratice contravine atît ideilor kantiene, cît și tradiției liberale. Mai mult decît atît, istoria recentă a Orientului Mijlociu în special, ne-a evidențiat riscurile semnificative pe care le provoacă eșuarea democrațiilor imature sau pericolul instabilității procesului de democratizare.

Referințe bibliografice

1. Alexandra Gheciu, Relațiile internaționale între istorie, teorie și politici publice. Lecția americană, în *Politica de Securitate Națională, Concepte, instituții, procese*, Editura Polirom, Iași, 2007, p. 67.
2. Benjamin Solomon, Kant's Perpetual Peace: A New Look at this Centuries-Old Quest, in „The Online Journal of Peace and Conflict Resolution”.
3. Ionel Nicu Sava, *Studii de Securitate*, Centrul Roman de Studii Regionale, București, 2005, p. 90.
4. Ibidem.
5. A. Franceschet, Popular Sovereignty or Cosmopolitan Democracy? Liberalism, Kant and International Reform. “European Journal of International Relations” no. 6, 2000, p. 277-302.
6. Mircea Malita, *Între război și pace*, Editura C.H. Beck, București, 2007, p. 291.
7. Bruce Russett, Counterfactuals About War and Its Absence, in vol. Philip Tetlock, Aaron Belkin (ed.), *Counterfactual Thought Experiments in Worm Politics: Logical, Methodological, and Psychological Perspectives*, Princeton: Princeton University Press, 1996, p. 169-178.
8. Stephen M. Walt, International relations: One world, many theories in *Foreign Policy*, Issue 110, Spring 1998, p. 29.
9. Constantin Hlihor, *Istoria secolului XX*, Editura Comunicare.ro, București, 2003, p. 37-39.
10. Martin Griffiths, Școli, curente, gânditori, Editura Ziua, București, 2003, p. 178.
11. Mircea Malita, op., cit., p.198.
12. Mircea Malita, op., cit., p. 200.
13. <http://ru.scribd.com/doc/239403623/Diploma%C5%A3ia-Henry-Kissinger#scribd>
14. www.unisanet.unisa.edu.au/.../Homepage.asp
15. Democratic peace theory. http://en.Wikipedia.org/wiki/Democratic_peace_theory
16. Д. Голдстайн. Миф универсал. <http://esquire.ru/war-myths>
17. Dumitru Mazilu, *Diplomația. Drept diplomatic și consular*, Editura Lumina Lex, București, 2003, p. 24.
18. Nadia Anghelescu, *Introducere în islam*, Editura Enciclopedică, București, 1993, p. 79.
19. Ionel Nicu Sava, op.cit., pp. 116-118.
29. Giovanni Sartori, *Teoria democrației reinterpretată*, Editura Polirom, Iași, 1999, p. 444.

CULTURA – FACTOR DE DEZVOLTARE DURABILĂ ÎN EUROPA

Simion ROȘCA, *doctor în filosofie, conferențiar universitar, IRIM*
(simionrosca55@mail.ru)

Rezumat

Cultura este un factor important al dezvoltării sociale, un instrument prin intermediul căruia pot fi rezolvate diverse probleme, inclusiv de ordin socio-economic. În acest sens, cultura apare ca un factor de dezvoltare comunitară, modernizare și sustenabilitate, de identitate, coeziune și integrare, fiind totodată și exponentul calității vieții umane. Într-o societate care își asumă dezvoltarea durabilă ca un obiectiv strategic fundamental, cetățenii trebuie să aibă condiții de acces la educația de bază, la procesul de formare continuă și îmbogățire culturală continuă, să beneficieze de șansa de a fi producători de cultură, depășind astfel statutul de simpli consumatori de divertisment, statut cu care sunt deseori identificați. În acest articol autorul demonstrează prin exemple concludente, faptul că cultura, patrimoniul cultural, nu este doar un consumator de resurse cum uneori se pretinde, ci, din contra - cultura apare ca un factor de dezvoltare comunitară, performanță economică, modernizare și sustenabilitate, de identitate, coeziune și integrare, fiind totodată și exponentul calității vieții umane.

Cuvinte-cheie: *cultură, patrimoniul cultural, societate umană, valori culturale, dezvoltare durabilă, dezvoltare economică.*

CZU: 008:316.7

Introducere. Cultura constituie elementul definitiv al societății. Apărută prin cultură, societatea umană există și se menține de milenii grație culturii. Societatea bazată pe fundamente culturale se manifestă drept una novatoare, în stare să edifice o construcție socială echilibrată, cu economie trainică și mod de viață asigurat. Cultura și patrimoniul

cultural moștenit reprezintă condiția spirituală a dezvoltării, creșterii economice și coeziunii sociale. În afara unui cadru cultural bine axat, creșterea social-economică veritabilă nu are șanse de izbândă.

Cultura este un factor important al dezvoltării sociale, un instrument prin intermediul căruia pot fi rezolvate diverse probleme, inclusiv de ordin socio-economic. Cultura nu este doar un consumator de resurse cum uneori se pretinde. În acest sens, cultura apare ca un factor de dezvoltare comunitară, modernizare și sustenabilitate, de identitate, coeziune și integrare, fiind totodată și exponentul calității vieții umane.

Într-o societate care își asumă dezvoltarea durabilă ca un obiectiv strategic fundamental, cetățenii trebuie să aibă condiții de acces la educația de bază, la procesul de formare continuă și îmbogățire culturală continuă, să beneficieze de șansa de a fi producători de cultură, depășind astfel statutul de simpli consumatori de divertisment, statut, cu care sunt deseori identificați. Dezvoltarea durabilă a societății este o problemă de ordin cultural.

Metodele aplicate: descrierea, studiul comparat, modelarea, analiza, sinteza, generalizarea etc.

Rezultatele investigației. O economie puternică nu poate fi edificată decât printr-o „cultură economică trainică”, o agricultură dezvoltată nu poate fi realizată decât printr-o „cultură avansată a agriculturii”, iar cele două luate la un loc, nu se pot produce fără un suport cultural general viabil. Or, misiunea culturii constă în construirea, menținerea și dezvoltarea axelor valorice ale societății, care reprezintă condiții ale existenței speciei umane.

Fiind o componentă a sistemului social, cultura determină toate celelalte componente (economică, demografică, politică, psiho-socială) și este determinată la rândul său de acestea. Modelul cultural de dezvoltare a societății a devenit foarte popular în analizele macroeconomice europene.

În cadrul procesului cultural, ansamblul de raporturi între indivizii societății formează comunicarea culturală din trei participanți, în care, în calitate de 1) *subiecți ai comunicării* sunt actanții culturali (instituții sau indivizi, creatori de bunuri și servicii culturale), 2) *obiectul comunicării* sunt consumatorii de bunuri și servicii culturale, iar 3) *canalul de comunicare* – ansamblul raporturilor relative patrimoniului cultural.

Fundamentul procesului de comunicare, și, respectiv, a procesului cultural, este patrimoniul cultural. Comunicarea în cadrul procesului cultural este un act creator, în urma căruia se adaugă o plusvaloare patrimoniului cultural, diversificându-l și multiplicându-l într-o manieră

continuă. Principalii actori care administrează și gestionează procesul cultural sunt ministerele respective ale fiecărei țări (în cazul Republicii Moldova - Ministerul Educației, Culturii și Cercetării), administrația publică locală, instituțiile de cultură de stat și private, societatea civilă.

Totodată, ținând cont de dezvoltarea contemporană a industriilor culturale și creative, care reprezintă o mișcare globală de producere a bunurilor culturale ca marfă, procesul cultural dispune de capacități majore de influențare a economiei țării. Industriile culturale și creative se caracterizează printr-o natură duală (care le distinge de orice alt sector industrial): pe de o parte economică - prin contribuția lor la ocuparea forței de muncă, creșterea economică și crearea de bunăstare și, în paralel, preponderent culturală - prin activitățile din cadrul acestor sectoare care contribuie la împlinirea și la integrarea socială și culturală a cetățenilor.

Ca toate cele menționate mai sus să se realizeze, să se implementeze e necesară o bună guvernare. Iar „sarcina unui guvern modern este să încurajeze explorarea politică sau privată a culturii, în toate formele și variațiile ei, fără a o utiliza pentru a agita potențialul de diviziune al culturii în scopuri politice”. [8, 6] Obiectivul fundamental al bunei guvernări constă în activitatea pentru statornicirea unei societăți sănătoase, sigure, tolerante și creative. În acest context, modelul de dezvoltare aplicat urmează să promoveze prezentul fără a compromite capacitatea generațiilor viitoare de a-și satisface propriile nevoi, garantând în același timp, accesul populației la cultură și patrimoniul moștenit. Astfel, cultura, creativitatea și patrimoniul moștenit se înscriu în șirul necesităților naturale ale omului, în afara cărora el nu poate exista.

Cultura nu este doar un consumator de resurse cum uneori se pretinde. Cultura este un factor important al dezvoltării sociale, un instrument prin intermediul căruia pot fi rezolvate diverse probleme, inclusiv de ordin social-economic. În acest sens, cultura apare ca un factor de dezvoltare comunitară, modernizare și sustenabilitate, de identitate, coeziune și integrare, fiind totodată și exponentul calității vieții umane.

În accepțiunea cea mai larg utilizată, dezvoltarea durabilă se referă la un tip de dezvoltare economică, socială și umană care răspunde nevoilor generațiilor prezente, fără a compromite sau a limita capacitatea generațiilor viitoare de a-și satisface, la rândul lor, aceste nevoi. În acest sens, în centrul ideii de dezvoltare durabilă se află conceptul social.

Dimensiunea culturală a dezvoltării durabile presupune câteva momente importante:

- modificarea modurilor de producție, inclusiv a modului de producere a bunurilor și serviciilor culturale;
- evoluția practicilor de consum, implicit diversificarea practicilor de consum cultural. Reformarea economiei țării nu numai în scopul creșterii cantitative, ci și a performanței calitative a produsului autohton. Indicii de calitate sunt indispensabil legați de cultură și educație;
- incluziunea socială a indivizilor, prin mecanisme de integrare socială și prin acces/participare la viața culturală.

Într-o societate care își asumă dezvoltarea durabilă ca un obiectiv strategic fundamental, indivizii trebuie să aibă condiții de acces la educația de bază, la procesul de formare continuă și îmbogățire culturală continuă, să beneficieze de șansa de a fi producători de cultură, depășind astfel statutul de simpli consumatori de divertisment, statut cu care sunt deseori identificați. Dezvoltarea durabilă a societății este o problemă de ordin cultural.

Evenimentele istorice și cultura au un impact major asupra economiei unei țări. În plus, cultura unei regiuni definește istoria dezvoltării economice. Astfel, cultura are o importanță enormă pentru evidențierea tradițiilor unei societăți din trecut până astăzi. Perspectivele culturale oferă referințe care exemplifică valori, atitudini și comportamente ce influențează dezvoltarea economică. Cultura este reflectarea combinată a politicii și economiei în orice societate și poate fi percepută ca un tip de forță de producție. Așa cum afirmă unii cercetători chinezi, politica, economia și cultura sunt cele trei mecanisme ale oricărei societăți și doar când ele funcționează armonios societatea în ansamblu se poate dezvolta rapid.[3]

Subiectul interacțiunii dintre cultură și dezvoltarea economică nu este nou, însă, de obicei, economiștii trec cu vederea rolul culturii în dezvoltarea economică a statelor. Cultura generează bunuri cum ar fi produsele culturale – îndeletniciri, forme de expresie și idei, care contribuie la bunăstarea socială și economică a unei comunități. Valorile respectate de o societate afectează și eforturile de dezvoltare economică. Patrimoniul cultural este un important creator de locuri de muncă în toată Europa, acoperind o gamă largă de tipuri de locuri de muncă și niveluri de calificare: de la construcții - în legătură cu conservarea, la reparații și întreținere, continuând cu turismul cultural, la întreprinderi mici și mijlocii și start-up-uri, cel mai adesea din domeniul industriilor creative.

În anul 2013 Uniunea Europeană a lansat Proiectul Cultural Heritage Counts for Europe (CHCfE) - Patrimoniul Cultural Contează pen-

tru Europa, cu un țel ambițios: să colecteze și să analizeze cercetările și studiile de caz existente și accesibile, bazate pe dovezi privind impactul economic, social, cultural și de mediu al patrimoniului cultural, în vederea evaluării patrimoniului cultural, care a fost recunoscut în 2014 de către Consiliul de Miniștri al UE ca fiind „o resursă strategică pentru o Europă durabilă”. [2] Proiectul urmărea, de asemenea, să furnizeze dovezi concludente – atât calitative, cât și cantitative – care să demonstreze faptul că patrimoniul cultural are o contribuție esențială la Strategia Europa 2020 [16]. Proiectul CHCfE furnizează un răspuns la documentul de poziție „Către o strategie UE pentru patrimoniul cultural – Cazul cercetării” [1], prezentat Comisiei Europene în 2012 de către European Heritage Alliance 3.3, o platformă informală care cuprinde 32 rețele și organizații europene / internaționale, active în domeniul extins al patrimoniului cultural¹. Acest document a identificat, printre altele, o nevoie presantă de cercetare bazată pe dovezi privind patrimoniul cultural, pentru a susține dezvoltări de politici strategice atât la nivel european, cât și la nivel național și a ne asigura că instituțiile UE și statele membre realizează pe deplin potențialul patrimoniului cultural ca un motor al dezvoltării durabile. Raportul proiectului CHCfE – conținând rezultate cheie și recomandări strategice – a fost prezentat instituțiilor UE și statelor membre într-un moment în care noua Comisie Europeană a pornit în implementarea abordării integrate a UE față de patrimoniul cultural (Comisia Europeană, 2014) și în același timp, ca o contribuție la cele zece priorități nou definite ale Comisiei Europene.

Cartografierea și analizarea minuțioasă a dovezilor din toată Europa, prezentate în acest Raport, aprofundează și extind înțelegerea, cunoașterea și conștientizarea întregului potențial al patrimoniului cultural european, ca resursă cheie în contextul dezvoltării durabile. Este esențial să includem acest rezultat în procesele decizionale locale, regionale, naționale și europene și să oferim astfel o bază solidă pentru politici eficiente în domeniul patrimoniului cultural. Astfel de dovezi, de asemenea, vor furniza date inteligibile pentru toate tipurile de investitori – guverne, întreprinzători comerciali, proprietari privați, filantropi, organizații ale societății civile – care au nevoie să compare opțiunile

¹ Lista completă a Membrilor European Heritage Alliance 3.3 poate fi accesată online: <http://europeanheritagealliance.eu/>

și să facă alegeri. Cei șase parteneri ai Consorțiului CHCfE au adus un serviciu valoros Europei în demonstrarea impactului economic, social, cultural și ambiental al patrimoniului cultural european. Rezultatul acestui proiect dovedește valoarea adăugată a cooperării europene dintre parteneri cu experiențe academice și de viață variate, din Nordul, Sudul, Vestul, Estul și Centrul Europei. Este vorba despre argumente privind valoarea patrimoniului dincolo de registrul cultural, acea valoare care se exercită în plan economic și social, care este recunoscută deja de un timp, dar care până acum nu putea fi susținută cu dovezi clare, culese prin metode verificate și validate științific.

Iată și câteva exemple: s-a estimat că sectorul patrimoniului cultural produce până la 26,7 locuri de muncă indirecte pentru fiecare loc de muncă direct, cu mult mai mult decât, spre exemplu, industria de automobile, care ajunge la o cotă de numai 6,3 [12, 154]; numărul persoanelor angajate direct în domeniul patrimoniului cultural în Europa este estimat la 300.000, dar potențialul patrimoniului cultural stă în a induce crearea de locuri de muncă în alte sectoare - locurile de muncă create indirect se ridică la 7,8 milioane de persoane-an [12, 153-154]; studiul Băncii Mondiale (2001) indică faptul că pentru oricare 1 milion USD investiți în reabilitarea construcțiilor sunt create 31,3 locuri de muncă, în timp ce aceeași sumă investită în industriile prelucrătoare creează doar 21,3 locuri de muncă pe piață [12, 155]; s-a demonstrat, că un singur monument istoric poate avea, numai din impozite pe venit, chiar și un randament anual de peste 600% - ceea ce, desigur, îl transformă într-un argument politic și administrativ mai mult decât convingător [12, 156].

Valorile culturale sunt credințe de durată prin care anumite moduri de comportament sau stări de existență, sunt preferabile social celor opuse lor [13]. Valorile culturale modelează credințele și atitudinile oamenilor și le îndrumă comportamentul. Cultura națională este cel mai bine întruchipată în valorile susținute de popor. Un sistem de valori este văzut ca un cadru conceptual relativ permanent, care influențează comportamentul unui individ. Valorile culturale stabilesc normele sau standardele după care totul este judecat într-o societate. Nu toți membri unui grup cultural îmbrățișează aceleași valori. În ultimele două decenii cercetătorii au încercat să dezvolte o imagine-robot a culturii, studiind diferențele dintre valorile culturale. Acest lucru s-a realizat în două moduri. Unele studii au analizat dimensiunile culturale care reflectă

asemănări și diferențe între culturi, alții au folosit aceste concluzii pentru a grupa țările în națiuni cu culturi asemănătoare. Cultura influențează, de asemenea, capacitatea societăților de a crea și a conduce adecvat instituții. De exemplu, în perioada postbelică, Japonia, Coreea de Sud și alte țări est-asiatice au adoptat politici industriale în care statul și nu piața acorda credit industriilor naționale pentru a încuraja creșterea economică.

Noțiunea de cultură a cunoscut transformări la anumite intervale. În urmă cu o 130 de ani, E.B. Taylor [18] definea cultura ca fiind un complex care include cunoștințele, credința, arta, morala și obiceiurile dobândite de om ca membru al unei societăți. La mijlocul secolului XX, A.L. Kroeber și C.Kluckhohn [9] descriau cultura ca fiind formată din tiparele explicite și implicite de comportament dobândite și transmise prin simboluri care constituie realizările distinctive ale grupurilor umane și care includ întruchipările lor în artefacte. Ei afirmă că esența culturii o reprezintă ideile tradiționale și totalitatea moștenirii sociale dobândite de om ca membru al societății. [14; 15].

Cultura constă în formele sau tiparele comune sau distincte, care modelează comportamentul uman, iar esența sa o reprezintă valorile întruchipate în credințele oamenilor. De aceea, trăsăturile esențiale ale culturii sunt tiparele bazate pe aceste valori. Discutând relația dintre cultură și dezvoltare, Gao Xian, un cunoscut cercetător din China, abordează problema din punct de vedere macro-cultural. El arată că macro-cultura include nu doar cultura în sensul restrâns (artă, literatură, activități academice etc.), ci și cultura în sensul cel mai larg. Prin urmare, abordarea macro-culturală asupra dezvoltării este o explorare holistică a procesului de dezvoltare, materială și morală, curentă și istorică, parțială și totală. Potrivit lui Xian, abordarea macro-culturală se concentrează în principal asupra problemei unei atitudini obiective față de tradiție și asupra relației dintre cultura tradițională și dezvoltarea modernă [21]. În discuția despre cultură, trebuie să acordăm atenție tradiției unei națiuni. Xian afirmă că tradiția este ceea ce o societate moștenește de la istoria sa și ceea ce formează normele de moralitate, conceptul de valori, modele de comportament, metodele de gândire și idei.

Macro cultura servește drept fundament pentru identitatea culturală a societății respective. Însă, tradiția nu trebuie privită ca fiind bună sau rea și oamenii nu ar trebui nici să accepte orbește tot ce vine din trecut, nici să se debaraseze de tradiție ca fiind complet dăunătoare. Tradițiile, care

sunt strâns legate de cultură, trebuie permanent înnoite și îmbunătățite. Există consens asupra ideii că țelul primar al erei contemporane este de a căuta dezvoltarea și pacea. Identificând cauzele sub-dezvoltării, există tentația să se pună mai mult accent pe factorii externi, cum ar fi dominația colonială și exploatarea îndelungată, schimburile inechitabile și absența unei ordini economice internaționale echitabile. Totuși, este necesar să ținem cont și de factorii interni. Dezvoltarea este rezultatul factorilor atât interni, cât și externi, dar în multe cazuri factorii interni joacă un rol mai important.

În ceea ce privește factorii interni care determină dezvoltarea economică, se pune tot mai mult accent pe factorii non-economiци, cum este cultura. Lawrence E. Harrison, în celebra sa carte „Subdezvoltat este un stat al minții”, afirmă că sub-dezvoltarea este o stare de spirit, un mod de exprimare, și o personalitate colectivă marcată de infirmități cronice și forme de neadaptare [7].

Instituții asemănătoare create în diferite state ale lumii și-au dovedit diferit eficiența. Dacă o politică industrială eficientă este în parte o chestiune de design instituțional, ea este de asemenea influențată puternic și de cultură. Lumea a devenit mai bogată și mai bine educată, religia nu a dispărut, iar naționalismul și tribalismul nu s-au redus. Economia globală și forțele tehnologice nu erodează culturile și valorile locale, dimpotrivă, cultura și valorile influențează dezvoltarea economică. Ca exemplu elocvent, ne poate servi economia unei țări din altă zonă geografică, departe de Europa - economia Chinei. Este important să observăm și să reținem, că China are o istorie îndelungată și complexă, de peste 4 milenii, și cu o tradiție culturală bogată. Tradițiile culturale ale Chinei continuă încă să exercite o influență puternică asupra majorității aspectelor interacțiunii umane, inclusiv asupra afacerilor [10]. Diferențele culturale au devenit mai pronunțate pe măsură ce oamenii au câștigat mai multă putere prin avere și educație. Odată absorbite, concepțiile de viață produc niveluri și tipuri diferite de capital social și cultural. Cultura acoperă toate dimensiunile capitalului social al unei societăți, cum sunt încrederea reciprocă și comportamentul civic responsabil. Valorile susținute de o societate influențează eforturile de dezvoltare a acesteia. Codurile morale folosite de oamenii de afaceri fac parte din resursele productive ale unei societăți. Dacă aceste coduri pun accent pe valori asociate proiectului de dezvoltare echitabilă,

ele vor încuraja dezvoltarea. Valorile adânc înrădăcinate în cultura predominantă sunt esențiale pentru o dezvoltare durabilă.

Conform UNESCO [3], cultura este un element-cheie în lupta împotriva sărăciei. Sărăciile au propriile valori și adesea ele sunt singurul lucru pe care îl au de apărut. Grupurile dezavantajate au valori care le conferă o identitate proprie. Dacă aceste valori nu sunt respectate, atunci chiar și cele mai productive propuneri pot fi blocate. Conservarea valorilor culturale este foarte importantă pentru dezvoltarea unei țări.

Pentru a putea lua în considerare cultura, trebuie să integrăm, în mod conștient, și informațiile despre cultură în analiza privind dezvoltarea economică. Cultura are, în mod evident, efecte asupra rezultatelor dezvoltării și a proiectelor de dezvoltare. Diferențele culturale pot de asemenea influența tendințele guvernamentale de structurare a investițiilor străine pe anumite sectoare.

O altă categorie în care se recunoaște influența culturii asupra comportamentului economic este formarea rețelelor sociale. Impactul diferit al valorilor culturale asupra relațiilor sociale stă la baza conceptului de capital social. Rețelele sociale influențează creșterea economică prin implementarea instituțiilor informale.

În afară de factorii interni și externi care determină dezvoltarea economică, mai sunt și factori de altă natură care afectează dezvoltarea economică. Un asemenea factor este încrederea. Într-o excelentă abordare socio-economică din lucrarea „Trust – virtuțile sociale și crearea prosperității”, Francis Fukuyama consideră că extraordinarul succes al unor economii dezvoltate se bazează pe ceea ce el numește „capital social” ridicat. Acest capital, spre deosebire de celelalte forme de capital uman, se creează și se transmite prin intermediul mecanismelor culturale (religia, tradiția, obiceiul istoric) și reprezintă o capacitate generată în societate de predominanța încrederii. În opinia autorului, există trei țări în care acest capital și-a adus un aport substanțial la dezvoltarea economică: Japonia, SUA și Germania. Cea mai reprezentativă dintre toate este Japonia, pentru că aici apare ceva în plus față de celelalte două țări și anume elementul religios. Analiza influenței factorului religios asupra comportamentului economic nu este nouă. La începutul secolului XX, Max Weber [19] a ajuns la concluzia că actul economic nu poate fi analizat în afara culturii religioase a unei națiuni sau comunități. Comunitățile constituite pe baza încrederii reciproce au generat performanțe economice

net superioare celor ale societăților conflictuale. Încrederea duce la reducerea costurilor și, de aceea, comunitățile ce pleacă de la premisa încrederii reciproce au reușit să dezvolte o serie de organisme puternice, supradimensionate, dar totuși performante din punct de vedere economic. Francis Fukuyama spune că încrederea este acceptarea reciprocă între două sau mai multe entități (persoane, organizații) a premisei că orice comportament obișnuit de zi cu zi este onest, cooperativ și previzibil pe baza normelor împărtășite și că părțile unei tranzacții pe piață nu vor încerca să exploateze vulnerabilitățile celeilalte. Fukuyama afirmă în continuare, că deoarece încrederea depinde de așteptările privind acțiunile viitoare ale celorlalți, formarea așteptărilor într-o situație de creștere economică ar trebui să aibă efect pozitiv asupra înclinației noastre de a avea încredere în ceilalți. Mai mult, se poate ca în situații de creștere economică indivizii să fie dispuși să riște mai mult, având încredere în ceilalți, dat fiind potențialele beneficii mai mari. Ipoteza lui Fukuyama este aceea că încrederea este produsul tiparelor ereditare și rigide ale moștenirii culturale.[5] Atunci când există progres economic, importanța încrederii crește deoarece sistemul de schimburi devine mai complex, probabilitatea interacțiunilor repetate scade și specializarea se adâncește. Promovarea încrederii încurajează schimbul pe plan intern și progresul economic prin dimensiune și specializare este stimulat.

Un alt factor care influențează dezvoltarea economică este cultura muncii. Cultura muncii are ca rezultat direct productivitatea. Cultura unui popor poate fi comparată cu un computer gigantic, extraordinar de complex și subtil, performanța acestuia direcționează acțiunile și răspunsurile ființei umane în toate privințele. Este necesar să observăm că, deși factorii culturali sunt importanți, nu trebuie, totuși, de exagerat. Comparați cu alți factori interni care determină performanța economică, factorii culturali ocupă o poziție inferioară politicilor economice. În felul acesta cultura servește doar la facilitarea sau obstrucționarea creării unui mediu în care să poată fi concepute și implementate politici economice sănătoase. Și, iarăși, ca exemplu, apelăm la China. La începutul anilor 1960 datele economice despre China erau asemănătoare cu cele din Bangladesh și Kenya, cu un venit anual de aproximativ 90 de dolari pe cap de locuitor. După 60 de ani, China a devenit un gigant industrial, cu o economie pe locul 2 în lume, membră a grupului G20, cu corporații multinaționale, exporturi masive de echipamente electronice

și alte produse finite sofisticate, iar venitul pe cap de locuitor a crescut la 9567 de dolari în anul 2019, depășind venitul pe cap de locuitor al Bulgariei (9280 de dolari pentru același an), care este stat membru al Uniunii Europene. [20] Nici o țară din lume nu a avut o creștere atât de remarcabilă. Cum se poate explica această dezvoltare extraordinară? Fără îndoială, prin mai mulți factori, dar un element important al explicației este reprezentat de cultură. Locuitorii Chinei pun preț pe economie, investiție, muncă susținută, educație, organizare și disciplină. Astfel, cultura chineză are un rol major în dezvoltarea economică a țării.

Tot ce este necesar pentru ca pomul de aur să dea roade, pare a fi o ușă deschisă pentru investiții și un telefon în mână. Evident, pentru a atrage investiții (fie ele în dolari, euro sau altă valută) trebuie îndeplinite niște condiții: un guvern stabil, certitudinea respectării legii și un climat investițional favorabil, astfel orice țară poate fi capabilă să devină o nouă China sau Singapore, țări propulsate de o creștere economică constantă.

Însă, nu toate statele care au nevoie de investiții reușesc să îndeplinească aceste condiții. În unele părți ale lumii, aproape nici o țară nu face asta și chiar atunci când sunt îndeplinite condițiile de bază, când guvernul este responsabil și țara are covorul roșu pregătit pentru oamenii de afaceri străini, există alți factori care îi fac pe investitori să clatine din cap și decid să-și ducă banii în altă parte. Aceasta arată că ingredientele dezvoltării economice sunt mai subtile și mai profunde decât condițiile menționate de obicei. Aceste subtilități au de-a face cu etosul național și cu tradițiile unei țări. Cu alte cuvinte, dezvoltarea economică poate fi afectată de anumiți factori intangibili, cunoscuți sub termenul general de cultură.

Concluzii. Așadar, cultura este văzută astăzi ca o forță de propulsie a dezvoltării. Viața economică trebuie judecată în strânsă legătură cu influențele culturale. Economia modernă trebuie să ia mai mult aminte la mediul social. Deși cultura și, ca o componentă a sa - sociabilitatea, nu influențează în mod direct PIB-ul, ele își pun amprenta asupra mediului, a modului de creare și funcționare a firmelor (Fukuyama). Societățile în care indivizii au știut să se asocieze spontan au avut o evoluție economică mai rapidă și fără frământări majore. Descoperirile științifice și perfecționarea tehnologiilor au revoluționat modul de a produce bogăție, astfel că Alvin Toffler [17] vorbește de noul tip de „economie suprasimboică”, în care procesarea informației și comunicarea devin forțe hotărâtoare. De asemenea, politologul american Samuel Huntin-

gton, consideră că, în condițiile de azi, „cultura contează”, iar factorii de natură culturală au o relevanță deosebită pentru transformările sociale și pentru modelarea raporturilor geopolitice, ...” cultura este o forță ce deopotrivă divide și unifică...” [8, 36]. Viața economică, susține autorul, trebuie judecată în strânsă legătură cu influențele culturale. Economia modernă trebuie să ia mai mult aminte la mediul social. Deși cultura și, ca o componentă a sa - sociabilitatea, nu influențează în mod direct PIB-ul, ele își pun amprenta asupra mediului, a modului de creare și funcționare a firmelor. Societățile în care indivizii au știut să se asocieze spontan au avut o evoluție economică mai rapidă și fără frământări majore. Fenomenul cultural este cercetat intens în ultimele decenii de o serie de discipline sociale și umane, cu un aparat metodologic nou. Comportamentul uman este tot mai frecvent explicat prin recurs la date culturale, valori, mentalități și atitudini. Liniile de orientare istorică a societăților sunt puse în dependență de stocul lor cultural. Gruparea geopolitică a statelor este și ea redefinită după criterii de ordin cultural. În numeroase abordări ale lumii contemporane se vorbește de factorii noneconomici ai dezvoltării, factori ce privesc educația, cunoașterea și noile mijloace de comunicare, schimbarea mentalităților și a culturii politice. Comportamentul economic al grupurilor sociale și al indivizilor este orientat de valori, atitudini și motivații ce își au sursa în mediul cultural. Geopolitica este completată azi de abordări ce iau în calcul acești noi factori, astfel că sunt utilizați tot mai des termeni precum „gloeconomie” și „gloeultură”. În sfârșit, întâlnim frecvent termeni precum război informațional, psihologic, mediatic, cultural, violență simbolică, manipulare etc – termeni care nu pot fi înțeleși fără recursul la diferite procese și strategii de ordin cultural.

Referințe bibliografice

1. Către o strategie UE pentru patrimoniul cultural – Cazul cercetării (Documentul de poziție poate fi accesat online: <http://www.europanostra.org/wp-content/uploads/2017/02/>, accesat la 12.11.2019).
2. Consiliul UE, Concluziile pentru Patrimoniul Cultural ca Resursă Strategică pentru Sustenabilitatea Europei, 21 mai 2014, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/>, accesat la 12.11.2019.
3. Convenția UNESCO din 20 octombrie 2005 asupra protecției și promovării diversității expresiilor culturale, în MONITORUL OFICIAL nr. 559 din 28 iunie 2006.
4. Europa 2020. O strategie europeană pentru dezvoltare inteligentă, sustenabilă și

- inclusivă , la momentul evaluării sale intermediare, <http://ec.europa.eu/eu2020/> , accesat la 12.11.2019.
5. Fukuyama, Francis, *Trust – virtuțile sociale și crearea prosperității*, Editura Antet, București, 2002.
 6. A. Greif, "Cultural beliefs and the organization of society: A historical and theoretical reflection on collectivist and individualistic societies", *Journal of Political Economy*, 1994.
 7. Lawrence E. Harrison, "Underdeveloped is a state of mind", Cambridge, University of Press of America, 1985.
 8. Samuel P. Huntington, *Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale*, București, Editura Antet, 1998, p. 36.
 9. C. Kluckhohn, A.E. Kroeber, *Culture: a Critical Review of Concepts and Definitions*, Harvard University Press, Cambridge, MA, 1952.
 10. Virginia Mircea. *China - Cultură și dezvoltare: excepționalismul chinez*. - București: Semne, 2017.
 11. Simon Mundy, *Politici Culturale: Un scurt Ghid*, Consiliul Europei, 2000 p. 6.
 12. *Raportul Cultural Heritage Counts for Europe - Patrimoniul cultural contează pentru Europa*, p. 154 www.encatc.org/culturalheritagecountsforeurope , accesat la 12.11.2019.
 13. Milton Rokeach, "The Nature of Human Values", New York, The Free. Press, 1973
 14. S. Roșca. *Cultural Diversity: Conceptual Approaches. Modern Historical and Political Issues: Joirnal in Historical & Politica l Sciences*. – Chernivitsi: Chernivitsi National University, 2018, Volume 37-38, p. 234-241;
 15. G. Socolov, S. Roșca, L. Roșca. *Istoria și filosofia culturii*.- Chișinău:Tipografia centrală,1998.
 16. *Strategia Europa 2020. O strategie europeană pentru dezvoltare inteligentă, sustenabilă și inclusivă*, <http://ec.europa.eu/eu2020/> , accesat la 12.11.2019.
 17. Alvin Toffler, *Powershift. Puterea în mișcare*, București, Editura Antet, 1995.
 18. Edward B. Tylor, *Primitive Culture: Researches Into the Development of Mythology, Philosophy, Religion, Art, and Custom*, In two volumes, Vol. I, J. Murray, Albemarle Street, London, 1871.
 19. Max Weber „*Etica protestantă și spiritul capitalismului*”, Humanitas, 2007.
 20. *World Economic Outlook database*, April 2019, Gross domestic product, current prices, U.S. dollars”.
 21. Gao Xian, "Culture and Development: Macro-cultural Reflection on Development" în *Culturelink review*, no.20/November 1996.

DEZMEMBRAREA TERITORIALĂ ȘI ANIHILAREA STATALITĂȚII MOLDOVEI ÎN SEC.XIX: ASPECTE POLITICO- DIPLOMATICE

Victor STEPANIUC, *doctor în istorie, conferențiar universitar, IRIM*
(v.stepaniuc@yahoo.com)

Rezumat

De la înființarea Statului Moldovenesc, acesta a fost supus unor numeroase năvăliri armate. În secolele XIV-XVIII aveau interese de dominație asupra Moldovei mai multe țări vecine. Domnitorii noștri, începând cu secolul XV, au fost nevoiți permanent să manevreze, încheind alianțe de vasalitate cu Ungaria, Polonia, Lituania, Rusia, Poarta Otomană. După moartea lui Ștefan cel Mare, începând cu anul 1538, Moldova era sub dominația politică turcească. Țările la vest de Moldova erau de-acum supuse Porții Otomane. Încercările domnilor moldoveni, pe parcursul sec. XVI-XVIII, de a elibera Moldova de dominația otomană nu au avut sorți de izbândă.

În anii 1775-1812, urmare a confruntărilor politico-diplomatice dintre Turcia, Rusia, Austria, Franța, statul Moldova este dezmembrat teritorial. Aceste procese au creat premise pentru anihilarea în sec. XIX a statalității moldovenești istorice.

Cuvinte-cheie: *statalitate moldovenească, etapă modernă, factori de risc, consolidare, dominație străină, politică distructivă*

CZU: 94:321(478)

De la înființarea Statului Moldovenesc, acesta a fost supus unor numeroase năvăliri armate. În secolele XIV-XV aveau interese de dominație asupra Moldovei mai multe țări vecine. Domnitorii noștri, începând cu secolul XV, au fost nevoiți permanent să manevreze, încheind

alianțe de vasalitate cu Ungaria, Polonia, mai târziu, cu Poarta Otomană. După moartea lui Ștefan cel Mare, începînd cu anul 1538, Moldova nimerește sub dominația politică turcească. Țările la vest de Moldova erau de acum supuse Porții Otomane. Încercările domnilor moldoveni, pe parcursul sec. XVI-XVII, de a elibera Moldova de dominația otomană nu au avut sorți de izbîndă. La începutul sec. XVII are loc o apropiere strategică a Moldovei de Polonia, care se lupta cu Poarta Otomană pentru dominația în Moldova. Dar încercările Țării Moldovei de a slăbi jugul turcesc, cu ajutorul Poloniei, au suferit eșec. De la mijlocul sec. al XVII-lea, pentru a-și elibera țara, boierimea Moldovei își îndreaptă privirile spre Rusia. Moldova, încă în timpul domnitorului Petru Rareș, mai apoi a lui Gheorghe Ștefan, Dimitrie Cantemir, a făcut încercări de a scutura dominația otomană cu ajutorul Rusiei.

În anul 1739, în cadrul tratatelor de Pace, Rusia cere Turciei ca Moldova să fie proclamată independentă sub protectoratul Rusiei. În textul păcii de la Kuciuk-Kainargi din 1774, Rusia și Turcia au convenit să restabilească în Moldova drepturile boierilor de a alege domnii. Acest tratat prevedea, de asemenea, restituirea de către Poarta Otomană a teritoriilor incluse în raiale. Turcia, deși a convenit asupra acestor stipulări în tratatele ruso-otomane din această perioadă (sec. XVIII), a ignorat, în mare parte, îndeplinirea lor.

Pentru a întări alianța antirusească, Turcia semnează la 4 mai 1775 un tratat cu Austria, oferindu-i acesteia dreptul de anexare a nordului Moldovei – Bucovina.

Drama anului 1775 constă în faptul că a fost rupt de la Moldova acel teritoriu, de unde a luat naștere și s-a întărit Statul Moldovenesc. Imperiul Austriac anexează o imensă regiune care includea Cetatea de Scaun a Moldovei – Suceava, vechea capitală a Moldovei, centre de cultură și spiritualitate moldovenești: Mănăstirea Putna – locul de veci al slăvitului Domnitor Ștefan cel Mare, Mănăstirile Voroneț, Humor, Bogdana, Sucevița, Moldovița, Dragomirna, teritorii din bazinul râului Moldova cu primul centru administrativ-statal Baia.

Poarta Otomană cedează Austriei ilegal aceste pămînturi, fără a avea vreun drept asupra acestora. Astfel, interesele geostrategice ale Austriei și Turciei au influențat asupra soartei Bucovinei. Aici au fost aduși coloniști germani și ucrainenii pentru a influența o scădere a numărului moldovenilor. De mare curaj în acele condiții complicate a dat dovadă

domnul Moldovei Grigore Ghica al III-lea, ce a condus țara între 1764-1767, apoi în 1775-1777. În anul 1775, după încheierea alianței dintre Turcia și Imperiul Austriac, el se opune cu vehemență planului de anexare a nordului Moldovei – Bucovina, de către austrieci.

În toamna anului 1777, domnitorul Grigore Ghica al III-lea este trădat la Poarta Otomană. Fiindu-i aflate legăturile strânse cu diplomați ruși, el este mazilit și decapitat, pentru că a militat pentru unitatea și suveranitatea Moldovei. Astfel, în urma răscoirii de către Imperiul Otoman și cel Austriac a spațiului vital moldovenesc din 1775, posibilitățile de apărare și de menținere a integrității Moldovei se reduc esențial. De remarcat că spre sfârșitul veacului al XVIII-lea numai o treime a Moldovei de Est, a spațiului dintre Prut și Nistru – parte integrantă a Statului Moldovenesc – se afla în stăpînirea domnitorului Moldovei.

Nenumăratele războaie purtate de Rusia contra Porții Otomane în sec. XVIII creau premise pentru eliberarea Moldovei. O bună parte a boierilor moldoveni, precum și clerul moldovenesc, pe căi secrete ori oficiale, realizau apropierea Moldovei de Rusia.

În anul 1802, Rusia, în urma unor presiuni diplomatice asupra Turciei, obține dreptul de protector al Moldovei. Domnitorii Moldovei nu mai puteau fi numiți ori schimbați fără acceptul Rusiei. În curînd însă aceste prevederi sînt încălcate și la 1806 începe un nou război ruso-turc, în amploarea și rezultatele căruia este interesată și Franța. Între anii 1806-1812, Moldova este de facto condusă de țarul Rusiei. Istoricul moldovean Manolake Drăghici scria despre aceste evenimente: „... Rușii... n-au vrut să scape prilejul și au pornit oști să se bată cu Turcia, încălcînd principatele și rînduind la Moldova ocîrmuitor militar.” [1, p. 74-75].

În mai 1812, Rusia, aflîndu-se sub amenințarea agresiunii militare a Franței, semnează cu Turcia Tratatul de Pace de la București. Astfel, în urma Războiului ruso-turc din 1806-1812, Moldova istorică a fost dezmembrată. Moldova de Vest, Carpato-Pruteană, a rămas sub oblăduirea Imperiului Otoman, Moldova de Est – Pruto-Nistreană, „cea mai mare și fertilă parte” [2, p. 61] a Moldovei, numită mai tîrziu „Basarabia”, a trecut sub oblăduirea Imperiului Rus.

Împărțirea Moldovei între aceste două imperii coloniale a determinat decisiv drama teritorială și național-statală a Moldovei, țară relativ integră din 1359 pînă la 1812. Evenimentele de la 1812 constituie una din cauzele principale a dispariției în următoarele decenii a statalității

Moldovei istorice. Urmările sfîșierii Moldovei aveau să se facă simțite mai tîrziu. La 1812 însă domnea o atmosferă de speranțe. Despre acele evenimente M. Drăghici scrie: „Făcîndu-să mai întîi în orașul Eșii cunoscută (*Pacea de la București*), s-au împlut de negrăită bucurie sufletele celor adevărați și credincioși patrioți ai Moldovei pentru această nouă încununare a slavei Rusiei, pravoslavniciei și apărătoarei împărății... În acea vreme s-au dat mai multe jalobe Porții din partea boierilor, tînguindu-se pentru luarea Besarabiei de către ruși, dar nu s-a putut isprăvi nimic...”[1, p. 93]. Se tînguia, preciza N. Iorga în 1912, mai ales „boierimea fără ideal și fără simț pentru țară și pentru neam... Le-a părut rău că au pierdut partea cea mai largă a Moldovei, bogată în ogoare, în pășuni pentru vite...”[3, p. 53].

După 1812, Moldova de Vest, adică Principatul dezmembrat al Moldovei, rămîne sub oblăduirea Porții Otomane. Datorită presiunilor Rusiei, Poarta Otomană după 1822 suprimă regimul fanariot. În această perioadă se revine la domniile pămîtene. În timpul domniei lui Ioan Sandu Sturza pături largi ale boierimii mici și mijlocii se pronunță pentru reformarea și modernizarea sistemului politic și de administrare a Moldovei. Comisul Ionică Tăutul, în condițiile ocupației militare otomane, anunță o Constituție a Cărvunarilor, pentru a proclama în toată Moldova drepturile fundamentale – lozinci împrumutate de la Revoluția Franceză.

La 1829, între Rusia și Turcia este semnat Tratatul de la Adrianopol, care a lărgit autonomia Moldovei și Valahiei. Rolul Rusiei în Principate crește. Sub conducerea generalului P. Kiseleff, 4 boieri moldoveni elaborează Regulamentul Organic al Moldovei, care poate fi calificată drept o Constituție pentru Principatul Moldovei.

Conform Regulamentului, Puterea executivă era reprezentată de un domnitor ales pe viață, ajutat de un sfat administrativ. Domnitorul avea dreptul să elaboreze proiecte de legi. Adunarea Obștească – un Parlament incipient, avea atribuții de a vota legile, care apoi erau aprobate de Domnitor. Regulamentul Organic denumeste limba moldovenească – limbă oficială a Principatului Moldova.

O activitate modernizatoare în Moldova a promovat domnitorul Mihai Sturza (1834-1848), care a reformat sistemul judiciar după modelul francez. Deși Moldova recăpătase autonomia de altă dată, opresiunea otomană și rusească nu slăbea. Ideile libertății sociale și naționale, propagate de revoluționarii europeni, pătrund și în Moldova.

Societatea moldovenească înainte de 1848 deplîngea dezmembrarea Moldovei de la 1812, pierderea Moldovei de Est (Basarabia). Însă o parte de intelectuali moldoveni și valahi după 1848 propagă ideea formării unui stat unic al „românilor” – România. Trebuie de remarcat că după 1848, deși mișcarea unionistă din Moldova avea aderenți în rîndurile unei părți de intelectuali, în Valahia acest curent era mai puternic. Pături largi de intelectuali și țărani moldoveni înțelegeau, că Moldova, rămasă fără Basarabia și Bucovina, într-o eventuală unire cu Valahia, putea deveni o anexă a acesteia. După 1852 s-a conturat interesul deosebit al Franței, Prusiei, Rusiei de a face unirea Principatelor Moldovei și Valahiei. Conducerea acestor țări, în primul rînd, a Franței, era conștientă, că „Moldova putea fi mai ușor atrasă într-o acțiune potrivnică unirii, fiindcă se știa că ea trebuia să aducă pe altarul unirii jertfe destul de mari, chiar însăși ființa sa de Stat” [18, p. 257]. Napoleon al III-lea al Franței era informat că Muntenia vroia cu orice preț unirea, căci „pentru Muntenia urmau numai foloase din proiectata unire” [4, p. 257].

Este de menționat că „partida națională” în Moldova, în mod straniu, nu a fost preocupată de chestiunea reîntregirii Moldovei, dezbinată teritorial la 1812 după anexarea Basarabiei la Rusia. În manifestele unioniștilor, năzuințele moldovenilor din Moldova de Vest (Principatul Moldova), Moldova de Est (Basarabia) și Moldova de Nord (Bucovina) de a reveni în Patria lor Moldova sînt definitiv ignorate. De fapt, unioniștii indirect au slujit scopurilor geopolitice ale Franței, Rusiei, Prusiei. Scopul acestor țări era crearea unei „bariere” împotriva Porții Otomane pe nume România.

Într-o scrisoare adresată lui N. Vogoride, caimacamul Moldovei, cumnatul acestuia scrie cu revoltă despre „partida națională”: „Mînați de interese materiale și de recompense, ei sînt atît de corupți, încît contribuie la transformarea Patriei lor, Moldova, într-o simplă anexă a Valahiei și la ștergerea ei de pe harta popoarelor care se guvernează singure. Sub pretextul creării unei Români himerice, ei vor să reducă Moldova și pe moldoveni la situația Irlandei și a irlandezilor, fără a se sinchisi de blestemele generațiilor prezente și viitoare... Partidul unionist se poate intitula partid național în Valahia, unde aspiră la mărirea patriei lui; dar, tocmai din această pricină, în Moldova el nu poate fi numit decît partid antinațional.” [5, p. 88].

Rusia, după cum demonstrează documentele de arhivă, a pregătit

metodic Unirea Moldovei (fără Basarabia) cu Țara Românească, incluzând această clauză (a. 1829) în textul Regulamentelor Organice. Franța, după anul 1848, și-a dorit crearea României pentru a o avea aliată contra Turciei.

În iulie 1857 au avut loc alegeri în Adunarea ad-hoc a Moldovei. Cu câteva luni înainte de alegeri, „Situația în Moldova este în general mai încordată decât cea din Valahia” [19, p. 87] din cauza disputelor dintre unioniști și antiunioniști. În rândurile populației, pentru chestiunea Unirii „există aici foarte puțină preocupare” [5, p. 87] - recunosc în acele zile mai mulți observatori străini. Unioniștii, presimțind că vor pierde alegerile, le-au boicotat. Astfel, în Adunarea ad-hoc a Moldovei a fost aleasă o majoritate covârșitoare antiunionistă. Dar Franța n-a recunoscut alegerile și a cerut Porții Otomane repetarea lor. Caimacamul N. Vogoride, presat din exterior, trece în tabăra unioniștilor, acționând la alegeri „în favoarea Unirii cu tot atîta rîvnă, cît a depus pentru a o combate” [5, p. 166] la alegerile precedente. La alegerile repetate în Adunarea ad-hoc a Moldovei, peste 2 luni au învins unioniștii.

Starea generală după alegeri este descrisă de ambasadorul Belgiei la Iași: „...în rîndul celor 80 de membri considerați favorabili Unirii există mulți care fuseseră aleși la alegerile anuale și care atunci pretinseseră a fi separatiști. Un astfel de revirament al majorității... nu trebuie să surprindă, cînd șeful puterii dă el însuși exemplul de schimbare radicală și rapidă a părerii... unioniștii moldoveni au fost obligați pentru a fi aleși să adere la programul cluburilor din Valahia...” [5, p. 171].

La 7/19 octombrie 1857, Adunarea ad-hoc a Moldovei hotărăște: „Unirea Principatelor într-un singur stat sub numele de România.” [5, p.188]. La 8/20 octombrie 1857 și Adunarea ad-hoc a Țării Românești, de asemenea, hotărăște: „Unirea țărilor România și Moldova într-un singur stat și sub un singur Guvern” [5, p. 189].

Prevederile acestor articole din hotărârile Adunărilor denotă lucruri știute. Moldovenii din dreapta Prutului considerau, că împreună cu valahii înființează un nou stat, România. Valahii, care se autoidentificau istoricește ca români, au considerat România nu stat nou, ci țara lor străbună, care acum se unește cu Moldova ... pentru a fi și în continuare România. „În epoca respectivă, numele «România» se folosea uneori cu sens restrîns, și în loc de «Țara Românească»” [5, p. 189] – recunosc chiar autorii români în explicațiile la acest subiect.

Istoricii „româniști” contemporani, aducînd elogiul creării statului

național România, susțin că la 1859 s-au unit nu state suverane, ci „2 regiuni istorice românești”. Că respectivele afirmații sînt false ne demonstrează chiar M. Kogălniceanu. Acest activ promotor al Unirii Principatelor, în luarea sa de cuvînt în Adunarea ad-hoc a Moldovei la 7/19 octombrie 1857, îndată după biruința unioniștilor, afirmă adevăruri incontestabile: „Principatele au urmat a fi privite de către Puterile europene ca state suverane, precum de dovadă stau mai multe tratate încheiate cu domnii Moldovei și Valahiei... pentru că ele și-au rezervat toate drepturile suveranității și, în special, dreptul la guvernămînt neatîrnat, dreptul de legislație, adică o întregă și deplină autonomie ... prin urmare, nu s-au supus nici unei puteri legislative străine” [5, p.185].

Indiscutabil, că la 1859 Moldova încă era stat. Unioniștii, care aveau majoritatea în Adunările ad-hoc ale Moldovei și Valahiei, în 1859 au proclamat Unirea Principatelor, alegînd în fruntea țării pe moldovanul Alexandru Ioan Cuza. Capitala statului după anul 1862 a devenit orașul valah București.

În curînd, încălcînd prevederile Conferinței de la Paris (19 august 1858), despre egalitatea prerogativelor, cercurile politice valahe și-au arogat împuterniciri de suzerani ai Moldovei. Amestecîndu-se în afacerile interne ale moldovenilor, au început să impună celor care au pus bazele fondului cultural moldovenesc normele valahe (române) privind viața politică, socială, culturală.

Alungarea la 1866 de la tronul României a moldovanului Alexandru I. Cuza, dictatul politic și spiritual al Valahiei au făcut ca nemulțumirea față de unirea din 1859 să devină generală în Moldova, culminînd cu răzvrătirea împotriva aducerii, cu învoirea turcilor, a unui domnitor prusac de credință străină.

Această răscoală a moldovenilor împotriva Unirii cu Valahia, numită de unii istorici „Mișcarea Separatistă a moldovenilor de la 1866”, este descrisă de istoricul român I. Lupaș: „Unii dintre moldoveni se îndîrjeau contra domnului străin, grupîndu-se în jurul boierului Nicolae Roznovanu, sub a cărui conducere se alcătuiseră un *Comitet separatist*... Roznovenii au izbutit să-l atragă de partea lor și pe mitropolitul Calinic Miculescu. În întîia duminică din aprilie 1866, fiind Catedrala mitropoliei ticsită de lume, după săvîrșirea slujbei dumnezeiești, mitropolitul a ieșit în fața mulțimii întăritate, pornind spre Palatul administrativ, unde se găseau atunci membrii locotenenței domnești. Înainte de plecare, Teodor Boldur-

Lătescu, în curtea mitropoliei, rosti o cuvântare înflăcărată despre *drepturile Moldovei*, îndemnând mulțimea să urmeze pe mitropolitul Calinic. Porniră în sunetul clopotelor, dar în Piața palatului mulțimea a fost oprită de un regiment muntean, care nu se lăsară să dea în lături nici în fața crucii purtată de mitropolit... Unul din soldați n-a stat la îndoială să răspundă cu baioneta, străbătînd odăjdiile mitropolitului, rănindu-l... Mulțimea înfuriată, începînd să atace soldații cu pietre, a fost împinsă de aceștia înapoi pînă în curtea Mitropoliei. Învălmășeala a ținut pînă la ora două după masă, dînd capitalei moldovene o înfățișare tristă, stropită cu pîraie de sînge...”. Profesorul N. Iorga, amintind de ciocnirea sîngeroasă de la Iași, o tălmăcește precum urmează: „...Dacă s-a mers pînă la procesiunea plecată de la Mitropolie, după vechea datină, cu vlădica în frunte și la o adevărată luptă cu armata, cu acel regiment muntean, care a făcut uz de armă și s-a vărsat mult sînge, era pentru detronarea lui Vodă Cuza, care era pentru *Moldova jertfită* o mîndrie și o mîngîiere...” [4, p. 288-290]. În decembrie 1866, la Iași este intentat un proces de judecată împotriva unor lideri separatiști (antiunioniști). Teodor Boldur-Lătescu, fiind întrebat de ce naționalitate este, a răspuns: „sunt moldovan” [6, p. 206].

După anexarea Moldovei de Est – Basarabiei la Imperiul Rus, ținutul este administrat în baza unei legi speciale numită „Regulamentul privind instituirea administrației provizorii a Basarabiei”, intrată în vigoare în anul 1813. Sub aspect administrativ-teritorial, Moldova de Est în anii 1812-1828 devenise un ținut integru, cu statut de autonomie: avea departamente, Înalțul Sfat, Serviciul său financiar-economic. Limba oficială a cancelariei era moldovenească, regiunea își păstra stema sa istorică națională - capul de bour.

După cum scria istoricul moldovan Ia. Grosul: „...direcția principală a politicii țarismului în ocîrmuirea ținutului rămînea cea precedentă și comună pentru toate periferiile naționale - lichidarea treptată a particularităților locale și introducerea în locul lor, ca și în alte regiuni alipite, a formelor de administrare general-imperiale, a legislației general-rusești.” [7, p. 136].

În Moldova dintre Prut și Nistru, după 1812, clasa marilor proprietari este împărțită în două grupări: una rusofilă și alta - moldovenească, care ținea de legile vechi ale Moldovei. Între boierii moldoveni și administrația rusească, încă la 1814 pornește un conflict, atunci cînd guvernatorul rus I. Harting forțează introducerea legislației rusești în Basarabia. Avînd susținerea mitropolitului G. Bănulescu-Bodoni, boierii se adresează

împăratului Alexandru I cu o plîngere și insistă că trebuie să aibă guvernator moldovan și funcționari care să cunoască obiceiurile poporului moldovenesc. Subliniind că nici măcar turcii, vreo patru veacuri nu s-au implicat în legile pe care le avea Moldova, aceștia argumentau: „De patru secole Moldova se guvernează după legile și reglementările sale... Nu există vechi obiceiuri moldovenești și reguli permanente? N-avem noi codul voievodului Vasile (Lupu)?” [8, p. 282].

Alexandru I, în rescriptul din 1 aprilie 1816, îi aduce la cunoștința mitropolitului G. Bănulescu-Bodoni că dat fiind numeroasele abuzuri ce s-au produs în Basarabia, dorește să dea acestei provincii o administrație în armonie cu moravurile, obiceiurile și legile sale, care oferă ținutului anexat folosirea legilor și obiceiurilor locale. Potrivit *Așezământului obrazovaniei oblastei Basarabiei din 1818*, actele, treburile administrative, dispozitive, fiscale, criminale și de instrucție se făceau în rusește și moldovenește, cu respectarea legilor rusești și cu păstrarea drepturilor și obiceiurilor pămîntului privind proprietatea privată. Acțiunile judecătorești și civile se executau la început în limba moldovenească și se judecau pe baza legilor și obiceiurilor Moldovei.

Lareglementarea raporturilor social-administrative, în armonie cu legile Moldovei istorice, a contribuit și stabilirea categoriilor sociale - ranguri. O înștiințare difuzată în 1819 preciza că se recunosc rangurile boierești confirmate în 1734 de domnitorul Moldovei Nicolae Mavrocordat. Dar, în februarie 1828, a fost adoptat un nou *Așezământ pentru administrarea Basarabiei*, care introducea în ținut legile și sistemul fiscal rusesc, lichida ultimele semne de autonomie a ținutului, reducea considerabil sfera de întrebuițare a limbii moldovenești în instituții. Sistemul judiciar din ținut a continuat să folosească culegerea de legi a lui Andronachi Donici, editată în 1814 la Iași. Retipărind, la 1858, cartea de legi a lui Andronachi Donici cu titlul *Colecție prescurtătoare din legile împărătești... extrasă și regulată de logof(ățul) Andronachi Donici*, C. Negruzzi constata: „Colecția lui Donici este și acum busola judecătorilor din Besarabia; nu mai puțin trebuitoare e și la noi (Moldova de Vest – aut.) și ar ocupa un foarte onorabil loc pe masa oricărui tribunal...” [9, p. 6].

Diferite aspecte ale legislației moldovenești, inclusiv agrare, au fost expuse în culegerea *Alcătuire ponturilor pentru îndatoririle sub care sînt supuși cătră stăpînii moșiilor țărării sau lucrătorii de pămînt din oblastea Basarabiei și dreptățile ci au ei... după cuprindere jurnalului*

ci au închiet *Înaltul Sfat a aceștii oblasti la anul 1819, mai în 16 zile, pi temeiul așezămînturilor Moldaviei*. Această *Alcătuire de ponturi* constituie, de fapt, prima încercare de sistematizare și de codificare a normelor vechiului drept moldovenesc. Este semnificativ că ea a fost făcută în Moldova dintre Nistru și Prut, confirmînd continuitatea comunității și sub aspect legislativ și judiciar [10, p. 150-172]. Reactualizarea sumară a acestor informații confirmă concluzia savantului moldovean D. Grama: „În pofida tendinței țarismului rus de a înlocui în întregime dreptul autohton cu cel rusec, realitățile locale au fost de așa natură, încît românii de la răsărit de Prut au reușit să impună guvernului țarist întrebuițarea în judecătoriile Basarabiei cel puțin a unora din izvoarele dreptului civil al Principatului Moldova. Grație acestui fapt, pe tot parcursul ocupațiunii rusești, în instanțele judiciare ale regiunii au continuat să fie aplicate *Hexabiblu* lui Armenopol, *Sobornicescul Hrisov* al lui Mavrocordat din 1785, *Adunarea cuprinzătoare în scurt din cărțile împărăteștilor pravile a lui Andronachi Donici*.” [11, p. 94].

Acest vechi adevăr a fost menționat încă în anii '50 ai veacului trecut de istoricul Iachim Grosul: „...Potrivit condițiilor alipirii la Rusia, Basarabiei nu i-au fost garantate drepturi autonome, ca Finlandei, bunăoară. Cu toate acestea, se cuvine să subliniem că acele modeste începuturi de autonomie, oferite în 1812-1818 și fixate în *Regulamentul* din 1813, în *Așezămîntul* din 1818, au avut o însemnătate pozitivă de netăgăduit pentru dezvoltarea economică a ținutului, popularea lui.” [7, p. 202, 210].

Comentînd relațiile moldo-ruse din cele mai vechi timpuri pînă în 1918, juristul D. Grama subliniază: „Trebuie menționată contribuția Rusiei la reîntorcerea în componența Principatului Moldova a teritoriilor istorice ale acesteia, cotoprite de turci în secolele XV – XVIII. Prin decizia împăratului Alexandru I din luna mai 1807 teritoriile raialelor Bender, Akkerman, Chilia, Hotin au fost trecute sub conducerea nemijlocită a Divanului Moldovei. Astfel, Rusia și-a onorat angajamentele luate față de Statul Moldova de guvernele țarilor Alexei Mihailovici la 1656, Petru I la 1711...” [12, p. 63].

Documentele, mărturiile timpului ne demonstrează că după 1812 sub aspect politic și religios moldovenii dintre Prut și Nistru se orientau spre Rusia și monarhul ei, văzînd în el „agiutorul pravoslaviei, mîntuitorul Europei și a toată creștinătatea”. Dar „conștiința că Moldova este *patria* lor, că ei formează un *neam* distinct, cu *limbă proprie*, se manifestă

tot atât de puternic” [13, p. 195]. Această realitate a fost confirmată de diferiți savanți moldoveni, inclusiv Al. Boldur, Șt. Ciobanu, N. Popovschi, I. Macovei ș. a.

O caracteristică exhaustivă a neamului moldovenesc din Basarabia face L. Boga, director al Arhivelor statului din Chișinău, care constata: „Din mărturiile vremii rezultă că la cei rămași în Basarabia există luminoasă conștiința unei patrii - Moldova, a unui norod - moldovenesc, a unei nații - moldovenești, a unui neam - moldovenesc, și mai presus decît toate - a unei limbi moldovenești.” [13, p. 197].

Materialul documentar analizat ne demonstrează, că Rusia a fost nevoită să admită pentru „Basarabia” anumite devieri de la regula generală de colonizare, ce s-au exprimat prin:

- întregirea teritoriului istoric al Moldovei dintre Prut și Nistru;
- constituirea și afirmarea structurii supreme de organizare a vieții bisericești în Moldova de Est - Mitropolia Chișinăului și a Hotinului - ca forță spirituală de ocrotire a identității național-statale a moldovenilor;
- aplicarea pe larg a normelor tradiționale moldovenești de drept (hrisoave, anafore, poronci domnești cu putere de acte normative) pe întreaga perioadă de anexare a Moldovei dintre Prut și Nistru;
- păstrarea structurii administrativ-teritoriale tradiționale în întreaga Moldovă – ținuturile;
- păstrarea și folosirea în Moldova de Est, dintre Prut și Nistru, a însemnelor național-statale ale întregii Moldove – limba moldovenească, stema – *capul de zimbbru*.

Astfel, după 1812 în Basarabia, ideea național-statală moldovenească „n-a murit cu desăvîrșire, fiindcă au rămas hrisoave vechi și mărturii” [14, p. 61].

După cum remarcă și academicianul H. Corbu, cu toate că „administrația țaristă a dus o politică sistematică și necruțătoare de dezrădăcinare a memoriei etnice și istorice..., populația dintre Prut și Nistru a rezistat tuturor urgiilor, venind la capătul celor peste o sută de ani de oprimare socială și națională cu o limbă puțin alterată și cu tradiții spirituale coerent și bine structurate..., ce demonstrează viabilitatea și puterea de rezistență a acestui popor în retrospectiva istorică.” [15].

Aprecierile respective vin să confirme concluzia juristului și istoricului moldovan Al. Boldur, că Moldova dintre Prut și Nistru „are multe trăsături cu totul specifice... Istoricul trecutului basarabean sub ruși nici un moment nu trebuie să uite că Basarabia și-a păstrat

înfățișarea sa deosebită etnică, social-politică și juridică întotdeauna cu un aspect național” [16, p. 267].

Este de menționat că, în pofida dispariției statalității Moldovei istorice, în ciuda asupririlor sociale, economice și politice, în Basarabia credința în Statul Moldovenesc, conștiința național-statală moldovenească au fost păstrate și continuate. În consecință, în Basarabia, îndeosebi în a doua jumătate a sec. XIX, apar primele semne de constituire a unei mișcări naționale moldovenești, ale cărei scopuri sunt autonomia național-politică a ținutului, renașterea statalității moldovenești.

Referințe bibliografice

1. Дрэгичь, Манолаки. История Молдовей пе тимп де 500 ань. Томул I. Iași, 1857, 222 p., томул II, Iași, 1857, 255 p.
2. Varta, I. Istoria Românilor. Manual clasa a XI-a, Chișinău, Civitas, 2002, 200 p.
3. Iorga, N. Neamul românesc în Basarabia, vol. II, București, Editura Fundației Culturale Române, 1997, 317 p.
4. Lupaș, I. Istoria unirii românilor. București, Fundația Culturală Regală „Principele Carol”, 1937, 407 p.
5. Români la 1859, vol. II. București, Editura Științifică și enciclopedică, 1984, 450 p.
6. Stati, V. Istoria Moldovei în date. Chișinău, Tipografia Academiei de Științe, 1998, 488 p.
7. Гросул, Я. Автономия Бессарабии в составе России. 1812-1828. // Труды по истории Молдавии. Кишинев, Штинца, 1982, стр. 110-124.
8. Стадницкий, А. Гавриил Бэнулеску-Бодони. Экзарх Молдо-Влахийский и митрополит кишиневский. Кишинев, Типография Шлионовича, 1894, 374 стр.
9. Colecție prescurtătoare din legile împărătești... extrase și iriegulate de logof și Andronachi Donici. Ed. II, partea IV. Iași, 1858.
10. Mihail P., Mihail, Z. Acte în limba română tipărite în Basarabia. I. (1812-1830). București, Editura Academiei Române, 1993, 411 p.
11. Grama, D. Lupta românilor de la răsărit de Prut pentru apărarea legilor Țării Moldovei în primele decenii ale secolului al XIX-lea. // Destin românesc, 1994, nr. 1.
12. Grama, D. Evoluția statutului juridic al Basarabiei în anii 1812-1918. // Revista de istorie a Moldovei, 1994, Nr. 2.
13. Boga, L. Politica moldovenilor înainte de pacea de la București. Chișinău, Universitas, 1993, p.191-222, p. 195, 196.
14. Halippa, Pan., Moraru, An. Testament pentru urmași. Chișinău, Hyperion, 1991, 175 p.
15. Corbu, H. Deschideri către valori. Studii, eseuri, atitudini. Chișinău, Cartea Moldovei, 2003, 456 p.
16. Boldur, Al. Istoria Basarabiei. București, Editura Victor Frunză, 1992, 543 p.

AGRESIUNEA SEXUALĂ - FENOMEN CU IMPACT NEGATIV ASUPRA VIEȚII SOCIALE

Eti Leon Ben Nun, *doctorandă, IRIM, Statul Israel*
(eti06011989@gmail.com)

Ludmila ROȘCA, *doctor habilitat în filosofie, profesor universitar, IRIM*
(roschaludmila@mail.ru)

Rezumat

În acest articol sunt expuse unele rezultate ale investigației ample a fenomenului agresiunii sexuale. În baza pluralismului metodologic și a interdisciplinarității, autorii și-au propus să sensibilizeze opinia publică, comunitatea academică, instituțiile statului cu referire la necesitatea adoptării unui set de politici ce vizează reabilitarea și integrarea socială a victimelor agresiunii sociale. Reieșind din impactul negativ imens asupra vieții sociale, asupra stabilității și prosperității cetățenilor, autorii recomandă perfectarea actelor legislative referitoare la pedepsirea agresorilor; protejarea persoanelor vulnerabile. Analiza experienței statelor Israel și Republica Moldova referitoare la programele de asistență socială, a permis autorilor să constate insuficiența acțiunilor ce vizează reabilitarea și integrarea socială a victimelor agresiunii sexuale.

Cuvinte-cheie: agresiune sexuală, abuz, victimă, integrare socială, tulburări de stres.

CZU:364.01:304:37

Introducere

Tema agresiunii sexuale în copilărie este foarte actuală, căci prin consecințele ei ne afectează pe toți și pe fiecare în parte. Mă întorceam acasă, în Republica Moldova, din pelerinaj, din Israel. În avion am trăit momente neplăcute, deoarece eram într-un grup, în care, după comportamentul lor anormal, am constatat că erau victime ale agresiunii sexuale. Aflându-ne în același spațiu, noi asistam la atacurile lor, am fost

plasați într-o zonă de disconfort, fără a fi vinovați de ceea ce ele au trăit cândva. Era o reacție isterică la toate acțiunile membrilor echipajului.

Colaborând cu tânăra cercetătoare, am citit materialele empirice, istoriile victimelor abuzului sexual în copilărie, rezultatele investigațiilor clinice, prezentate de aceasta și am constatat că pentru societatea contemporană agresiunea sexuală a femeilor, a copiilor este o caracteristică rușinoasă, un fenomen inuman prin esența și consecințele sale, este o problemă majoră pentru factorul de decizie, pentru instituțiile democratice, preocupate de stabilitatea politică, economică, socială și de bunăstarea populației. La simpozioane, congrese, conferințe internaționale discutăm despre problemele globale: ecologică, agroalimentară, despre cheltuirea irațională a resurselor în scopul perfecționării armelor de distrugere în masă, dar despre acest grup țintă savanții, specialiștii în științe sociale, umanitare, comportamentale preferă să tacă.

Totodată, reieșind din datele statistice anterioare, numărul infracțiunilor de hărțuire sexuală săvârșite pe teritoriul Republicii Moldova este în creștere. Din anul 2011 până în 2014 numărul infracțiunilor de hărțuire sexuală, înregistrate în Registrul informației criminalistice și criminologice, prezentau următorii indici: 6 în 2011; 12 în 2012; 16 în 2013; 20 în 2014. În același timp, datele privind numărul dosarelor examinate în instanțele de judecată pe cauzele de hărțuire sexuală, pentru perioada 03.09.2010 - 06.2015, atestă: 18 cauze penale. Dincolo de această realitate, cert este că infracțiunile privind viața sexuală, în general, și hărțuirii sexuale, în special, le este caracteristic un nivel înalt de latență, determinat de: sentimentul de rușine sau autoculpabilizare pe care asemenea fapte îl generează victimei; frica persoanelor victimizate de a suporta consecințe nefaste în cazul depunerii plângerii în fața autorităților; lipsa de încredere a victimelor în actul de realizare a justiției. Bunăoară, potrivit unei cercetări victimologice, s-a constatat că cifrele poliției referitoare la abuzul sexual ar fi mai mici de cel puțin 17 ori decât în realitate [3].

În contextul celor menționate, obiectivul investigației, ale căror rezultate le vom expune în acest articol, este: sensibilizarea opiniei publice referitor la proporțiile și consecințele agresiunii sexuale în copilărie, la impactul fenomenului asupra vieții sociale, asupra stabilității politice, economice și prosperității cetățenilor statelor democratice.

Metodele aplicate. Descrierea, analiza, sinteza, generalizarea, studiul comparat, modelarea etc. ne-au permis să constatăm și să justi-

ficăm necesitatea implicării grupurilor sociale, tuturor elementelor societății civile în elaborarea programelor de reabilitare și integrare socială a victimelor abuzului sexual. Datele statistice, materialul factologic ne permit să afirmăm că odată cu migrația masivă a populației, cu creșterea numărului de refugiați, acest fenomen se extinde, iar numărul persoanelor care au trăit clipe de groază crește de la o zi la alta. Indiferența este o caracteristică a omului contemporan, dar abordăm o temă prea serioasă pentru prezentul și viitorul copiilor noștri pentru a rămâne în confortul pe care ni l-am asigurat.

Rezultatele investigației. Agresiunea sexuală este un fenomen ce caracterizează relațiile interumane, probabil de la constituirea lor. Dar nivelul redus al conștiinței individuale a femeilor, analfabetismul lor, frica și rușinea de a nu afla cineva despre situațiile critice, prin care au trecut, l-au lăsat fără atenția comunității. Ascensiunea feminismului în lumea occidentală, atestată în anii 60-70 ai secolului XX, a sensibilizat opinia publică referitor la consecințele grave aduse vulnerabilității sexuale. Milioane de femei au participat la grupuri de sensibilizare, iar în grupurile mici, fără un lider profesionist, femeile au povestit diverse istorii din viața lor. Specialiștii în domeniul psihologiei, psihologiei sociale, sociologiei și chiar al psihiatriei au argumentat concluzii, prin care presupuneau că la originea unor psihoze, isterii pot fi regăsite stări represive, acte de violență, limite, impuse de anumite persoane.

În anul 1896, Z. Freud anunță că a descoperit sursa isteriei. Într-un raport din 18 cazuri, intitulat „Etimologia isteriei”, Z. Freud a scris: „Prin urmare, propun teza că la baza fiecărei isterii se află unul sau mai multe evenimente de experiență sexuală prematură, evenimente din primii ani ai copilăriei...». În acest studiu, savantul generalizează istoriile pacienților săi despre agresiunea sexuală, abuzul sexual și incest, experiențe trăite cu consecințe grave pentru viitor. Potrivit lui Herman (1994), acest eseu poate concura în continuare cu descrieri clinice ale efectelor abuzurilor sexuale din copilărie [7]. Pe parcursul unui an, Z. Freud a dezvoltat teoria traumatizantă a surselor de isterie. Scrisorile sale indică faptul că a devenit tulburat de implicațiile sociale radicale ale propriei teorii. Isteria era atât de frecventă în rândul femeilor, încât dacă ar presupune că poveștile sale despre pacient sunt corecte, ar trebui să concluzioneze că aceasta era o epidemie.

Două mișcări politice au adus recunoașterea teoriei traumatice:

mișcarea împotriva războiului din Vietnam, care a înființat „grupuri de rap”[13] și mișcarea feministă. Mărturia acestor grupuri a concentrat atenția asupra daunelor psihologice constante ale luptelor. Și mișcarea feministă, prin intermediul grupurilor de sensibilizare, a făcut o turnură dramatică în legătură cu agresiunea sexuală. În anul 1980, sindromul traumei mintale a devenit, pentru prima dată, un adevărat diagnostic și a fost inclus în DSM 3 cu titlul: Tulburări de stres posttraumatic. La mijlocul anilor '70, instituțiile ce monitorizau cercetările în domeniul agresiunii sexuale au început să se extindă, iar la începutul anilor 1980, s-a făcut un sondaj epidemiologic larg, realizat de Diana Russell care a implicat peste 900 de femei. Rezultatele au fost severe: una din patru femei a fost violată. Una din trei femei a fost abuzată sexual ca un copil.

În ultimele două decenii, studiile clinice și epidemiologice au arătat că abuzurile sexuale din copilărie sunt o problemă majoră de sănătate publică. Evaluarea actuală din Statele Unite ne informează că până la 27% dintre femei și până la 16% dintre bărbați, subliniind în același timp că măsurarea fenomenului este dificilă din cauza stigmatizării victimelor abuzurilor și a caracterului privat al abuzului, au trăit clipe groaznice. Un puternic predictor al psihopatologiei [10, p. 753-760]. Alte estimări vorbesc despre 3 și 25% dintre bărbați, iar între 11 și 62% dintre femeile din SUA au suferit abuzuri sexuale în copilărie [12].

Concomitent cu documentarea violenței sexuale, atât sub aspect practic, cât și gravitatea pagubelor aduse victimelor, se dezvoltă o nouă înțelegere a semnificației sociale a violenței sexuale a femeilor. Potrivit lui Susan Brownmuller, jurnalistă care a scris cartea „Împotriva voinței noastre: bărbați, femei și violuri” (1980), violul este un instrument-cheie în păstrarea supremației bărbaților asupra femeilor din societatea patriarhală: „Din perioada preistorică și până în prezent, atestăm un proces conștient de terorizare, literal, prin care bărbații mențin femeile într-o stare de teamă. Acest lucru a dus la realizarea faptului că toate femeile au fost victime ale violului, chiar dacă n-au fost afectate în timp util, deoarece toate femeile sunt educate încă din primele zile ale copilăriei pentru a-și recunoaște vulnerabilitatea și a trăi în frică constantă de viol, ceea ce provoacă un sentiment de inferioritate și afectează imediat imaginea de sine și simțul bunăstării, care este esențial pentru definirea sănătății mintale. Cu alte cuvinte, conform acestei linii de gândire, femeile sunt în general vulnerabile la tulburări mintale datorită vulnerabilității lor

răspândite la acte de violență sexuală și fizică” [3]. Specialiștii constată că supraviețuitorii traumei continue dezvoltă o schimbare caracteristică a personalității, incluzând vulnerabilitatea la atașament și identitate, iar victimele sunt expuse riscului de reoptimizare, daune repetate atât pentru ei, cât și pentru ceilalți [1].

Abuzul sexual din copilărie este unul dintre factorii care-l transformă pe om în pacientul spitalului de psihiatrie. Studiile arată că între 40 și 70% dintre pacienții spitalului de psihiatrie sunt adulți, victime ale abuzurilor din copilărie. Studiile asupra femeilor din închisoare, femeilor dependente de droguri și femeilor care practică prostituția arată că până la 90% au fost abuzate sexual în copilărie. La aceste persoane sunt observate dificultăți în aprecierea propriei identități și în stabilirea unor relații colegiale.

Întreaga structură a „eului” persoanei, imaginea corpului, imaginea introvertită a altora, valorile ideale care dau un sentiment de perfecțiune și scop în viață - se prăbușesc. Victimele unice ale traumei au adesea un sentiment de pierdere de sine: „Nu mai sunt eu însumi”. În trauma abuzului continuu, victima nu știe cine este. Ea își pierde percepția sinelui, cu un sentiment de inumanitate: „Nu mai sunt o ființă umană”. Imaginea sinelui este penetrată de sentimentul vinovăției, a mizeriei în care s-a trezit. Este clar că atunci când abuzul are loc cu o persoană familiară, apropiată, care trebuie să aibă grijă, îngrijire și păstrare a copilului, ea dezvoltă distorsiuni foarte severe în percepția relațiilor. Există o trădare profundă a relațiilor care nu permite dezvoltarea încrederii de bază. Această pagubă severă a relației se reflectă în dificultățile din relațiile viitoare ale femeii adulte: expunerea ei la repetarea relațiilor cu persoanele abuzive, pierderea încrederii în sine, în posibilitatea de a iubi și fi iubită. Ea evită orice posibilitate de a susține relații cu semenii. Peste tot ea vede pericole. Acest lucru se reflectă critic în camera de tratament atunci când pacienții nu cred cu adevărat în dorința terapeutului de a-i ajuta. Există un transfer puternic al atacatorului către terapeut. Un medic povestește: „Îmi aduc aminte de marea mea durere când pacienții au părăsit terapia, când a început o relație de apropiere și intimitate, ceea ce a stârnit îngrozitoarea anxietate că, dacă a-și rămâne, o să mă doară, deoarece cine mă rănea era aproape de mine. Această înțelegere a prejudiciului grav adus relațiilor este o componentă centrală în tratamentul răniților. În acest context, este necesară învățarea reglării apropierii și intimității pentru a evita abandonarea terapiei” [6;7].

Persoanele cu traume cronice sunt deosebit de sensibile, anxioase și nervoase, fără capacitatea de a ajunge la o stare de calm și relaxare în timp. Există multe plângeri legate de dureri de cap, indigestie, dureri abdominale, pelvis și dureri de spate, sentimente de sufocare, și greață. În ultimul an, Centrul pentru Asistența Victimelor din Asaltul sexual a desfășurat activități de informare publică în rândul medicilor de la Tel Aviv Medical Center, rezultând în zeci de rapoarte despre abuzuri sexuale, deoarece medicii au învățat să identifice semnele abuzului sexual și modalitățile somatice prin care se exprimă multe dificultăți. O astfel de înțelegere este importantă pentru a trimite femeile la îngrijiri adecvate.

Cunoașterea largă a rezultatelor investigațiilor clinice, expuse în diverse studii, subliniază importanța disocierii în înțelegerea și conceptualizarea dinamicii mintale și daunele severe ale abuzurilor sexuale din copilărie. Cercetarea disocierii ne permite să înțelegem efectele pe termen lung ale abuzului asupra funcționării femeii adulte. În timpul abuzului, procesul disociativ ajută copilul să facă față traumelor psihologice și fizice prin desplicarea și reprimarea sentimentelor și durerii fizice teribile. În timp, există o adaptare la situația, în care te bazezi pe disociere ca modalitate de a face față, anxietate și alte emoții. Această dependență excesivă împiedică victima să dezvolte mecanisme de combatere pentru a face față și reglării emoțiilor dificile (de exemplu tristețe, furie) sau să aibă tranziții puternice între sensibilitatea extremă și insensibilitate și apatie. Aceste direcții duc la efecte distructive cronice care includ victime repetate, depresie, tulburări disociative și comportamente, care se regăsesc în definițiile diferitelor tulburări de personalitate.

Actualmente, în literatura de specialitate se menționează că disocierea pe un continuum care variază de la disocierea normală la forme patologice clasificate ca tulburare de stres posttraumatică (PTSD) și tulburare de personalitate multiplă, este descrisă în DSM4 ca o tulburare de identitate disociativă. Tulburarea disociativă de identitate este o stare psihică, când persoana se vede în diferite roluri. Poveștile personale ale pacienților reflectă dinamica tulburării în devenire. De exemplu, Kate care povestește în documentarul ei de film despre Anne White „dialogurile cu femeile nebune” avea aproximativ trei ani când tatăl ei a devenit membru al unui grup de pedofili care au crezut că copiii ar trebui antrenați în experiența sexuală. Tatăl ei și întregul grup obișnuiau să o abuzeze. Kate povestește cum de fiecare dată trebuia să

invențe o altă față, pentru a putea supraviețui abuzului în locul ei, iar o altă față ar putea merge la școală și să-și amintească ce au învățat acolo. Kate a fost internată în spitale de psihiatrie pentru mulți ani, până când cu ajutorul medicilor și-a amintit abuzurile și a reușit să unească toate personajele. Conștientizarea include patru elemente: comportament, emoție, senzații și cunoaștere. Procesul disociativ deconectează una sau mai multe dintre aceste componente una de la alta.

Experiența clinică cu pacienții abuzați sexual sugerează că mecanismul disociativ este unul dintre cele mai distructive componente. „Am simțit că sunt o pasăre așezată pe o fereastră”, spune Yasmin. Repetată, această frază te determină să te întrebi: Ce s-a întâmplat cu Yasmin? Yasmin, studentă la psihologie, abuzată brutal de familia ei, suferea de o tulburare disociativă care i-a perturbat grav viața. Fata repeta mereu: În curând o să mă sune cu vocea sufocată și o să le spun că am părăsit casa pentru facultate, dar s-a regăsit după câteva ore pe plajă, fără să știe cum a ajuns acolo.

O altă dificultate, legată de detașarea emoțională, este exprimată în dificultățile de parenting. Din scrierile unui director al unei pensiuni pentru femeile prizoniere eliberate - mamele cu copiii lor, ne-am dat seama că femeilor, care au suferit un abuz oribil în copilărie, le era frică să rămână cu copilul, pe care îl iubeau atât de mult, sau în imposibilitatea de a-i îmbrățișa, mângâia pentru a le da căldură și iubire. Pentru că intimitatea cu copilul a evocat amintiri dureroase ale copilăriei traumatice. Mamele reactivează adesea abuzurile sexuale pe care le-au trecut, fiind copii. În literatura de specialitate se vorbește despre încapsularea traumei, ceea ce înseamnă izolarea traumei de viața cotidiană. Acest sindrom se dezvoltă atunci când o persoană se protejează de propria conștiință sau conștientizarea existenței traumei și o reprimă. Acesta îi permite persoanei să se descurce în situațiile cotidiene, fără a prelucra corect trauma. Procesul implică recrutarea unei varietăți de mecanisme de apărare, cum ar fi disocierea, fragmentarea, suprimarea, disarmonia de acționare, refuzul și împletirea.

Disocierea de evenimentele traumatice are loc atunci când „sufletul face o fragmentare a integrării mintale pentru supraviețuire”. Ca urmare, dorința de a separa trauma și de a o izola pentru a supraviețui în viața de zi cu zi: atenția copilului este deviată de abuzul sexual. În astfel de cazuri, fragmentarea ego-ului poate provoca interferențe în integra-

rea diferitelor funcții ale personalității (de exemplu, perceperea sinelui, memorie, învățare etc.) care va provoca scindarea sau ruperea acestor funcții. Unul dintre semnele imediate este o tulburare de învățare¹. O scădere accentuată a frecvenței școlare poate fi adesea un semn că copilul este traumatizat. Ceva care este foarte important să explice educatorilor. Cu toate acestea, există și cazuri în care funcționarea școlastică este menținută. Rezultatul impulsului nearmonic este o perturbare a funcției mecanismului excitației sexuale a corpului, care provoacă reacții de evitare sau excitare excesivă, sau reclamații fizice persistente. Represia se manifestă prin blocarea evenimentului traumatic și omisiunea acestuia din memorie. Drept urmare, nu puteți să vă amintiți evenimentul.

Disocierea este una din modalitățile de a supraviețui abuzului dur prin deconectarea de la ceea ce se întâmplă, suprimarea gândurilor, minimizarea, negarea. Mulți pacienți caracterizează diferite tipuri de disociere în momentul evenimentelor traumatice, incluzând o descriere comună a deconectării de la corp și văzând evenimente din altă parte din cameră. Aceste mecanisme sunt văzute ca mijloace ale supraviețuirii, protejând victima de incapacitatea de a trăi în cadrul evenimentelor oribile, dar devin una dintre bazele principale ale psihopatologiei. Acest lucru se datorează faptului că mecanismele amintite nu se limitează la evenimentele traumatice în sine, ci mai degrabă devin parte din viața mintală a femeii. Aceasta provoacă tulburări în sensul timpului, în secvența memoriei, daune severe la concentrare. Există o pauză în succesiunea timpului din trecut până în prezent, când psihologic persoana a rămas în trecut.

Leziunea este una dintre cele mai grave consecințe ale abuzului sexual, produce pierderea gustului pentru viață și dorința de a muri. Mulți pacienți raportează multe tentative de suicid, precum și dorința de a muri fără a se sinucide. În filmul lui Keren Lev „Diamantul înăuntru” îi spune lui Livneh, care a fost o victimă de neevitat pentru tatăl ei, deoarece a fost reabilitată, s-a căsătorit și a avut copii și nepoți, dar dorința de a muri n-a părăsit-o niciodată. Nu mă voi răni, spunea ea, dar mă rog ca atunci când traversez drumul, un autobuz să mă lovească

¹ Despre situația copiilor cu capacități reduse de învățare din Moldova, vezi știrile, www.protv.md

mortal. Josepha a fost abuzată sexual de tatăl ei spune recent, după mai bine de trei ani de tratament dorința de a muri puțin s-a diminuat

Auto-vătămarea este foarte frecventă în rândul victimelor agresiunii sexuale. Uneori este dorința de a muri, dar de multe ori auto-vătămarea este concepută pentru a ameliora durerea emoțională insuportabilă. Legătura dintre abuz și auto-vătămarea este bine documentată și se pare că auto-vătămarea recurentă și alte atacuri asupra corpului sunt frecvente în rândul victimelor care au fost abuzate ca copii. Auto-sabotajul creează un sentiment de pace și bunăstare. Durerea fizică este preferabilă durerii emoționale pe care o ia. După cum explică o victimă a incestului, „fac asta pentru a-mi dovedi că exist” [7, p. 136]. „Războiul nu a fost uitat, nici înfometarea de sine, nu bulimia, nici depresiile severe sau incapacitatea de a avea o căsătorie.”

O traumă serioasă pentru toată viața o produce violul. Deși violul este un traumatism unic, spre deosebire de abuzurile sexuale din copilărie, este surprinzător să vedem gravitatea și durata impactului asupra victimelor [8]. În trecut, era obișnuit să ne gândim la suferința cauzată de viol ca pe o suferință temporară care dispare în câteva săptămâni. Astăzi există numeroase dovezi că multe efecte negative ale violului rămân o perioadă îndelungată. Un act de viol produce o primejdie imediată ridicată care scade la aproximativ două luni. Cu toate acestea, rapoartele arată că temerile, anxietățile, respectul de sine, disfuncția sexuală persistă până la un an și jumătate, uneori chiar mai mult. Un sfert din toate femeile care au fost violate continuă să arate semne negative chiar și după mulți ani. Acestea se reflectă în stările de depresie, în tendința de consum de alcool și droguri, supraalimentare, sunt obsesiv-impulsive, PTSD și diverse tulburări de anxietate. 94% dintre victimele violului îndeplinesc criteriile PTSD douăsprezece zile după viol, 46% până la 3 luni. Violul provoacă PTSD mai mult decât alte acte traumatice, cum ar fi jaful, atacul fizic, moartea subită a unei rude sau un dezastru natural. Efectele severe ale violului nu sunt surprinzătoare dacă ne gândim la natura specială a traumatismului. Elementul esențial în viol este vătămarea fizică, psihică și morală a victimei. Violul provoacă traume emoționale.

Abordarea cognitivă comportamentală, practică de Rothbaum, în anii '90 ai secolului trecut, a justificat concluzia că experimentarea unui eveniment brusc și înspăimântător produce o schemă de memorie care

include: 1. Informații despre caracteristicile situației înfricoșătoare; 2. Informații cu privire la răspunsul comportamental, verbal, fiziologic și de comportament excesiv care a apărut în situația traumatică și se repetă de fiecare dată când există o activare a acestei scheme. 3. Cunoștință cu privire la semnificația situației înfricoșătoare și reacția relativă la aceasta. Datorită gamei largi a acestor scheme și a stimulilor care provoacă activarea lor, se presupune că există pe un nivel activ în mod continuu. Deoarece schemele sunt ochelarii prin care se experimentează lumea: violul care produce schimbări în scheme poate avea consecințe negative și de durată.

Așadar, societatea contemporană, caracterizată în general de un nivel dezvoltat al tuturor formelor conștiinței sociale, în tema abordată are multiple probleme. Deseori ne revoltăm că fenomenul prostituției ia amploare, că numărul femeilor care consumă și comercializează substanțe narcotice este în creștere, dar sunt insuficiente acțiunile care ar combate aceste fenomene. Realizând acest studiu, putem afirma că abuzul sexual în copilărie susține prostituția și criminalitatea în rândul femeilor.

Experiența statului Israel, generalizată în diverse studii, ne convinge că majoritatea femeilor din închisoare, ce practicau prostituția și cele dependente de droguri, au fost abuzate sexual la copilărie, iar normalizarea, optimizarea vieții lor este o problemă dificilă la vârsta adultă. Ceea ce atestă amploarea daunelor personale și sociale implicate în diferite forme de abuzuri. Este foarte important să cunoaștem istoriile pacienților care ne ajută să înțelegem cauzele diferitor fenomene negative cu care ne confruntăm în viața cotidiană, personal să ne descurcăm cu dificultățile și tulburările severe ale semenilor noștri, cu care conviețuim în același timp și spațiu.

Apare întrebarea: Cum să ne protejăm pe noi și copiii noștri? Cunoscând și cercetând problemele cu care se confruntă oamenii, inițial nevinovați, implicați în acte, cu consecințe grave, de alții, care la timp n-au fost izolați de societate, pentru a nu-i pricinui daune. Un prim-pas îl realizează instituțiile medicale, studiind comportamentul pacienților spitalelor psihiatrice, dar, în opinia noastră acolo ajung prea târziu și un număr redus al victimelor agresiunii sexuale. Diagnosticul tulburării de personalitate etichetează femeile ca deviante și defecte, întărind linia tradițională de referință la femei delincvente, prostituate și dependente de droguri drept femei „proaste” și „nebune”. Acest sistem de diagnostic acuză victima că nu poate să-și organizeze viața, ceea ce permite societății să refuze responsabilitatea abuzurilor sexuale

din copilărie, atribuind problema personalității defectuoase femeilor deviate, precum și să recurgă la spitalizare și încarcerare. Astăzi, a fost recunoscută necesitatea schimbării sistemului de diagnostic și terapie pentru victimele abuzurilor sexuale din copilărie. Înțelegerea rolului pe care îl joacă traumele sexuale în copilărie poate ajuta la înțelegerea dificultăților mentale și a comportamentului problematic, deschizând astfel metode de tratament și reabilitare adecvate, în locul metodelor actuale de pedeapsă și închisoare.

În prezent, atât în Israel, cât și în Republica Moldova, unele victime ale violenței sexuale sunt plasate în Centre care oferă servicii victimelor violenței în familie (VVF) sau ale traficului de ființe umane (TFU). Aceeași situație se atestă și în cazul Centrelor de plasament pentru copii. Însă, această categorie de victime are nevoie de servicii specializate, axate pe nevoile lor specifice. Cartografierea fenomenului relevă mai multe puncte slabe în protecția socială a VVS: lipsa serviciilor specializate atât pentru copii, cât și pentru adulți, lipsa serviciilor de durată. Asistența în centrele pentru victimele violenței în familie este acordată doar pe perioada de criză, lipsa asistenței juridice în unele Centre maternale, lipsa serviciilor de prevenire a violenței sexuale și activităților de reintegrare socială în comunitate. În același timp, există dovezi că asistența psihologică și juridică de care beneficiază victimele violenței sexuale până la începerea procesului de judecată joacă un rol important - fiind informate despre drepturile și responsabilitățile lor, ele sunt mai stabile din punct de vedere emoțional.

O provocare prezintă și colaborarea între instituții în asistarea VVS, dat fiind că fiecare instituție are propriile regulamente, reguli și sistem birocratic. La ora actuală nu există o viziune unică a instituțiilor ce oferă asistență legală și socială acestei categorii de victime. Nu este coordonat nici modul de interacțiune cu specialiștii din sistemul social și cel legal. Chiar din momentul când depune plângerea la organul de poliție sau este identificată la nivel de comunitate, victima infracțiunii sexuale trebuie să se bucure de o atenție și o intervenție specializată coordonată.

Cu toate acestea, în Republica Moldova se întreprind măsuri pentru ca sistemul de justiție să devină unul cât mai aproape de standardele internaționale. Prezentul Raport, consacrat corelației legislației naționale în domeniul prevenirii și combaterii violenței sexuale cu standardele internaționale în domeniu, este axat și pe elaborarea unor recomandări

în acest domeniu pentru autoritățile centrale, justițiarilor, având în vedere racordarea legislației naționale la prevederile Convenției de la Istanbul. Autorii speră că recomandările vor fi utile la elaborarea politicii de stat complexe și a măsurilor de sporire a protecției și asistenței tuturor victimelor violenței împotriva femeilor din Republica Moldova [11].

Concluzii

Cu regret constatăm că progresul social în domeniul relațiilor interumane se confruntă cu mari dificultăți, din cauza că unii oameni se nasc cu diverse anomalii, porniri instinctive, pe care nu le coordonează, dar nici nu solicită la timp ajutorul specialiștilor. Din acest motiv, în secolul XXI, numărul agresorilor crește, respectiv este impunător numărul victimelor agresiunii sexuale printre copii și femei. Am estimat dimensiunile fenomenului, formele de îmbolnăvire psihică și de refugiu a victimelor agresiunii sociale, am demonstrat că nu putem fi indiferenți față de fenomen și persoanele afectate, deoarece automat suntem implicați, atacați de acestea, fără a le provoca, aflându-ne doar în același spațiu: parc, teatru, transport public, instituții publice etc. Am descris unele practici de combatere a fenomenului și activitățile de consultare, asistență, reabilitare a victimelor. Mai puține informații avem despre politicile de integrare a victimelor în viața socială. Asupra prevenirii, monitorizării fenomenului și a reabilitării victimelor, integrării lor în viața comunității instituțiile statelor contemporane, societatea civilă, întreaga comunitate are de meditat, de elaborat și implementat politici speciale.

Referințe bibliografice

1. Burgess A.W., Holmstrom L.L. Rape Trauma Syndrom American Journal of Psychiatry, 131, 981-986.
2. Burgess, AW, Hartman, CR, Wolbert, WA, & Grant, CA (1987). Child molestation: Assessing the impact un multiple victims (Part 1). Archives of Psychiatric Nursing, 1, 33-39.
3. Botnarenco, M. Răspunderea penală pentru hărțuirea sexuală în Republica Moldova. Teza de doctor în dreptul penal. Cu drept de manuscris. – Chișinău, 2016.
4. Brownmuller S. Against our will. Men Women and Rape. Published by the second sex, Tel Aviv, 1980.
5. Gur P. My pimp did not have to teach me anything, Dad taught me everything at home” Incest as a major factor in the deterioration of women and girls to prostitution, drugs and crime .From: Inside Salomon, G., and Seligman, Ch .The Secret and Broken - Incest Issues Hakibbutz Hameuhad, Tel Aviv.

6. Herman, LJ (1992). Complex PTSD: A syndrome in survivors of prolonged and repeated trauma. *Journal of Traumatic Stress*, 5 (3), 377-391.
7. Hermann to Judith ,Trauma and recovery. Am Oved, Tel Aviv, 1994.
8. Koss, M. (1993). Rape: Scope, impact, interventions, and public policy responses. *American Psychologist*, 48 (10), 1062-1069.
9. MacMillan, HA, Fleming, JE, Streiner, DL, & Lin, E. (2001). Childhood abuse and lifetime psychopathology un a community sample.
10. Molnar, BE, Buka, SL, & Kessler, RC (2001). Child sexual abuse and consequent psychopathology: Results from the National Comorbidity Survey. *American Journal of Public Health*, 91, 5, 753-760.
11. Particularitățile fenomenului violenței sexuale în Republica Moldova. Raport. Centrul Internațional pentru Protecția și Promovarea Drepturilor Femeii „La Strada”, www.lastrada.md
12. Salter, AC (1992). Epidemiology of child sexual abuse. In: O'Donohue, W. & Geer, J. H., Editors. *The sexual abuse of children: Theory and research*.
13. Russell, DEH (1984). *Sexual Exploitation: Rape, Child Sexual Abuse and Sexual Harassment* (Beverly Hills CA: Sage).

PROCESELE INTEGRAȚIONISTE ȘI ECONOMIA GLOBALĂ

EXPERIENȚA ȚĂRILOR DIN CSI ÎN PROMOVAREA DIPLOMAȚIEI ECONOMICE

Vitalie CAZACU, *doctor în științe economice, conferențiar
universitar, IRIM*

(vitalie_cazacu@mail.ru)

Vlad PLETNIOV, *doctorand, IRIM*

(vladpletniiov@gmail.com)

Rezumat

În lumea modernă, există mai multe procese care au o importanță decisivă pentru economiile naționale. În primul rând, ne referim la globalizare și la procesele conexe acesteia. În acest articol, globalizarea se referă la procesul de formare a sistemului economic global bazat pe materialul economiilor naționale sau, cu alte cuvinte, integrarea economiilor naționale într-o singură economie mondială.

Cuvinte-cheie: CSI, diplomația economică

CZU: [341.7+061.1EU]: 33

JEL: F02, F53, F63, O19, O57

Globalizarea reprezintă o continuare logică a unui alt proces –

internaționalizarea economiilor naționale, care se desfășoară în mod activ încă din a doua jumătate a secolului trecut. Esența sa este că, datorită producției și cooperării științifico-tehnice și a diviziunii internaționale a muncii, economiile naționale se împletesc între ele prin legături tot mai strânse. Frontierele naționale s-au redus sub presiunea unei puternice forțe – avantajul economic. Într-adevăr, într-un context economic, granițele naționale au un înțeles complet diferit: ele nu sunt privite ca atribute ale suveranității naționale, ci ca un obstacol în calea cooperării economice transnaționale și a concurenței internaționale, deși pentru țările care rămân în urma dezvoltării economice, ele pot constitui un temei pentru protecționism. Diferențele naționale în acest context sunt justificate doar ca premise pentru diviziunea internațională a muncii și a cooperării. În caz contrar, ele ar trebui să fie echilibrate pentru a nu interfera cu libera circulație a mărfurilor, a muncii și a capitalului. Aceasta este logica firească a internaționalizării. În cele din urmă, acest proces conduce la formarea unui singur sistem economic mondial, în care economiile naționale individuale vor acționa ca părți componente.

Indiferent de modul în care definim globalizarea, este clar că ea conferă noi provocări fundamentale. În structura economiei mondiale se pot identifica în mod clar două blocuri mari: avangarda economică și celelalte state.

Prin avangardă economică presupunem câteva zeci de țări care au reușit să construiască o economie postindustrială de înaltă tehnologie. Ele reprezintă coloana vertebrală a economiei globale și motorul globalizării [9], stabilind „standarde tehnologice, socio-economice și organizațional-manageriale, pe baza cărora se înfăptuiește ordinea economică mondială” [1]. Politica lor economică externă are o influență decisivă asupra tendințelor de dezvoltare ale economiei mondiale.

Țările avangardei economice sunt, fără îndoială, interesate de creșterea globalizării, deoarece ea le oferă avantaje evidente. Concurența pe care o economie dezvoltată este pe deplin capabilă să o reziste servește în calitatea unui stimulent pentru dezvoltare. În ceea ce privește țările în curs de dezvoltare și țările cu economii în tranziție, globalizarea nu este atât de benefică. Desigur, periferia economică va primi anumite beneficii asociate. Cu toate acestea, nu trebuie să uităm că transformarea economiei mondiale într-un singur sistem va presupune

funcționalizarea tuturor componentelor, adică economiile naționale. Așadar, economiile naționale își vor ocupa locurile funcționale în acest sistem în dependență de avantajele lor competitive și de potențialul de dezvoltare. Întrucât în această situație țările din periferiile economice adesea nu posedă resurse sau coridoare de transport, globalizarea va atesta o întârziere economică.

În paralel cu globalizarea, este în curs de desfășurare un proces de *integrare regională*. Acesta poate fi considerat ca un subproces al globalizării, dar, în același timp, are și propriile caracteristici esențiale. Integrarea regională sau regionalizarea înseamnă asocierea economică a țărilor cu aproximativ același nivel de dezvoltare. Acest proces conduce la formarea în structura economiei mondiale a trei centre de gravitate: Europene, Pan-americane și Asia-pacific. [10] Toată viața comercială și economică va fi concentrată în jurul acestor centre de putere economică. Miezul lor constituie tot aceleași țări consistente ale avangardei economice. Iar restul țărilor, aparent, va trebui să joace jocul urmând regulile prestabilite, conformându-se politicilor centrelor regionale. O amenințare semnificativă pentru economiile imature este perspectiva unei deschideri sporite a pieței. O singură piață globală va însemna o concurență totală, în care țările care nu au economii de piață dezvoltate – nu au nici o șansă de succes.

Intensificarea dezvoltării științifice și tehnologice este un alt proces semnificativ care determină situația din lume. Realitatea mondială se schimbă dinamic. În fiecare zi există noi structuri organizaționale, cunoștințe, instrumente și tehnologie. Sunt create noi sisteme și domenii de activitate. Dezvoltarea științei și a tehnologiei deschide noi oportunități, dar numai pentru cei care țin pasul. Țările care se confruntă cu aceste condiții devin și mai mult dezvoltate, datorită creșterii decalajului științific și tehnologic. Nu este întâmplător faptul că termenul „capturarea dezvoltării” a fost înrădăcinat în literatura științifică. El descrie cu exactitate situația în care majoritatea țărilor sunt forțate să urmărească un grup de lideri (mai exact, să rămână în urmă), care stăpânesc cunoștințele, instrumentele financiare și tehnologiile.

Schimbarea dinamică a realității politice și socio-economice mondiale a dus la relevanța problemei autodeterminării și adaptării pentru toate subiectele vieții economice internaționale. În sine, determinarea statului în baza poziției sale în arena internațională nu este nouă. Dar, astăzi, aceste activități devin o nevoie urgentă și necesită o atenție constantă,

deoarece în fiecare zi se pot crea schimbări dramatice în situație. Autodeterminarea și adaptarea, prin urmare, devin un alt proces global care modelează în mod activ realitatea globală. Acest proces creează un plan independent de dezvoltare a unui proiect artificial, care complică foarte mult analiza situației internaționale. Pentru țările în curs de dezvoltare, acest plan este extrem de important, deoarece politica liderilor poate fi extrem de distrugătoare pentru aceștia.

Modelul de integrare a CSI este predeterminată de condițiile obiective ale unei lumi în continuă schimbare, de nevoile de securitate și de dezvoltarea durabilă. Integrarea economică în CSI ia în considerare experiența altor asociații interguvernamentale și, în același timp, nu urmărește să o copieze. Țările CSI încearcă să identifice formele de cooperare acceptabile și benefice pentru toate statele membre.

Principalele avantaje ale integrării economice în spațiul CSI includ următoarele.

- Integrarea economică în CSI asigură extinderea pieței, reducerea costurilor de tranzacție (toate țările membre CSI se află în cadrul unui spațiu eurasiatic unic).
- Oportunități de atragere a investițiilor străine directe.
- Proximitatea economică a statelor, prezența unui număr mare de proiecte comune mari, parteneriatul structurilor de afaceri mai mari contribuie nu numai la beneficiile economice, ci și la întărirea relațiilor la nivel politic și, de asemenea, face posibilă intensificarea cooperării în domeniile militar, social, cultural și non-economic.
- Sprijin pentru noi industrii. În lumea modernă, asociația interstatală este adesea văzută ca o modalitate de a sprijini producătorii locali, pentru care se dezvoltă o piață regională mai largă.
- Integrarea este o modalitate de a consolida pozițiile de negociere în cadrul negocierilor multilaterale.
- Contribuie la restructurarea economiei naționale prin transferul de experiență în formarea unui sistem economic de piață, schimb tehnologic, sistem preferențial de stabilire a prețurilor.

În continuare vom analiza abordările practice privind diplomația economică a câtorva dintre statele membre ale CSI, pentru a desprinde acele mecanisme utile în consolidarea parteneriatelor economice.

Azerbaidjan

Una dintre prioritățile diplomației economice a Republicii Azer-

baidjan constituie exportul de energie din sectorul azer al Marii Caspice spre piețele mondiale și asigurarea dezvoltării țării.

La 20 septembrie 1994 a fost încheiat un acord la Palatul Gulustan din Baku, care, datorită semnificației sale colosale, a fost numit „Contractul secolului”, privind distribuția comună a produselor petroliere depozitate în adâncime. Acordul a deschis calea semnării a încă 27 de acorduri cu 41 de companii petroliere din 19 țări. Ca rezultat al acestui contract, Azerbaidjanul a realizat exportul resurselor sale petroliere pe piața mondială. De la punerea în aplicare a „Contractului secolului” s-a produs o schimbare consistentă în economia republicii.

Principala conductă de export a petrolului este importantă nu numai din punct de vedere tehnic și economic, ci și din punct de vedere politic, deoarece a impulsionat construirea relațiilor de un nou nivel între Azerbaidjan și statele lumii și a contribuit, de asemenea, la consolidarea și dezvoltarea politicii externe a Azerbaidjanului.

La fel, Azerbaidjan acordă o mare importanță aderării la Organizația Mondială a Comerțului. Republica Azerbaidjan urmărește, devenind membru al OMC, să accelereze integrarea în economia globală; utilizarea beneficiilor acordate reciproc de către țările membre ale OMC; creșterea volumului investițiilor străine atrase, precum și posibilitatea utilizării mecanismelor de soluționare a conflictelor în cadrul OMC. [2]

Guvernul din Azerbaidjan se confruntă cu provocarea creării unei economii de piață diversificate, care va crește competitivitatea țării și va reduce vulnerabilitatea acesteia, asociată cu dependența acesteia de sectorul petrolului și gazului. Dat fiind faptul că țara nu are acces direct la oceane, Azerbaidjanul consideră aderarea la OMC ca o oportunitate favorabilă pentru realizarea obiectivelor politicii sale economice. Guvernul din Azerbaidjan a adoptat o serie de măsuri importante în ultimii ani, menite să alinieze legislația națională la cerințele acordurilor OMC.

Dacă să abordăm tematica din punct de vedere a diasporei, atunci, în prezent, în majoritatea țărilor lumii, există aproximativ 300 de comunități și asociații din Azerbaidjan, iar procesul de organizare a diasporei continuă.

Societățile și asociațiile care operează separat au început să creeze asociații federale din Azerbaidjan. De exemplu, Congresul azerilor din Rusia, din Ucraina, din Germania, din Suedia, din Kazahstan, Kârgâzstan și Uzbekistan. [22] Aceste societăți și asociații au reușit să stabilească relații de prietenie și cooperare între țările în care operează

și Azerbaidjan, să organizeze compatrioții, să-și consolideze legăturile cu patria lor istorică.

Pentru a transforma diaspora azeră într-o forță mai organizată, Comitetul de Stat pentru Lucrul cu Diaspora continuă să acorde atenție creării de noi comunități și asociații. Ca rezultat, s-au format Congresul comunităților din Azerbaidjan din Belarus, Congresul Azerbaidjanilor din Moldova, Asociația Centrelor Culturale Azerbaidjan din Uzbekistan, Asociația Azerbaidjan-Norvegia. Aceste asociații federale efectuează toate măsurile posibile pentru organizarea diasporei azeră și pentru creșterea activității și încercarea de a-și îndeplini în mod adecvat angajamentele. [12]

În Europa, America de Nord, CSI și multe alte țări (Uzbekistan, Kârgâzstan, Norvegia, Țările de Jos, Germania, Spania, Italia, Belgia, Republica Cehă, Finlanda, Estonia, Polonia, Emiratele Arabe Unite) a-u fost constituite aproximativ 40 de noi comunități din Azerbaidjan. Înființarea de noi comunități și asociații din Azerbaidjan merită să fie evaluată ca fiind succesul corpului diplomatic privind ralierea diasporei azeră.

Republica Belarus

Activarea simultană a dezvoltării unei politici multivectoriale în calitate de politică externă prioritară a țării a vizat promovarea exporturilor de bunuri și servicii. Asistența în creșterea exporturilor și atragerea investițiilor străine a devenit principalul criteriu pentru evaluarea eficienței misiunilor diplomatice beloruse în străinătate. O astfel de abordare pragmatică pare logică și rezonabilă. [27]

În condițiile economice moderne, este important ca Republica Belarus să-și mențină poziția pe piețele tradiționale (Rusia și alte state membre ale CSI, țările UE), dar și să se stabilească ferm în „arcul de mare distanță” și pe piețele noi promițătoare (India, China, Iran, SUA, țările din Golful Persic, Africa, America Latină), inclusiv în contextul ideii președintelui A. Lukashenko „integrare a integrărilor”. [18]

Conceptul de „integrare a integrărilor” implică faptul că asociațiile existente vor construi o cooperare instituțională cu alte asociații de vârf, inclusiv Uniunea Europeană (construirea unei Europe mai mari).

În același timp, un număr de state membre ale acestor asociații servesc drept principalii piloni ai structurii geografice a exporturilor din Belarus și reprezintă cele mai importante surse de investiții și tehnologii pentru industriile economiei republicii.

Extinderea cooperării Republicii Belarus cu o astfel de cooperare regională țintește grupări economice, cum ar fi APEC, Organizația de Cooperare Shanghai, Consiliul Statelor din Marea Baltică, Cooperarea economică în zona Mării Negre. Astfel, promovarea cooperării cu alte entități (Uniunea Europeană, Asociația Națiunilor din Asia de Sud-Est și altele) va oferi condiții favorabile pentru activitățile afacerii din Belarus în regiunile respective.

În cadrul politicii externe multivectoriale, în alte regiuni ale lumii – Asia, Africa și America Latină – statul a sporit vizorul economic, dincolo de zonele euroasiatice și euroatlantice.

Parteneri-cheie ai Belarusului în Asia de Est sunt China, Asia de Sud-Est – Vietnam, Asia de Sud – India, Asia de Vest – Turcia.

Turcia se numără printre cei mai importanți parteneri de investiții ai republicii. Activitatea turcă atrage în principal industria construcțiilor, precum și industria de transport, comunicații și industria ușoară.

Cooperarea dintre statul Belarus și țările africane a fost realizată nu numai pe bază bilaterală, ci și în cadrul structurilor internaționale, în special ONU. Oficialii bieloruși au apărut în mod activ dreptul popoarelor din Africa la dezvoltarea independentă și demnă, opunându-se intervenției în treburile lor interne.

Kârgâzstan

Pe piețele mondiale, Republica Kârgâză este un furnizor de energie electrică, fibră de bumbac și produse din bumbac, lână și produse din lână, piele, tutun, aur, antimoniu, mercur, cumpără produse petroliere, gaze naturale, cărbune, îngrășăminte și alte produse chimice, vehicule și piese de schimb, bunuri electronice de larg consum.

Relațiile economice externe ale Kârgâzstanului reflectă ceea ce se numește „impasul de transport” în Strategia Națională de Dezvoltare Durabilă. Kârgâzstanul rămâne relativ distanțat de piața mondială din mai multe motive, inclusiv datorită localizării sale geografice și lipsei de acces la infrastructura de tranzit, competitivității insuficiente pe piețele mondiale și a disputelor politice cu vecinii săi. [4]

Dezvoltarea relațiilor Kârgâzstanului cu vecinii săi este crucială pentru dezvoltarea economică generală. Țara nu are infrastructură internă și legături transfrontaliere. Politica economică a țării este de asemenea orientată spre dezvoltarea coridoarelor de tranzit, precum și integrarea în continuu în rețelele globale de telecomunicații digitale.

Modernizarea infrastructurii poate da impuls economiei, îmbunătăți accesul la depozitele de minereuri, ceea ce stimulează creșterea numărului de locuri de muncă și leagă nordul și sudul țării. [8]

Kârgâzstan sprijină în mod activ inițiativele Chinei de a dezvolta economic Drumul de mătase. Acest proiect este văzut ca o oportunitate de a atrage investiții în construcția unei noi infrastructuri și de a consolida nișa de export în cadrul comerțului extins în Eurasia. Orientarea Chinei la dezvoltarea infrastructurii și a relațiilor regionale în cadrul drumului de mătase coincide cu prioritățile dezvoltării economice a Kârgâzstanului și a intereselor sale naționale. Principalele proiecte de infrastructură care sunt în curs de implementare sau care au fost deja implementate în țară în detrimentul investițiilor chinezești, într-un fel sau altul, pot fi adaptate cu succes în viitor în cadrul Drumului de mătase. [16]

Politica de liberalizare a comerțului exterior a fost susținută de aderarea Republicii Kârgâzstan la Organizația Mondială a Comerțului (OMC) în 1998, ceea ce a implicat un regim tarifar stabil și previzibil și un avantaj competitiv față de alte țări non-OMC.

Cu toate acestea, în general, această strategie de dezvoltare economică externă nu a dat rezultatele așteptate, iar integrarea în sistemul de comerț mondial rămâne limitată. Articolele de produse de export produse în Republica Kârgâz s-au schimbat și mai mult din producția cu o cotă mai mare din valoarea adăugată, adică industria prelucrătoare, în direcția producției de materii prime agricole și industriale, în timp ce își pierde avantajul comparativ într-o serie de tipuri de produse din industria alimentară și ușoară.

Ministerului Dezvoltării Economice și Comerțului din Republica Kârgâză i se încredințează sarcina de a implementa, coordona și implementa o politică economică externă comună și responsabilitatea pentru organizarea unui sistem de stat în care interacțiunea structurilor publice și private contribuie la creșterea competitivității naționale. În plus, acest minister asigură dezvoltarea relațiilor comerciale cu țările străine printr-un sistem de misiuni comerciale.

Camera de Comerț oferă, de asemenea, sprijin în familiarizarea antreprenorilor naționali cu noi standarde și inițiative internaționale, formarea unei infrastructuri industriale, financiare și comerciale moderne, stabilirea relațiilor antreprenorilor cu partenerii, protejarea antreprenorilor de corupție etc.

În conformitate cu legislația republicii, activitatea de comerț exterior

este definită ca fiind antreprenorială în domeniul schimbului internațional de bunuri, servicii, informații, precum și a proprietății intelectuale, inclusiv a drepturilor exclusive asupra acestora (proprietate intelectuală).

Direcția prioritară a politicii externe a republicii este atragerea investițiilor străine. În primii ani de independență, această funcție a fost efectuată de Comitetul de Stat (mai târziu Comisia de Stat) pentru atragerea investițiilor străine și a ajutorului străin.

Rusia

Diplomația economică a Rusiei se realizează atât la nivel bilateral, cât și în cadrul formării asociațiilor economice regionale, dintre care cea mai importantă în acest stadiu este Uniunea Economică Eurasiatică.

Uniunea Economică Eurasiatică este un proiect reciproc avantajos pentru țările participante, fiecare dintre acestea putând să-și consolideze potențialul economic în mod semnificativ și să obțină un impuls pentru dezvoltarea socio-economică, noi piețe pentru industria sa și o platformă pentru investiții. Nu există dubii, participarea Federației Ruse la UEE este asociată cu o serie de avantaje.

Se creează o cooperare predictibilă și stabilă în domenii de natură strategică: apărare, nuclear, aviație și spațial. Deși Federația Rusă este bogată în resurse naturale, după prăbușirea URSS în afara țării există majoritatea depozitelor de minereu de crom și mangan, titan, plumb, uraniu, zinc, molibden și o serie de alte metale. Se preconizează că, în contextul formării unei piețe unice în cadrul UEE, costurile de tranzacționare pentru furnizarea acestor metale în Federația Rusă vor scădea ușor. [11]

Sectorul energetic este cea mai importantă componentă a politicii și diplomației externe a Rusiei. Exportul de resurse energetice rămâne unul dintre factorii-cheie pentru dezvoltarea economiei naționale.

Politica energetică externă joacă un rol deosebit în strategia externă a statului. Obiectivul strategic al politicii externe în domeniul energiei este de a consolida poziția țării pe piețele externe de energie pe baza creșterii competitivității sectorului energetic rusesc, a diversificării geografice și a produselor, și a îmbunătăți calitatea produselor exportate.

În cadrul Ministerului Afacerilor Externe, Departamentul Cooperării Economice este responsabil de diplomația economică, responsabilă de participarea Rusiei la relațiile economice internaționale multilaterale, de cooperarea cu organizațiile economice și financiare internaționale, precum și de susținerea diplomatică a proiectelor majore de cooperare

economică multilaterală în Rusia și în străinătate. Departamentele teritoriale relevante sunt responsabile de relațiile economice bilaterale, există grupuri economice în marile misiuni diplomatice, iar în rest unul dintre diplomați exercită funcții economice. [6]

Tadjikistan

Structura sectorială a exporturilor Republicii Tadjikistan cuprinde trei categorii principale de produse:

- în primul rând, acestea sunt materii prime, în special aluminiu primar și fibre de bumbac, precum și metale rare, alte produse din stadiul inițial de prelucrare;
- în al doilea rând, produsele semifabricate care au trecut mai multe etape succesive de prelucrare, dar care nu sunt încă pregătite pentru consum direct (țesături, tutun etc.);
- în al treilea rând, bunurile care au trecut de întregul ciclu de procesare tehnologică.

Republica Tadjikistan a creat condiții favorabile pentru sprijinirea structurilor pieței și dezvoltarea sectorului financiar și bancar. Legea Republicii Tadjikistan „despre investiții” (adoptată în martie 2016) protejează drepturile, interesele și proprietatea investitorilor străini și a participanților la relațiile economice externe. Odată cu adoptarea sa, climatul investițional al republicii s-a îmbunătățit semnificativ. [25]

În prezent, investitorilor străini li se oferă garanții împotriva naționalizării și pentru transferarea dividendelor proprietarilor în valute liber convertibile; dreptul de a crește în mod independent prețurile pentru produsele pe care le produc; posibilitatea de a crea întreprinderi deținute integral de investitori străini.

Prezența depozitelor minerale, proximitatea surselor de materii prime la centrele industriale și costul mai scăzut al forței de muncă, desigur, fac aceasta republică să devină atractivă pentru partenerii străini. Atragerea capitalului străin se realizează cel mai adesea sub forma investițiilor străine directe. Crearea de societăți mixte este unul dintre principalele tipuri de această formă de atragere a capitalului străin. Principalii fondatori ai acestor întreprinderi din republică sunt ministerele, asociațiile și societățile pe acțiuni, organele executive ale autorităților de stat din regiuni, orașe și districte, firme și companii, reprezentând sectoare reprezentative și cooperante.

În domeniul atragerii investițiilor străine s-a înregistrat o îmbunătățire

semnificativă, ceea ce indică o îmbunătățire a climatului investițional în țară, numeroși oameni de afaceri străini și delegații vizitează în mod regulat țara, scopul acestora este să stabilească relații de afaceri și o cooperare reciproc avantajoasă atât cu instituțiile statului, cât și cu antreprenorii naționali. Condiții favorabile pentru aceasta sunt oferite de politica economică a guvernului Tadjikistan, principalele caracteristici ale cărora sunt politica ușilor deschise și regimul fiscal favorabil pentru investițiile străine. Un rol important îl joacă, de asemenea, stabilitatea în țară și o politică externă coerentă a statului. [14]

În cadrul cooperării internaționale, Republica Tadjikistan atrage împrumuturi și credite cu dobândă redusă, participă la implementarea programelor de asistență internațională, atât bilaterale, cât și multilaterale, cu organizațiile financiare internaționale.

Cei mai mari donatori în Tadjikistan sunt Grupul Băncii Mondiale (Agenția pentru Dezvoltare Internațională) și Banca Asiatică pentru Dezvoltare, precum și Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare.

Remarcăm participarea fondurilor multilaterale și bilaterale ale țărilor musulmane, inclusiv Banca Islamică pentru Dezvoltare, Fondul Kuweit pentru Dezvoltare Economică, Fondul OPEC, Fondul Saudit pentru Dezvoltare, Fondul Aga Khan, precum și asistența bilaterală din partea Iranului și a Turciei joacă un rol major.

Aderarea Tadjikistanului la OMC va spori deschiderea politicilor și practicilor comerciale ale partenerilor comerciali, va oferi acces la mecanismul de soluționare echitabilă a litigiilor în cadrul OMC, va elimina măsurile discriminatorii (cantitative, antidumping, compensatorii și de protecție) aplicate de cei mai mari parteneri comerciali ai republicii.

Turkmenistan

Astăzi, Turkmenistanul poate fi caracterizat ca unul dintre cele mai dinamice state în curs de dezvoltare. Suveranitatea statului și independența economică au contribuit la intrarea sa pe piața mondială. Turkmenistanul este un participant activ la activitatea economică externă. Astfel de factori precum modelul propriu de dezvoltare economică, formarea unui mediu investițional favorabil, precum și reformele pe scară largă sub conducerea președintelui G. Berdymukhamedov au contribuit la schimbări fundamentale în toate sferele vieții sociale, inclusiv cele economice.

În special, în domeniul construcțiilor, s-au consolidat legăturile cu Franța, Turcia și Ucraina, iar în agricultură, cu Statele Unite și Israel.

Rolul decisiv al Rusiei este menținut în furnizarea și modernizarea armamentelor și, parțial, în sectorul petrolului și al gazului. [5]

Prezența unui potențial bogat de combustibil și energie al țării determină nu numai structura exportului Turkmenistanului, în care ponderea cea mai mare este gazul, petrolul, produsele petroliere și electricitatea, dar și poziția țării în relațiile economice internaționale. Datorită faptului că cea mai mare parte a petrolului și a gazului produs în Turkmenistan este exportată și este principala sursă de umplere a trezoreriei statului, economia țării depinde nu numai de condițiile globale și regionale ale pieței hidrocarburilor, ci și de starea de fapt în asigurarea securității energetice, Strategia economică externă a Turkmenistanului atât la nivel multilateral, cât și la nivel bilateral. [24]

Întreaga strategie economică externă din Ashgabat este subordonată dorinței de a crește potențialul de export al produselor petroliere și gaze și, prin urmare, de a crea o infrastructură extinsă, modernă și eficientă pentru tranzitul și livrarea resurselor energetice. Pentru a spori vânzările de produse petroliere și gaze naturale, Turkmenistanul a proiectat gazoductul caspic cu participarea Kazahstanului și a Rusiei, conducta de gaz TAPI în Afganistan, Pakistan și India, conducta de gaze transcaspică care va lega Turkmenistanul de Azerbaidjan și va permite furnizarea de gaze caspice Europei, ocolind Rusia. [23]

Aderarea Turkmenistanului la OMC este legată de necesitatea unor schimbări structurale în economie. În prezent, întreprinderile de stat domină în domeniul producerii de gaze și al vânzărilor de hidrocarburi în Turkmenistan. OMC nu interzice activitățile unor astfel de întreprinderi, dar este necesar să se demonstreze că sectorul public din economia națională nu predomină din punct de vedere administrativ, iar activitățile întreprinderilor de stat se bazează în întregime pe considerente comerciale. De regulă, procesul de integrare a economiilor naționale în sistemul economic mondial și de conducere a organizațiilor economice internaționale, cum ar fi OMC, este asociat cu programe de privatizare pe scară largă, pe care Turkmenistanul nu intenționează să le facă în viitorul apropiat. În plus, una dintre problemele importante în cazul aderării Turkmenistanului la OMC va fi accesul pe piața serviciilor naționale. [7]

Turkmenistanul cooperează în acest sens de idei cu Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare, Banca Mondială, Fondul Monetar Internațional, Banca Asiană de Dezvoltare și alte instituții financiare internaționale importante.

Uzbekistan

În primii ani de independență, Uzbekistanul se afla în condiții economice dificile. Cele mai mari întreprinderi asociate cu livrările din alte regiuni ale fostei URSS se aflau pe punctul de a se opri, au existat probleme în sectorul financiar, în agricultură și în alte industrii. [19]

În acest sens, sarcina a fost cea de a reforma radical organizarea întregii activități economice externe. În general, economia ar fi trebuit să devină mai liberală, mai deschisă, dar nu în detrimentul intereselor Uzbekistanului. Politica economică externă a vizat consolidarea poziției republicii pe piața mondială și consolidarea balanței sale de plăți. Concentrându-se pe accesul rapid la piața mondială, guvernul din Uzbekistan a atras atenția asupra extinderii oportunităților de export ale țării, creând un climat investițional favorabil pentru atragerea investițiilor străine și crearea unei economii de piață orientate social. S-a constatat necesitatea de a studia experiența internațională, dezvoltarea și consolidarea cooperării cu marile puteri. [20]

O importanță deosebită a fost acordată dezvoltării comunicațiilor de transport. Datorită locației sale geografice, țara a fost întotdeauna centrul de intersecție a celor mai importante rute comerciale dintre Est și Vest, Nord și Sud. Dar în lumea modernă, Uzbekistanul, care nu are acces propriu la mări, nu a putut intra în sistemul economic mondial fără dezvoltarea comunicațiilor de transport.

În anii de independență, țara a creat un climat investițional favorabil, un sistem larg de garanții juridice și beneficii pentru investitorii străini. A fost elaborat un sistem de măsuri pentru stimularea activității întreprinderilor cu investiții străine, inclusiv beneficii pentru proiectele incluse în Programul de investiții de stat al Republicii Uzbekistan; încurajarea participării investitorilor străini la procesul de privatizare; stimularea recondiționării tehnice și a producției de bunuri de consum. [26]

Un investitor străin poate desfășura activități de investiții în țară, având o cotă de participare în companii, bănci, trusturi, carteluri, asociații și alte întreprinderi stabilite împreună cu persoane juridice și persoane fizice rezidente în Uzbekistan. În practică, această prevedere se aplică numai societăților mixte cu participarea persoanelor juridice ale țării; în cazul creării unei întreprinderi cu participare străină de 100%; investiții de portofoliu – prin achiziționarea de acțiuni, obligațiuni, certificate de acțiuni și alte valori mobiliare emise de societăți din republică sau de

guvernul Uzbekistanului; achiziționarea integrală sau parțială a drepturilor la terenuri și imobile, inclusiv drepturile de utilizare a terenurilor și concesiunile care afectează utilizarea mineralelor subterane etc. [21]

Companiile străine, care sunt atrase să desfășoare activități de explorare a petrolului și gazelor, sunt scutite de toate tipurile de impozite, deduceri și plăți în vigoare pe teritoriul republicii pentru perioada de explorare geologică; inclusiv plăți vamale la importul echipamentelor, resurselor materiale și tehnice și serviciilor necesare desfășurării activităților de prospectare, explorare și alte lucrări conexe. Companiile mixte de extracție a petrolului și gazelor, formate cu participarea companiilor străine care au efectuat prospectarea și explorarea petrolului și gazului, sunt scutite de plata impozitului pe profit pentru o perioadă de 7 ani de la începutul producției de petrol sau gaze.

Ucraina

De-a lungul anilor independenței, Ucraina a dobândit experiență în domeniul diplomației economice de diverse modele. Aceasta include concentrarea activității economice externe în cadrul Ministerului Relațiilor Economice și Comerțului Extern și transferul funcțiilor acestui minister specializat la Ministerul Economiei și funcțiile de coordonare și gestionare în domeniul diplomației economice către Ministerul Afacerilor Externe al Ucrainei.

Instrumentul de diplomație economică este, de asemenea, cuprins de existența comisiilor bilaterale interguvernamentale comune (mai mult de 70) privind cooperarea comercială, economică și de altă natură, stabilite pe baza acordurilor interguvernamentale. Acestea includ reprezentanți ai guvernului, diplomați și oameni de afaceri din ambele țări. În fiecare comisie activează participanții ucraineni și străini. Întâlnirile Comisiei se desfășoară de obicei o dată pe an, alternativ în țările lor de reședință. [13]

Din primii ani de existență a statului ucrainean, problemele de aprovizionare cu gaze și de tranzit au devenit o prioritate pentru diplomația sa economică. În mai puțin de doi ani, s-a format o datorie destul de semnificativă din Ucraina pentru furnizarea gazului rusesc. [15]

Cea mai importantă direcție a diplomației economice în Ucraina a devenit negocierile privind restructurarea arieratelor la împrumut și furnizarea de noi împrumuturi. Primul ministru A. Yatsenyuk la sfârșitul anului 2014 a raportat că a primit împrumuturi în valoare de 8,6 miliarde de dolari, menționând că țara a plătit datorii în valoare de 9,1 miliarde de dolari.

În decembrie 2015, guvernul ucrainean a impus un moratoriu asupra plății Rusiei pentru aceste obligațiuni și, de fapt, din primele zile ale anului 2016, țara a fost în stare de nerambursare. [3]

În cadrul negocierilor privind un acord de asociere între Ucraina și UE, cea mai importantă arie a diplomației economice a fost dezvoltarea normelor și principiilor pentru funcționarea unei zone de liber schimb între părți, care prevede liberalizarea comerțului cu bunuri, servicii, circulația capitalurilor și, într-o oarecare măsură, forța de muncă.

Principala problemă a fost legată de faptul că condițiile zonei de liber schimb UE-Ucraina, stabilite prin acordul de asociere, împiedică activitatea economică normală dintre Ucraina și țările participante la procesele de integrare în spațiul CSI, ceea ce a făcut necesară ajustarea acestora. [17]

Politica de stat față de compatrioții străini este o parte integrantă a politicii externe a Ucrainei. Cu sprijinul financiar și organizațional al statului, au loc audieri parlamentare, conferințe, mese rotunde și alte evenimente cu privire la problemele atât ale diasporei ucrainene, cât și ale migranților de muncă ai țării. Cele mai importante evenimente includ desfășurarea regulată a Forumului mondial al ucrainenilor din străinătate. Discursurile președinților țării în timpul acestor forumuri fac posibilă urmărirea schimbării atitudinii statului față de ucraineni în străinătate.

Cetățenii străini de origine ucraineană primesc burse pentru studierea în instituțiile de învățământ superior din Ucraina.

Legislația ucraineană nu prevede o dublă cetățenie și nu dă dreptul străinilor să participe la alegeri sau să candideze în țară, dar pentru ucrainenii străini statul prevede acordarea unui statut special.

Titularii statutului de „ucrainean din străinătate” sunt egalizați cu statutul de cetățeni ai Ucrainei, iar egalitatea lor în dreptul la muncă și activitatea antreprenorială în țară este specificată separat.

Încheind studiul, putem desprinde **concluzia** că unul dintre instrumentele importante pentru creșterea influenței țării în conjunctura formării instituțiilor globale și a condițiilor de cooperare economică este participarea la asociațiile economice regionale, ceea ce permite îmbunătățirea pozițiilor sale în negocierile multilaterale și obținerea celui mai acceptabil rezultat din punctul de vedere al intereselor naționale.

Eficacitatea diplomației economice naționale depinde de: claritatea sarcinilor; distribuția corectă a funcțiilor între toți participanții la

procesul diplomatic; buna funcționare neîntreruptă a mecanismelor de coordonare, consultare, interacțiune și feedback cu actorii economici naționali ai căror interese sunt menite să promoveze și să protejeze diplomația economică națională.

Referințe bibliografice

1. А. Эльянов. «Государство и развитие» // МЭиМО, 2003, №1.
2. Аббасбейли А., Гасанов А. Азербайджан в системе международных и региональных организаций. Баку: АГИ, 1999.
3. Азаров И. Я. Украина на перепутье. Записки премьер-министра / И . Я. Азаров. М.: Вече, 2015.
4. Акаев А. А. Думая о будущем с оптимизмом. Размышления о внешней политике и мироустройстве. М.: Международные отношения, 2004.
5. Алексеева Т. А., Казанцев А. А. Внешнеполитический процесс. Сравнительный анализ. М.: Аспект Пресс, 2012.
6. Аникин В. И. Управление в системе Министерства иностранных дел Российской Федерации. М.: Восток-Запад, 2011.
7. Бердымухамедов Г. М. Государственное регулирование социально-экономического развития Туркменистана: В 2 т. Т. 1. Ашхабад: Туркменская государственная издательская служба, 2010.
8. Бобушев С. Т. Кыргызстан в системе стран мира. Бишкек: Турар, 2007.
9. В. Медведев. «Глобализация экономики: тенденции и противоречия» // МЭиМО, 2004, №2.
10. В. Оболенский. «Присоединение России к ВТО и ее участие в интеграции» //МЭиМО, 2004, №3.
11. Внешняя политика и дипломатия Российской Федерации / Под ред. А. Н. Панова. М.: Восток-Запад, 2010.
12. Гасанов А. Современные международные отношения и внешняя политика Азербайджана. 2-е изд., доп. Баку: «23c1aB1 CШ» ММС, 2013.
13. Дерганев В. А. Геоэкономика Украины (теоретические и прикладные основы). Одесса: ИПРЭИ НАНУ, 2002.
14. Зарифи Х. Многовекторная дипломатия Таджикистана (Статьи, интервью, выступления, хроника визитов и встреч). Душанбе: Офсет, 2009.
15. Иванов И.С. Украинский кризис через призму международных отношений. М.: НП РСМД, 2015.
16. Идинов К. Кыргызстан в системе международных экономических отношений. Бишкек: Кыргызстан, 1997.
17. Ищенко Р. Украина в глобальной политике. М.: Эксмо, 2015.
18. Казак Е. Геополитический потенциал Республики Беларусь в современных условиях // Белорусский журнал международного права и международных отношений. 2004.
19. Каримов И. А. Узбекистан: национальная независимость, экономика, политика, идеология. Т. 1. Ташкент: Узбекистан, 1996.

20. Касымов А., Гипсов Б. Основные направления внешней политики Республики Узбекистан: Учеб, пособие. Ташкент: Ташкентский гос. ин-т востоковедения, 2009.
21. Мавлаиов И. Р. Экономическая дипломатия и безопасность: Курс лекций. Ташкент: УМЭД, 2010.
22. Мамедзаде И. Взаимоотношения Азербайджанской Республики со славянскими странами СНГ и Восточной Европы. Баку: Ганун, 2006.
23. Одеков Р В. Мир туркмен. М.: Наука, 2010.
24. Полаева Г. Б. Туркменистан в системе мирохозяйственных связей. М.: Издат. центр РГУ нефти и газа им. И. М. Губкина, 2009.
25. Саидов З. Ш. Республика Таджикистан на межгосударственной арене до и после объявления политики «открытых дверей». Душанбе: Контраст, 2015.
26. Сиражиддинов Н. Проблемы повышения эффективности внешней торговли Узбекистана: теоретически-методологические аспекты. Ташкент: УМЭД, 2004.
27. Шадурский В. Г. Внешняя политика Республики Беларусь: поиск оптимальной модели // Труды факультета международных отношений 2011: Научный сборник. Вып. II.

DEZVOLTAREA COMERȚULUI ELECTRONIC ÎN REPUBLICA MOLDOVA ÎN CONTEXTUL DEZVOLTĂRII STRATEGIEI UE

Elena BĂDĂRĂU, *doctor în științe economice, IRIM*
(el.badarau@gmail.com)

Rezumat

În prezent, UE și RM dezvoltă o relație din ce în ce mai strânsă, aceasta mergând dincolo de cooperare, până la integrarea economică treptată și o aprofundare a cooperării politice. Integrarea Europeană rămâne obiectivul principal și ireversibil al agendei interne și externe a Republicii Moldova. În acest context, sunt stabilite multe strategii de integrare a RM în UE. Una din aceste strategii privind integrarea economică este Strategia UE privind piața unică digitală. Ea stabilește 3 acțiuni specifice: un acces mai bun al consumatorilor la bunuri și servicii digitale în întreaga Europă; crearea condițiilor adecvate și a unor condiții de concurență echitabile pentru dezvoltarea rețelelor și a serviciilor digitale inovatoare; valorificarea la maximum a potențialului de creștere al economiei digitale.

Cuvinte-cheie: comerț electronic, tehnologii Web, Web-Banking, payWave, Internet, plăți on-line etc.

CZU:339.138:004 (478)

JEL: F6, F63

Introducere: În acest articol vom analiza situația cu referire la dezvoltarea și implementarea comerțului electronic în Republica Moldova care este dificilă, deoarece în formele de date statistice primare, domeniul nu este evidențiat aparte. Un studiu amplu poate fi efectuat doar în baza unor cercetări speciale și, indirect, utilizând date statistice oficiale. Reieșind din aceste considerente, vom prezenta unele informații de ordin general. În Republica Moldova sunt practicate următoarele activități de comerț electronic:

- plățile electronice - achitarea de plăți pentru produse și servicii, folosind cardurile bancare și terminale electronice;
- eliberarea automată a numerarului, folosind cardurile bancare și bancomatele;
- transferurile financiare electronice între diferite bănci;
- serviciul Web-Banking;
- transferuri financiare prin virament, prin intermediul contului personal al utilizatorului;
- utilizarea cardurilor payWave;
- utilizarea tehnologiilor Web pentru publicitatea online a diferitor produse și/sau servicii etc.;
- accesul utilizatorilor autohtoni la locațiile Web din Internet-ul global, ce promovează comerțul electronic;
- posibilitatea de a utiliza e-comerțul prin accesul telefonic implementat în unele țări (Japonia, SUA, Marea Britanie etc).

Metodologia cercetării: În Republica Moldova sistemul bancar a fost „pionierul” folosirii rețelelor informatice pentru medierea afacerilor, deoarece efectuarea activităților de comerț electronic, de regulă, presupune și achitarea de plăți online. Plățile respective se efectuează grație sistemelor de plăți electronice, gestionat de structurile respective din sistemul bancar. Mai mult decât atât, nivelul de dezvoltare economică a sistemului bancar din țară este mai avansat, decât a multor altor domenii. Anume sistemul bancar este cel, care deține o pondere mai mare în comerțul electronic din țară. În plus, integrarea în sistemul bancar internațional impune și utilizarea instrumentelor moderne de plată, în special a sistemelor de plăți electronice. Cea mai mare parte din activitățile de comerț electronic se efectuează în lume cu ajutorul cardurilor bancare.

În activitatea sa, BNM se conduce de Regulamentul nr. 58/11-02 din 25.05.1997 privind organizarea de către bănci a plăților cu cartele bancare pe teritoriul Republicii Moldova și Regulamentul nr. 404 din 25 decembrie 1998, privind numerotarea cartelelor emise de băncile autorizate de BNM, în scopul asigurării condițiilor normative pentru utilizarea sistemelor de plăți electronice. Actualitatea și necesitatea actelor normative menționate a fost demonstrată de dezvoltarea ulterioară a serviciilor de plată cu carduri bancare. Banca Națională a Moldovei este gestionarul și proprietarul sistemului interbancar de plăți, ce printre altele, realizează și transferul de credit electronic de fonduri atât în numele băncilor participante, cât și în numele clienților lor.

Cât privește sistemul de plăți cu carduri, Banca Națională își atribuie funcția de reglementare generală a dezvoltării și supravegherea respectării drepturilor consumatorilor prin analiza riscurilor și tendințelor, elaborarea diferitor regulamente prin efectuarea verificărilor tematice cu referire la aplicarea prevederilor acestor acte normative. BNM deține și o altă funcție importantă: aplicând propriul sistem interbancar de plăți, efectuează decontarea finală a pozițiilor de zi ale băncilor comerciale înregistrate, rezultatele tranzacțiilor cu carduri, efectuate pe teritoriul țării de consumatori. Plățile fără numerar efectuate de către persoanele juridice au loc, de regulă, prin transfer de credit inițiat pe suport de hârtie de debitor. Cea mai mare parte a plăților fără numerar făcute de persoanele fizice se efectuează cu ajutorul cardurilor bancare de debit.

În concluzie, putem menționa, că comerțul electronic reprezintă unul din cei mai importanți factori de dezvoltare a comerțului exterior și promovare a formelor moderne de comerț în țară, diminuând inițial declinul, iar apoi susținând esențial creșterea economiei naționale [1]. Utilizarea posibilităților oferite de e-afaceri prin valorificarea avantajelor comparative, ce nu erau folosite în „vechea economie» a țării ar conduce la un profit considerabil. Comerțul electronic oferă întreprinderilor mici și mijlocii posibilitatea de a ieși masiv pe piețele internaționale, ceea ce încă în trecutul apropiat era destul de dificil din cauza costurilor ridicate ale tranzacțiilor, a distanțelor mari și nenumăratelor obstacole tarifare și netarifare. Datorită Internetului, serviciile laborioase se prestează online, astfel apar noi posibilități pentru creștere economică, în special a statelor cu forță ieftină de muncă (cum este de exemplu Republica Moldova).

Apariția unui nou tip de servicii în spațiul web, și anume, efectuarea de tranzacții online, a fost determinată de evoluția tehnologiilor informaționale ca proces strâns legat de necesitățile economico-sociale ale întregii societăți. Astăzi, tranzacțiile online sunt întâlnite în majoritatea domeniilor de activitate, ceea ce contribuie esențial la transpunerea acestora pe Internet. Procurarea de bunuri și servicii în regim online a obținut rapid o răspândire largă, grație principiilor orientate spre maximizarea gradului de satisfacere a cumpărătorilor de servicii și minimizarea costurilor implicate în prestarea acestor servicii, dar și a unui cadru legal benefic.

Menționăm, că anume insuficiența utilizării cardurilor ca instrument de plată explică existența tranzacțiilor parțiale în Republica Moldova. În perspectivă, acestea reprezintă o etapă premergătoare a tranzacțiilor

complete. Marea majoritate a site-urilor din Republica Moldova denotă un nivel relativ insuficient al implementării mecanismelor de efectuare a tranzacțiilor online. Utilizarea Internetului ca metodă de interacțiune pentru site-urile analizate presupune că consumatorii își creează online profilul și formează coșul de cumpărături. Plata pentru bunurile și serviciile comandate este efectuată la livrare, utilizând datele furnizate prin Internet.

O altă categorie de site-uri ce funcționează după principiul tranzacțiilor online complete reprezintă site-urile băncilor comerciale. Astfel, instituțiile bancare oferă clienților săi posibilitatea de a gestiona online contul său, inclusiv efectuarea plăților, în condiția că pentru efectuarea unor astfel de operațiuni utilizatorii site-ului trebuie să fie clienții băncii respective. Inițial, până a fi susținut de web, mecanismul de gestiune a conturilor deschise la bancă era realizat de programe de tip „Client-Bank”. În continuare ele s-au dezvoltat până la cele pe care le găsim astăzi pe site-urile instituțiilor bancare - „Internet banking”, „Telebanking” etc. Clientul băncii trebuie doar să dispună de conexiune la Internet pentru a accesa aceste servicii.

Constatăm că în Republica Moldova au fost dezvoltate surprinzător de multe magazine online. Majoritatea absolută comercializează de obicei produse TIC, de exemplu calculatoare, telefoane mobile sau electrocasnice. Totodată, dacă să ne referim la magazinele de nișă, lista de magazine online nu va fi una impunătoare: farmacie-online.md, medicamente.md, maximum.md, bomba.md, elefant.md etc. Fără a ține seama de dezvoltarea Internetului, remarcăm că societatea noastră tratează încă sceptic comerțul electronic, de regulă cetățenii invocând neîncrederea în sistemul de procesare a cardurilor și teama de fraudare a datelor personale. Totuși, sistemul de plăți electronice devine tot mai popular în țară [2].

Încheierea contractelor prin site-uri de pe Internet reprezintă o componentă importantă a comerțului electronic în sistemele de informații publice. Aici se permit diferite moduri de semnare a acordului, nu numai prin schimbul de documente electronice, care conțin oferta și acceptarea, dar și prin alte acțiuni menite să exprime oferta sau acceptarea. Contractul poate fi, de asemenea, încheiat ca urmare a sistemului de cooperare tehnică automatizată cu o persoană fizică, sau prin interacțiunea sistemelor informaționale automatizate, care are loc fără control simultan din partea persoanelor fizice. Semnatura electronică reprezintă date în formă electronică, care sunt atașate sau logic asociate cu alte date în formă electronică și care servesc ca

metodă de identificare. Pentru a obține în Republica Moldova Pachetul „Semnătura Electronică”, este nevoie de a accesa următorul link: www.servicii.cts.md. Î.S. „Centrul de telecomunicații speciale” are un rol important în asigurarea implementării semnăturii electronice în Republica Moldova, oferind toată gama de servicii în acest domeniu.

Următorul pas în dezvoltarea comerțului electronic în Republica Moldova este implementarea vămuirii electronice. Implementând Vămuirea Electronică, Serviciul Vamal urmărește facilitarea comerțului legitim, crearea unui mediu simplu și fără hârtie pentru vamă și comerț, precum și utilizarea instrumentelor și a tehnologiilor moderne de control vamal, contribuind astfel la asigurarea unei baze pentru proceduri de vămuire eficiente. Potrivit datelor și analizelor statistice, de la lansarea procedurii de vămuire electronică din noiembrie 2013, numărul de declarații electronice perfectate este în creștere, înregistrând o tendință pozitivă. În prezent, deja avem exporturi electronice cu mai multe țări din CSI, UE (Italia, Cehia), Turcia, chiar și Nigeria. Lansarea procedurii de vămuire electronică a fost susținută de partenerul Serviciului Vamal, Agenția SUA pentru Dezvoltare Internațională USAID prin Programul BRITE, care sprijină sistemul vamal al Republicii Moldova în facilitarea comerțului internațional.

În opinia autorului, declarația electronică are un „plus”, care constă în faptul că declarantul are posibilitatea să se plaseze în orice loc, indiferent de destinația mărfurilor declarate (de exemplu, într-o altă regiune a țării), utilizând în continuare o semnătură digitală, documentele sunt furnizate în format electronic, iar informațiile de la inspectorul vamal intră în modul de funcționare online. Avantajele declarației electronice au devenit recent mai avantajoase pentru antreprenorii implicați în comerțul exterior.

Piața comerțului exterior electronic din Republica Moldova se află la o etapă activă de dezvoltare. La momentul actual, tot mai mulți agenți economici conștientizează beneficiile de la transpunerea afacerii lor în afaceri online (ceea ce nu exclude dezvoltarea paralelă a afacerilor tradiționale). Centrul Internațional pentru comerț electronic, platforma Allbiz, ajută antreprenorii să dezvolte afaceri în rețea, culegând date statistice privind piața de e-comerț din Moldova și urmărind care produse sunt comandate cel mai frecvent de antreprenorii din rețea în interiorul țării, precum și în exteriorul ei. În anul 2018, cele mai multe comenzi antreprenorii din țară le-au primit în primul trimestru (36% din total). În lunile următoare, cererea a scăzut nesemnificativ [3].

Comerțul exterior online al Republicii Moldova, potrivit datelor platformei Allbiz, s-a concentrat pe două piețe - agricolă și alimentară. Astfel, în conformitate cu datele platformei, Moldova online în majoritatea cazurilor trimitea cereri în străinătate pentru fructe proaspete. Iar străinii se interesau de ofertele privind nucile. În cele mai dese cazuri, antreprenorii moldoveni trimiteau cereri în Ucraina (referitor la uleiul de floarea-soarelui, zahar, șrot etc.), Rusia (fructe, ouă, floarea-soarelui) și Polonia (fructe, glastre pentru plante și produse chimice de uz casnic). Antreprenorii moldoveni realizau producția sa online în Ucraina (puiți de pomi fructiferi, struguri de vin), Rusia (mere, nuci și puiți de pomi fructiferi) și România (nuci, ulei de floarea-soarelui și răsaduri de pomi fructiferi). Cu toate acestea, după cum ne demonstrează statisticile Allbiz, mai activ tranzacționarea online a Republicii Moldovei a fost pe piața internă. Importul din rețea s-a axat pe Ucraina, iar exportul – pe trei țări: Ucraina, Rusia și România.

Înțelegerea importanței pieței de comerț electronic în Republica Moldova poate ajuta multe întreprinderi și antreprenori de a se încadra în noua economie, pentru a primi noi comenzi online, iar consumatorilor – de-a obține bunuri în condiții mai favorabile decât cele offline.

Concluzie. Autorul este convins că întreprinderile autohtone sunt pregătite pentru utilizarea pe scară largă a comerțului electronic, aproximativ 66% au conexiune la rețeaua Internet. Tipurile de conexiuni utilizate sunt diferite, dar, de preferință sunt conexiunile prin intermediul liniilor de comutare - aproximativ 57% din companiile conectate la Internet. Întreprinderile mici folosesc Internetul mai frecvent (35%), decât cele mijlocii (250 de angajați sau 2,5%). Analiza prezenței companiilor Republicii Moldova în spațiul informațional al Internetului arată că doar aproximativ 37% dintre companii au pagini web, site, și doar 5,5% din întreprinderi folosesc Internetul pentru a dezvolta afacerea sa online.

În concluzie, putem afirma că implementarea metodelor noi de comerț vor deschide noi piețe de desfacere. Astfel, comerțul electronic va permite reducerea la minimum a costurilor de distribuție. El va permite diminuarea costurilor, reducând tranzacțiile pe hârtie sau înlocuindu-le în întregime prin tranzacții electronice. Astfel, pentru agenții economici apare necesitatea dezvoltării comerțului electronic care le va ajuta să fie mai eficienți și flexibili în operațiile interne, le va permite să conlucreze mai strâns cu furnizorii săi și să fie mai receptivi la nevoile și așteptările clienților.

Referințe bibliografice

1. Bădărău E. Rolul comerțului electronic în epoca proceselor de globalizare. În: Relații internaționale Plus. Revistă științifico-practică, Numărul 1(11), Chișinău 2017.
2. Bădărău E. Problemele creșterii eficienței pieții comerțului electronic. În: Relații internaționale Plus. Revistă științifico-practică, Numărul 2 (12), Chișinău 2017, p. 126-130.
3. allbiz.md

PARADIGMA ECONOMIEI INOVATIVE – BAZĂ A DEZVOLTĂRII PROGRESIVE A STATULUI

Tatiana ANDREEVA, *doctor în științe economice, conferențiar universitar, IRIM*

(andreevatatiana72@mail.ru)

Evghenii GROSU, *doctorand, IRIM*

(evghenii.grosu@mail.ru)

Rezumat

În articol sunt analizate principalele aspecte și conceptul unei economii inovatoare în stadiul actual, ca unul dintre domeniile de dezvoltare cu prioritate maximă pentru orice stat, care oferă posibilitatea creșterii competitivității economiei naționale pe scena mondială. Un factor important în această privință este atragerea resurselor necesare pentru implementarea programelor de dezvoltare inovatoare, în special atragerea investițiilor străine directe pentru construirea unui tip de economie inovatoare, precum și relația dintre activitatea de investiții și progresul tehnologic. Un aspect important prezintă considerarea investițiilor în calitate de factor catalizator al cercetărilor științifice, ceea ce este deosebit de important în condițiile transformării științei în puterea productivă directă a societății. În acest sens, ar trebui să se formeze un model de finanțare a creșterii economice bazate pe inovație, creând posibilitatea dezvoltării sectorului real al economiei bazat pe ultimele realizări ale progresului științific și tehnic și formarea unei structuri optime de producție socială.

În timp ce inovațiile în definiția lor clasică întotdeauna au definit și au accelerat dezvoltarea industriei și a economiei, termenul de economie inovatoare a fost utilizat pe scară largă încă din anii '90. O economie inovatoare este economia țărilor în care majoritatea organizațiilor sunt angajate în activități inovatoare (producția și utilizarea produselor inovatoare), iar produsele inovatoare depășesc jumătate din producția totală sau este aproape de aceasta. Sectorul economiei inovatoare a apărut în industria țărilor avansate încă de la prima revoluție științifică și tehnologică și de atunci a devenit sectorul dominant al economiei cu tehnologie înaltă și productivitate ridicată a forței de muncă.

O economie inovatoare în ansamblu este o economie capabilă să folosească în mod eficient orice inovații care sunt utile societății. Mai mult, acesta este sistemul general de inovare (infrastructură) din stat, care contribuie la implementarea ideilor oamenilor de știință în practică și la implementarea lor în produse inovatoare.

O economie inovatoare include, ca o componentă esențială, o afacere științifică, tehnică și tehnologică de risc - o afacere riscantă pentru implementarea descoperirilor științifice, invențiilor, inovațiilor tehnologice mari și mijlocii.

Afacerile științifice, tehnice și tehnologice din punctul de vedere al antreprenoriatului au drept scop obținerea de profituri ridicate; din punct de vedere al proceselor de dezvoltare - crearea de tehnologii avansate și noi companii puternice - lideri globali de înaltă tehnologie. Un element-cheie al infrastructurii sistemului de inovare este un parc tehnologic bazat pe realizările și experiența afacerilor de tip ventures, pe specialiștii de talie mondială, pe transparență și concurență, pe investițiile îngerilor business-urilor (investitori privați cu experiență în business-ul de risc), care constituie cel puțin jumătate din toate investițiile.

Concurența stimulează antreprenorii și managementul să creeze produse noi, produse inovatoare, pentru a-și menține și extinde nișa pe piață, pentru a crește profiturile.

Concurența liberă este principalul motor al inovației și al produselor inovatoare și, ca urmare, principala condiție pentru dezvoltarea economiei țării. Într-o economie inovatoare, capitalul fizic este înlocuit cu capitalul uman ca principal factor de dezvoltare și ponderea în averea națională. Acest proces a fost și are loc în toate etapele dezvoltării economiei și a societății, dar a devenit decisivă în etapa economiei post-industriale și, mai ales, a economiei bazate pe cunoștințe.

Pentru economia modernă de inovare post-industrială a țărilor dezvoltate este caracteristic un indice ridicat de libertate economică, care asigură libertatea muncii și a mișcării sale, libertatea de afaceri, securitatea cetățenilor, protecția proprietății private, libera concurență, o prezență rațională și științifică în economia de stat, cerere mare din partea economiei pentru inovare și concurența dintre ei în calitate și eficiență. Calitate de viață înaltă și competitivă. Fluxul de capitalul se îndreaptă spre locul în care este mai convenabil să lucrezi și să trăiești pentru specialiști solicitați și competitivi etc. În consecință, economiile de tranziție trebuie să considere acest vector de dezvoltare special ca o prioritate. Nu există nici o îndoială că economia inovatoare este condiția principală și necesară pentru dezvoltarea economiei Republicii Moldova.

Cuvinte-cheie: *inovație, economie inovatoare, dezvoltare economică, investiții în inovare, competitivitate.*

CZU: 330.34+330.5(478)

JEL: F00, F20

ПАРАДИГМА ИННОВАЦИОННОЙ ЭКОНОМИКИ КАК ОСНОВА ПРОГРЕССИВНОГО РАЗВИТИЯ ГОСУДАРСТВА

Аннотация

В статье рассматриваются основные аспекты и понятие инновационной экономики на современном этапе как одно из самых приоритетных направлений развития для любого государства, которое обеспечивает возможность повышения конкурентоспособности национальной экономики на мировой арене. Важным фактором в этой связи является привлечение необходимых ресурсов для осуществления программ инновационного развития, в частности привлечение прямых иностранных инвестиций для построения экономики инновационного типа, а также взаимосвязь инвестиционной деятельности и научно-технического прогресса. Важнейшим из них является рассмотрение инвестиций в качестве своеобразного катализатора научных исследований, что особенно важно в условиях превращения науки в непосредственную производительную силу общества. В этой связи должна быть сформирована модель финансирования экономического роста на основе инноваций, создающая возможность развития реального сектора экономики на базе последних достижений НТП и формирования оптимальной структуры общественного производства.

В то время как инновации в их классическом определении всегда определяли и давали ускорение развитию промышленности и экономике, термин инновационная экономика получил широкое распространение только с 1990-х годов. Инновационная экономика - это экономика стран, в которых большинство организаций занимаются инновационной деятельностью (производством и использованием инновационной продукции), а инновационная продукция превышает половину общей продукции или близка к ней. Сектор инновационной экономики появился в промышленности передовых стран со времен первой научно-технической революции и с тех пор превратился в доминирующий сектор экономики с высокими технологиями и высокой производительностью труда.

Инновационная экономика в целом - это экономика, способная эффективно использовать любые полезные для общества инновации. Более того, это и общая инновационная система (инфраструктура) в государстве, которая способствует реализации идей ученых на практике и воплощению их в инновационных продуктах.

Инновационная экономика включает в качестве важнейшей составной части венчурный научно-технический и технологический бизнес - рискованный бизнес по реализации научных открытий, изобретений, крупных и средних технологий.

Венчурный научно-технический и технологический бизнес с точки зрения

предпринимательства направлен на получение высоких прибылей. А с точки зрения процессов развития - на создание прорывных технологий и новых мощных компаний - мировых высокотехнологических лидеров. Ключевым элементом инфраструктуры инновационной системы является технопарк, базирующийся на достижениях и опыте мирового венчурного бизнеса, на специалистах мирового уровня, на прозрачности и конкуренции, на инвестициях бизнес-ангелов (частных инвесторах с опытом работы в венчурном бизнесе), составляющих не менее половины всех инвестиций.

Конкуренция стимулирует предпринимателей и менеджмент создавать новую продукцию, инновационную продукцию, чтобы удерживать и расширять свою нишу на рынке, увеличивать прибыль.

Свободная конкуренция и есть основной драйвер инноваций и инновационной продукции, а как следствие, основное условие развития экономики страны. В инновационной экономике происходит замещение физического капитала на человеческий капитал в качестве основного фактора развития и доли в национальном богатстве. Этот процесс имел и имеет место на всех стадиях развития экономики и общества. Но определяющим он стал на стадии постиндустриальной экономики и, особенно, экономики знаний.

Для современной постиндустриальной инновационной экономики развитых стран характерен высокий индекс экономической свободы, обеспечивающий свободу труда и его перемещения, свободу бизнеса, безопасность граждан, защиту частной собственности, свободную конкуренцию, рациональное и научно обоснованное присутствие в экономике государства, высокий спрос со стороны экономики на инновации и конкуренцию между ними по качеству и эффективности. Высокое и конкурентоспособное качество жизни. Человеческий капитал перетекает туда, где комфортнее работать и жить востребованным и конкурентоспособным специалистам и пр. Соответственно, экономикам переходного типа необходимо рассматривать именно этот вектор развития как приоритетный. Несомненно, что именно инновационная экономика является основным и необходимым условием развития экономики Республики Молдова.

Ключевые слова: инновация, инновационная экономика, экономическое развитие, инвестиции в инновации, конкурентоспособность

Ведение. В современных условиях развития мировой экономики общепризнано и не нуждается в дополнительном обосновании утверждение о безальтернативности для Республики Молдова инновационного пути развития.

Одним из ключевых факторов, обусловивших в последнее десятилетие радикальные структурные сдвиги в мировой экономике, стало повышение экономической роли инноваций. В первую очередь это связано с усилением воздействия науки и техники на все стороны жизни общества, фундаментальными технологическими

сдвигами, ведущими к крупномасштабным социально-экономическим и институциональным переменам. Соответственно меняется и набор основных факторов экономического роста. Важнейшими из них становятся научные знания и интеллектуальный капитал, которые признаются главными источниками создания конкурентных преимуществ и устойчивого развития социально-экономических преобразований в Республике Молдова.

Также, представляется необходимым сделать серьезный акцент на привлечении прямых иностранных инвестиций в инновационную сферу экономики, т.к. инновационная деятельность в различных секторах экономики является наиболее важным фактором экономического роста. Тем не менее, для наиболее успешного протекания инвестиционных процессов от государства, иностранных инвесторов, отдельных предприятий, частных лиц требуется мобилизация материальных, кадровых, финансовых, информационных, управленческих, правовых и иных ресурсов.

Основной текст. Инновационная экономика на современном этапе является одним из самых приоритетных направлений развития для любого государства и обеспечивает возможность повышения конкурентоспособности национальной экономики на мировой арене. Важным фактором в этой связи является привлечение необходимых ресурсов для осуществления программ инновационного развития, в частности привлечение прямых иностранных инвестиций для построения экономики инновационного типа. Взаимосвязь инвестиционной деятельности и научно-технического прогресса имеет несколько аспектов. Важнейшим из них является рассмотрение инвестиций в качестве своеобразного катализатора научных исследований, что особенно важно в условиях превращения науки в непосредственную производительную силу общества. В этой связи должна быть сформирована модель финансирования экономического роста на основе инноваций, создающая возможность развития реального сектора экономики на базе последних достижений НТП и формирования оптимальной структуры общественного производства [2, с. 271]. В этой связи нам представляется важным моментом способность страны мобилизовать не только свои

внутренние, но и внешние инвестиционные возможности и ресурсы. Обеспечение этого возможно тогда, когда в экономике Молдовы будут созданы благоприятные условия для функционирования инвестиционного капитала с точки зрения налогообложения, защиты прав собственности и интересов всех партнеров по бизнесу, будут обеспечены политическая стабильность и приемлемый экономический курс. Следует сказать и о том, что инвестиции в инновационный сектор экономики должны осуществляться как сверху, так и снизу. То есть необходимо инвестировать не только процесс разработки и внедрения инноваций в производственную деятельность. Важно также уделить внимание и инвестированию самого производства, проведению его технической и технологической модернизации, так как при примитивном уровне производства и технологий любые даже самые прорывные инновации обречены на провал. Инновационная деятельность есть двигатель экономического прогресса, катализатор экономического роста и развития. В современных условиях на первое место вышел фактор роста эффективности ресурсов и предпринимательства на базе НИОКР и инноваций, что обусловило формирование концепций инновационного типа экономического роста. Этот тип роста, к которому перешли развитые страны, базируется не на производстве и потреблении материальных благ, а на создании и потреблении информационных продуктов, то есть продуктов высоких технологий. Это означает, что данный тип роста не связан с проблемой «затраты – выпуск» и определяется степенью потребления информации. Основными источниками такого экономического роста являются инновации и накопление человеческого капитала [1, с. 352]. Следовательно, ПИИ в инновационную деятельность можно рассматривать в качестве одного из наиболее важных факторов экономического роста в Республике Молдова, становления инновационной экономики. К комплексу мер, необходимых для формирования в стране экономики инновационного типа можно отнести три фундаментальных мероприятия: а) увеличение объемов финансирования и инвестирования НИОКР, совершенствование их механизмов; б) активнее использовать на практике косвенные методы финансовой поддержки инновационной среды – налоговые

льготы, таможенные преференции, целевое кредитование, лизинг, государственные гарантии; в) формирование инновационных кластеров с последующим точечным их финансированием со стороны государства и иностранных инвесторов. Таким образом, следует отметить, что инвестирование в инновационную сферу весьма ограничено в Республике Молдова, что является серьезной проблемой для экономики страны. Незначительные масштабы привлечения прямых иностранных инвестиций в экономику Республики Молдова обусловлены общим неблагоприятным инвестиционным климатом - политической нестабильностью, затянувшимся кризисом, незавершенностью процесса перестройки экономики, коррупцией и т.д. Не последнюю роль здесь играют и сложные проблемы в правовом регулировании иностранных инвестиций, в частности связанные с определенным несоответствием отечественного инвестиционного законодательства международно-правовым нормам.

Однако в сфере реализации программы инновационного развития на пути к созданию инновационной экономики существуют серьезные проблемы. В настоящее время темпы модернизационных и инновационных преобразований в стране далеки от совершенства и не достигают необходимого уровня. Об этом свидетельствуют многие факторы, основными из которых являются:

Малый удельный вес инновационно активных предприятий;

Крайне низкие показатели выпуска инновационной продукции;

Практически отсутствует доля частных затрат на исследования и разработки;

Невысокий удельный вес инновационной продукции в общем объеме отгруженной;

Незначительные величины затрат на модернизацию и технологические инновации, несоизмеримые с реальными потребностями экономики в расширении спектра принципиально новой конкурентоспособной продукции и пр.

Одной из главных причин подобной ситуации является низкий уровень инвестиций в инновации, которые позволили бы обеспечивать непрерывное обновление технической и технологической базы производства, снижать себестоимость,

осваивать и выпускать новую конкурентоспособную продукцию, проникать на мировые рынки товаров и услуг. Поэтому не менее важным в процессе повышения инвестиционной активности в Республике Молдова является решение вопросов, связанных с развитием конкуренции.

В настоящее время в Республике Молдова практически отсутствует комплексная система показателей состояния конкурентной среды на товарных рынках. Необходима собственная система оценки состояния конкурентной среды. Эта система не только позволит отслеживать эффективность реализации государственной конкурентной политики, но и определять причины, препятствующие развитию конкуренции на товарных рынках.

Не отвечает задачам модернизации и сложившаяся отраслевая структура молдавского малого и среднего бизнеса, которая качественно отстает от уровня развития малого и среднего бизнеса в европейских странах, где количественный показатель и вклад производственных компаний значительно выше и доминирует неторговый сектор экономики.

Таким образом, необходимо создание таких элементов инновационной системы, увеличение государственного финансирования и привлечение иностранных инвестиций, которые в должной степени смогли бы запустить модернизационные процессы и привести к необходимым структурным изменениям и диверсификации экономики.

На сегодняшний момент существует ряд негативных тенденций, сдерживающих инновационное развитие и, как следствие, экономический рост страны. Соответственно необходимо ускорение процесса интеграции национальной инновационной системы в глобальную, повышение инновационной активности и эффективности работы компаний, в том числе государственных. Требуется большее взаимодействие науки и бизнеса в целях повышения уровня коммерциализации научных разработок до уровня развитых стран ОЭСР.

Нерешенными остаются и ряд других серьезных проблем, сохранение которых может свести к нулю результативность деятельности в плане инновационного развития страны. В первую

очередь это:

- высокие риски ведения предпринимательской деятельности в Молдове (так по месту в рейтинговом отчете Doing Business Молдова занимает лишь 81 место среди 123 стран) [3];

- наличие коррупции и излишних административных барьеров, прежде всего для развития малого и среднего бизнеса, в том числе и инновационного;

- незаинтересованность кредитных организаций в финансировании рискованного инновационного бизнеса;

- отсутствие взаимосвязей между элементами инновационной системы, а также надлежащей интеграции образования, науки и бизнеса;

- неразвитость рынка интеллектуальной собственности, недостаточный уровень защиты прав интеллектуальной собственности;

- низкий уровень доверия и эффективности государственного управления;

- недостаточный уровень предсказуемости направлений развития государственного регулирования и государственной политики, недостаток оперативной и достоверной официальной статистической информации для принятия управленческих решений и корректировки государственной политики;

- ограниченная эффективность государственных инвестиций;

- недостаточный кадровый потенциал для развития инновационных секторов экономики и модернизации традиционных отраслей и пр.

Помимо этого, стоит отметить и ряд факторов, препятствующих инновациям на уровне организаций, которые могут быть причинами как общей инновационной бездеятельности организации, так и сдерживания или преждевременного завершения конкретных инновационных проектов. Эти факторы классифицируются следующим образом. Экономические факторы:

- недостаток собственных денежных средств,
- недостаток финансовой поддержки со стороны государства,
- низкий платежеспособный спрос на новые продукты,
- высокая стоимость нововведений,
- высокий экономический риск,
- длительные сроки окупаемости нововведений, производствен-

ные факторы:

- низкий инновационный потенциал организации,
- недостаток квалифицированного персонала,
- недостаток информации о новых технологиях,
- недостаток информации о рынках сбыта,
- невосприимчивость организаций к нововведениям,
- недостаток возможностей для кооперирования с другими предприятиями и научными организациями.

Другие факторы:

- низкий спрос со стороны потребителей на инновационную продукцию (услуги),
- недостаточность законодательных и нормативно-правовых документов, регулирующих и стимулирующих инновационную деятельность,
- неопределенность сроков инновационного процесса,
- неразвитость инновационной инфраструктуры (посреднические информационные, юридические, банковские, прочие услуги),
- неразвитость рынка технологий.

Перечисленные факторы негативным образом отражаются на инвестиционной привлекательности нашей страны и степени ее национальной конкурентоспособности на мировом уровне.

Таким образом, только последовательное решение перечисленных проблем позволит осуществить кардинальный шаг в инновационном развитии Молдовы. Соответственно, необходим переход от инноваций как «точечного» экономического феномена к преимущественно инновационному пути развития экономики в целом.

Более того, основными приоритетами государственной политики в сфере экономики и экономического развития должны стать:

- обеспечение и поддержание конкурентных возможностей Республики Молдова;
- создание конкурентоспособной экономики знаний и высоких технологий;
- расширение конкурентных преимуществ в традиционных отраслях экономики;
- превращение инноваций в ведущий фактор экономического роста во всех секторах экономики;
- модернизация традиционных секторов экономики (аграрный

- сектор, перерабатывающая промышленность), обеспечение структурной диверсификации;
- создание условий для свободы предпринимательства и конкуренции, развитие механизмов саморегулирования предпринимательского сообщества;
 - снижение административных барьеров в экономике, снижение уровня коррупции в стране, создание эффективной институциональной среды;
 - развитие человеческого потенциала как основного фактора экономического роста; поддержка инициатив бизнеса по участию в развитии социальной сферы и человеческого капитала;
 - создание благоприятного инвестиционного климата и привлечение иностранного инвестирования в развитие инновационной сферы страны.

Вывод. Наибольший эффект в реализации приоритетных направлений экономического и социального развития может достигаться только при условии инновационности проводимых преобразований. Масштабы и темпы инновационных преобразований напрямую зависят от степени вовлеченности и реального участия в инновациях как государства, так и частного бизнеса. Но как показывает отечественная практика, степень активности участия бизнеса в проводимых преобразованиях крайне низка. В этой связи со стороны государства необходимо содействие созданию такой среды для национального бизнеса, в которой вложение инвестиций в инновации будет основным способом получения высоких и стабильно растущих доходов.

Библиография

1. Рахманов Р.Т. Инвестиционное обеспечение инвестиционной деятельности в регионе. В: Вестник КГУ им. Н.А.Некрасова, 2010, №3, с. 352.
2. Филатов Ю.Н. Развитие инновационной составляющей инвестиционной деятельности. В: Вестник ТГУС, 2008, №3, с. 271.
3. <http://doingbusiness.org/data/exploreeconomies/moldova/>

PARTICULARITĂȚILE PIETEI DE CAPITAL ÎN REPUBLICA MOLDOVA ȘI PRINCIPALELE DIRECȚII DE DEZVOLTARE ALE ACESTEIA ÎN BAZA EXPERIENȚEI UNIUNII EUROPENE

Svetlana BILOOCAIA, doctor în științe economice, conferențiar
universitar, ASEM

(bilooaiasvetlana@gmail.com)

Rezumat

Transformarea structurii economice a societății, inclusiv schimbările în domeniul relațiilor financiare, necesită o îmbunătățire a metodelor de cercetare și dezvoltarea de noi abordări metodologice adecvate transformărilor care au loc în cadrul pieței. Articolul de mai jos prezintă un studiu al pieței naționale de capital, realizat prin intermediul aplicării metodei moderne de analiză integrată, utilizată pentru evaluarea evoluției piețelor de capital din țările UE, atât de către autoritățile de reglementare naționale, cât și de instituțiile europene și internaționale. Studiul își propune să îmbunătățească metodele și tehnicile existente de analiză a pieței financiare a Republicii Moldova și descrie interconexiunea complexă a transformărilor instituționale în curs să pătrundă logica acesteia, principalele ei tendințe, elementele de bază ale evoluției și perspectivele de dezvoltare.

Cuvinte-cheie: piața financiară, sectorul bancar, piața de capital, metodele de analiză.

CZU:336.76(478)

JEL: E44, G1, G2

1. Introducere

Teoriile dezvoltării piețelor financiare sunt unul dintre cele mai dinamice și mai promițătoare domenii ale studiului academic, iar transformările lor structurale și instituționale în contextul globalizării financiare

avansează ca una dintre domeniile prioritare ale științei economice. Un studiu al caracteristicilor instituționale ale unei economii de piață ne permite să identificăm relația dintre transformările instituționale și creșterea economică, să înțelegem logica, vectorul principal, principiile și elementele de bază ale dezvoltării economice. Soluția acestei probleme teoretice creează oportunități, bazate pe dinamica instituțională și managementul acesteia, de a previziona și regla dezvoltarea economică.

Piața de capital ocupă un loc special în economie și îndeplinește funcții importante în cadrul sistemului de producere, funcționând drept domeniu în cadrul căruia se formează surse financiare de creștere economică. Dezvoltarea insuficientă a pieței de capital diminuează rolul acesteia ca una dintre cele mai importante surse de finanțare stabilă pe termen lung a economiei de piață, crescând ulterior riscurile pentru un sector bancar presionat. Datele informaționale sugerează tot mai mult că, deși băncile și piețele de capital sunt ambele importante pentru finanțarea creșterii economice, contribuția intermediarilor financiare nebancați în activitățile de îmbunătățire a inovației și a productivității în economiile moderne sofisticate joacă un rol relativ mai mare. E important de remarcat că complementarea dintre bănci și piețele de capital cresc pe măsură ce economia se dezvoltă [1]. Concurența crescută între intermediari îmbunătățește eficiența și prețul serviciilor de intermediere, ceea ce duce la o scădere a costului finanțării pentru debitori și la o creștere a rentabilităților economisitorilor. Acest lucru asigură că potențialii debitori cu oportunități de investiții productive au acces la finanțarea de care au nevoie și că riscul financiar corespunde preferințelor de risc ale investitorilor [1].

Dezvoltarea a două sectoare principale ale pieței financiare - bancare și nebancați nu poate fi realizată și analizată în mod autonom, deoarece problemele de dezvoltare ale unuia impun inevitabil o sarcină suplimentară pentru celălalt. Din acest motiv, în ultimii ani, analiza piețelor de capital realizate atât de autoritățile europene de reglementare a pieței, cât și de instituțiile internaționale include un studiu amplu al principalilor indicatori ai întregii piețe financiare, inclusiv sectorul bancar, intermediari financiare nebancați, infrastructura pieței, caracteristici ale dezvoltării sale instituționale, analiza cererii de investiții pe piața de capital și ofertei instrumentelor financiare, precum și alți indicatori necesari pentru studiul riscurilor și a perspectivelor de dezvoltare ale tuturor participanților pe piața financiară.

2. Scopul cercetării constituie analiza dinamică a pieței naționale de capital și identificarea particularităților evoluției pieței de capital din Republica Moldova și a principalelor direcții de dezvoltare a acesteia, în baza metodelor de analiză a piețelor financiare, perfecționate în conformitate cu practica europeană și metodele utilizate pentru evaluarea evoluției piețelor de capital ale țărilor dezvoltate și în curs de dezvoltare ale Uniunii Europene, atât de către autoritățile naționale de reglementare, cât și de instituții europene și internaționale.

3. Metode aplicate

Studiul prezentat în acest articol a fost realizat în baza următoarelor metode de cercetare: metoda documentară, analogie și grupare, metoda de date cantitative și calitative, metoda grafică, metoda de sinteză și analiză comparativă, analiza financiară complexă. Analiza se bazează pe datele obținute de la Centrul pentru Studii de Politică Europeană (CSPE), Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare (BERD), Banca Centrală Europeană (BCE), Banca Mondială, Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OCDE), Banca Națională a Moldovei (BNM), Comisia Națională a Pieței Financiare (CNPF) etc.

4. Rezultate și discuții

În perioada 2017-2018, Republica Moldova a marcat o expansiune economică robustă. Astfel, în 2018, produsul intern brut (PIB) a înregistrat o creștere de 4%, determinată în mare măsură de creșterea activității investiționale. Creșterea economică a fost influențată considerabil și de creșterea consumului final al gospodăriei cu 3,8%, ca urmare a creșterii venitului disponibil al populației. În 2018, rata anuală a inflației a constituit o medie de 3,0%, scăzând de la 7,3% în decembrie 2017 la 0,9% în decembrie 2018, dar de la începutul anului 2019 rata inflației anuale este în continuă creștere [10].

În Republica Moldova, ca și în majoritatea țărilor europene în curs de dezvoltare, sectorul bancar este sursa principală de finanțare a economiei. Anume *sectorul bancar* acumulează principalele fluxuri de capital în sectorul financiar (tabelul 1).

Tabelul 1

**Analiza evoluției fluxurilor de capital pe piața financiară din
Republica Moldova**

	Creșterea anuală a depozitelor		Primele brute de asigurare Valorile mobiiliare de stat		Ofertele de valori mobiliare (volum alocat)				Intrări nete a fondurilor de pensii		Intrări nete a fondurilor de investiții	
					Acțiuni							
	mln. MDL	mln. EUR	mln. MDL	mln. EUR	mln. MDL	mln. EUR	mln. MDL	mln. EUR	mln. MDL	mln. EUR	mln. MDL	mln. EUR
2012	39772,2	2486,3	1089,3	68,1	6987,3	436,8	1106,0	69,1	-	-	-	-
2013	51889,9	2887,6	1198,9	66,7	7692,1	428,1	950,1	52,9	-	-	-	-
2014	65462,5	3446,0	1203,6	63,4	8541,1	449,6	1249,6	65,8	-	-	-	-
2015	50201,5	2337,4	1228,5	57,2	9254,9	430,9	221,1	10,3	-	-	-	-
2016	54838,5	2625,2	1380,1	66,1	11250,4	538,6	442,0	21,2	-	-	-	-
2017	59896,9	2934,7	1441,9	70,6	10292,5	504,3	462,9	22,7	-	-	-	-
2018	63462,5	3251,0	1518,1	77,8	10046,2	514,6	585,9	30,0	-	-	-	-

Sursa: elaborată de autor în baza <https://www.cnpf.md/ro>, <https://www.bnm.md/>

Revocarea licențelor celor mai mari bănci comerciale: Banca de Economii SA, „Banca Socială” SA și „UNIBANK” SA, au cauzat un impact negativ semnificativ asupra volumului activelor acumulate în sistemul bancar din Republica Moldova, dar începând cu 2016, activele totale ale băncilor moldovenești au început să crească din nou (tabelul 2).

Tabelul 2

**Activele instituțiilor financiare din Republica Moldova,
2012-2018 (mln. MDL)**

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Bănci comerciale	58304,4	76184,0	93877,3	68790,2	72830,4	79464,8	83076,6
Organizații de microfinanțare	1892,9	2509,4	3318,9	3677,5	4705,2	5435,6	7819,3
Asociațiile de economii și împrumut	334,5	403,9	483,9	518,6	633,2	804,3	933,8
Companii de asigurări	2375,1	2425,2	2592,9	2934,5	3210,7	3292,2	3481,9
Fonduri de investiții	0	0	0	0	0	0	0
Fonduri de pensii neguvernamentale	0	0	0	0	0	0	0
Total	62906,9	81522,5	100273,0	75920,8	81379,5	88996,9	95311,6

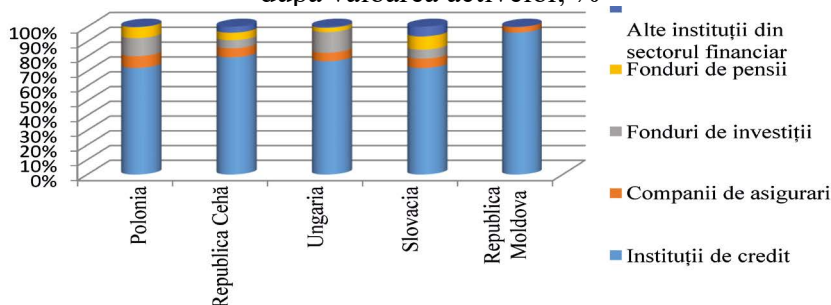
Sursa: elaborată de autor în baza <https://www.cnpf.md/ro>, <https://www.bnm.md/>

Măsurile Băncii Naționale a Moldovei direcționate spre îmbunătățirea standardelor de reglementare și supraveghere în sectorul bancar (BASEL III etc.), care vizează minimizarea riscului de credit, a riscului de piață, a riscului operațional al pieței financiare, au inițiat cerințe suplimentare pentru

creditarea bancară, ceea ce a complicat creditarea atât pentru persoane fizice, cât și pentru persoane juridice. Aceasta a condus la o creștere semnificativă a portofoliilor de credite ale organizațiilor de microfinanțare și asociații de economii și împrumut, ceea ce a dus ulterior la o creștere semnificativă a activelor acestora (tabelul 2). În general, în absența fondurilor de pensii neguvernamentale, a fondurilor de investiții și a unei cote relativ mici a companiilor de asigurări pe piața financiară a Republicii Moldova, instituțiile de credit domină piața în ceea ce privește activele acumulate (figura 1), cota lor fiind semnificativ mai mare decât chiar și a țărilor din UE, piețele de capital ale cărora se află încă în stadiul de dezvoltare.

Figura 1. Structura sistemelor financiare din țările Europene, după valoarea activelor, %

Sursa: elaborată de autor în baza [7]

Cu toate acestea, este necesar să menționăm că, în ciuda tuturor eforturilor depuse pentru dezvoltarea sistemului bancar național pentru creșterea stabilității și eficienței acestuia în conformitate cu normele și standardele internaționale moderne și cu practica UE, principalii indicatori ai dezvoltării sectorului bancar al Republicii Moldova continuie să rămână semnificativ în urma celor din țările UE (tabelul 3).

Tabelul 3

Niveluri de dezvoltare a sectorului financiar, 2016-2018, %

	Active/PIB			Credite/PIB			Depozite/PIB			Capitalizarea bursieră/PIB			Volumul tranzacțiilor/PIB		
	2016	2017	2018	2016	2017	2018	2016	2017	2018	2016	2017	2018	2016	2017	2018
Polonia	91,7	89,4	85,6	51,2	49,4	52,7	54,9	53,4	61,8	29,4	38,3	27,4	9,7	12,9	9,4
Republica Cehă	124,9	138,7	137,3	63,4	62,9	63,1	76,4	62,9	65,3	12,6	14,1	10,9	5,1	4,1	7,8
Ungaria	97,3	95,3	97,1	33,2	32,1	32,9	39,4	40,1	43,6	17,7	22,3	18,3	6,1	7,3	6,3
Zona euro	288,3	271,9	292,5	90,4	88,8	87,0	84,6	84,8	na	63,9	77,8	54,8	na	na	na
Republica Moldova	54	44,4	43,6	25,8	18,7	18,6	40,6	33,5	33,3	2,61	2,69	3,39	0,21	0,05	1,04

Sursa: elaborată de autor în baza [12, 13, 17]

Principalii factori în Republica Moldova care au un impact negativ asupra consolidării activităților băncilor comerciale ca principală sursă de finanțare a economiei sunt:

- transparența insuficientă a acționarilor și a beneficiarilor finali, necorespunderea acționarilor cu cerințele stabilite, încălcări în procesul de achiziție și deținere de acțiuni de către anumite bănci;

- una dintre cele mai înalte rate a creditelor neperformante din Europa. În 2018, rata creditelor neperformante din sistemul bancar din Republica Moldova a fost de 12,5% [10], în timp ce același indicator în Ungaria în 2018 a fost 2,6%, în Cehia - 3,2%, în România - 5,0%, în Polonia - 6,83% [15]. Rata înaltă a creditelor neperformante afectează negativ calitatea activelor și duce adesea la creșterea marjelor bancare și a primelor de risc pentru a recupera profiturile pierdute;

- oferta scăzută a instrumentelor de creditare cu o scadență îndelungată, însoțită de lipsa unei propuneri adecvate pentru a atrage resurse financiare pe termen lung de la populație și de la alți participanți din cadrul economiei;

- valoarea înaltă a ratelor medii ponderate la creditele noi acordate întreprinderilor în monedă națională, care în 2018 a constituit 9,31%. În Polonia, același indicator la sfârșitul anului 2018 a alcătuit 3,41% [11], în Cehia - 3,5% [2], în România - 5,7% [8];

- rata crescândă de eliberare a creditelor de consum (de 1,3 ori) pe fondul unei reduceri de 1,5% a volumului creditelor acordate agenților economici [10];

- concurența agresivă în segmentul de creditare și migrarea cererii debitorilor către împrumuturi nebankare mai puțin reglementate, ale căror riscuri ridicate, de regulă, sunt compensate de ratele ridicate ale dobânzii la împrumuturi. Numai în 2012-2018, volumul împrumuturilor emise de organizațiile de microfinanțare și asociațiile de economii și împrumut a crescut de peste 4 ori, ponderea lor în PIB la sfârșitul anului 2018 a atins la 3,94% [12].

Piața de capital din Republica Moldova, după cum a fost menționat, contribuie nesemnificativ la atragerea capitalului de investiții, principalii indicatori ai dezvoltării acesteia sunt mult mai mici decât în țările UE, așa cum o demonstrează nivelul scăzut al capitalizării, a căror cotă în PIB este de 4 ori mai mic decât în Europa de Est și de 13 ori mai mică decât în zona euro (tabelul 3, figura 2), iar ponderea tranzacțiilor bursiere în PIB este aproape de 10 ori mai mică decât în țările Europene cu economii în curs de dezvoltare (tabelul 3).

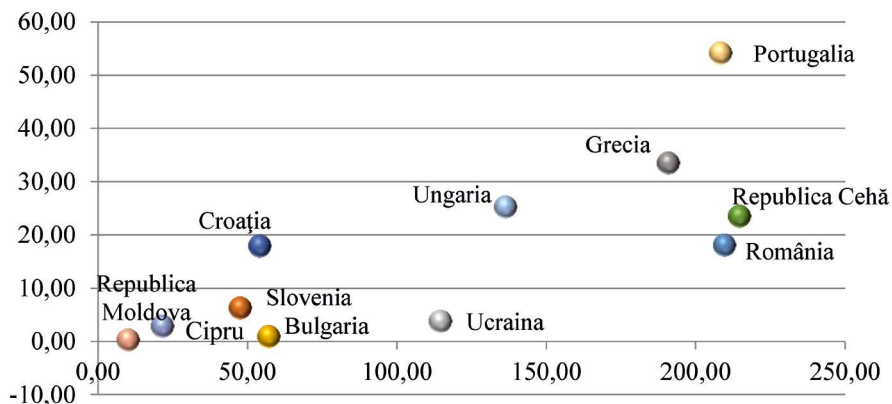

Figura 2. Interrelația dintre capitalizarea bursieră (axa x) și PIB (axa y), 2018, bilion EUR

Sursa: elaborată de autor în baza [12, 13]

În absența obligațiilor corporative, valorile mobiliare de creanță în Republica Moldova sunt reprezentate doar de valorile mobiliare de stat, cota carora în PIB este de aproximativ 4%, ceea ce este considerabil mai puțin, decât în alte țări europene (figura 3). În Republica Moldova nu există o piață de instrumente derivate.

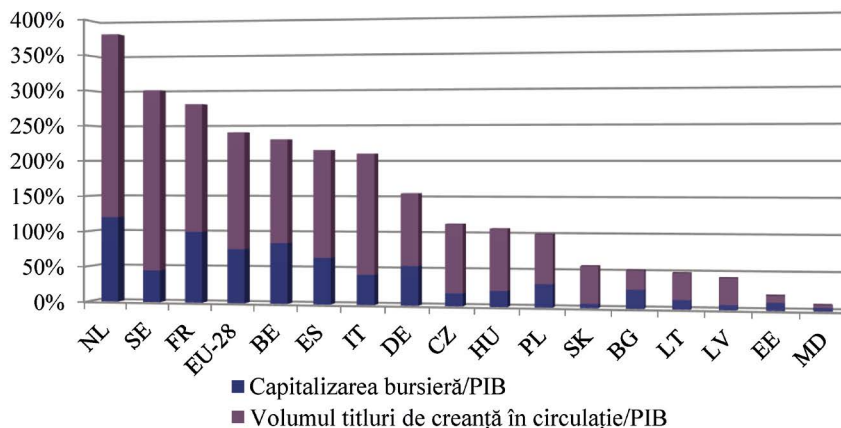

Figura 3. Capitalizarea bursieră și obligațiuni în circulație, 2017, în % PIB

Sursa: elaborată de autor în baza [1, 10]

Infrastructura pieței de capital în Republica Moldova este dezvoltată

insuficient, procesul de organizare a serviciilor de tranzacționare și post-tranzacționare necesită îmbunătățiri tehnologice și de software, mulți participanți ai pieții nu utilizează îndeajuns de eficient tehnologiile informaționale moderne. Un pas semnificativ în dezvoltarea pieței a fost crearea Depozitarului Central Unic al Valorilor Mobiliare în 2018, modelul de afaceri al căruia fiind bazat pe standarde și practici internaționale în sistemele de decontare. Un factor pozitiv a fost și creșterea transparenței pieței bursiere, care a fost promovată inclusiv și de Bursa de Valori a Moldovei.

Dezvoltarea sectorului este afectat negativ de o gamă restrânsă de potențiali investitori care formează *cererea* pe piața de capital din Republica Moldova (nu există fonduri de pensii nestatale, fonduri de investiții etc.) și activitatea lor moderată, precum și un nivel scăzut al *ofertei* investiționale din motiv de lipsă de interesul din partea potențialilor emitenți de a atrage fonduri de investiții pe piața de capital.

Toate cele menționate mai sus, ne permit să evidențiem următoarele particularități principale ale pieței de capital naționale care afectează dezvoltarea acesteia:

- dezvoltarea insuficientă a infrastructurii financiare;
- o gamă restrânsă de instrumente financiare;
- nivel scăzut de intermediere financiară;
- rata scăzută a investitorilor de retail;
- poziția dominantă a sectorului bancar ca sursă de finanțare a economiei reale;
- transparență insuficientă a pieței și a participanților acesteia;
- nivelul scăzut de educație financiară a populației;
- lipsa unei abordări complexe a dezvoltării tuturor sectoarelor pieței financiare.

Studiul practicilor țărilor UE a rezultat în evidențierea următoarelor măsuri recomandate, destinate modernizării pieței de capital din Republica Moldova:

- *Realizarea unei analize cuprinzătoare a evoluției pieței naționale de capital*, în cadrul căreia, pe lângă indicatorii macroeconomici principali, să fie studiat mediul actual al sectorului financiar și să se înțeleagă modul în care piața de capital se încadrează în contextul general al sectorului financiar și economiei naționale. Va fi utilă efectuarea unei analize comparative cu principalii indicatori ai dezvoltării piețelor financiare din țările UE în curs de dezvoltare, ceea ce va permite determinarea obiectivele

de dezvoltare pe termen scurt și lung. Pentru analiză, se recomandă utilizarea experienței UE, unde, ca parte a Planului de acțiune, este pus în aplicare Serviciul de sprijin pentru reformă structurală (SRSS), a cărui sarcină principală în contextul planului UE de integrarea piețelor de capital (CMU) este modernizarea piețelor din țările în curs de dezvoltare, precum și aplicarea metodologiei folosită de SRSS pentru evaluarea piețelor de capital ale acestora cu scopul identificării problemelor existente și caracteristicilor piețelor în etapa inițială a programului [3]. Pentru a identifica obstacolele și provocările, va fi utilă implementarea experienței Estoniei, unde lista corespunzătoare a fost întocmită printr-un proces de intervievare a participanților de pe piață și a rezultatelor atelierului părților interesate, care au rezultat în întocmirea listelor cu lacune și bariere, clasificate după importanța lor de la mare la mediu.

- *Încurajarea activității fondurilor de investiții, a fondurilor de pensii guvernamentale, a altor investitori instituționali pe piața de capital. În țările UE, ponderea intermedierei financiare nebancaresc a crescut, aceasta aducând implicații pentru stabilitatea financiară. Instituțiile nebancaresc cresc diversificarea surselor de finanțare pentru economia reală, care acum este mai puțin dependentă de bănci, decât era înainte de criza financiară. Deținerile instituțiilor financiare nebancaresc a obligațiunilor de stat din zona euro au un volum dublu în comparație cu deținerile băncilor și au reprezentat 30% din totalul datoriei suverane restante. Extinderea sectorului financiar nebancaresc a fost însoțită de o asumare crescută a riscurilor. Instituțiile financiare nebancaresc aflate în condiții curente de rentabilitate redusă a investițiilor pe active relativ sigure, diversifică în mod activ portofoliile de investiții, utilizând fonduri alternative, infrastructură, imobiliare, capital de risc (venture capital), stimulând astfel dezvoltarea inovatoare a economiilor naționale [4].*

- *Facilitarea pieței mai atractivă pentru investitorii de retail.* Participarea investitorilor individuali pe piața de capital din Republica Moldova este foarte scăzută. În țările UE, nivelul și forma economiilor gospodăriilor sunt de o importanță deosebită pentru sistemul financiar și sunt monitorizate și stimulate cu atenție. Din 2003, activele financiare ale gospodăriilor din UE au crescut cu 70,1% și au ajuns la 35000 miliarde EUR, care au fost repartizate în modul următor: moneda și depozite cu ponderea 30%, scheme de asigurări și pensii - 38%, fonduri mutuale - 8%, titluri de creanță - 2%, investiții în acțiuni, care, cu excepția Estoniei, Bulgariei și Slovaciei, unde

gospodăriile investesc 51,4%, 44,7% și 0,9% din activele lor în acțiuni, sunt foarte apropiate de media ponderea în UE-28 care constituie 24% [1]. În Republica Moldova, analiza activelor financiare ale gospodăriilor nu se realizează, prin urmare, înainte de a dezvolta măsuri de stimulare a investițiilor gospodăriilor pe piața de capital, este necesar de organizat colectarea și studierea informațiilor statistice cu privire la structura și dinamica lor. Pentru a atrage investitorii individuali pe piața de capital, se recomandă aplicarea experienței UE, unde suma garantată de compensare este crescută în mod regulat, ceea ce rezultă că, chiar și în țările cu o piață de capital nedezvoltată, mărimea ei este mai mult de 20.000 EUR, iar în multe țări dezvoltate ea este stabilită la nivel cel puțin 50.000 EUR, precum și stabilirea în Republica Moldova, a sumei garantate a compensației plătite de la Fondul de compensare a investitorilor în sumă de 100.000 lei, cu perspectiva creșterii ulterioare a acesteia.

O altă acțiune recomandată pentru stimularea interesului investitorilor este adoptarea Contului individual de economii (ISA), într-o anumită măsură acest concept ar putea fi considerat drept parte a modificărilor din cadrul procesului de dezvoltare a sistemului de pensii nestatale, ceea ce a fost implementat cu succes în multe țări în curs de dezvoltare din UE [6];

- *Facilitarea pieței mai atractivă pentru emitenți. Promovarea accesului pe piață a întreprinderilor mici și mijlocii (IMM-urilor).* În Republica Moldova, ca și în țările UE, IMM-urile reprezintă aproximativ 98% din numărul total de companii. În UE, se acordă o atenție specială dezvoltării IMM-urilor, diversificării și reducerii costurilor la surse de finanțare ale acestora, inclusiv prin furnizarea pentru IMM-uri a accesului la piețele reglementate, care este unul dintre elementele-cheie ale planului CMU și în vederea căruia sunt ajustate cerințele de reglementare privind accesul și circulația valorilor mobiliare emise de IMM-uri la bursele de valori, raportarea companiilor și altele [14]. Cazul Ungariei reprezintă un model reușit de susținere a statului a activităților de finanțare a capitalurilor pentru IMM-uri, acest sprijin s-a concentrat pe: (1) *sprijin pentru finanțarea prin capitalul venture (de risc)* (pentru acțiuni tranzacționate în afara pieței reglementate). Guvernul sprijină fondurile de capital de risc prin diferite programe și scheme care se concentrează pe diferite domenii de activitate ale IMM-urilor, inclusiv pre-seed, seed, start-up, etapă ulterioară, introducerea de noi tehnologii digitale etc., precum și finanțarea unor domenii specifice,

cum ar fi producere, industrie și comerț transfrontalier. Fondurile de capital sunt furnizate în principal prin co-investiții; (2) *sprijin oferit prin Bursa de Valori de la Budapesta*, care a elaborat pentru 2016-2020 Strategia de încurajare a finanțării IMM-urilor prin utilizarea piețelor de capital organizată prin Fondul național de dezvoltare a bursei, pentru a contracara încetinirea finanțării prin bănci [3].

- *Extinderea gamei alternativelor de investiții propuse și creșterea lichidității pieței*. Crearea pe piața de capital autohtonă a unei game largi de instrumente financiare pentru investiții și creștere a lichidității acesteia pot facilita o „IPO populare”, al cărei mecanism implică o privatizare publică a întreprinderilor de stat cu oferta de acțiuni a investitorilor cu amănuntul. Acest mecanism a fost utilizat pe scară largă în perioada de privatizare în țările tranzitorii europene. „IPO-urile populare” au fost realizate în condiții economice diferite în multe alte țări, inclusiv în Marea Britanie, Germania, Franța etc. Utilizarea acesteia a avut un succes deosebit în Polonia, unde au fost privatizate peste 210 companii mari și câteva sute mici, ceea ce a contribuit foarte mult la crearea în Polonia a celei mai dezvoltate piețe de capital din Europa de Est și Centrală. Polonia încă mai deține rolul de lider în Europa Centrală datorită eforturilor guvernului local, care a stabilit obiective clare pentru participanții la piața de capital, inclusiv Bursa de Valori din Varșovia, a fost deosebit de activă în introducerea obligațiunilor la Bursa de Valori și a susținut cu fermitate investițiile fondurilor de pensii în companii listate la Bursa de Valori din Varșovia [3]. Dezvoltării pieței de capital ar putea ajuta aplicarea experienței Republicii Cehe, în cazul căreia, pentru a face mai atractiv pentru bănci să dețină obligațiuni cu procent mai mare din activele sale, regulatorul pieței a permis utilizarea obligațiunilor ca garanție eligibilă pentru tranzacțiile de refinanțare ale Băncii / Băncii Naționale Cehe și a acceptat utilizarea titlurilor de stat pe termen scurt, ca garanție pentru operațiunile membrilor la Bursa de Valori [6].

- *Creșterea nivelului de educație financiară a populației*. În prezent, în Republica Moldova sunt implementate mai multe proiecte care au drept scop creșterea gradului de educație financiară a populației. Aceste proiecte sunt susținute de diferite organizații internaționale, BNM, CNPF, Ministerul Finanțelor, bănci comerciale și alte instituții financiare. Majoritatea sunt orientate spre îmbunătățirea educației pentru tineri, unele dintre ele - pentru îmbunătățirea educației financiare

ale reprezentanților întreprinderilor mici, ale remitenților etc. Cu toate acestea, în ciuda mai multor rezultate încurajatoare, în Republica Moldova va fi utilă dezvoltarea unei Strategii naționale de educație financiară, care va acoperi „publicul larg” sau „consumatorii în general”, având în vedere experiența internațională, inclusiv cele din țările UE.

5. Concluzii

Piața de capital reprezintă un exemplu de „sistem complex”, format dintr-un set de instituții. În același timp, piața de capital este una dintre cele mai importante componente ale pieței financiare, prin urmare, pentru a evalua rolul acesteia în economie și perspectivele de dezvoltare, este necesară o înțelegere clară a specificului evoluției acesteia în contextul dinamicii întregului sector financiar, și anume: fluxurile de destinație ale economiilor, componența activelor din sectorul financiar, capitalul propriu al acționarilor participanților pe piață, mediul ratei dobânzii etc. Acest lucru este relevant îndeosebi pentru Republica Moldova, acesta operând în baza conceptului bancilor universale, în condiții în care sectorul bancar și piața de capital sunt în mare măsură interconectate. Una dintre principalele particularități ale sistemului financiar din Republica Moldova este faptul că acesta este extrem de centrat pe banci, fapt certificat de volumele și cota activelor și fluxurilor de capital redistribuite de bănci sub formă de împrumuturi și depozite în cadrul PIB. În același timp, nivelul de dezvoltare a sectorului bancar național rămâne în urmă față de cel din țările UE. În condițiile actuale, dezvoltarea pieței de capital și rolul acesteia ca sursă de finanțare pentru creșterea economică ar trebui să crească, dar anumite particularități precum: dezvoltarea insuficientă a infrastructurii financiare, o gamă restrânsă de instrumente financiare, nivelul scăzut de intermediere financiară, ponderea scăzută a investitorilor cu amănuntul, transparența insuficientă a pieții, nivelul scăzut de educație financiară a populației, lipsa unei abordări integrate a dezvoltării sectoarelor pieței financiare etc. împiedică punerea în aplicare a funcțiilor sale de către piață. Un studiu al practicilor țărilor UE a rezultat în formularea următoarelor recomandări pentru modernizarea pieței de capital din Republica Moldova: realizarea unei analize complexe a evoluției pieței de capital în contextul dinamicii pieței financiare naționale, încurajarea activității fondurilor de investiții, fondurilor de pensii neguvernamentale și a altor investitori instituționali pe piața de capital, creșterea atractivității pieții

pentru investitorii cu amănuntul, creșterea atractivității pieței pentru emitenți, promovarea accesului IMM-urilor pe piață, extinderea gamei de instrumente financiare oferite pentru investiții, creșterea lichidității pieței, creșterea nivelului alfabetizării financiare a populației.

Referințe bibliografice

1. CEPS-ECMI. *Task Force. Rebranding Capital Markets Union. A market finance action plan*. Brussels, June. 2019.
2. CZECH NATIONAL BANK. *The Financial Stability Report 2018/2019*, 2019.
3. EBRD. *Diagnostic report on the Estonian capital market. SRSS Local Currency and Capital Markets Initiative*, 2019.
4. ECB. *Financial Stability Review*. May, 2019.
5. EUROPEAN INVESTMENT BANK. *Central, Eastern and South-Eastern Europe Bank Lending Survey, H1-2019*. Economics-Regional studies, June, 2019.
6. EU Comission, World Bank group. *Capital market assessment/ Market development options, Czech Republic*, September, 2017.
7. NARODOWY BANK POLSKI. *Financial System in Poland 2017*, Warsaw, 2018.
8. NATIONAL BANK OF ROMANIA. *Financial Stability Report, Year III (XIII)*, No. 6 (16). December, 2018.
9. OECD. *OECD Capital Market Review*. Italy, 2018.
10. <https://www.bnm.md/>
11. <https://www.ceicdata.com/en/indicator/poland/bank-lending-rate>
12. <https://www.cnpf.md/ro>
13. <https://data.worldbank.org/indicator>
14. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_19_1568
15. <https://npl.vienna-initiative.com/>
16. <http://sdw.ecb.europa.eu/browse.do?node=9691099>
17. <http://sdw.ecb.int/browse.do?node=9691106>

MODALITĂȚI MODERNE DE FINANȚARE: PARTICULARITĂȚI ȘI OPORTUNITĂȚI

Daniela BUMBAC, *doctorandă, USM*
(pislaruc_daniela@mail.ru)

Rezumat

În condițiile unei economii de piață bine definită, tot mai evidentă este necesitatea agenților economici de a obține, în condiții cât mai avantajoase, mijloace financiare necesare finanțării activității lor, fapt ce a determinat pe parcurs dezvoltarea unor modalități complexe de finanțare, mai eficiente și accesibile clientului persoană juridică. Una dintre problemele fundamentale ale dezvoltării antreprenoriatului în Republica Moldova îl constituie accesul la finanțare, care de cele mai multe ori este unul destul de complicat și costisitor. Practica internațională reflectă dezvoltarea în cadrul sistemului financiar alături de băncile comerciale și a altor instituții financiare nebankare, printre care pot fi enumerate și societățile de factoring, fonduri cu capital de risc, societăți de leasing, fapt ce asigură o concurență sănătoasă pe piața serviciilor financiare și un acces liber și rapid la resursele împrumutate. Acest punct de vedere condiționează necesitatea unei cercetări a practicii internaționale în domeniul accesului la resursele împrumutate, inclusiv principalele aspecte ale modalităților moderne de finanțare.

Cuvinte-cheie: modalități moderne de finanțare, factoring, forfetare, crowdfunding, securitizare, capital de risc, sindicalizare, granturi, finanțare mezanine.

CZU: 658.14/.17(043)

JEL: G21

Introducere

Globalizarea economiilor, amplificarea relațiilor economico-financiare și necesitatea agenților economici de a obține, în condiții cât mai avantajoase, mijloacele financiare necesare continuării activității lor, au condus la dezvoltarea unor modalități și tehnici complexe de finanțare, care

nu necesită însoțirea lor de garanții reale sau personale clasice, cum este cazul creditului bancar acordat de o instituție de credit. În rândul acestor modalități de finanțare, un loc deosebit revine factoringului și forfetării.

Actualitatea temei abordate este determinată de prezența modalităților tradiționale de finanțare sau clasice, în cea mai mare parte fiind prezent creditul bancar. Prezența monopolului din partea băncilor comerciale autohtone pe piața resurselor împrumutate creează impedimente în calea dezvoltării și asigurării performanțelor financiare ale agenților economici. Una dintre problemele fundamentale ale dezvoltării antreprenoriatului în Republica Moldova îl constituie accesul la finanțare, care de cele mai multe ori este unul destul de anevoios, complicat și costisitor. Practica internațională reflectă dezvoltarea în cadrul sistemului financiar, alături de băncile comerciale ale instituțiilor financiare nebankare, a societăților de factoring, fapt ce asigură o concurență sănătoasă pe piața serviciilor financiare și un acces liber și rapid la resursele împrumutate. Acest punct de vedere condiționează necesitatea unei cercetări ample a practicii internaționale în domeniul accesului la resursele împrumutate, inclusiv principalele aspecte ale dezvoltării noilor modalități de finanțare, reglementarea acestora și implementarea lor cu succes în practica națională.

Abordarea modalităților moderne de finanțare în literatura de specialitate

În literatura de specialitate, pe lângă sursele tradiționale sau clasice de finanțare, sînt practicate și alte surse, numite de unii autori netradiționale, specifice sau moderne. Trebuie să precizăm faptul că unii autori, în special cei ruși, precum Jucov A, Lavriușin I., Zadorojnaia A., Emilianov I., numesc aceste surse modalități moderne de finanțare, pe cînd autorii români, precum Roventa M., Caraiani Gh., Mihai I., consideră acestea ca tehnici moderne de finanțare, nefiind dată de către nimeni o definiție concretă a acestui termen. Reieșind din faptul că termenul de tehnică de finanțare este unul destul de îngust, considerăm oportun definirea acestora în calitate de modalități moderne de finanțare, deoarece specificul acestora combină procedee, mijloace, un anumit termen pentru care se realizează și anumite reglementări specifice domeniului dat. Astfel, modalitățile moderne de finanțare pot fi definite ca *totalitatea mijloacelor, metodelor, procedeele de finanțare, altele decît cele tradiționale, ce combină aspectele creditării, asumării riscului, gestiunii creanțelor și evidența acestora, realizate pentru o anumită perioadă de timp, în baza unor*

contracte aferente specifice domeniului respectiv, ce prevăd și perceperea anumitor comisioane pentru serviciul financiar realizat.

Rezultatele cercetării. În practica europeană tot mai des se întâlnesc modalitățile moderne de finanțare a întreprinderilor ce nu-și găsesc reflecția în cadrul țărilor din afara UE, și respectiv în Republica Moldova. În cele ce urmează, vor fi enumerate și caracterizate modalitățile de finanțare moderne, noi sau cum mai sunt numite în cadrul literaturii franceze de specialitate, modalități alternative de finanțare. Din practica de finanțare franceză, europeană și românească modalitățile moderne de finanțare sunt următoarele: factoring, forfetare, leasing, finanțare prin capital de risc, securitizarea activelor, împrumutul subordonat, sindicalizarea, granturi și subvenții, finanțarea participativă, finanțarea mezanin.

Factoringul constituie una dintre modalitățile moderne de finanțare care înregistrează o arie de acoperire din ce în ce mai largă atât în țările cu dezvoltare economică durabilă, cât și în țările cu ritmuri latente de dezvoltare. În general, factoringul reprezintă posibilitatea exportatorilor de a ceda o parte din creanțe sau a le ceda în totalitatea lor, unei sau unor instituții specializate în operațiuni de acest gen în baza unui contract de factoring și în schimbul cedării unui comision [1, p.14]. Din punct de vedere juridic, factoringul este considerat un contract încheiat între furnizorul de mărfuri sau prestatorul de servicii (numit aderent în cazul acestui contract) și factor (care poate fi o instituție bancară sau altă instituție financiară specializată) prin care creanțele aderentului din vânzări de bunuri sau prestări de servicii sînt preluate de factor spre a fi mai apoi încasate de către acesta de la debitor. În general, caracteristicile de baza ale factoringului sînt:

- Finanțarea acordată pentru creanțe;
- Controlul creditului și acceptarea riscului de credit;
- Menținerea registrului de vânzări;
- Colectarea facturilor;
- Stabilirea criteriilor de acceptare.

Nu există limite geografice privind operațiunile de factoring. Un factor poate lucra în orice zonă, iar clientul poate avea parteneri comerciali oriunde în lume.

Leasingul este o modalitate de finanțare prin care o parte denumită locator, transmite celelalte părți, denumită locatar, la solicitarea acesteia din urmă, contra unei plăți periodice, denumită rată de leasing,

dreptul de folosință al unui bun al cărui proprietar rămâne pentru o perioadă determinată de timp. Pe tot parcursul contractului, care este de minim 12 luni conform prevederilor legale, societatea de leasing rămâne proprietarul bunului ce face obiectul contractului de leasing. Spre deosebire de celelalte modalități moderne de finanțare, care sunt necunoscute pentru țara noastră, leasingul este practicat cu succes de către companiile de leasing și băncile comerciale.

Forfetarea se definește ca fiind procesul de vânzare-cumpărare, fără recurs asupra oricărui deținător anterior, a unor creanțe scadente la termen, ca rezultat al livrării de bunuri sau prestării de servicii. Fiind vorba de operațiune de vânzare-cumpărare fără recurs, toate riscurile legate de încasarea creanței, scadente la termen, trec de la vânzător la cumpărătorul creanței. Forfetarea este de fapt o operațiune de scontare fără recurs, asupra deținătorilor anteriori ai unor creanțe scadente la termen, încorporate în titluri de credit sau plătibile printr-o metodă de plată asiguratorie. Scadența în cadrul operațiunilor de forfetare este foarte importantă, întrucât numai creanțele scadente la termen pot face obiectul operațiunilor de forfetare.

Securitzarea este procesul prin care un emitent poate crea instrumente financiare prin combinarea de active financiare pe care le vinde apoi sub diferite tranșe investitorilor. După autorul francez, Leroux F., aceasta constă în „**împachetarea**” mai multor credite mici, netranzaționabile pe piață (ca de exemplu împrumuturi ipotecare, împrumuturi pe carduri de credit) în pachete care reprezintă sume importante și care pot fi asigurate sau garantate de guvern sau de agenții private [2, p.7]. Securitzarea implică emiterea de titluri care reprezintă dreptul asupra unui grup de active, cum sunt ipotecile și care sunt gestionate de un fond. Emitentul de împrumuturi vinde „pachetele de împrumuturi” fondului, care la rândul său emite titluri prin intermediul unei bănci specializate în investiții (subscriitor) prin care le vinde investitorilor. Prin urmare, acest mecanism permite emiterea pe piața financiară locală sau internațională de titluri financiare (obligațiuni de regulă) în contul unor active financiare (credite ipotecare, contracte de leasing, contracte de forfetare, contracte de factoring sau credite furnizor sau cumpărător). Actorii securitzării pot fi: întreprinderile, instituțiile financiare, entitățile publice, companiile de asigurare.

Finanțarea de tip mezanin. Finanțarea de tip mezanin a fost folosită

în SUA încă din anii '80, iar în Europa, instrumentul a fost utilizat pentru prima dată la începutul anilor '90. Termenul „mezzanine” provine din arhitectură și reprezintă un etaj intermediar între două etaje principale ale unei clădiri. În domeniul finanțelor este utilizat cu sens figurat, ca un termen colectiv pentru forme hibride de finanțare ce combină elemente ale capitalurilor proprii și împrumutate. Finanțările de tip mezanin reprezintă împrumuturi subordonate pe termen lung, de cinci-opt ani, rambursabile în totalitate la scadență, finanțatorul avînd opțiunea de a deveni acționar al companiei împrumutate, la un moment dat, atunci cînd se schimbă acționarul majoritar al firmei sau aceasta este listată la bursă. Costurile asociate acestui tip de finanțare constau în dobanda fixă percepută și veniturile obținute în urma vînzării acțiunilor deținute la compania respectivă. Finanțarea de tip mezanin descrie un credit acordat de un fond de investiții unei companii, cu posibilitatea convertirii datoriei în acțiuni (conform unei structuri prestabilite), în cazul în care împrumutul nu este restituit integral și la scadență. Finanțarea mezanin este utilizată pentru achizițiile de companii, dezvoltarea firmei, finanțări de tip „punte”, recapitalizări și restructurări, precum și, pentru achiziționarea pachetelor minoritare de acțiuni ale firmei.

Randamentul investițiilor mezanin se ridică la 12-17% pe toată perioada investiției, nivel situat peste cel al bancilor (7-8%), obținut pentru credite, dar sub randamentul obținut de fondurile de private equity (cel puțin 25%). Practica europeană evidențiază că împrumutul mezanin constituie aproximativ între 4 și 5 mld euro anual. O treime din tranzacții este inferioară sumei de 50 mii euro. Cea mai mare piață a împrumuturilor mezanin este concentrată în Marea Britanie: cca. 40%, urmată de Franța 20% și Germania 13% [3, p.7].

Finanțarea prin capitalul de risc. Capitalul de risc reprezintă pentru investitorii profesionali, participarea minoritară sau temporară în capitalul întreprinderii nou create sau a uneia foarte tinere. Acesta permite ameliorarea considerabilă a finanțării întreprinderilor cu un puternic potențial de dezvoltare, creînd condiții favorabile pentru creșterea împrumuturilor bancare. El permite antreprenorilor să profite de sfaturile avizate de investitori, de experiența acestora etc. Capitalul de risc constituie operațiunile în fonduri proprii realizate în cadrul întreprinderilor inovante la etapa inițială de creare sau întreprinderilor noi create, cu un puternic potențial de creștere. Practica internațională arată că societățile

de capital-risc intervin în general cu un capital superior celui de 1 mln euro. În același timp, fondurile de amortizare regionale pot investi sume echivalente celor de 300000 euro [4, p.10]. Pentru început, antreprenorii pot apela pentru capital la așa-numiții Business Angels, a căror capacitate de investire variază foarte mult, dar nu depășește câteva zeci de mii euro. Apariția Business îngerilor și a Societăților cu capital-risc deschide noi orizonturi pentru tinerii antreprenori în căutare. Potențialul de investiții al acestor societăți este unul destul de bogat. De exemplu, în Franța au fost înregistrate peste 3500 de Business îngeri cu un potențial de 280 mln euro. Marea Britanie înregistrează o rețea de peste 50000 de Business îngeri, cu un potențial de investiții de 7 mld. Euro [4, p.11]. Revenind la practica europeană, se poate remarca experiența britanică în ceea ce privește rolul Business îngerilor în susținerea și dezvoltarea afacerilor inovante. În același timp, guvernul britanic a susținut crearea rețelei British Business Angel Association, susținută în special de Ministerul Comerțului și Industriei al Marii Britanii.

Creditul sindicalizat. Practica modernă a împrumuturilor sindicalizate poate fi descrisă ca fiind o practică, în care băncile încearcă să satisfacă nevoile tot mai sofisticate ale clienților într-un mediu concurențial care implică diferite tipuri de instituții financiare. La început, băncile sindicalizau împrumuturi fie pentru că nu puteau, individual, să pună la dispoziție clientului o sumă foarte mare, fie pentru că doreau dispersarea riscului de creditare [5].

Chiar dacă este o tehnică bancară cu tradiție și bine înrădăcinată, în evoluția pieței financiar-bancare este destul de dificil de a menționa prima tranzacție de creditare sindicalizată sau de a indica cu certitudine momentul în care această operațiune a luat naștere ca și tehnică de finanțare. Ceea ce putem aprecia este perioada, în jurul căreia a început dezvoltarea cooperării inter-bancare, dar și motivul care a generat nevoia unei asemenea cooperări. În Europa, orașul Londra poate fi considerat reperul spațial principal în apariția creditului sindicalizat, dat fiind faptul că la sfârșitul secolului, din primele 25 de bănci din lume, 10 își aveau originea în Marea Britanie cu sediul la Londra, iar într-un clasament al celor mai mari bănci din lume după mărimea capitalului propriu, London City & Midland bank deținea prima poziție, lucru datorat și faptului că în acele momente Marea Britanie era epicentrul revoluției industriale. Printre băncile care acordau astfel de credite erau

așa-numitele bănci londoneze *merchant banks*, care în restul Europei se regăseau sub denumirea de „bănci private” [5]. În consecință, principala particularitate a creditului sindicalizat o reprezintă faptul că fiecare dintre membrii sindicatului bancar intră în raporturi juridice directe cu debitorul, chiar dacă există un singur contract de credit, iar negocierea cu debitorul a contractului de credit sindicalizat este realizată doar de către banca lider.

Crowdfunding sau finanțarea participativă. Ideea de crowdfunding a fost inițial folosită ca modalitate de finanțare a ideilor inovative de business, acolo unde antreprenorii nu au reușit să obțină finanțare guvernamentală sau din partea unui singur investitor privat. După Dinu M., crowdfunding-ul este o modalitate de finanțare prin atragerea de împrumuturi (sume mici și foarte mici) de la multe persoane, și este deseori folosită pentru finanțarea unei idei de antreprenoriat social. Este vorba de o formă de a atrage finanțare de la terți, de la o comunitate de oameni, cu care inițiatorul unui proiect nu are nicio legătură [6]. În România, termenul folosit cel mai des este acela de „multifinanțare”. Crowdfunding-ul funcționează în felul următor: antreprenorul și solicitantul finanțării își expune pe o platformă online un proiect creativ sau o idee de afacere. Aceste inițiative trebuie să fie însoțite de argumente, care să dovedească celor care ar putea să le susțină financiar, că sunt importante pentru ei, că le-ar putea fi de folos și sunt inițiative care merită sprijinul comunității. Dacă o idee câștigă încrederea publicului, atunci cei care vor să susțină proiectul, pot vira o sumă de bani solicitantului. Crowdfunding-ul a avut la bază modelul prin care cunoscutul jurnalist american, Joseph Pulitzer, a reușit să-i mobilizeze pe americani să contribuie cu cât de puțin fiecare pentru a finanța construcția pedestalului pe care urma să fie ridicată Statuia Libertății, cadou din partea Franței cu ocazia împlinirii a 100 de ani de independență a SUA [6].

Creditele subordonate constituie anumite creanțe nereprezentate de un titlu, pentru care împrumutătorul acceptă ca în cazul lichidării debitorului, drepturile sale să fie restituite numai după satisfacerea celorlalți creanțieri. Se cunoaște de asemenea și termenul de împrumut subordonat la termen, care la rândul său reprezintă un element al datoriei subordonate a unei banci care reprezintă acele împrumuturi nesustținute printr-un titlu emis de bancă; se caracterizează prin: împrumutătorii au acceptat ca drepturile lor să nu fie prioritare față de cele ale altor creanțieri

ai bancii; au fixat o dată de rambursare și presupun o remunerare fixă. În această categorie de împrumuturi se includ împrumuturile și depozitele acționarilor și asociaților, respectiv sumele puse la dispoziția băncii de către persoane fizice, acționari, asociați, cu condiția ca aceste sume să fie încorporate în capital într-o perioadă de maximum cinci ani de la data constituirii depozitelor, și că ele să rămână indisponibile până la încorporarea în capitalul băncii.

Granturile și subvențiile. Finanțarea prin granturi este o finanțare nerambursabilă acordată de către un organism finanțator, unei organizații care solicită aceasta, pentru desfășurarea unor activități care, de obicei, sunt descrise în cererea de solicitare sau de aplicare a respectivei finanțări. Administrația publică locală încearcă să obțină granturi pentru suplimentarea fondurilor necesare desfășurării proiectelor prioritare. Granturile sunt obținute de un solicitant, în urma prezentării unei propuneri de finanțare către o organizație finanțatoare. Propunerea de finanțare este un document scris, care conține o descriere detaliată a obiectivelor, activităților, metodelor, planurilor operative de implementare și a bugetului proiectului. Prin solicitant, sau aplicant se înțelege o organizație, care are resursele necesare elaborării propunerii și capacitatea de management al proiectului. Această organizație poate fi o mică agenție, independentă (de exemplu, o organizație non-profit), sau poate fi o unitate în cadrul unei organizații mai mari (de exemplu, un departament sau un program în cadrul administrației publice). Titularul de grant (aplicantul principal) este o organizație mare, care asigură suportul organizațional și administrativ al unui program, pentru care s-a obținut grantul. Agenția finanțatoare este o organizație guvernamentală sau din sectorul privat, care dispune de granturi de distribuit [7, p. 20].

Modalitățile de finanțare prezentate mai sus sunt practicate pe larg în țările europene, în special pentru finanțarea întreprinderilor mici și mijlocii. În Republica Moldova, conform datelor prezentate de către Biroul Național de Statistică, întreprinderile mici și mijlocii constituie circa 97% din numărul total de întreprinderi ce își desfășoară activitatea. Prin comparație cu statele europene, putem constata că dacă în Europa întreprinderile mici și mijlocii au posibilitatea alegerii, apelând la diferite modalități de finanțare, atunci în Republica Moldova ele sunt limitate doar la credite bancare, leasing financiar și microcredite care sunt foarte costisitoare la moment. În același timp, poate fi menționat

faptul că majoritatea creditelor acordate de către bănci sunt credite pe termen scurt – 1 an și termen mijlociu 2-3-5 ani. În ultima perioadă, în Republica Moldova se atestă o creștere a împrumuturilor acordate de către organizațiile de creditare nebancară care în majoritatea cazurilor exagerează prin dobânzi ridicate, comision ascuns și a căror dobândă anual depășește cifra de 50%, ajungând și la 100-200%. În spațiul european, un microcredit este considerat un credit mic acordat în sumă de până la 25 000 euro. Întreprinderile mici și mijlocii apelează mai degrabă la împrumuturile acordate de către companiile de leasing, factoring, de microfinanțare și mai rar solicită împrumuturi la băncile comerciale. Din datele prezentate în anumite studii se precizează că, din totalul împrumuturilor bancare acordate, doar 21,4% revin companiilor mici, 26% – companiilor medii și doar 12,2% sunt oferite microîntreprinderilor. [8, p.95] Rata medie a dobânzilor la microîmprumuturile acordate în spațiul european diferă de la țară la țară, în mediu aceasta atinge cifra de 10,7% în anul 2015 [8, p. 98]. Cea mai mică rată a dobânzii, în spațiul UE a fost înregistrată în Polonia și Ungaria de 4%, Spania și Italia – 5%, Germania – 6% cele mai ridicate rate ale dobânzii au fost înregistrate în Grecia – 12%, Bulgaria – 16% și România – 17%. Un nivel mai ridicat al ratei dobânzii pe întreg spațiul european este înregistrat în țările din Balcani, printre care se pot enumera: Turcia – 17%, Albania 23%, Kosovo – 24%, Muntenegru – 20% [8, p. 99]. Durata maximă a microîmprumuturilor acordate persoanelor juridice este 45 de luni la o rată a dobânzii medie de 10,9%, iar a microîmprumuturilor acordate persoanelor fizice este de maximum 31 de luni, la o rată medie a dobânzii de 17,6%. Mărimea medie a împrumutului pentru afaceri este de aproape trei ori mai mare, decât cea a microîmprumuturilor personale (8.913 EUR, față de 3.098 EUR) [8, p.100].

Din cauza lipsei instrumentelor necesare de supraveghere, CNPF-ul nu poate întreprinde anumite măsuri în situațiile în care, contractele de credit încheiate cu consumatorii prevăd anumite clauze abuzive ce vin în detrimentul acestora. Dat fiind faptul că, sectorul nebankar de finanțare al Republicii Moldova implică la ora actuală doi actori: Organizațiile de creditare nebankare și Companiile de colectare a datorilor, necesitatea implementării și dezvoltării factoringului este una evidentă. Organizațiile de creditare nebankare acordă împrumuturi pe termen scurt, iar companiile de colectare a datorilor încasează creanțele

datorate cu întârziere, ele stabilindu-și comisionale lor suplimentare, dezvoltarea de către organizațiile de creditare nebanară a serviciilor de factoring, care presupune finanțare pe termen scurt și gestiunea datoriilor este una logică și evidentă.

Concluzii. Spre deosebire de statele europene, în Republica Moldova principala sursă de finanțare a entităților economice, în special cele ce aparțin sectorului mic și mijlociu, rămâne a fi creditul bancar. Printre alte modalități alternative de finanțare, în țara noastră, alături de creditul bancar este leasingul financiar. Pentru asigurarea unei dezvoltări economice durabile este nevoie de a dezvolta piața modalităților alternative de finanțare, astfel încât antreprenorului oferindu-i-se posibilitatea alegerii unei surse optime, accesibile și mai ieftine pentru afacerea sa. În acest context, printre modalitățile de finanțare care ar putea fi dezvoltate cu succes pentru întreprinderile mici și mijlocii, care constituie aproximativ 90% din sectorul antreprenorial, o constituie factoringul. Poate fi considerată oportună practicarea ei în Republica Moldova, deoarece permite finanțarea în baza facturilor de plată, într-un termen scurt de la 1-2 zile, precum și urmărirea și gestionarea creanțelor debitorului. Acest fapt ar putea fi realizat ulterior prin modificarea legislației instituțiilor financiare nebanare, favorizarea dezvoltării factoringului prin reorganizarea instituțiilor financiare nebanare de microfinanțare în societăți de factoring. Pentru dezvoltarea cu succes a noilor modalități de finanțare în Republica Moldova, este necesar a crea o infrastructură, în baza căreia se va asigura funcționarea și dezvoltarea cu succes a acestora. În acest context, trebuie de asigurat cadrul legal normativ-legislativ și instituțional, și, nu în ultimul rând, asigurarea cu specialiști calificați în domeniu. Practica noilor modalități de finanțare pentru economia Republicii Moldova este una foarte necesară, deoarece aceasta ar asigura în continuare o dezvoltare economică durabilă.

Referințe bibliografice

1. Roventa M. Introducere în forfetare și factoring. Tehnici moderne de finanțare a activității de export. București, 2002, 168 p.
2. Leroux Francois, La titrisation, <http://neumann.hec.ca/pages/francois.leroux/Note%20pedagogique%20MIC16.pdf>
3. Thomas Enz. Financement mezzanine – un instrument hybride prometteur, Economic Briefing No 42, Credit Suisse, Economic Research, 2006.
4. Mezzanine finance: Overwiev <https://www.stblaw.com/docs/default-source/cold-fusion-existing-content/publications/pub1004.pdf?sfvrsn=2>

5. Șandor I. A. Creditul sindicalizat – aspecte juridice și economice// <https://www.juridice.ro/245039/partile-contractului-de-credit-sindicalizat.html>
6. Dinu Maria, Bucur Cristina. Crowdfunding o alternativă pentru start-up-uri?// <http://www.wall-street.ro/articol/Legal-Business/157145/crowdfunding-o-alternativa-pentru-start-up-uri.html>
7. Managementul granturilor, Manualul Nr.15, Seria de manuale de instruire în domeniul managementului financiar pentru administrația publică locală, Disponibil: http://www.contaconta.ro/miscellaneous/574miscellaneous_contabilitate_files%20574.pdf
8. European Investment found European Small Business Finance Outlook, Working Paper 2019/57/ https://www.eif.org/news_centre/publications/EIF_Working_Paper_2019_57.pdf

DREPT NAȚIONAL ȘI INTERNAȚIONAL EUROPEAN

ORDINEA JURIDICĂ INTERNAȚIONALĂ

Constantin LAZARI, *doctor în drept internațional public, conferențiar universitar, IRIM*

(constantin_1@mail.ru)

LAZARI Constantin Constantin, *AML Specialist la Uniunea Avocaților din Republica Moldova, master în drept*

(constantine.lazari@gmail.com)

Ubi concordia, ibi victoria – Unde este unitate, acolo este reușită.
(Publius Syrus, sec. I î.Hr.)

Rezumat

Alături de ordinea juridică internă, ordinea juridică internațională este condiționată și substanțializată de principiile generale de drept, recunoscute de membrii societății internaționale. Sistemul dreptului internațional contemporan sensibilizează opinia tuturor națiunilor asupra valorilor universale: egalitatea statelor; libertatea popoarelor; unitatea și responsabilitatea statelor pentru viitorul omenirii; dreptatea (justiția) între popoare etc.

Prin principiile și normele sale, dreptul internațional public reglementează conduita statelor dintre ele, stabilind drepturi și obligații reciproce. Obiectul de reglementare fiind relațiile internaționale dintre state. Pentru a fi reglementate de normele dreptului internațional, relațiile internaționale dintre state trebuie să fie relații în care acestea să apară ca titulare ale puterii lor suverane, comportarea lor în acest domeniu trebuie să fie o manifestare a puterii de stat pe plan extern.

Dreptul internațional public reglementează nu numai relațiile dintre state, dar

și relațiile dintre state și alte subiecte de drept internațional, cum sunt organizațiile internaționale (cu anumite limite), națiunile și popoarele (într-o anumită etapă a evoluției lor spre independență), precum și acestea din urmă.

Voința statelor, materializată în comportamentul lor pe plan internațional, în politica lor externă, se manifestă în contextul impactului unor factori diferiți, obiectivi și subiectivi, progresiști și conservatori.

Procesul de formare a voinței comune a statelor, exprimată în principiile și normele de drept internațional, este un proces anevoios și dificil, în care se confruntă cel mai adesea interesele contradictorii ale statelor. Astfel, există o legătură normală între formarea normelor dreptului internațional și politica externă a statelor: În manifestările de politică externă a statelor se realizează procesul de formare a voinței comune, a consensului, asupra reglementării unor raporturi internaționale într-un anumit mod conform cu interesele lor. Așadar, interesul este un factor dinamic în procesul de formare a normelor dreptului internațional.

Cu cât numărul statelor participante la procesul de formare a normelor dreptului internațional va fi mai mare, cu cât modalitățile de realizare vor fi mai democratice, cu cât normele în cauză se vor exprima prin conținutul lor mai aproape de interesul tuturor participanților, cu atât caracterul general de universalitate al acestor dispoziții va fi mai amplu și, implicit, aplicarea lor mai riguroasă, contribuind astfel la înfăptuirea unei stabile ordini juridice internaționale.

Realizarea unor raporturi internaționale în care toate statele să aibă posibilități egale de exprimare și conduită, acestea având același efect în viața internațională, ar fi de natură să ofere dreptului internațional mai multă substanță și eficiență.

Perspectivile evoluției dreptului internațional spre un drept al umanității include: „faptul” internațional, care este, în fond, o relație socială ce ascunde o semnificație dată de interesele și valorile implicate. Raza sa de semnificație poate fi mai mică sau mai mare, în acest sens, dezarmarea, subdezvoltarea, protecția mediului înconjurător etc. conturează zone de interes global, cu rezonanță îndelungată;

afirmarea unui drept al umanității – de exemplu, pentru protecția patrimoniului umanității – are loc tot mai mult, în spațiile nesupuse jurisdicțiilor statelor și în mediul înconjurător. Noțiunea de „umanitate” nu se situează numai în prezent, exprimând comunitatea, solidaritatea popoarelor, persistența identității lor și rivalitățile dintre ele, ea adăugând dreptului internațional o dimensiune transtemporală, vizând nu numai generațiile trecute și prezente, ci și pe cele viitoare etc.

În aceste coordonate, dreptul internațional al viitorului ar trebui să accentueze și să dezvolte, prin măsuri concrete, finalități la scară planetară ce nu au fost realizate încă din cauza lipsei unei viziuni comune a viitorului de către state.

Numeroase distrugereri de vieți omenești, de orașe, de populații, care continuă, ne pun în situația de a periclita umanitatea în datele sale genetice și de supraviețuire sau de a promova dreptul umanității, prin prisma realizării primatului dreptului/statului de drept (Rule of Law) și creării unei ordini juridice internaționale adevărate, pentru umanitate.

Statul de drept conține trei elemente constitutive principale: legalitatea, democrația și drepturile omului, care și urmează a fi respectate.

Cuvinte-cheie: *Drept internațional public, Relații Internaționale, Ordinea juridică internațională, Principiile de drept, Statul de drept*

Motto:

„Omul este reperul axiologic cardinal
al oricărui sistem juridic.”[1]

Relațiile Internaționale pot fi definite ca fiind o ramură a științelor politice, care studiază relațiile dintre actorii statali din cadrul sistemului internațional și interacțiunile lor cu actori non-statali (*organizații interguvernamentale, organizații nonguvernamentale, corporații internaționale* etc.). Acest domeniu de studiu este unul **interdisciplinar**, cele mai importante contribuții provenind din științele politice, economie, geopolitică, studiile de securitate, istorie, filosofie, drept, studii culturale (*studii de arie*). Principalele arii de cercetare înrudite domeniului relațiilor internaționale sunt: economia politică internațională, politica externă, studiile de securitate și cercetările asupra păcii, dreptul internațional public. Termenul de **relații internaționale** se referă la totalitatea interacțiunilor din cadrul sistemului internațional și la domeniul de studiu care le cercetează.

În sens larg, *relațiile internaționale* definesc legături, raporturi între națiuni ca realități nemijlocite, care intra în contact între ele, pe de o parte prin mijloace politice nestatale, precum și profesionale (*economice, sindicale, de tineret și femei, culturale, științifice* etc.), iar pe de altă parte prin intermediul structurilor, instituțiilor și politicii statelor, guvernelor. În sens restrâns, relațiile internaționale desemnează raporturile dintre state, mai riguros definite: **relații interstatale**.

Dreptul Internațional Public, prin principiile și normele sale, reglementează conduita statelor dintre ele, stabilind drepturi și obligații reciproce. Deci, obiectul de reglementare îl constituie relațiile dintre state, relații sociale ce apar și se dezvoltă în domenii diferite: politic, economic, tehnico-științific, social, cultural etc. Dreptul internațional a apărut și s-a dezvoltat din nevoia formării **unui cadru ORDONAT** pentru relațiile interstatale. Evoluția sa, pornind de la elemente normative disparate și de natură strict bilaterală, în perioada sa de început, s-a caracterizat printr-o **dinamică exponențială** – o reflectare evidentă a creșterii **interdependențelor** internaționale pe care este chemat să le reglementeze.

Principalele probleme ce urmează a fi **cercetate și reflectate** de specialiștii domeniului dreptului internațional sunt:

- în ce măsură poate dreptul internațional contemporan „*să țină pasul*” cu **evoluția** extrem de rapidă a relațiilor internaționale (?);
- cum va evolua ordinea normativă internațională în următoarele decenii (?);
- care sunt **modalitățile** de conectare și armonizare între politica externă a statelor și dreptul internațional (?) etc.

Acestea ar fi doar **câteva probleme de natură epistemologică** la care urmează să reflecteze specialiștii în probleme internaționale, la începutul acestui mileniu.

Relațiile Internaționale și Dreptul Internațional **nu sunt** și nu pot fi două sisteme izolate, ele comunică și se influențează reciproc. Desigur, determinant rămâne nivelul **structural** – cel al relațiilor internaționale, dreptul internațional, ca ansamblu normativ, fiind unul **suprastructural**, ce reflectă modificările petrecute în relațiile internaționale în sens larg. Dreptul internațional **nu are un caracter strict pasiv** de reflectare inertă, de simplă *fotografiere* a ceea ce se petrece în mediul internațional. El tinde tot mai mult să-și asume rolul de **instrument**, de factor de coordonare și reglementare a relațiilor internaționale, care este cu atât mai important în contextul actualelor relații internaționale, care sunt tot mai dinamice și cu evoluții imprevizibile.

Astfel, se creează **un cadru juridic clar și stabil** pentru viitor, în privința unor categorii de raporturi internaționale care, în mod ideal, trebuie să-și păstreze, încă de la început, o anumită flexibilitate, pentru a nu împiedica dezvoltarea și evoluția ulterioară a acestor raporturi. Se exercită, în acest mod, **influența inversă**, a *nivelului normativ asupra celui structural*, prin desfășurarea riguroasă, din momentul normării, a raporturilor reglementate în conformitate cu dreptul internațional. Astfel și se realizează, se asigură, prin intermediul funcției de conservare a normei, **ordinea juridică internațională**.

Structura celor două sisteme – cel al dreptului internațional și, respectiv, cel al relațiilor internaționale în sens larg – este oarecum asemănătoare. Dacă **structura dreptului internațional** este strict *orizontală*, generată de **principiul egalității** (în drepturi și în capacitatea asumării de obligații) a subiecților de drept internațional, bazat, în principal pe **suveranitatea statelor** (*care rămân și în debutul mileniului al treilea principalul subiect de drept internațional*), în **structura relațiilor internaționale** funcționează **două axe**, alături de cea *orizontală* profilându-se și una *verticală*, determinată de nivelul de

putere, sau, pentru a folosi terminologia teoriilor latino-americane și scandinave ale dependenței, polarizarea *centru – periferie*.

Este evident, această **structură duală** din relațiile internaționale **crează tensiuni** în momentul *contactului* relațiilor internaționale în sens larg cu dreptul internațional în vigoare.

Astfel, se evidențiază o contradicție între inegalitatea *de fapt* și egalitatea *de drept*, dreptul internațional contemporan încercând să excludă anumiți factori de discriminare, moștenire a vechii societăți internaționale, cum ar fi apartenența la *națiunile civilizate*, și să valorifice importanța **socială și economică** a statelor, **obligățiile** ce le revin în menținerea păcii, promovarea unei cooperări multilaterale care să stimuleze și progresul tuturor popoarelor.

În ce privește **dinamica celor două sisteme**, se poate observa că relațiile internaționale se caracterizează printr-o evoluție continuă, în timp ce dreptul internațional are o evoluție neuniformă, inegală, în salturi. Dezvoltarea sa se materializează prin coexistența unor zone cu mișcare rapidă de codificare la unele din subramurile sale (*dreptul diplomatic, dreptul consular, dreptul tratatelor, dreptul mării*), alături de domenii care stagnează sub aspectul reglementărilor internaționale (*cum ar fi cel al dezarmării*).

Din punct de vedere **istoric**, dreptul internațional este strâns legat de apariția și dezvoltarea statelor, a altor entități internaționale, și de modificările din relațiile internaționale, evoluând odată cu dezvoltarea schimbărilor politice, economice, conceptuale și de mentalitate din societățile timpului. Relațiile internaționale, la început rudimentare și limitate ca obiect, s-au dezvoltat și diversificat, rolul principal în acest proces revenind statelor. Deși conținutul și structura dreptului internațional **au evoluat**, purtând, de-a lungul istoriei, amprenta sistemelor socio-politice care s-au succedat, **dezvoltarea** relațiilor internaționale în tot mai multe domenii ale vieții internaționale – *economic, social, cultural* etc. – **a impus necesitatea** cristalizării și formulării permanente de reguli juridice care să reglementeze în mod adecvat raporturile dintre state și celelalte subiecte de drept internațional. Totodată, apariția pe scena internațională a unor **noi entități** și participarea acestora la viața internațională ca subiecte de drept internațional – cum ar fi organizațiile internaționale guvernamentale, create într-un număr semnificativ (*mai ales după al doilea război mondial*), națiunile care luptă pentru eliberare și formarea de noi state independente, dar și apariția unor **noi actori** care,

deși nu sunt (încă) *omologați* ca subiecte de drept internațional (persoana fizică/individul, organizațiile internaționale neguvernamentale, *societățile transnaționale (STN)*), **influențează** din ce în ce mai puternic acțiunea nivelului normativ, au determinat redimensionarea și reconceptualizarea dreptului internațional public.

După natura problemelor (**obiectul**) reglementat (e), dreptul internațional se **divizează** în: *dreptul tratatelor; dreptul mării; dreptul fluvial; dreptul aerian; dreptul spațiului cosmic; dreptul internațional umanitar; dreptul internațional penal; dreptul internațional economic; dreptul internațional al mediului; protecția internațională a drepturilor omului; protecția drepturilor persoanelor aparținând minorităților naționale; dreptul internațional al dezvoltării* etc.

Din punct de vedere geografic, există:

- **drept internațional american** – format din norme care, **fără a extinde** aplicarea regulilor de drept internațional general, au format ca obiect reglementarea problemelor și situațiilor specifice relațiilor dintre statele americane. De exemplu: *arbitraj, regimul fluviilor; dreptul de azil* etc. Se consideră în doctrină că evoluția Organizației Statelor Americane, prin primirea de state fără legătură cu gândirea juridică latino-americană (fostele posesiuni britanice și olandeze) este de natură să atenueze particularismul dreptului internațional american;
- **dreptul european**: reguli convenționale elaborate în cadrul **Consiliului Europei**, ce întrunește 47 de state membre și **dreptul european** (*originar și derivat*), care reprezintă o **autonomie specifică** și se caracterizează prin **prioritate, efect direct, aplicabilitate directă și jurisdicția obligatorie a Curții de Justiție a Uniunii Europene**;
- **dreptul african** - decolonizarea a dus la creșterea numărului de state independente și a condus la apariția de reguli particulare (*privind succesiunea, frontierele*) și la repunerea în discuție a unor reglementări juridice internaționale (*de exemplu, aplicarea unor reguli cu privire la fluviul Niger*). Cauza: aceste state au manifestat o anumită reținerere în aplicarea unor reguli la a căror elaborare nu au participat, dreptul clasic fiind acuzat de europocentrism.

Un alt aspect important ce ține de ordinea juridică internațională este **raportul dintre dreptul internațional și dreptul intern**. Deosebiri între dreptul internațional și dreptul intern sunt după: **obiectul de reglementare**: *relațiile internaționale și nu raporturi sociale între*

persoane; modul de elaborare a normelor; subiectele de drept; sistemul de aplicare și sancțiune.

Cu referire la doctrine și teorii ale raportului, menționăm:

- **Dualismul:** dreptul internațional și dreptul intern sunt două sisteme juridice **egale, independente și separate**. Pentru a se putea aplica în dreptul intern, norma internațională trebuie transformată printr-o normă reprodusă de legea internă, putând fi astfel modificată/abrogată de o lege ulterioară, autori: **Triepel, Anzilotti, Strup;**
- **Monismul cu primatul dreptului intern:** dreptul internațional este derivat din dreptul intern, este un *drept de stat extern*. Autori: Școala de la Bonn (**Zorn, Kaufmann, Wenzel**), **Decenciere-Ferrandiere, K. Schmitt;**
- **Monismul cu primatul dreptului internațional:** poziția superioară o are dreptul internațional, dreptul intern fiind o derivație a acestuia: Autori: Școala de la Viena (**H. Kelsen, Kunz, Verdross**), **Guggenheim, Politis, Delbez** etc. Practica internațională consacră, în general, **primatul dreptului internațional**. Curtea Internațională de Justiție (CIJ) l-a consacrat la nivel de **principiu**, de exemplu în Avizul consultativ din 26 aprilie 1988 privind *Aplicabilitatea obligației de arbitraj în temeiul secțiunii a Acordului din 24 iunie 1947 privind sediul ONU;*
- **Doctrina socialistă** critică în egală măsură dualismul, primatul dreptului intern sau al dreptului internațional; se vorbește despre *corelația dialectică între dreptul internațional și dreptul intern*, recunoscând *influențele reciproce dintre ele*, deși sunt considerente ca *ordini distincte de drept, nesubordonate una celeilalte* (**Gr. Geamănu**). Cauza: exacerbarea principiului suveranității și neamestecului în treburile interne;
- **Teoria pragmatică** – în realitate, totul se reduce la **răspunderea internațională a statului**, care ar indica limitele raportului între cele două ordini juridice: în construcția monistă, **normele interne ar fi abrogate automat de cele ale dreptului internațional**, în cea dualistă, ele ar **rămâne valabile**, dar răspunderea statului ar fi angajată în plan internațional.

Soluția oferită de Constituția Republicii Moldova:

- *Dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile omului se interpretează și se aplică în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care Republica Moldova este parte. Dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului*

la care Republica Moldova este parte și legile ei interne, **prioritate au reglementările internaționale** (art.4);

- Republica Moldova se obligă să respecte Carta Organizației Națiunilor Unite și tratatele la care este parte, să-și bazeze relațiile cu alte state pe principiile și normele unanim recunoscute ale dreptului internațional. Intrarea în vigoare a unui tratat internațional, conținând dispoziții contrare Constituției, va trebui precedată de o revizuire a acesteia (art.8);
- Republica Moldova este un **stat de drept**, democratic, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sunt garantate (art. 1 alin. (3));
- Constituția Republicii Moldova este Legea ei Supremă. Nici o lege și nici un alt act juridic care contravine prevederilor Constituției nu are putere juridică (art. 7) etc.

Astfel, Republica Moldova întreține și dezvoltă **relații pașnice cu toate statele**, și în acest cadru, **relații de bună-vecinătate**, întemeiate pe **principiile și pe celelalte norme** general admise ale dreptului internațional. Republica Moldova se obligă să **îndeplinească** întocmai și cu **bună-credință** obligațiile ce-i revin din tratatele la care este parte, iar tratatele ratificate de Parlament **fac parte din dreptul intern**, deci dobândesc aceeași valoare juridică cu cea a legilor. Dar dacă există o neconcordanță între pactele și tratatele privind drepturile omului la care Republica Moldova este parte și legile interne, **au prioritate reglementările internaționale**.

Raporturile dintre dreptul comunitar/european, dreptul internațional și dreptul intern

1. **Dreptul comunitar și dreptul internațional.** Dreptul comunitar/european a fost definit de unii autori ca *o ordine juridică derivată din dreptul internațional* (G. Sperduti). Comunitățile europene sunt rezultatul încheierii unor **tratate** între state suverane (*tratatele constitutive sau institutive*). **Asemănările și deosebirile** dintre dreptul comunitar/european și dreptul internațional rezultă, în principal, din raporturile dreptului comunitar/european cu dreptul intern.

2. Dreptul comunitar/european și dreptul intern:

- norma de drept european dobândește automat statut de drept pozitiv în ordinea internă a statelor – **aplicabilitate imediată**;

- norma europeană este susceptibilă de a crea prin ea însăși **drepturi și obligații** pentru persoane particulare – **aplicabilitate directă**. Judecătorii naționali sunt obligați să aplice dreptul comunitar/european;
- norma europeană are **prioritate** față de orice normă națională – **primatul dreptului comunitar**. Astfel, în cazul dreptului comunitar/european, monismul decurge din chiar natura Comunităților, Avizul 1/91 din 14 decembrie 1991 al CJCE arată că *tratatelor constitutive au instituit o nouă ordine juridică în profitul căreia statele au limitat, în domenii din ce în ce mai întinse, dreptul lor suveran și ale cărei subiecte nu sunt doar statele membre, ci, în egală măsură, și resortisanții lor.*

3. Dreptul internațional și dreptul comunitar/european:

- Curtea de Justiție a Comunităților Europene a consacrat, pe cale jurisdicțională, regula potrivit căreia **tratatelor în vigoare încheiate de Comunitatea Europeană**, care conțin prevederi de aplicabilitate directă, **au prioritate asupra normelor comunitare/europene (anterioare sau ulterioare tratatelor în cauză)**, care sunt, astfel, **inaplicabile (abordarea monistă)**;
- **tratatelor în vigoare încheiate de Comunitatea Europeană au prioritate și față de legislația internă a statelor membre ale UE și pot avea efect direct** în legislația internă a acestora;
- în anumite condiții, Comunitatea poate fi obligată prin acorduri internaționale încheiate de statele membre anterior creării Comunităților Europene; teoretic, aceste acorduri pot avea și efect direct;
- regulile dreptului internațional **cutumiar** pot fi invocate pentru a contesta cu succes validitatea unei norme comunitare/europene, dacă violarea dreptului internațional este **manifestă**.

Conceptul de **ordine juridică** nu este un atribut doar al planului **intern** al dreptului, întrucât orice ordine juridică, orice ordine de drept/publică națională/statală se interpoziționează față de alte asemenea ordini în planul existenței unei societăți internaționale și din ce în ce mai internaționalizate ca efect al unei **globalizări cvsitotale**. Ca atare, simetric unei ordini juridice interne, în doctrină s-a afirmat că **există o ordine juridică internațională generală** [2], cu anumite note particulare ce sunt date de însăși natura dreptului internațional public, de modul său specific de creare ca și câmp normativ.

De la o astfel de definiție generică pornind, în actuala doctrină

de drept public internațional, *ordinea juridică* semnifică mulțimea normelor juridice (*atât cele de natură cutumiară – norme de rang I în dezvoltarea dreptului public internațional, cât și cele de rang II, altfel spus norme convenționale*), ca și a instituțiilor cărora astfel de norme le sunt aferente și care **au ca finalitate organizarea și ordonarea societății internaționale universale** și a subsansamblurilor acesteia (**societăți regionale**, ceea ce echivalează, în doctrină, cu recunoașterea unor **zone regionale de drept internațional public**, cum, de exemplu, ar fi **dreptul public internațional european (denumit și drept public internațional european-central)**, un **dreptul public internațional latino-american – în vederea stabilirii păcii și a justiției, a promovării dezvoltării**, astfel cum, în concepția actuală, se admite această perspectivă a doctrinei catolice, ori **dreptul public internațional islamic**).

Indiferent însă dacă luăm în considerare și particularitățile doctrinare și de construcție ale unor astfel de sisteme regionale de drept public internațional sau dacă avem în vedere doar **universalismul** ca proprietate esențială astăzi a dreptului internațional public, doctrina contemporană acceptă astăzi, în mod aproape unanim, că **finalitatea tuturor acestor sisteme/subsisteme de drept** reprezintă **ordinea juridică internațională**, concept **complementar** celui de **ordine juridică internă/statală/națională**.

S-a arătat, în doctrină, că **nu** este admisibil a proiecta o **ruptură** între **ordinea juridică internă** și **ordinea juridică internațională** [3], că între aceste două ordini **există** o anume **unitate logico-teoretică** [4], majoritatea opiniilor în doctrină înclinând astăzi spre **monismul juridic cu preeminența dreptului internațional** în raport cu cel intern, fiind o astfel de luare de poziție deosebit de vizibilă mai ales în domeniul drepturilor și al libertăților fundamentale ale omului [5].

Părăsirea de către doctrină și legiuitor a vechilor poziții dualiste, poziții determinate în mod deosebit ideologic și politic, a fost de o reală importanță pentru instituirea unei fundamentări normative ale unui **real stat de drept** [6], pentru o ordine juridică și o **ordine de drept în consonanță cu standardele**, cu **practicile generale** acceptate ca drept și cu **principiile generale** de drept recunoscute de către statele civilizate, după cum prevede și **articolul 38** din Statutul Curții Internaționale de Justiție [7].

Dar ce înseamnă, exact, cuvântul **lege** în *accepțiunea statului de drept*?

Pot fi distinse **trei aspecte**:

- Primul - **legalitatea**, statul de drept presupune că legile sunt reguli care posedă un set de caracteristici formale. Aceste caracteristici sunt denumite formale, deoarece nu precizează nimic despre conținutul sau substanța legilor.
- Al doilea – **democrația**, privește modul în care sunt create legile. (*Legile pot fi create de către persoane care au fost alese prin vot și sunt responsabile față de alegători sau de persoane care nu au fost alese. Acest lucru se poate întâmpla democratic sau într-un sistem în care nu există democrație*). Se subînțelege, statul de drept poate fi realizat pe deplin numai într-un sistem politic democratic. Ar trebui, *totuși*, notat că nu toate legile dintr-un stat sunt emise de parlament sau alt corp ales. Puterea legislativă poate fi delegată și altor corpuri, în special agenții locale și regionale. Iar în unele sisteme democratice pot exista, de asemenea, reprezentanți în parlament care nu au fost aleși prin vot. Principalul este că cei cărora li se încredințează puterea legislativă se supun legii și controlului constituțional aferent.
- Al treilea aspect - **se referă la conținutul legii**. Aici, elementul esențial este că statul de drept implică respect pentru drepturile omului. Această afirmație este adevărată mai ales cu privire la drepturile **civile și politice**. Este greu de imaginat, de exemplu, cum poate exista statul de drept, *fără respectul cuvenit drepturilor de liberă exprimare și asociere. Dar și alte drepturi ale omului au un rol aici, cum ar fi drepturile economice, sociale și culturale*. Desigur, legea trebuie să fie legitimă, în sensul că legiuitorul competent trebuie să beneficieze de încrederea cetățenilor. În fapt, această încredere poate fi stabilită doar printr-un proces democratic, în particular de către o adunare națională sau un parlament ales prin vot secret.

Statul de drept este consacrat și în articolul 2 din Tratatul privind Uniunea Europeană drept una dintre valorile fundamentale ale Uniunii. În conformitate cu principiile statului de drept, toate autoritățile publice trebuie să acționeze întotdeauna în limitele stabilite de lege, **respectând valorile democrației și ale drepturilor fundamentale**, precum și sub controlul unor instanțe de judecată independente și imparțiale. Statul de drept înglobează, printre altele, următoarele principii: legalitatea – care implică un proces de adoptare a legislației transparent, desfășurat în condiții de responsabilizare, democratic și pluralist; securitatea juridică, interzicerea exercitării arbitrare a puterii executive; o pro-

tecție jurisdicțională efectivă asigurată de instanțe independente și imparțiale; un control judiciar efectiv; inclusiv respectarea drepturilor fundamentale, separarea puterilor și egalitatea în fața legii. Aceste principii au fost recunoscute de Curtea de Justiție a Uniunii Europene și de Curtea Europeană a Drepturilor Omului.

Așa cum a dovedit-o în întreaga sa evoluție, **dreptul internațional public** este un sistem normativ cât se poate de **dinamic** supus unei dezvoltări continue, fiind menit să asigure **securitatea juridică** a societății internaționale.

Ca **drept de coordonare**, dreptul internațional public se aplică raporturilor juridice internaționale ce se derulează cu predilecție în plan orizontal, acest ansamblu de norme neexprimând o voință universală, **interesul general** fiind promovat prin însumarea **acordurilor de voință** manifestate de state în mod liber, individual și suveran. Se afirmă totodată că *în ordinea juridică internațională statul este în același timp autor și subiect (destinatar) a normei de drept* [8].

Teoria sistemică aplicată în analiza dreptului internațional a fost impusă ca urmare a dezvoltării, începând cu secolul XX, a reglementărilor internaționale, sub influența factorilor macro-economici și în special a celui socio-politic sub influența acestuia din urmă ansamblul de norme făcând saltul calitativ spre un sistem normativ căruia i-a impus însușiri specifice, sistemul fiind unul **efectiv, complet și unitar** [9].

Fenomenul de **mondializare** declanșat la începutul secolului XX, ce a parcurs etape de evoluție până la **globalizarea** din zilele noastre a fost de natură să provoace **o sciziune** între interesele statelor și interesele celorlalți participanți din societatea internațională, organizații internaționale guvernamentale, societăți multinaționale, organizații nonguvernamentale și chiar persoane particulare care au început să acționeze în sensul **ieșirii de sub tutela statelor**, efectul în planul dreptului internațional, fiind proliferarea organizațiilor internaționale și crearea unor regimuri juridice particulare, antrenând astfel un proces complex de divizare între diferite ramuri dublat de crearea așa-numitelor **ordini juridice specializate**.

*În condițiile în care numărul protagoniștilor ce acționează pe scena societății internaționale a crescut considerabil, coroborat cu tendința acestora de a se manifesta liber și negând tutela statelor, personalități din lumea științei dreptului internațional și-au concentrat atenția asupra a ceea ce în mod tradițional s-a numit **unitatea dreptului internațional**.*

Apreciind că această unitate ar putea fi afectată ca urmare a acțiunii unor factori implicați în evoluția dreptului internațional, în anul **2006**, în cadrul Comisiei de Drept Internațional (C.D.I.) la O.N.U., un grup de lucru prezidat de **Martti Koskenniemi** a prezentat raportul final intitulat *Fragmentarea dreptului internațional: dificultăți decurgând din diversificarea și expansiunea dreptului internațional* [10].

Dreptul internațional ca **sistem normativ** deosebit de dinamic a parcurs în perioada postbelică un fenomen constant de expansiune. Aproape paradoxal, această evoluție de natură a dat speranță umanității, a provocat în rândul specialiștilor o temere în privința **unității dreptului internațional**, amenințată de o fragmentare a sistemului supus incidenței unor factori de risc.

În viziunea unor autori [11], **principalii factori ce ar produce fenomenul de fragmentare** cu consecințe negative în evoluția dreptului internațional sunt:

- proliferarea organizațiilor internaționale;
- multitudinea tribunalelor judiciare internaționale;
- regimurile autonome;
- diversitatea izvoarelor de drept internațional;
- conflictul normelor internaționale etc.

Fără a dezvolta o analiză a mecanismelor interne de acțiune a acestor factori, am considerat că mult mai important este de a pune în discuție **soluțiile** care să limiteze efectele negative ce ar putea afecta sistemul normativ al societății internaționale care trebuie să rămână unul unitar și coerent.

A devenit tot mai evident că dreptul internațional nu trebuie privit doar ca un ansamblu de norme. Dreptul internațional este mai mult decât atât, el este un **sistem**, a cărui unitate se bazează pe coerență. Această afirmație este susținută de teorii cu o valoare producțională deosebită, care au promovat și **dezvoltat noțiunea de ordine juridică**, care poate da răspunsuri în contracararea efectelor nefaste urmare a acțiunii factorilor de risc în dreptul internațional.

Ordinea juridică presupune organizarea oricărui sistem de norme și instituții destinate a se aplica efectiv subiectelor constitutive ale unei comunități determinate, inclusiv la nivelul comunității internaționale. **Ordinea juridică generală înglobează** însă diverse tipuri de ordini particulare, situație în care **unitatea** presupune raporturi ierarhice.

Santi Romano, analizând sistemul normativ internațional și referindu-se la conceptul de organizare, sublinia că el implică un raport de **superioritate** și în consecință unul de subordonare [12].

De aici și se desprinde **ideea fără echivoc că organizarea sistemică a dreptului internațional implică o ierarhie a normelor sale**. În raportul final prezentat Comisiei de Drept Internațional privind fragmentarea dreptului internațional se subliniază că **afirmarea ierarhiei în dreptul internațional este un rezultat al voinței societății universale de a impune un cert sistem de valori** [13].

În prezent, se constată tot mai puternic **existența unei interdependențe universale** în cadrul acestei societăți, care se manifestă nu numai în plan politic și strategic, dar și în alte domenii cum ar fi cel economic, ecologic, cosmic etc.

Este absolut imperios să ne îndreptăm în acest sens spre **Montesquieu**, care amintea în lucrarea sa, *Spiritul legilor*, că toate națiunile cunosc **existența unui corp de reguli speciale** aplicabile relațiilor din dreptul națiunilor.

Nu trebuie de pierdut din vedere că **scopul dreptului** nu poate fi decât unul de **natură umană – pentru om a fost constituit dreptul** (*hominum causa omne ius constitutum*), afirmația fiind valabilă atât pentru ordinea internă, cât și pentru cea internațională.

Dreptul poate exista doar într-o societate și fără un sistem de drept, care să reglementeze relațiile dintre membrii săi, **nu poate exista** nici o societate, fie ea internă, or internațională.

Destrămarea sistemului comunist pe continentul european a deschis speranțe și numeroase perspective, pentru moment încă neconfirmate, pentru **o societate internațională multipolară**, favorabilă în principiu găsirii soluțiilor pentru problemele de ansamblu ale umanității. Într-un asemenea cadru, problema esențială ar fi eliminarea tuturor amenințărilor la adresa păcii, în special cele caracteristice prin folosirea forței, **scopul** fiind constituirea unei **ordini politice și juridice globale** care, în mileniul trei, să asigure dezvoltarea armonioasă, economică și politică, după modelul și standardele democrației, a tuturor statelor și să prevină totodată noile pericole, multe de tip neconvențional și asimetric, care amenință omenirea.

Din păcate, în prezent, schimbările din cadrul comunității internaționale, în loc să ducă la o concentrare a acțiunilor, cu rezultate benefice pentru toate popoarele lumii, generează uneori convulsii și conflicte

armate, precum și acțiuni circumscrise **războiului hibrid**, mai ales în context regional și subregional, pe fundalul unor crize economice și financiare recurente.

Aceste constatări reclamă o acțiune susținută pe plan general, prin utilizarea tuturor mijloacelor în vederea **pacificării** comunității internaționale, recurgând, printre altele, la acțiunea organizațiilor internaționale, mai ales pe plan regional și subregional, și, în mod deosebit, la rolul Organizației Națiunilor Unite, care necesită o reformare profundă și rapidă, pentru menținerea păcii și securității internaționale prin mijloace adecvate de soluționare a diferendelor.

În **concluzie**, remarcăm că la **24 septembrie 2012**, la Reuniunea la Nivel Înalt a Adunării generale ONU a fost adoptată Declarația **Statul de Drept (Rule of Law) la Nivel Național și Internațional**, care reafirmă *angajamentul pentru supremația dreptului/statului de drept și importanța fundamentală pentru dialogul politic și cooperarea între toate statele și pentru dezvoltarea în continuare a lor **trei piloni** principali pe care ONU este construită: pacea și securitatea internațională; drepturile omului și dezvoltarea. Suntem de acord că răspunsul nostru colectiv la provocările și oportunitățile rezultând din transformările multiple și complexe politice, sociale și economice dinaintea noastră **trebuie să fie ghidat de supremația dreptului/statul de drept**, deoarece acesta este fundamentul relațiilor prietenești și echitabile dintre state și **baza pe care sunt construite societăți corecte și juste**. De asemenea, în document se arată că *Recunoaștem că supremația dreptului/statul de drept se aplică în mod egal tuturor statelor și organizațiilor internaționale, inclusiv ONU și organelor sale principale, și că respectul pentru **promovarea supremației dreptului/statului de drept și justiției** trebuie să ghideze toate activitățile lor și să confere predictibilitate și legitimitate acțiunilor lor*.*

În prezent, crearea unei **noi ordini juridice internaționale** depinde de corectitudinea **implementării dreptului internațional** prin prisma realizării primatului dreptului/statului de drept (**Rule of Law**), după cum spunea și **Nicolae Titulescu** la Conferința ținută la Universitatea Komenky din Bratislava, cu ocazia acordării Titlului de Doctor Honoris Cauza:

... Numai în ziua în care politica se va confunda cu dreptul, în care spiritul politic nu se va mai opune spiritului juridic, numai în ziua în care se va înțelege că adevăratul spirit juridic se confundă cu spiritul

politic cel mai ascuțit, pentru că el constă în armonizarea contradicțiilor de moment în serviciul stăpânului care se numește lege, pentru că el știe că dacă acesta nu mai merită să fie stăpân trebuie înlocuit cu un stăpân nou, adaptat exigențelor noi care se numesc tot lege, dar o lege nouă, numai în ziua în care dreptul va străluci ca un răsărit de soare în sufletul tuturor oamenilor, ca o directivă care călăuzește, ca un imperativ categoric care se impune, ca o autosupunere care se confundă cu libertatea organizată, numai atunci omenirea va fi salvată pentru că în pacea pe care o creează ordinea juridică omul își va putea îndeplini destinul său, potrivit comandamentului Idealului Creator (Bratislava, 19 iunie 1937) [14].

Referințe bibliografice

1. I. Deleanu, *Instituții și proceduri constituționale – în dreptul român și în dreptul comparat*, Ed. C.H. Beck, București, 2006, p. 452, p. 810.
2. A se vedea: Bolintineanu A., Năstase A., Aurescu B. *Drept internațional contemporan*. Ed. a II-a rev. și adăugată, București: ALL Beck, 2000; Popescu D. ș.a. *Drept Internațional Public*, București: Șansa, 1994; Mihai Gh., Motică R. *Fundamentele dreptului*. Vol. I-II. București: All Beck, 2003; Munteanu R. *Considérations sur la relation entre l'arbitrage et le droit européen*. În: Studii de drept românesc, nr. 3-4, 2006; Niciu M. *Drept internațional public*. Arad: Servo-SAT, 1997; Miga-Beșteliu R., *Drept internațional (introducere în dreptul internațional public)*, București, All Educațional, 1997; Ecobescu N., Duculescu V. *Drept internațional public*, editura Hiperion XXI București, 1993; Scăunaș S. *Drept internațional public*, editura AllBeck, 2002; Andronovici C., *Drept internațional public*, editura Graphix, Iași, 1996; Năstase Adrian, Aurescu B. *Drept internațional public*, editura C.H. Beck, 2012; Geamănu Gr. *Drept internațional public*, București, 1983; Militaru Ioana Nely *Dreptul Uniunii Europene*, Universul Juridic, București, 2011; Deleanu I. *Drept constituțional și instituții politice*, Editura Europa Nova, București, 1996 etc.
3. Hans Kelsen, *General Theory of Norms*, Oxford, Clarendon Press, 1991, p. 2 (acest ultim, cântec de lebedă al lui Hans Kelsen, publicat (ediția germană) în 1979, la șase ani după moartea sa în 1973), p. 383 și urm.
4. Emil Moroianu, *Considerații privind ordinea naturală și ordinea socială în vechea filosofie greacă*, în „Revista de filosofie”, nr. 1/1990.
5. Articolul 4 alin. (2) din Constituția Republicii Moldova.
6. Articolul 1 alin. (3) din Constituția Republicii Moldova.
7. Curtea, a cărei misiune este de a soluționa conform dreptului internațional diferendele care îi sunt supuse, va aplica: ... c. principiile generale de drept recunoscute de națiunile civilizate.
8. A se vedea opera citată mai sus: Raluca Miga-Beșteliu – *Introducere în Dreptul Internațional Public*; Ed. ALL Educațional București 1997, p. 7.
9. Valentin Constantin, *Drept Internațional*, Ed. Universul Juridic, București 2010, p. 35.

10. *Fragmentation du droit international et l'expansion du droit international* – Rapport du groupe d'étude de la Commission du Droit International (établi sous sa forme définitive par Martti Koskenniemi) – Documents officiels d'assemblée générale – soixante session, Supplément nr. 10 (A/60/10).
11. În privința factorilor cu rol în determinarea fragmentării a se vedea: P. M. Dupuy, *Droit International Public*, Ed. Dalloz, 2000, pag. 21; Jean Combacau și Serge Sur, *Droit International Public*, Ed. Paris, 2004, p. 49; Eve-Lyne Comtois-Dinel, *La fragmentation du droit international: vers un changement de paradigme?*, Lex Electronica, vol. 11, nr. 2, - Automne/Fall -2006, <http://www.lex-electronica.org>
12. Santi Romano, *L'ordre juridique*, Paris, LGDJ 1975, p. 40.
13. Op. citată: *Fragmentation du droit international et l'expansion du droit international*, p. 9.
14. Nicolae Titulescu, *Pledoarii pentru pace*, Editura Enciclopedică, București, 1996, pp. 661-682; 641-660.

DREPTURILE ȘI OBLIGAȚIILE STATELOR NERIVERANE DIN ZONA ECONOMICĂ EXCLUSIVĂ

Cristina CEBAN, *doctor în drept, conferențiar universitar, USEM*
(cristinaceban810@gmail.com)

Maxim BRAILA, *doctorand, USEM*
(braila.maxim@gmail.com)

Rezumat

Statele intracontinentale sau, cum sunt numite adesea, state care nu au o coastă de mare, au dreptul de acces la mare, inclusiv dreptul de a naviga navele sub pavilionul lor.

Acest drept preexistent a fost consacrat în Convenția ONU privind dreptul mării, care prevede procedura de soluționare a problemei accesului unui stat interior la mare pe teritoriul acelor țări situate între mare și acest stat interior.

În practică, această problemă este soluționată în așa fel încât statul, care nu are acces la mare, să fie de acord cu țara corespunzătoare situată pe malul mării, pentru a-i oferi posibilitatea de a folosi un port maritim sau altul al unei țări costiere.

Statele fără ieșire la mare au dreptul, în conformitate cu Convenția privind dreptul mării, să participe în mod echitabil la exploatarea acelei părți a resurselor vii ale zonelor economice, care dintr-un motiv sau altul nu pot fi utilizate de statul costier.

Acest drept se va exercita în zonele economice ale statelor de coastă din aceeași regiune sau subregiune prin acord cu acest stat costier. În anumite condiții și prin acordul cu statul de coastă, un stat în curs de dezvoltare, care nu are acces la mare, poate avea acces nu numai la partea neutilizată, ci și la toate resursele vii ale zonei.

Cuvinte-cheie: *state neriverane, libertatea de navigație, conservarea mediului marin, exploatarea navelor, aeronave, inspectare, sechestrare, urmărirea judiciară, arendare, concesionare.*

CZU: 341.225.5

Introducere. Recent, interesul multor state pentru problemele oceanelor a crescut semnificativ în legătură cu rolul jucat de navigația internațională și navigația navală, dezvoltarea resurselor vii ale mării, dezvoltarea resurselor minerale din fundul mării, protecția mediului marin ca componentă a întregului mediu, cercetarea științifică oceanică folosind cele mai noi tehnologii etc.

În Zona Economică Exclusivă toate statele se bucură de libertățile mării deschise, pot exercita și anumite activități cu caracter economic, însă numai sub rezerva condițiilor stabilite de Convenție și cu respectarea legilor și regulamentelor stabilite de statul riveran.

Lipsa unui articol specific privind statutul juridic al zonei economice exclusive în textul Convenției din 1982 a dus la apariția în doctrina dreptului internațional, practic, din două puncte de vedere.

Prima dintre ele rezultă din faptul că în zona economică exclusivă statutul mării deschise este păstrat, dar cu anumite excepții în favoarea statului de coastă.

Reprezentanții celui de-al doilea punct de vedere susțin că zona economică exclusivă are propriul statut juridic, diferit atât de statutul mării teritoriale, cât și de cel al mării deschise, cu alte cuvinte, zona economică exclusivă este o zonă sui generis.

În plus, este imposibil să nu vezi conflictele interstatale în curs de dezvoltare în legătură cu încălcarea legislației statelor de coastă sau a drepturilor statului de pavilion, drepturile navei în apele străine etc. [2].

Problema drepturilor și obligațiilor altor state din zona economică exclusivă continuă să fie foarte acută din multe privințe, deoarece legislația națională conține dispoziții care nu respectă articolul 58 din Convenția din 1982 privind exercitarea libertății de navigație.

Metode aplicate. Baza metodologică a studiului a fost metoda dialectică a cogniției. Această metodă de cunoaștere științifică a fost combinată cu utilizarea de metode istorico-juridice și comparativ-legale, precum și tehnici logice și instrumente de cercetare, a căror aplicare a contribuit la atingerea obiectivului și la rezolvarea problemelor în domeniu luate în considerare.

Rezultatele investigației. La baza investigației sunt plasate opiniile fundamentate juridic și științific ale specialiștilor cu renume în dreptul internațional, atât din țară cât și de peste hotare, printre care un loc important le revine savanților Balan O., Mazilu D., Năstase A.

Într-adevăr, spațiile maritime diferă în regimul lor juridic și acest lucru afectează în mod direct situația navelor maritime și a echipajelor lor.

Regimul spațiilor maritime este determinat de normele dreptului internațional al mării, care sunt incluse în prezent într-un astfel de tratat internațional precum Convenția ONU privind dreptul mării din 1982 (în continuare - Convenția). În Rezoluția N 55/7, Oceans și Legea Mării, adoptată de Adunarea Generală a ONU la 30 octombrie 2000 la cea de-a 55-a sesiune, Adunarea Generală a ONU a remarcat natura universală a Convenției și importanța sa fundamentală pentru menținerea păcii și securității. Conceptul de zonă economică exclusivă este unul dintre cei mai importanți piloni ai Convenției din 1982 privind dreptul mării. Convenția din 1982 nu conține dispoziții privind jurisdicția unui stat de coastă asupra siturilor arheologice și istorice situate în ZEE în afara zonei adiacente.

În această privință, la 2 noiembrie 2001, pentru a asigura și a consolida protecția acestui patrimoniu, UNESCO a adoptat Convenția privind protecția patrimoniului cultural subacvatic (Convenția UNESCO).

Articolul 9 din Convenția UNESCO face ca statele membre să fie responsabile pentru protecția patrimoniului cultural subacvatic situat în zona lor exclusivă economică și pe raftul continental.

În conformitate cu articolul 10 alineatul (2), statul parte în zona economică exclusivă sau pe raftul continental al patrimoniului cultural subacvatic, are dreptul să interzică sau să permită orice activitate care vizează un astfel de patrimoniu, pentru a preveni încălcarea drepturilor suverane sau a competenței sale în dreptul internațional.

Articolul 10, paragraful 4 permite statului de coastă ca „stat coordonator” să ia toate măsurile posibile pentru a preveni orice pericol imediat pentru moștenirea culturală subacvatică.

Conform art. 52, paragraful 1 al Convenției din 1982, în zona economică exclusivă a unui stat de coastă alte state beneficiază de anumite libertăți.

În zona economică exclusivă, toate statele, atât de pe coastă, cât și fără lac, se bucură, sub rezerva dispozițiilor relevante ale prezentei convenții, de libertățile de navigație și de zboruri menționate la articolul 87, de stabilirea cablurilor și conductelor submarine și a altor tipuri legale din punct de vedere al dreptului internațional, utilizarea mării referitoare la aceste libertăți, cum ar fi cele asociate cu funcționarea navelor, aeronavelor, cablurilor și conductelor submarine, compatibile cu alte dispoziții cu care se confruntă Convenția.

După cum puteți vedea, din cele șase libertăți în mare, enumerate la articolul 87 din Convenția din 1982, ZEE are trei libertăți - libertatea de navigație, libertatea de zbor și libertatea de a pune cabluri și conducte submarine. În plus, articolele 88–115 și alte norme aplicabile de drept internațional referitoare la marea liberă se aplică ZEE, dacă acestea nu contravin părții V (articolul 58 alineatul (2)).

Cu toate acestea, articolul 58 alineatul (3) impune statelor „să țină seama în mod corespunzător de drepturile și obligațiile statului costier și să respecte legile și reglementările adoptate de statul costier în conformitate cu dispozițiile prezentei convenții și cu alte norme de drept internațional”. Astfel, spre deosebire de marea liberă, trei libertăți pot fi calificate ca fiind sub jurisdicția unui stat de coastă din ZEE.

De exemplu, a fi în ZEE poate fi considerat ca efectuând cercetări științifice, pentru care trebuie obținută permisiunea de la statul de coastă.

Navele străine din zona economică exclusivă trebuie să respecte legile și reglementările statului de coastă privind poluarea marină.

Navele străine trebuie să respecte, de asemenea, zonele de securitate din jurul insulelor artificiale, instalațiilor și structurilor statului de coastă. În plus, transportul maritim în zona de douăzeci și patru de interior se încadrează în jurisdicția statului de coastă peste zona sa adiacentă.

Deși regimul exclusiv al zonei economice prevede libertatea de a pune cabluri și conducte submarine, conductele de pe fundul ZEE trebuie să fie convenite cu statul costier (articolul 79, paragraful 3). În acest sens, libertățile de care beneficiază statele străine în ZEE nu sunt echivalente pe deplin cu libertățile din marea liberă.

În ZEE toate statele se bucură de libertățile mării deschise, pot exercita și anumite activități cu caracter economic, însă numai sub rezerva condițiilor stabilite de Convenție și cu respectarea legilor și regulamentelor stabilite de statul riveran [1, p. 275].

O situație aparte există în domeniul exploatarea resurselor biologice. Așadar, drepturile statelor neriverane în ZEE nu au un caracter suveran, ci numai un caracter funcțional, obținut în baza acordului expres al statului riveran [7].

Dacă statele neriverane nu respectă regulile stabilite, ele pot fi supuse unor constrângeri cu caracter represiv, aplicate de organele abilitate ale statului riveran.[6, p.73]

Concluzia finală este că ZEE sunt importante și utile nu numai

pentru statele riverane, ci pentru toate statele, inclusiv cele fără litoral și dezavantajate din punct de vedere geografic.

Drepturile, jurisdicția și obligațiile statului riveran în ZEE sunt reglementate prin art.56 conform căruia statul riveran în ZEE are:

a) drepturi suverane în scopul explorării și exploatării, conservării și gestiunii resurselor naturale, biologice sau nebiologice, ale fundului mării, ale subsolului acestuia și ale apelor de deasupra, ca și cu privire la celelalte activități de explorare și exploatare a zonei în scopuri economice, cum ar fi producerea de energie cu ajutorul apei, a curenților și a vântului;

b) (I) amplasarea și folosirea de insule artificiale, instalații și lucrări; (II) cercetarea științifică marină; (III) protecția și conservarea mediului marin; c) celelalte drepturi și obligații prevăzute de Convenție.

Drepturile, jurisdicția și obligațiile statului riveran sunt suverane și funcționale, au un caracter economic și urmăresc scopuri economice

În următoarele articole și în special în pct.(1) art. 58 „Drepturi și obligații ale celorlalte state în Zona Economică Exclusivă” este specificat că prin celelalte state se înțeleg toate statele, fie că sunt riverane sau fără litoral.

Conform articolului 58, aceste state se bucură, în condițiile pertinente ale Convenției, de libertățile de navigație și de survol și de a pune cabluri și conducte submarine, menționate la art. 87 din Convenție, precum și de libertatea de a folosi marea în alte scopuri licite pe plan internațional, legate de exercitarea acestor libertăți și compatibile cu celelalte prevederi ale Convenției, îndeosebi în cadrul exploatării navelor, aeronavelor și cablurilor și conductelor submarine [5, p. 325].

Statele neriverane în ZEE pot să se bucure și de libertățile pescuitului, sub rezerva condițiilor enunțate la secțiunea a 2-a din Convenție (Partea a XI „Zona”, secțiunea a 2-a „Principiile care reglementează zona” în art.136 prevede că „Zona și resursele sale sunt patrimoniu comun al umanității”, iar art.137-149 prevăd reglementări concrete privind activitățile tuturor statelor, inclusiv neriverane, fără litoral și intercontinentale.

Articolul 58. Drepturi și obligații ale celorlalte state în zona economică exclusivă 1. În zona economică exclusivă, toate statele, fie că sunt riverane sau fără litoral, se bucură, în condițiile prevăzute de dispozițiile pertinente ale convenției, de libertățile de navigație și de survol și de a pune cabluri și conducte submarine, menționate la art. 87, ca și de libertatea de a folosi marea în alte scopuri licite pe plan internațional, legate de exercitarea acestor libertăți și compatibile cu celelalte prevederi

ale convenției, îndeosebi în cadrul exploatării navelor, aeronavelor și cablurilor și conductelor submarine. 2. Prevederile art. 88-115, ca și celelalte reguli pertinente ale dreptului internațional se aplică zonei economice exclusive, în măsura în care nu sunt incompatibile cu prezenta parte. 3. În exercitarea drepturilor și în îndeplinirea obligațiilor ce le revin, potrivit convenției, în zona economică exclusivă, statele vor ține seama în mod corespunzător de drepturile și obligațiile statului riveran și vor respecta legile și reglementările adoptate de acesta în conformitate cu dispozițiile convenției și, în măsura în care ele nu sunt incompatibile cu prezenta parte, celelalte reguli de drept internațional [1, p.282].

Statele neriverane în ZEE pot să se bucure și de libertățile pescuitului, sub rezerva condițiilor enunțate la secțiunea a 2-a din Convenție (Partea a XI „Zona”, secțiunea a 2-a „Principiile care reglementează zona” în art.136, prevede că „Zona și resursele sale sunt patrimoniu comun al umanității”, iar art.137-149 prevăd următoarele reglementări: participarea pe baze echitabile la exploatarea unei părți corespunzătoare din excedentul resurselor biologice al Zonelor Economice Exclusive ale statelor riverane din aceeași regiune sau subregiune, ținând seama de factorii și caracteristicile economice și geografice pertinente ale tuturor statelor interesate și care în conformitate cu art. 61 și 62 prevăd și reglementează principiile, normele și regulile de exploatare și conservare a resurselor biologice, care sunt stabilite de statul riveran [5, p. 334].

Articolul 62. Exploatarea resurselor biologice. Atunci când acordă altor state accesul la zona sa economică exclusivă, în virtutea prezentului articol, statul riveran va ține seama de toți factorii pertinenti, între altele: importanța pe care o prezintă resursele biologice ale zonei pentru economia sa și pentru celelalte interese naționale ale sale, dispozițiile art. 69 și 70, nevoile statelor în curs de dezvoltare din regiune sau din subregiune în ceea ce privește exploatarea unei părți a excedentului și de necesitatea de a reduce la minimum perturbațiile economice în statele ai căror cetățeni practică în mod obișnuit pescuitul în zonă sau care au contribuit în mod deosebit la cercetarea și identificarea stocurilor.

Cetățenii altor state, care pescuiesc în zona economică exclusivă, se vor conforma măsurilor de conservare și celorlalte modalități și condiții stabilite prin legile și reglementările statului riveran.

Aceste legi și reglementări trebuie să fie compatibile cu convenția și pot să se refere, îndeosebi, la următoarele probleme:

a) eliberarea de permise pescarilor sau pentru vasele și uneltele de pescuit, inclusiv plata de taxe și orice alte compensații care, în cazul statelor riverane în curs de dezvoltare, pot consta într-o contribuție adecvată la finanțarea, echiparea și dezvoltarea tehnică a industriei pescuitului;

b) determinarea speciilor al căror pescuit este autorizat și stabilirea de cote, fie pentru stocurile sau grupurile de stocuri deosebite sau pentru capturile pe fiecare navă pentru o anumită perioadă de timp, fie pentru capturile cetățenilor unui stat în timpul unei perioade date;

c) reglementarea campaniilor și zonelor de pescuit, a tipului, mărimii și numărului instrumentelor, ca și a tipului, mărimii și numărului navelor de pescuit care pot fi utilizate; d) stabilirea vârstei și mărimii peștilor și a altor specii care pot fi pescuite; e) informațiile cerute de la navele de pescuit, îndeosebi statisticile privitoare la capturi și la efortul de pescuit și comunicarea poziției navelor;

f) obligația de a executa, cu autorizarea și controlul statului riveran, programe de cercetare determinate în domeniul pescuitului și reglementarea efectuării acestor cercetări, inclusiv luarea de eșantioane din capturi, destinația eșantioanelor și comunicarea datelor științifice conexe; g) plasarea, de către statul riveran, de observatori sau stagiați la bordul vaselor respective;

h) descărcarea tuturor capturilor sau a unei părți din capturile acestor nave în porturile statului riveran;

i) modalități și condiții aplicabile întreprinderilor mixte sau alte aranjamente de cooperare;

j) condiții cerute în materie de formare a personalului și transferul de tehnici în domeniul pescuitului, inclusiv întărirea capacității de cercetare în domeniul pescuitului a statului riveran;

k) măsuri de executare.

Condițiile și modalitățile participării statelor fără litoral la exploatarea anumitei părți din excedentul resurselor biologice ale ZEE ale unui stat riveran se stabilesc de statele interesate prin acorduri bilaterale, subregionale sau regionale, ținând seama, îndeosebi, de:

a) necesitatea evitării oricăror efecte care ar aduce prejudicii comunităților de pescari sau industriei de pescuit a statelor riverane;

b) măsura în care statul fără litoral participă sau are dreptul de a participa, în virtutea acordurilor menționate existente, la exploatarea resurselor biologice ale ZEE ale altor state; c) măsura în care alte state

fără litoral sau state dezavantajate, din punct de vedere geografic, participă deja la exploatarea resurselor biologice ale ZEE a statului riveran și necesitatea evitării de a impune acelui stat riveran sau unei regiuni din acel stat o povară deosebit de grea; d) nevoile alimentare ale populației din statele respective (pct.2) art.69).

Aceleași condiții și modalități se impun și statelor dezavantajate din punct de vedere geografic (pct.3) art.70). Prin expresia „state dezavantajate” se înțeleg statele riverane, inclusiv statele riverane la o mare închisă sau semiînchisă, pe care situația lor geografică le face să depindă de exploatarea resurselor biologice ale ZEE ale altor state din regiune sau subregiune, pentru o aprovizionare suficientă cu pește destinată nevoilor alimentare ale populației lor sau ale unei părți din populație, precum și statele riverane care nu pot pretinde o ZEE proprie [6, p.74].

Este necesar de menționat că Convenția stabilește anumite interdicții și limite, pentru unele state, în materia analizată [4].

Deci, statele dezvoltate fără litoral nu au dreptul să participe la exploatarea resurselor biologice decât în ZEE ale statelor riverane dezvoltate din aceeași regiune sau subregiune și fără a aduce prejudicii comunităților de pescari sau economiei statelor ai căror cetățeni practică în mod obișnuit pescuitul în zonă (pct.4) din art.69) [5, p.301].

Aceleași interdicții sunt prevăzute și pentru statele dezvoltate dezavantajate din punct de vedere geografic (pct.5) din art.70).

Atât art. 69 (pct.3)), cât și art. 70 (pct.4)) obligă statele riverane în situații, când capacitatea de pescuit se apropie de nivelul care i-ar permite să determine exact activitățile tuturor statelor, inclusiv neriverane, fără litoral și intercontinentale [8].

Concluzii. Tematica abordată pare a fi foarte relevantă, având în vedere intrarea în vigoare și ratificarea de către țara noastră a Convenției Națiunilor Unite din 1982 privind dreptul mării. Concretizăm că conform pct.1) art.1 (1) din Convenție, prin zonă se înțelege fundurile mărilor și ale oceanelor și subsolul lor dincolo de limitele jurisdicționale naționale. În sfârșit, statele neriverane pot să se bucure în ZEE de libertate de cercetare științifică, sub rezerva părților a VI-a din Convenție „Platoul continental” care este analizat supra și Părții a XIII-a „cercetarea științifică marină”. Art. 238 prevede că toate statele, „oricare ar fi situația lor ... au dreptul de a efectua cercetări științifice marine sub rezerva drepturilor și obligațiilor altor state, așa cum sunt ele definite în convenție” [3].

Rezultatele prezentei cercetări pot fi utilizate în lucrările de cercetare, precum și în predarea cursului dreptului internațional al mării.

Referințe bibliografice

1. Balan O, Serbenco E, „Drept internațional public”, Vol. I, Chișinău, Tipografia „Reclama”, 2001 – 357 p.
2. Galdorisi G., Vienna K. Beyond the law of the sea: new directions for US. Oceans policy. London, 1997 – 229 p.
3. Mazilu Dumitru. Dreptul mării: Tendințe și orientări contemporane. București: Ed. Academiei, 1980 – 270 p.
4. Miga-Beșteliu R., „Drept internațional public. Introducere în dreptul internațional public”, ed. „ALL. Educațional”, București, 1997 – 443 p.
5. Popescu, I. Mircea, Dreptul mării - zone de jurisdicție națională. București: Ed. Artprint, 2000 – 626 p.
6. Popescu Daniela Drepturile, obligațiile și libertățile statelor neriverane în Zona Economică Exclusivă https://uspee.md/wp-content/uploads/2016/08/RND_nr_1-4.pdf, vizualizat la 15.09.2019.
7. Popescu D., Năstase A. „Drept internațional public”, ed. „Șansa”, București, 1997 – 470 p.
8. Скаридов А.С., Морское право: Учебник для магистров, 2-е изд. перераб. и допол., ЮРАЙТ, Москва, 2012, с.92 – 647 p.

ESENȚA JURIDICĂ A CONTRACTULUI DE ACHIZIȚII PUBLICE ȘI FORMELE LUI

Natalia CTITOR, *doctor în drept, IRIM*
(ctitor999@gmail.com)

Rezumat

În acest articol, autorul a evidențiat particularitățile naturii juridice a contractului de achiziții publice, care devine o temă din ce în ce mai actuală și reprezintă un interes deosebit pentru persoanele juridice publice, precum și pentru persoanele fizice și juridice ce practică activități de întreprinzător datorită economiei de piață. În RM se simte necesitatea de a perfecționa legislația în vigoare ce reglementează prin acte normative diferite varietăți de contracte, cât și procesul de implementare al acestora. Autorul, prin cercetările sale, a demonstrat corelația diferitor aspecte ale naturii juridice a contractului de achiziții publice, analizează diferite noțiuni noi și alte aspecte care sunt considerate noutăți în legislația din țară și practica aplicării. Astfel, efectuând o investigație complexă asupra literaturii de specialitate, a legislației în vigoare el creează un concept al acestei instituții de drept, evidențiind particularitățile și caracterele specifice, fiind și o noutate științifică. În rezultatul acestei analize, autorul formulează viziuni proprii, precum și un șir de concluzii interesante.

Cuvinte-cheie: achiziție publică, natura juridică a contractului de achiziții publice, contract de achiziții publice de bunuri, contract de achiziții publice de lucrări, de servicii, concurs, licitație, pregătire profesională.

CZU: 351.712+351.72

Actualitatea temei. Obținerea unui sistem eficient și credibil de achiziții publice reprezintă unul dintre elementele fundamentale ale procesului de dezvoltare a Moldovei. În acest context, intensificarea eforturilor de elaborare a legislației armonizate cu legislația europeană și asigurarea implementării corespunzătoare a prevederilor legale în practică va spori eficiența sistemului nostru de achiziții publice și va reduce risipa,

frauda și corupția, sporind astfel încrederea cetățenilor și a mediului de afaceri. Cadrul legal al sistemului de achiziții publice a fost recent adus mai aproape de Uniunea Europeană (UE) prin adoptarea unei noi legi privind achizițiile publice [1]. În general, noua lege prevede un cadru de reglementare satisfăcător și încorporează principiile fundamentale ale UE care reglementează atribuirea contractelor de achiziții publice [2].

Contractul de achiziții publice este o varietate nouă a contractului administrativ și unul dintre cele mai răspândite contracte din ultimul timp actualizat în conformitate cu Directivele Uniunii Europene privind achizițiile publice. Achiziție publică se consideră procurarea, prin intermediul unui contract de achiziții publice, de bunuri, de lucrări sau servicii de către una sau mai multe autorități contractante de la operatorii economici selectați de acestea, indiferent dacă bunurile, lucrările sau serviciile sunt destinate sau nu unui scop public.

Conform Directivei 2004/18/CE, contractele de achiziții publice *sunt contracte cu titlu oneros, încheiate în scris între unul sau mai mulți operatori economici și una sau mai multe autorități contractante și care au ca obiect execuția de lucrări, furnizarea de produse sau prestarea de servicii în sensul prezentei directive* [3].

În literatura de specialitate, contractele încheiate de administrația publică au anumite caracteristici speciale, impuse de interesul public, care stă la baza fundamentului încheierii și executării acestora, fiind considerate contracte publice [4] în cadrul cărora se include și contractul de achiziții publice.

Legislația națională definește contractul de achiziții publice, ca un contract cu titlu oneros, încheiat în scris între unul sau mai mulți operatori economici și una sau mai multe autorități contractante, care are ca obiect achiziția de bunuri, executarea de lucrări sau prestarea de servicii [5] din cele menționate în definiția legală e greu de atribuit acest contract la cele administrative. Însă, unii autori autohtoni consideră, fără discuții, contractul de achiziții publice – contract administrativ.

Astfel, autoarea S. Goriuc, conchide: „Contractul administrativ reprezintă acordul de voință între o autoritate publică sau un împuternicit al acesteia și una sau mai multe persoane fizice sau juridice, de drept privat sau de drept public, prin care se urmărește realizarea unui interes public și căruia i se aplică un regim special, de drept administrativ. Tipologia contractelor administrative este din ce în ce mai variată, în

funcție de evoluția nevoilor societății. Astfel, sunt incluse în prezent, în categoria contractelor administrative: contracte de concesiune și de achiziții publice, contracte de atribuire a folosinței unor bunuri din domeniul public, contracte de management public, contracte de parteneriat public-privat, contracte de împrumut public și actele de constituire a structurilor asociative ale autorităților publice” [6].

Analizând literatura juridică franceză, constatăm că se pot distinge trei tipuri de contracte calificate drept contracte administrative în funcție de calitatea părților contractante, acestea fiind:

1. Contractele administrative, încheiate între două persoane publice;
2. Contractele administrative, încheiate între o persoană publică și o persoană privată;
3. Contractele administrative, încheiate între două persoane private.

Dacă, referitor la prima categorie de contracte, suntem tentați să considerăm că toate aceste contracte sunt administrative, tradițional se admite că astfel de contracte pot să releve și drepturi private ale persoanelor publice, afirmându-se totodată faptul că un contract între două persoane publice este prezumat în principiu ca fiind administrativ, întrucât are ca obiect de reglementare gestiunea publică, un astfel de contract neputându-se aplica în cazul în care raporturile dintre cocontractanți sunt raporturi de drept privat în gestiunea domeniului privat etc.

Referitor la contractele încheiate între două persoane private, literatura juridică franceză, enunțând două soluții ale jurisprudenței actuale, respectiv *L'affaire „Société Entreprise Peyrot”* și *L'affaire „Dame Culard”*, califică astfel de contracte ca fiind administrative, în considerarea faptului că obiectul acestor contracte are caracterul unui serviciu public aparținând, prin natura sa, statului, astfel de contracte fiind supuse regimului de drept public [7].

Și în literatura de specialitate română se susține opinia că este un contract administrativ, deși legislația prevede că este un contract comercial.

Astfel, ca exemplu, se consideră discutabilă, opțiunea legiutorului român de a considera contractul de achiziție publică un contract comercial, cu atât mai mult cu cât a fost pretinsă ca fiind impusă de necesitatea unei corelări legislative, deoarece, așa cum vom arăta, modificarea survenită este mai curând expresia unei incoerențe legislative.

Deși, s-a invocat imperativul corelării legislative, această corelare de fapt nu există. Astfel, actuala definiție legală a contractului de achiziție

publică nu este corelată sub nici un aspect cu prevederile Legii nr. 554/2004 privind contenciosul administrativ.

Potrivit art. 2 alin. 1 lit.(c) din acest act normativ, prin noțiunea de „act administrativ” se înțelege „actul unilateral cu caracter individual sau normativ emis de o autoritate publică, în regim de putere publică, în vederea organizării executării legii sau a executării în concret a legii, care dă naștere, modifică sau stinge raporturi juridice; sunt asimilate actelor administrative, în sensul prezentei legi, și contractele încheiate de autoritățile publice care au ca obiect punerea în valoare a bunurilor proprietate publică, executarea lucrărilor de interes public, prestarea serviciilor publice, achizițiile publice; prin legi speciale pot fi prevăzute și alte categorii de contracte administrative supuse competenței instanțelor de contencios administrativ” [8].

Distincția între situația în care realizarea obiectului contractului este asigurată de o manieră normală direct prin stat, și cea cu titlu excepțional, în care concesionarul are un mandat tacit implicit din partea statului [9].

Susținând părerea că este un contract administrativ, noi considerăm că acest contract are natura juridică dublă, deoarece participă la relații comerciale, urmărește un scop de profit și, deci, este și comercial. Aceasta se confirmă și prin prevederile legii cu privire la antreprenariat și întreprinderi care permite statului și autorităților administrației publice locale în calitate de antreprenori speciali să practice astfel de activități (art.2) [10]. Calitatea de speciali, se creează în dependență de actele normative ce reglementează activități concrete.

Analizând legea nr. 131, observăm că există conturată o constrângere legală a administrației care se manifestă în privința libertății acesteia de a-și alege partenerii contractuali. Astfel, administrației îi este limitată libertatea de alegere a contractantului. Dacă în dreptul privat principiul libertății actelor juridice conferă particularilor libertatea de a alege cu cine să încheie un anumit contract, în dreptul administrativ realitățile sunt altele. Astfel, în vederea desemnării viitorilor contractanți, administrației îi este impusă parcurgerea procedurilor de atribuire enumerate, care au menirea de a oferi tuturor celor interesați condiții de concurență egală. În final, administrația se vede obligată să accepte un contractant pe care nu l-a ales după propria voință, ci care îi este impus de un criteriu prestabilit de desemnare obiectivă, imparțială a unui câștigător în competiția aspiranților la relația contractuală cu administrația.

Analizând legea nr 131, am stabilit că în dependență de obiectul contractului, evidențiem trei forme sau categorii de contracte: contract de achiziții publice de bunuri care are ca obiect achiziția de bunuri, cumpărarea lor în rate, locațiunea sau leasingul cu sau fără opțiune de cumpărare. Se consideră contract de achiziții publice și cel, care are ca obiect furnizarea de bunuri și care acoperă, în mod suplimentar, lucrări de montaj și de instalare.

O a doua formă sau categorie a contractului de achiziții publice, este cel de lucrări – contract de achiziții publice care are ca obiect:

a) execuția sau proiectarea și execuția de lucrări legate de una dintre activitățile prevăzute în anexa nr. 1 a legii nr.131:

b) execuția sau proiectarea și execuția unei lucrări, alta decât cele prevăzute la lit. a);

c) realizarea unei lucrări care corespunde cerințelor stabilite de autoritatea contractantă care exercită o influență determinantă asupra tipului sau proiectului lucrării [11];

A treia formă sau categorie prevăzută de lege este contractul de achiziții publice de servicii care are ca obiect prestarea de servicii, altele decât cele care fac obiectul unui contract de achiziții publice de lucrări.

Din dispozițiile legale care reglementează contractele administrative, se pot desprinde principiile cu caracter general care trebuie să stea la baza atribuirii oricărui contract administrativ. În conformitate cu articolul 72 al legii nr.131 sunt prevăzute principiile speciale de atribuire a contractului de achiziții publice. Astfel, contractul de achiziții publice se atribuie în temeiul următoarelor principii:

a) respectarea legii, ordinii de drept, bunelor moravuri și eticii profesionale;

b) selectarea ofertei celei mai avantajoase;

c) asigurarea protecției mediului și susținerea programelor sociale în procesul executării contractului.

Acest contract, conform legii citate, dispune și de condiții speciale de executare. Astfel, reieșind din prevederile legale, condițiile speciale de executare a unui contract de achiziții publice trebuie să fie prevăzute în anunțul cu invitația de participare sau în caietul de sarcini, adică să se facă un anunț public privind crearea unui concurs. Ele pot avea ca obiectiv, în special, încurajarea formării profesionale la locul de muncă, încadrarea în muncă a șomerilor, a tinerilor și a persoanelor cu dificultăți

de integrare, reducerea nivelului șomajului, formarea profesională a șomerilor și a tinerilor, protecția mediului, îmbunătățirea condițiilor de muncă și securitatea muncii, dezvoltarea mediului rural și formarea profesională a agricultorilor, protejarea și susținerea întreprinderilor mici și mijlocii, inclusiv pe perioada de executare a contractului și în condiții de subcontractare.

Analizând prevederile legale, am stabilit că sunt stabilite cerințe speciale pentru partea contractantă. Astfel, autoritatea contractantă va aplica criteriile proporționale de calificare și selecție raportate la obiectul contractului referitoare numai la:

a) eligibilitatea ofertantului sau candidatului; b) capacitatea de exercitare a activității profesionale; c) capacitatea economică și financiară; d) capacitatea tehnică și/sau profesională; e) standarde de asigurare a calității; f) standarde de protecție a mediului [13].

Contractul de achiziții publice se încheie conform procedurilor de achiziție publică prevăzute de prezenta lege, adică prin concurs, pentru întreaga sumă atribuită unei achiziții pe an, în temeiul planului de achiziție și în limita alocațiilor aprobate.

Înștiințarea ofertantului câștigător și încheierea contractului de achiziții publice se efectuează în conformitate cu art. 31 al legii nominalizate. Ofertanții sunt informați, la momentul solicitării ofertelor, despre condițiile de încheiere a contractului de achiziții publice.

Se interzice, la momentul încheierii contractului de achiziții publice, modificarea unor elemente ale ofertei câștigătoare, impunerea de noi cerințe ofertantului câștigător sau implicarea oricărui alt ofertant decât cel care a prezentat oferta cea mai avantajoasă.

Termenul de executare a contractului de achiziții publice se stabilește în documentația de atribuire și ulterior se transpune în contract, având în vedere necesitățile rezonabile ale autorității contractante. Acesta se va calcula luând în considerare complexitatea achiziției preconizate, cantitatea subcontractată anticipat și timpul real solicitat pentru producerea, stocarea și transportarea bunurilor de la punctele de furnizare sau pentru prestarea serviciilor.

Condițiile de executare a contractului de achiziții publice nu vor cuprinde clauze, direct sau indirect, discriminatorii. Contractul de achiziții publice și/sau acordul-cadru se încheie între autoritatea contractantă și ofertantul/ofertanții a căror ofertă a fost desemnată câștigătoare.

Contractul de achiziții publice/acordul-cadru pentru care sursele financiare se alocă din bugetul de stat/bugetul local se înregistrează obligatoriu la una din trezoreriile regionale ale Ministerului Finanțelor și intră în vigoare la data înregistrării sau la o altă dată ulterioară prevăzută de acesta după înregistrare la una din trezoreriile regionale ale Ministerului Finanțelor. Contractul de achiziții publice/acordul-cadru pentru care gestionarea surselor financiare nu se efectuează prin intermediul sistemului trezorerial intră în vigoare la data semnării sau la o altă dată ulterioară indicată în acesta, cu condiția expirării termenelor de așteptare [13].

Articolul 75 al legii nr.131 prevede că în documentația de atribuire, autoritatea contractantă solicită ofertantului să indice în oferta sa partea din contract pe care intenționează să o subcontracteze unor terți, precum și subcontractanții propuși.

În cazul contractelor de achiziții de lucrări și în ceea ce privește serviciile care urmează să fie prestate la o instalație aflată sub directa supraveghere a autorității contractante, după atribuirea contractului, dar nu mai târziu de momentul începerii executării acestuia, autoritatea contractantă solicită ofertantului să indice numele, datele de contact și reprezentanții legali ai subcontractanților săi implicați în lucrările sau serviciile respective, în măsura în care aceste informații sînt cunoscute la momentul respectiv.

Ofertantul este obligat să notifice autoritatea contractantă despre orice modificări pe durata contractului, precum și să prezinte informațiile privind eventualii noi subcontractanți care vor fi implicați ulterior în lucrările sau serviciile respective.

Autoritățile contractante au dreptul să extindă aplicarea obligațiilor la:
a) contractele de achiziții de bunuri, la contractele de achiziții de servicii altele decât cele referitoare la serviciile care urmează să fie prestate la instalațiile aflate sub directa supraveghere a autorității contractante sau la furnizorii implicați în contracte de achiziții de lucrări sau servicii.

Autoritatea contractantă verifică dacă există motive de excludere a subcontractanților. În astfel de cazuri, autoritatea contractantă solicită ca ofertantul să înlocuiască subcontractantul în legătură cu care a rezultat, în urma verificării, că există motive obligatorii de excludere. Dacă este necesar, informațiile solicitate sunt însoțite de declarațiile pe proprie răspundere ale subcontractanților.

Autoritatea contractantă are dreptul să efectueze plăți directe subcon-

tractanților pentru partea/părțile din contractul de achiziții publice îndeplinite de către aceștia, pentru bunurile furnizate, lucrările efectuate sau serviciile prestate ofertantului potrivit contractului dintre ofertant și subcontractant, atunci când natura contractului permite acest lucru. Subcontractanții își vor exprima la momentul încheierii contractului de achiziții publice sau, după caz, la momentul introducerii acestora în contractul de achiziții publice opțiunea de a fi plătiți direct de către autoritatea contractantă.

Autoritatea contractantă efectuează plățile directe către subcontractanții agreați doar atunci când prestația acestora este confirmată prin documente aprobate de autoritatea contractantă, ofertant și subcontractant sau de autoritatea contractantă și subcontractant, atunci când ofertantul blochează în mod nejustificat confirmarea executării obligațiilor asumate de subcontractant. În cazul în care un subcontractant își exprimă opțiunea de a fi plătit direct, autoritatea contractantă are obligația de a stabili în cadrul contractului de achiziții publice clauze contractuale obligatorii ce prevăd transferul de drept al obligațiilor de plată către subcontractant/subcontractanți pentru partea/părțile din contract aferentă/aferente acestuia/acestora, în momentul în care a fost confirmată îndeplinirea obligațiilor asumate prin contractul de subcontractare.

Autoritatea contractantă are obligația de a solicita, la încheierea contractului de achiziții publice sau atunci când se introduc noi subcontractanți, prezentarea contractelor încheiate între ofertant și subcontractantul/subcontractanții nominalizat/nominalizați în ofertă sau declarați ulterior, astfel încât activitățile ce revin acestora, precum și sumele aferente prestațiilor, să fie cuprinse în contractul de achiziții publice. Cele menționate mai sus nu diminuează răspunderea contractantului principal în ceea ce privește modul de îndeplinire a viitorului contract de achiziții publice/acord-cadru.

Dorim să accentuăm și prevederile articolul 77 al legii nr.131, care stabilește cazuri specifice de încetare a contractului de achiziții publice. Astfel, fără a aduce atingere cadrului legal privind încetarea contractelor sau prevederilor prezentei legi citate referitoare la nulitatea contractului de achiziții publice, autoritatea contractantă are dreptul de a rezilia unilateral un contract de achiziții publice în perioada de valabilitate a acestuia în una dintre următoarele situații:

- a) contractantul se afla, la momentul atribuirii lui, în una dintre

situațiile care ar fi determinat excluderea sa din procedura de atribuire potrivit art. 19;

b) contractul a făcut obiectul unei modificări substanțiale care necesita o nouă procedură de achiziție publică;

c) contractul nu ar fi trebuit să fie atribuit contractantului respectiv, având în vedere o încălcare gravă a obligațiilor ce rezultă din prezenta lege și/sau tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte, care a fost constatată printr-o decizie a unei instanțe judecătorești naționale sau, după caz, internaționale.

Concluzii:

1. Alăturându-ne opiniilor exprimate în literatura de specialitate, că natura contractului de achiziție publică este aceea de contract administrativ, cel puțin din motive că reprezintă un acord de voință între o autoritate publică și un alt subiect de drept, public sau privat, precum că are un caracter oneros, presupunând efectuarea de lucrări, furnizarea de servicii sau produse; că unele dintre clauzele contractuale au caracter exorbitant, de drept public, sunt stabilite prin lege. Ele dau autorității contractante dreptul de reziliere unilaterală a contractului, în considerarea interesului public.

2. Susținem că contractul se încheie în urma utilizării unor proceduri speciale, cum ar fi concursul și sau licitația publică, expres prevăzute de Legea nr.131.

3. Analizând conținutul legal al legislației din România, alte state al legii nr.131 privind contractul de achiziție public, am ajuns la concluzia că acesta are o natură dublă: este administrativ dar și comercial. În legea nr.131 expres se accentuează scopul de profit și prețul, precum și alte calități ale contractului comercial. Totodată, accentuăm că relațiile sociale reglementate de legea 131 cad și sub incidența de reglementare a legii cu privire la antreprenariat și întreprinderi nr. 845.

Spațiul editorial nu ne permite să discutăm toate problemele care apar sau pot să apară din punct de vedere teoretic, dar și practic, în noua reglementare privind achizițiile publice. Pe de altă parte, în lipsa unei practici judiciare concludente în această materie, discuțiile sunt cantonate doar în spațiul teoretic și de drept comparat.

Referințe bibliografice

1. Legea Nr. 131 din 03.07.2015 privind achizițiile publice. Publicat: 16.11.2018 în Monitorul Oficial Nr. 424-429, art. Nr.: 666, data intrării în vigoare: 01.05.2016.
2. Strategia de dezvoltare a sistemului de achiziții publice în Moldova.
3. Directiva 2004/18/CE. Cererea de decizie preliminară privește interpretarea articolului 1 alineatul (2) litera (a) din Directiva 2004/18/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 31 martie 2004 privind coordonarea procedurilor de atribuire a contractelor de achiziții publice de lucrări, de bunuri și de servicii (JO 2004, L 134, p. 114, Ediție specială, 06/vol. 8, p. 116): http://curia.europa.eu/juris/document/document_print.jsf?
4. Alina Codreanu. Considerațiuni privind natura juridică a contractului de achiziție publică: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/35_37_Consideratiuni%20privind%20natura%20juridica%20a%20contractului%20de%20achizitie%20publica.pdf
5. Legea Nr. 131 din 03.07.2015 privind achizițiile publice. Publicat: 16.11.2018 în Monitorul Oficial Nr. 424-429, art. Nr.: 666. Data intrării în vigoare: 01.05.2016.
6. Goriuc S. Contractul administrativ asimilat actelor administrative în contenciosul administrativ. Administrația publică, nr.1, 2018, p. 56-61.
7. G. Jèze, Les contrats administratifs de l'Etat, des departements, des communes et des etablissements public, vol. I, Paris, 1927, p. 16,
8. Lucian Gheorghe Pavel. Observații la natura juridică a contractului achiziții publice <https://www.juridice.ro/>
9. Oliviu Puie. Contractele administrative în contextul Noului Cod civil și al Noului Cod de procedură civilă / Oliviu Puie. - București: Universul Juridic, 2014, p. 26-50.
10. Legea cu privire la antreprenoriat și întreprinderi Nr. 845 din 03.01.1992. Publicat: 28.02.1994 în Monitorul Parlamentului Nr. 2, art. Nr.: 33.
11. Legea Nr. 131 din 03.07.2015 privind achizițiile publice. Publicat: 16.11.2018 în Monitorul Oficial Nr. 424-429, art. Nr.: 666. Data intrării în vigoare: 01.05.2016.
12. Art.17 lit. a) a legii nr.131, modificată prin LP169 din 26.07.18, MO321-332/24.08.18 art.527; în vigoare din 01.10.18.
13. Legea, Nr. 131 din 03.07.2015 privind achizițiile publice. Publicat: 16.11.2018 în Monitorul Oficial Nr. 424-429, art. Nr.: 666, Data intrării în vigoare: 01.05.2016.

MANAGEMENTUL POLIȚIENESC CA DISCIPLINĂ DE DREPT PENTRU PROTECȚIA ORDINII PUBLICE ÎN TIMPUL DIVERSELOR EVENIMENTE PUBLICE

Mihail BÎRGĂU, *doctor habilitat în drept, profesor universitar, IRIM*
(m.birgau@mail.ru)

Nichifor KARPOV, *doctor habilitat în drept, profesor universitar,*
Universitatea de Stat de Comerț Internațional Financiar din Ucraina

Rezumat

Protestele întotdeauna au fost, sunt și vor fi o parte integrantă a vieții cetățenilor oricărui stat. Fără un control adecvat, tot felul de proteste și mitinguri se pot transforma în revolte. Controlul trebuie efectuat în conformitate cu toate legile care asigură drepturile și libertățile cetățenilor. Din păcate, poliția care exercită un astfel de control, nu întotdeauna respectă legea și justiția. Prin urmare, controlul și toate măsurile de însoțire ar trebui, în primul rând, să fie organizate în mod corespunzător pentru a-i proteja pe protestatari, precum și statul de daune și dezordini. Organizarea și implementarea măsurilor speciale de combatere a protestelor trebuie studiate în detaliu, în primul rând, din punct de vedere științific și juridic.

Cuvinte-cheie: *activitatea politică a cetățenilor, evenimente, proteste, organele afacerilor interne, ocrotirea ordinii publice, poliția, managementul polițienesc, măsurile speciale.*

CZU: 351.74:323.233

Schimbările care au loc în viața cetățenilor Republicii Moldova și Ucrainei trezesc activitatea și dorința înaltă a oamenilor de a participa direct la rezolvarea problemelor care țin de interesele lor comune.

În contextul extinderii libertății de exprimare, afirmării opiniilor și

acțiunilor, așa forme de activitate politică ale cetățenilor, ca: mitinguri, întâlniri, procesiuni de stradă și demonstrații au depășit cadrul ideilor tradiționale despre statutul păcii în sfera vieții politice a societății.

Deci, ce înseamnă un eveniment public? Evenimentele trebuie înțelese ca un ansamblu de acțiuni sau fenomene ale vieții sociale, cu participarea unui număr mare de cetățeni, angajați să satisfacă nevoile politice, spirituale, fizice și de altă natură ale cetățenilor, care reprezintă o formă de realizare a drepturilor și libertăților lor, precum și o formă de comunicare socială între oameni și o modalitate de dezvoltare a egalei atitudini ale individului, ale echipei și ale societății în ansamblu. Mai departe vor fi analizate tipuri de evenimente publice.

După conținut, există evenimente socio-politice (congrese, simpozioane, conferințe), evenimente culturale (festivaluri), sportive (olimpiadă, competiții). *După semnificație*, se pot distinge evenimente de masă internaționale, regionale și locale. *După felul de apariție*, există evenimente organizate și spontane.

În conformitate cu articolul 40 din Constituția Republicii Moldova, cetățenii au dreptul să se adune pașnic fără nicio armă, să organizeze mitinguri, manifestații, demonstrații, marșuri sau orice alte adunări, cu alte cuvinte să-și exercite drepturile și libertățile participând la evenimente publice. Din păcate, nu toate evenimentele au loc în mod pașnic, unele sunt însoțite de revolte, acte violente împotriva cetățenilor și a polițiștilor. Din păcate, nu toate acțiunile polițiștilor în astfel de situații îndeplinesc cerințele moderne.

Necesitatea creșterii eficienței gestionării organelor de afaceri interne în condiții speciale determină necesitatea unui studiu științific profund și cuprinzător al problemelor care se referă la activitățile diferitelor organe guvernamentale și organizații publice din acest domeniu, care să contribuie la rezolvarea sarcinilor de protejare a ordinii publice și a siguranței publice în diferite condiții.

Rezultatele generalizării practicii activităților OAI demonstrează că asigurarea ordinii în condiții incerte este posibilă numai printr-un studiu cuprinzător al principiilor, formelor și metodelor legale, organizaționale și tactice care au o fixabilitate comună.

Trebuie menționat că, în general, aceste activități pot avea ca scop satisfacerea nevoilor politice, spirituale, culturale, profesionale, sportive și de altă natură ale unui număr mare de oameni care sunt uniți de un interes comun.

Pentru cea mai mare parte a polițiștilor nu este un secret faptul că la început evenimentele, în mod inerent pașnice, pot fi pline de pericol de a perturba ordinea publică și bunăstarea cetățenilor. În timpul evenimentelor publice au loc încălcări ale ordinii publice, sub pretextul cărora se execută atacuri asupra vieții și sănătății cetățenilor care se găsesc accidental în imediata apropiere a locului de eveniment, precum și asupra proprietății persoanelor fizice și juridice.

Prezența unei mase mari de oameni se caracterizează prin faptul că evenimentele cu diverse orientări atrag atenția unui număr mare de persoane care ulterior se alătură participanților la aceste evenimente.

Organizarea acțiunilor trebuie înțeleasă ca o procedură clară pentru acțiunile tuturor entităților implicate în pregătirea și desfășurarea evenimentelor, asigurându-le siguranța, dezvoltând un program de acțiuni pentru siguranța cetățenilor și participanților la eveniment, crearea organelor de coordonare etc.

Un studiu asupra materialelor evenimentelor extraordinare care au avut loc la 7, 8 aprilie 2009 la Chișinău indică faptul că lipsa sprijinului organizațional necesar duce la consecințe grave, foarte des la victime umane.

Prin urmare, pe baza celor menționate mai sus, menționăm că evenimentele în sens restrâns sunt implementarea de către organele statului, în mare măsură a poliției, a unui șir de măsuri care asigură protecția ordinii și siguranței publice în timpul pregătirii evenimentelor, adică este înțeles ca o operațiune specială.

Menținerea ordinii publice în timpul evenimentelor sociale și politice este mai puțin legată de acțiune asupra comportamentului individual și oferă, în primul rând, ordonarea comunicării în grup. În acest scop, este organizată colectarea, plasarea și sunt luate măsuri pentru a preveni aglomerarea neorganizată în anumite locuri, adică fluxul de cetățeni și comportamentul acestora să fie eficientizat.

Pe baza celor de mai sus, putem formula principalele sarcini de asigurare a securității în timpul evenimentelor:

- Asigurarea ordinii în perimetrul mitingului;
- Identificarea și scoaterea din perimetru a persoanelor care sunt în stare de ebrietate alcoolică sau narcotică, precum și a persoanelor care se află într-o stare puternică de emoții;
- Prevenirea posibilelor conflicte între participanții la miting;
- Identificarea, reținerea și transferul la corpul poliției a persoanelor

care au adus arme, echipamente speciale sau alte obiecte periculoase la miting;

- Deținerea și transferarea la poliție persoanelor care fac apeluri publice pentru încălcarea legii;

- Oferirea primului ajutor persoanelor care au nevoie, precum și evacuarea lor în afara perimetrului pentru transferul ulterior de către echipajul de ambulanță de serviciu;

- Fixarea, prin filmare foto și video, încălcări ale legii, atât din partea protestatarilor, cât și din partea poliției, pentru prezentarea ulterioară în instanță;

- Asigurarea încetării mitingului după expirarea termenului acestuia;

- Împiedicarea apariției panicii sau dezorganizării participanților la miting după terminarea acestuia.

Concluzii

Analizând caracteristicile de securitate ale evenimentelor politico-publice, putem ajunge la câteva concluzii.

Evenimentele socio-politice, datorită caracteristicilor lor, sunt o sursă de risc crescut și necesită o atenție serioasă pentru asigurarea securității. Pentru a asigura siguranța unor astfel de evenimente, este recomandabil să folosiți eforturile comune ale poliției, ale publicului și ale voluntarilor dintre organizatorii evenimentului pentru acțiuni calificate și competente, în conformitate cu legea.

Persoanele implicate în asigurarea siguranței evenimentelor sociale și politice trebuie să beneficieze de pregătire specială, să fie calificate, să posede experiența și cunoștințele necesare și să aibă echipamentul potrivit.

În practica mondială, noi tipuri de instrumente speciale din ce în ce mai răspândite au ca scop suprimarea revoltelor fără a provoca daune semnificative participanților la manifestație.

Este recomandabil să se organizeze seminarii specializate în care se obțin cunoștințele necesare privind asigurarea siguranței unor astfel de evenimente.

Referințe bibliografice

1. Бужор В., Гуцуляк В. Особенности обеспечения общественного порядка и общественной безопасности при проведении массовых мероприятий, Закон и жизнь, 2002, Nr.3, <https://criminology.md/index.php/ro/articole/107-osobennosti-obespecheniya-obshchestvennogo-poryadka-i-obshchestvennoj-bezopasnosti-pri-provedenii-massovykh-meropriyatij>

2. Закон Республики Молдова об организации и проведения собраний от 21 июля 1995 г., <https://www.legislationline.org/ru/documents/action/popup/id/14709>
3. Административная деятельность органов внутренних дел. Учебное пособие Черпей В.В, Константинов С.Ф., Брютень С.Г. под редакцией Коваленко В.В., Киев 2014 г.
4. Лебон П. Психология народов и масс, 1991 г, Москва.
5. Сигеле С. Преступная толпа, Опыт коллективной психологии, издание СПб, 1986 г.
6. В. Гуцуляк. Административная право Республики Молдовы, учебник, Кишинэу, 2007, Типография Ch: Elena SRL.
7. Г. Щекеси. Организация и психология управления преступником. Учебное методическое пособие, Киев, МАУП, 2002.
8. Л. Хьелл, Д. Зиглер. Теория Личности, СПб. Главный редактор В. Уешанов, издательство Питер Ком.
9. V. Gureu. Drept Administrativ, Note de curs, Chișinău 2016, Tipografia Print-Caro.
10. G. Papuc, M. Birgău. Organizarea și desfășurarea obligațiilor operativ-tactice în organele afacerilor interne, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al RM, 2002, Tipografia Pauto-Lux SRL.

METODE ALTERNATIVE DE SOLUȚIONARE A LITIGIILOR ÎN DREPTUL PRIVAT

Ion BURUIANĂ, *doctor în drept, conferențiar universitar, IRIM*
(ionburuianac@yahoo.com)

Rezumat

În acest studiu, autorul evidențiază situația actuală a chestiunii privind metodele alternative de soluționare a litigiilor și încearcă să demonstreze că răspunsul variază în funcție de domeniul în care se apelează la mecanismele alternative de soluționare a litigiilor. În domeniile în care părțile pot dispune liber de drepturile lor, principiul libertății contractuale trebuie să prevaleze, cu excepția faptului că scopul procedural al acordurilor de soluționare a litigiilor le va afecta în mod natural regimul. În practica internațională de arbitraj recentă se folosesc clauze de soluționare a litigiilor cu mai multe niveluri, care oferă unele etape preliminare de încercare pentru rezolvarea litigiilor înainte de a fi supuse arbitrajului. Aceste tipuri de clauze sunt perfect legale.

Cuvinte-cheie: mecanisme alternative de soluționare a litigiilor, mediere, arbitraj, clauze de soluționare a litigiilor cu mai multe niveluri.

CZU: 347.1

Metodele alternative de soluționare a litigiilor sunt în plină expansiune. Aceste metode alternative de soluționare a litigiilor sunt tehnici pure de soluționare pe cale amiabilă a litigiului sau chiar anumite moduri jurisdicționale.

În dreptul privat sunt utilizate anumite căi alternative de soluționare a litigiilor, cum ar fi: concilierea, medierea, tranzacția și arbitrajul.

Unele metode alternative de soluționare a litigiilor sunt orchestrate de către un terț, deținând uneori o putere jurisdicțională care îi permite să soluționeze litigiul dintre părți, aplicând dreptul, alteleori terțul joacă rolul de împăciuitoare, având sarcina de a împăca părțile.

Aceste procese au o origine convențională prin faptul că punerea în aplicare a acestora rezultă din voința părților, care este formalizată printr-un acord.

În acest sens, trebuie făcută o primă observație. În cazul în care cu ocazia unui litigiu se întreprind negocieri informale, trebuie admis faptul că nu există nicio legătură contractuală între părți. Pe de altă parte, dacă părțile sunt de acord să numească un terț, care este responsabil pentru îndeplinirea unei misiuni de mediere, suntem în prezența unui contract.

Când părțile explorează o modalitate amiabilă de soluționare a litigiului lor, le revine sarcina de a conveni asupra unei proceduri de urmat.

Dispozițiile referitoare la medierea convențională sau extrajudiciară sunt cuprinse în Legea cu privire la mediere nr. 137 din 03.07.2015. Medierea din propria inițiativă sau medierea convențională se realizează printr-un acord prin care părțile se angajează să supună medierii un litigiu existent sau unul care ar putea să apară între părți cu privire la un raport juridic contractual sau necontractual (art.2 al Legii).

Trebuie diferențiată convenția sau acordul de mediere de contractul de mediere care este un acord încheiat între mediator, pe de o parte, și părțile aflate în litigiu, pe de altă parte, prin care mediatorul se obligă să medieze un litigiu conform procedurii stabilite de prevederile Legii cu privire la mediere nr. 137 din 03.07.2015.

Contractul de mediere impune obligații părților. Nerespectarea acestor obligații expune autorul acestora la sancțiunile convenționale prevăzute de dreptul contractual. Cu toate acestea, trebuie menționat că aceste sancțiuni vor fi adesea dificil de aplicat. Victima neexecutării va avea dificultăți în justificarea prejudiciului suferit ca urmare a încălcării comise de partea opusă. De aceea se insistă asupra caracterului procesual al contractului de mediere ce face posibilă justificarea aplicării dreptului procedural, care contribuie la consolidarea eficienței acestui contract.

Medierea judiciară este reglementată în capitolul XIII din Codul de procedură civilă și se declanșează din inițiativa instanței de judecată. Instanța de judecată stabilește o ședința de soluționare amiabilă a litigiului în cadrul căreia părțile sunt informate despre legea aplicabilă litigiului, durata procedurilor, posibilele cheltuieli de judecată, posibila soluție asupra cazului și efectele ei pentru părțile la proces.

Scopul ședinței de soluționare amiabilă a litigiului este să ajute părțile să comunice, să negocieze, să identifice interesele lor, să evalueze pozițiile

lor și să găsească soluțiile reciproc satisfăcătoare. Termenul medierii judiciare nu poate depăși 45 de zile de la data la care a fost fixată prima ședință de soluționare amiabilă a litigiului, dacă legea nu prevede altfel.

Toate discuțiile sau actele întocmite în cadrul procesului de mediere judiciară sunt confidențiale.

Acordul părților cu privire la soluționarea amiabilă a litigiului se realizează prin încheierea unei tranzacții care este confirmată de instanța judecătorească.

Nu se admite tranzacția între părți dacă aceasta contravine legii ori încalcă drepturile, libertățile și interesele legitime ale persoanei, interesele societății sau ale statului.

Codul de procedură civilă vine să consolideze tranzacția prin facilitarea condițiilor de executare a acesteia. Articolul 182⁴ a Codului de procedură civilă prevede că procedura civilă este încheiată prin efectul tranzacției și adaugă că este de competența judecătorului să dea forță executorie tranzacției părților prin intermediul confirmării acesteia. În acest caz, fiecare dintre cele două părți va beneficia de un fel de privilegiu înainte de a solicita executarea tranzacției.

Tranzacția este un contract prin care părțile încetează o dispută născută sau împiedică o dispută nenăscută (art. 1331, al. 1, C. civ.).

Tranzacția constituie un contract scris prin care părțile se angajează să facă concesii reciproce în vederea remedierii unor litigii apărute sau care vor apărea în viitor. Părțile pot, de asemenea, recurge la soluționarea litiilor lor prin intermediul tranzacției, inserând o clauză în acest sens într-un contract.

Ca contract special, tranzacția este supusă unui regim juridic derogator de la dreptul contractual comun, în special în ceea ce privește viciile consimțământului.

În principiu, în ceea ce privește eroarea, tranzacțiile nu pot fi anulate din motive de eroare de drept (art. 1334 alin.2 C. civ.).

În acest sens, Codul civil confirmă natura procedurală a contractului de tranzacție și asumarea riscurilor pe care le implică o astfel de natură. Admiterea erorii de drept, adică o eroare în soluționarea litigiului soluționat prin tranzacție, ar autoriza părțile să demonstreze că pretențiile sunt nefondate; excluderea acestei erori, ca motiv de anulare, are, prin urmare, scopul de a împiedica discuția asupra fondului litigiului după încheierea tranzacției.

O tranzacție poate fi anulată atunci când există o eroare asupra

persoanei sau în privința obiectului litigiului sau în cazurile în care există fraudă sau violență (art. 1334 alin.1 C. civ).

Tranzacția extrajudiciară poate fi încheiată fără a apela la mediere și poate fi confirmată de instanțele de judecată în conformitate cu capitolul XLV din Codul de procedură civilă.

Refuzul confirmării tranzacției poate fi atacat cu recurs (art. 190, al. 3 CPC).

Totuși, aceste dispoziții legale nu reglementează conținutul controlului efectuat de instanța de judecată în cadrul examinării chestiunii confirmării (sau neconfirmării) tranzacției. În acest context, se poate susține că s-a consacrat ideea că judecătorul ar trebui să se limiteze la un control minim. [1]

Arbitrajul este, de asemenea, o metodă alternativă de soluționare a litigiilor în raport cu soluționarea litigiilor de către instanțele judecătorești, însă spre deosebire de alte metode alternative de soluționare a litigiilor, este un organ de jurisdicție care aplică normele de drept și pronunță o hotărâre, care are un regim juridic similar cu cel al hotărârii instanțelor judecătorești.

În materie de arbitraj intern sau internațional, acordul utilizat în vederea desfășurării procedurii arbitrale va fi exprimat printr-o clauză de arbitraj sau o convenție arbitrală. Clauza de arbitraj este, în general, inserată într-un contract principal încheiat între părți și are ca obiect soluționarea litigiilor viitoare care vor apărea în legătură cu contractul respectiv.

Părțile pot, de asemenea, să întocmească un acord de arbitraj după apariția litigiului. Libertatea lor contractuală se manifestă în special în acest domeniu. Într-adevăr, pe lângă libera lor alegere de a-și rezolva litigiul prin această justiție privată, libertatea părților va fi extinsă în ceea ce privește modul de arbitraj pe care îl vor selecta: arbitraj ad-hoc sau arbitraj instituțional. În arbitrajul ad-hoc, părțile beneficiind de o mai mare libertate în organizarea desfășurării procedurii arbitrale.

În plus, în arbitrajul internațional, libertatea contractuală a părților va include, de asemenea, libera alegere a regulilor de procedură și a legii aplicabile litigiului (1 art.19 alin.1 și respectiv art.28 alin. 1 a Legii cu privire la arbitrajul comercial internațional 24-XVI din 22.02.2008).

În cazul arbitrajului, hotărârea arbitrală pronunțată va avea ca efect soluționarea litigiului și va fi investită cu putere de lucru judecat.

Hotărârea arbitrală poate dobândi putere executorie numai printr-o cerere de executare silită, adresată instanței care ar fi fost competentă să

examineze cauza civilă în lipsa clauzei de arbitraj (2 -Art.482 alin.(1) a Codului de Procedură). Instanța sesizată va exercita, desigur, un control în urma căruia poate să refuze să elibereze titlul de executare silită a hotărârii arbitrale dacă constată existența vreunui temei legal prevăzut la art. 485 a Codului de Procedură Civilă.

Recurgerea la aceste metode alternative de soluționare a litigiului poate fi, de asemenea, anticipată de părți pentru a soluționa o posibilă și viitoare dispută/litigiu. În acest sens, părțile pot utiliza o clauză, calificată generic ca o clauză de soluționare a litigiilor, introdusă într-un acord/contract principal.

Astfel de clauze se numesc clauze de soluționare a litigiilor cu mai multe niveluri, unde cel mai înalt nivel este soluționarea litigiilor de către instanțele de judecată sau arbitraj.

Aceste clauze ca în cazul oricărei alte clauze contractuale valabile, vor fi onorate de părți și aplicate de judecată sau de tribunalul arbitral.

În conformitate cu art. 166 (2) h) și art. 167 alin. (1) litera (d) din Codul de procedură civilă în cererea de chemare în judecată reclamantul va include date cu privire la respectarea procedurii de soluționare prealabilă a litigiilor pe cale extrajudiciară și va anexa documentele justificative în acest sens, dacă respectarea procedurii este necesară prin lege sau contract.

Constituționalitatea acestor prevederi legale au fost contestate la Curtea Constituțională pentru că ar fi încălcat o serie de principii constituționale, inclusiv accesul liber la justiție (art. 20 din Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994, cu modificările ulterioare).

Curtea Constituțională a respins cererea și a subliniat că având în vedere art. 6 p.1 din Convenția pentru protecția drepturilor omului și a libertăților fundamentale, Roma, din 4 noiembrie 1950, cu modificările ulterioare și jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, dreptul de acces la justiție nu poate fi absolut, poate implica limitări, inclusiv cu caracter procedural, cu condiția că aceste limitări să fie rezonabile și proporționale cu scopul urmărit să nu afecteze substanța dreptului. [2]

Curtea Constituțională a mai susținut că obligația de a apela la soluționarea extrajudiciară a litigiilor nu este o limitare a accesului liber la justiție, în contradicție cu Constituția, deoarece partea interesată își păstrează dreptul de a sesiza instanța pentru soluționarea litigiului.

Astfel, Curtea constată că prin instituirea procedurii prealabile de soluționare a litigiilor nu s-a urmărit restrângerea accesului liber la

justiție, de care, în mod evident, cel interesat beneficiază în condițiile legii, ci exclusiv instaurarea unui climat de ordine, indispensabil, în vederea exercitării dreptului constituțional statuat de art. 20 din Constituție, prevenindu-se, astfel, abuzurile și asigurându-se protecția drepturilor și intereselor legitime ale celorlalte părți.

Curtea Constituțională a reținut că rolul normelor procedurale contestate este acela de a reglementa o procedură extrajudiciară, care să ofere părților posibilitatea de a se înțelege asupra eventualelor pretenții ale reclamantului, fără implicarea autorității judecătorești competente. Fată de aceste rațiuni majore, condiționarea sesizării instanței de parcurgerea procedurii de conciliere cu partea adversă nu poate fi calificată ca o îngrădire a accesului liber la justiție, atât timp cât partea interesată poate înainta în instanța judecătorească cererea de chemare în judecată.

Codul de procedură civilă prevede două consecințe posibile a nerespectării de către reclamant a procedurilor prealabile de soluționare a litigiilor:

- restituirea cererii de chemare în judecată (art. 170 (1) a) Cod de procedură civilă);
- scoaterea cererii de pe rol (art. 267 a) Cod de procedură civilă).

În ambele cazuri judecătorul emite o încheiere motivată în care se indică obligația reclamantului de a respecta etapa (etapele) anterioare de soluționare a litigiilor înainte de a prezenta cererea de chemare în judecată (art. 170 (2) și art. 268 (1)) Cod de procedură civilă).

Nu există o reglementare similară în cadrul procedurii arbitrale, însă tribunalul arbitral va trebui să respecte clauzele de soluționare a litigiilor cu mai multe niveluri, în general, în temeiul principiului forței obligatorii a contractului (art. 668 Cod. civ).

Mai mult, legislația cu privire la arbitraj (intern și internațional) consacră libertatea (autonomia) părților privind încheierea convenției de arbitraj.

Autonomia de voință este clar articulată în art. 4 din Legea cu privire la arbitraj, care printre alte „principii de bază ale arbitrajului” enumeră „libertatea convențiilor de arbitraj” (art. 4 c) și „constituirea arbitrajului în conformitate cu acordul părților” (art. 4 d).

Nerespectarea unei clauze de mediere/conciliere obligatorii este o excepție de procedură și trebuie invocată înainte de orice apărare pe fondul litigiului.

Odată cu fluxul de investiții străine și utilizarea finanțării și externe pentru realizarea infrastructurii și a altor proiecte complexe din țară, sunt importate forme standardizate de contracte și sunt tot mai mult angajate în contextul Republicii Moldova. [3]

Aceste forme standardizate conțin adesea clauze sofisticate pentru soluționarea litigiilor. În prezent, din cauza lipsei jurisprudenței în privința aplicării clauzelor de soluționare a litigiilor cu mai multe niveluri nu putem identifica care va fi evoluția jurisprudenței arbitrale în acest domeniu, însă ținem să menționăm că începerea fazelor prealabile de soluționare a litigiilor prevăzute de o clauză de soluționare a litigiilor cu mai multe niveluri, în afară de mediere, nu suspendă termenul de prescripție.

Prin urmare, dacă părțile convin asupra folosirii unor proceduri prealabile trebuie să ia în considerare acest aspect pentru a evita pierderea posibilității realizării dreptului subiectiv datorită expirării termenului de prescripție.

Deși legislația din domeniul arbitrajului nu conține dispoziții specifice cu privire la clauzele cu mai multe nivele, există instrumente legale generale privind sancțiunea nerespectării acestora.

Astfel, tribunalul arbitral poate să se declare necompetent de a soluționa litigiul în temeiul faptului că litigiul este inarbitrabil.

Această abordare ar fi deosebit de plauzibilă dacă întreaga clauză de soluționare a litigiilor cu mai multe nivele ar fi considerată o clauză de arbitraj. [4]

Suspendarea procedurii arbitrale ar fi posibilă doar în cazul în care convenția de arbitraj ar prevedea această posibilitate, fie direct, fie prin referire la regulile de arbitraj la care convenția de arbitraj face referire.

Mai mult, nerespectarea etapelor prealabile de soluționare a litigiilor, în conformitate cu clauza de soluționare a litigiilor cu mai multe nivele înainte de a recurge la arbitraj, poate fi, în principiu, un motiv pentru anularea unei hotărâri arbitrale în temeiul art. 480 (2) e) Codul de procedură civilă dacă solicitantul dovedește că procedura arbitrală nu a fost desfășurată în conformitate cu convenția arbitrală.

De fapt, majoritatea metodelor alternative de soluționare a litigiilor au fost concepute ca un proces structurat, capabil să soluționeze o dispută/litigiu și să permită părților să ajungă la un acord. Pentru a încerca să obținem cel mai legitim rezultat posibil, este, așadar, logic ca metodele alternative de soluționare a litigiilor să fie organizate în baza unui anumit număr de principii procedurale principale. Prin urmare,

atât metodele alternative jurisdicționale de soluționare a litigiilor, cât și cele amiabile, trebuie să aibă loc în conformitate cu mai multe garanții procedurale fundamentale, stabilite în special la articolul 6 § 1 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, referitor la un proces echitabil. Această prevedere oferă, în special, garanții cu privire la calitățile așteptate de la terțul implicat și pentru buna desfășurare a soluționării pe cale alternativă a litigiului.

Terțul (mediatorul, arbitrul etc) trebuie să fie, în special, independent și imparțial în timpul exercitării misiunii sale și să garanteze egalitatea armelor între părțile în litigiu.

În ceea ce privește desfășurarea procedurii alternative de soluționare a litigiului, aceasta trebuie să ofere în special o garanție procedurală fundamentală: principiul contradictorialității între părți.

Bineînțeles că procedura este mai simplă, deoarece, părțile care se îndreaptă către o soluționare pe cale amiabilă a litigiului o fac cel mai des pentru a evita constrângerile procedurale care ar însoți soluționarea sa jurisdicțională.

Din punct de vedere practic, lipsa de respect pentru formalitățile procedurale în cadrul soluționării alternative a litigiilor este o necesitate absolută, pe de o parte, deoarece aceste formalități nu au fost concepute în vederea unei soluționări negociate a litigiului, pe de altă parte, pentru că, în orice caz, o negociere nu se potrivește bine cu rigorile procedurale.

Referințe bibliografice

1. Claudia Roșu. Drept procesual civil. Partea specială. Ediția a 10-a, Editura Beck, 2019, p. 270.
2. Decizia Curții Constituționale a Republicii Moldova, nr.14, din 15 noiembrie 2012.
3. Formația contractuală a Federației Internaționale a Inginerilor: <http://fidic.org>.
4. Anna Cușnir, Multi-Tiered Dispute Resolution Clauses in Moldova. Handbook on Multi-Tiered Dispute Resolution Clauses. IBA Litigation Committee, October 1, 2015 p. 132-139.

INTERNATIONAL POLITICAL DISCOURSE

THE PUBLIC DIPLOMACY OF THE EUROPEAN UNION

Valentin BENIUC, *doctor habilitate in Political Sciences, university professor, IRIM*

(irim@irim.md)

Liliana BENIUC, *doctor in Political Sciences, IRIM*

(lauriliana@yahoo.com)

Abstract

The article presents a study of the public diplomacy of the European Union, by highlighting its tasks, directions, priorities and means of accomplishment. Public diplomacy is a means of communicating the state's influence on international public opinion, in order to achieve certain political, diplomatic and economic goals. The authors' conclusion is that the public diplomacy of the European Union is soft power focused diplomacy, being a more effective activity in foreign policy issues than institutional activity and European security and defense policies.

Keywords: *European public diplomacy, European cultural diplomacy, European Union diplomacy, European Union delegations, Lisbon Treaty.*

CZU: 341.7:341.217

At present the statistics concerning the volume of disinformation has tremendously increased for the last ten years. The present-day media

are characterized by functionality and a speed able to compress great spaces until constant premises for a conflict to evolve are created.

In this situation, the traditional diplomacy tries to inform the partner states at bilateral level, but it does not manage to deal with the mission of creating a positive image, even if it has its own achievements in the economic, political and socio-cultural fields. The tasks of the contemporary diplomacy have become more complex and they reside in the capacity of the state to impress the world's states and their societies.

In this regard, an important role is attributed to popular diplomacy, which pursues continuous consolidation of mutual understanding, compatibility in international visions and actions. In the case of the European Union, it insists on promoting EU values, improving its perception in the world. On the whole the matter is put in the hands of politicians, legislators, non-governmental organizations, cultural and scientific officials, students.

The word combination "popular diplomacy" has been used since the nineteenth century. For example, in 1856, the British newspaper *The Times*, used this combination to identify "decent Diplomacy". [1] A few years later, *The New Times* used the same combination to explain "open diplomacy". [2] In the scientific circles the actual meaning of the notion "Public diplomacy" was first used in 1965 by the dean of The Fletcher School of Law and Diplomacy of Tufts University, Edmond Hallyon, and it meant the process through which international subjects reached their political desiderata on international level, influencing the population of foreign states [3]. Hallyon used the term "popular diplomacy" under the neutral aspect and as a synonym of the notion of «propaganda», which in English has a negative connotation. On the political level, the term was used for the first time in the US Congress (1977) when it was inserted in the Murphy Commission report on the organization of the external apparatus / service [4].

Over time, public diplomacy has turned into a multidimensional and controversial phenomenon, which can be defined, as Professor Țvetcova N.A. states, as a system of interaction between states and societies from abroad [5]. In lato-senso, public diplomacy represents the means of communication influence of the interested state, on the international public opinion in order to achieve certain political, diplomatic, military, economic goals. For this purpose, the governments

elaborate information contents and ensure the financial support of the public diplomacy. In this context, Professor J. Fisher stated in 1976 that it is not enough for foreign diplomats to understand the policy of the of residence state, it must be understood by the large masses, who influence their own governments [6].

For the European Union, public diplomacy has become the basic component of the diplomatic activity as a whole, and it resides in the capacity of this structure to influence public opinion and disposition, both within the EU and beyond, with the aim of promoting its interests. Those interests will ultimately be understood and accepted. At the basis of this process there is the direct dialogue with citizens, non-governmental structures, academic circles, media representatives, etc. The European Commission, in one of its reports on the occasion of the 50th anniversary of the EU, mentioned that the purpose of the public diplomacy is to promote the Union's interests through influence, the effect of the information and its acceptance [7].

The public diplomacy of the European Union differs by some certain criteria from that of the member states and of any other state in the world. Initially, the integrationist public diplomacy was directed to its own auditorium - the Union in order to form and consolidate the European identity. However, the public diplomacy of the EU gradually develops into a bi-segmented one and includes both internal and external aspects. After the collapse of the bipolar system, public diplomacy is predominantly oriented towards the non-EU states. The main purpose of this diplomatic action lies in the propagation of the European integration process as a law that eminently results in the well-being of citizens, the employment opportunities, the solution of internal and external problems.

In this context, we can distinguish five basic priorities achieved through the help of public diplomacy in EU: 1) promoting the image of the EU as a partner in the democratic transition, especially in the countries neighboring the European Union; 2) promoting the image of the EU as the main donor in carrying out the cooperation, collaboration and development projects; 3) promoting the image of the EU as a global economic union, that is capable of responding effectively to the challenges of a possible crisis and it can use the trade relations as a mechanism for transformation and development; 4) promoting human rights through high-level dialogue with EU partners including the

cancellation of the death penalty; 5) promoting the image of the EU as a tool of ensuring security and peace in the world and able to respond adequately to global threats.

EU diplomacy that focuses on promoting European values differs from traditional diplomacy, the promoters of which are guided by the principle of non-interference in internal affairs, stipulated in the Vienna Convention on Diplomatic Relations (art. 41) [8]. Currently, the emphasis is on the transformational character of EU public diplomacy. In this sense, we conclude that there is a clear proximity between European and US diplomacy, which is the pioneer of the practice of “transformational” diplomacy, whose concept was proposed by Condoleezza Rice in 2007 [9]. Unlike the “soft power” diplomacy (which promotes values through various means of communication, including media and social networks), transformational diplomacy involves professionals in various fields, being delegated in one region or another to stabilize the situation through consulting and professional contribution, including the political and economic fields.

The European governance believes that this kind of diplomatic action must have a “calm”, “quiet” diplomacy, which, unlike open diplomacy, prefers confidentiality, while having nothing in common with secrete diplomacy. In other words, “calm diplomacy” does not address international public opinion in order to put pressure on the conflicting parties, its purpose lies in creating conditions for the parties to evaluate the created situation with patience, to take into account the opinions of independent experts, and to take the optimal decision.

The European External Action Service does not include a special department concerned with public diplomacy. However, the activity of this direction is coordinated by a subdivision called «Foreign Policy Instruments Service», created by the Commission in 2010 [10]. The subdivision’s terms of references cover the obligation to contribute to the advancement of public diplomacy by all the necessary means: audio-visual infrastructure, websites, written works, various means of communication, projects concerning information dissemination, etc. A form of public diplomacy can be considered the activity of observation missions during the elections in the partner countries of the European Union. In addition, the work of the Eight Special Representatives of the EU in crisis zones is also a type of quiet diplomacy - a tool for public diplomacy execution.

From the very beginning, public diplomacy included the activity of informing and explaining and was directed both towards the citizens of the EU and to those outside the Union. For this purpose, in the 1960s, a network of more than 500 European Documentation Centers was set up, it operated according to the instructions of the Directorate-General for External Relations [11]. Most Centers were set up near universities, scientific research institutions, libraries and represented media resources / databases, which were systematically completed initially on paper, and then on CDs. Prior to the Lisbon Treaty being signed, the strategic coordination of public diplomacy was carried out by the Information Committee [12]. The most important responsibility of the Committee was carrying out public diplomacy in accordance with the European Commission's policy, which is a supranational political institution. Later, some complications arose, regarding the coordination of the activity between the Commission, the Council and the Parliament.

With the appearance and intensive use of the Internet and later of other electronic technologies for transmission and storage of a considerable amount of information, the EU has revised its conception of the activity of these Centers, using various methods and means of promoting the Union's image on the international arena. In this regard, a new form of public diplomacy emerges - «digital diplomacy», which was first practiced in the USA. This has demonstrated that new information technologies allow the influence, “on a global level”, on all spheres of activity of the states, as well as on various international structures. In other words, digital diplomacy is nothing more than the use of social networks and Internet network capabilities in diplomatic practice, in order to influence the global audience.

It should be mentioned that other forms of public diplomacy, which are more conservative, but not less effective, such as “cultural diplomacy” or “Panda diplomacy”, still remain part of the diplomatic arsenal [13].

An effective tool for public diplomacy is the EU's international initiatives and projects, which play an important role in promoting the positive image of the European Union and the process of European integration. For the countries from Central and Eastern Europe, as well as for the states that have assumed sovereignty after the implosion of the USSR, the European programs for structural reforms, such as PHARE, CARDS or TACIS, played an important role during the period of their transition.

The key directions of the activity of TACIS reside in the reformation of the state administration system; reorganization of state-owned enterprises and development of the state sector; development of transport and telecommunications systems, such as the energy system; nuclear security consolidation; environmental protection; reformation of the social protection system. During their period of joining, the participation in these programs / projects, was an important step towards the European integration for the candidate countries such as Lithuania, Latvia, Estonia.

Particular attention was paid to the restructuring of higher education through the special program Tempus, which initially started within Phare, later being included in the TACIS program as well. Tempus projects have had a great impact on higher education in the post-Soviet countries, which, by implementing the new educational standards, became very close to the EU. Universities which participate in this process acquired the role of agents of social restructuring. The speeches of some officials of the European Commission state that the universities must become “the key to reforms in the education field, and education - the key to a general reform” [14].

In this context, the Erasmus program (since 2014 called Erasmus Plus) manifests a great efficiency in promoting European academic values. These are programs of the European Union which support the academic mobility of both students and university collaborators, who are offered the opportunity to study and lecture in other universities. We should note that the new program - Erasmus Plus - combine all current EU programs for education, training, youth and sports. We should note that the name of the program is very suggestive and comes from the name of the Dutch philosopher Erasmus of Rotterdam, who, aspiring to expand his knowledge, lived and studied in several European cities [15].

Further on, it is worth mentioning that in the classification of types of EU public diplomacy we can add the notion of “*academic diplomacy*” or “*educational diplomacy*”, which reflects one of the most effective tools for socializing European values and the importance of European integration process. Currently, educational diplomacy is one of the main directions of EU foreign policy. The beginning of this diplomacy was set by the Treaty of Maastricht (1992), which became the normative basis for EU cooperation in the field of higher education. It stipulated

the obligation of the member states to contribute to the development of cooperative relations in the field of higher education with the third world countries and international organizations [16].

After the establishment of the European External Action Service (EEAS) that is after the Lisbon Treaty had been signed, public diplomacy was not an exclusive prerogative of the European Council or Commission any more. The EEAS itself was empowered to promote public diplomacy, and official responsibility in this regard was assigned to the High Representative of the Union - the head of this organization. Within the EEAS, the Special Department for Public Information and Diplomacy was established. Immediately after the Treaty had come into force, on December 1, 2009 the subdivision "Tools of foreign policy" was founded within the Service (2010). The public diplomacy oriented to the internal needs of the EU is carried out by the Directorate General for Communications.

The reforms stipulated by the Lisbon Treaty have boosted not only the institutional reorganization, but also the revision of the contents of the EU communication policy. It is precisely during this period that "public diplomacy" first appears in the Union's official documents. Within the Service, it was envisaged to carry out base activities in the direction of strategic communication, public diplomacy and attracting the stakeholders interested in the integration process. These basic actions were to ensure an efficient and continuous interaction with civil society, mass media, non-governmental organizations, stimulating social interest and discussions on current EU foreign policy issues. For the first time in this way, the orientation towards the new tools was emphasized: social communication networks and non-intermittent information flows - "24 of 24 hours". As far as Lisbon, propagation activities were conducted in two directions - internal and external, the latter being placed under the obligation of Representations from outside the EU. It is noteworthy in this context that during the years 2010-2012 about €12.5 million were allocated annually for the information programs for countries outside the EU, and for informing the citizens of the EU member states, only in 2010 €105 million euro were allocated. [17].

These transformations have made a real performance in the field of EU external action. In two years of activity after the signing of the Treaty - 2011-2012 the first High Representative of the Union Baroness Catherine Margaret Ashton has made more than 1000 official statements. This fact,

on one hand, shows a special activism in the foreign policy thanks to personal qualities of the High Representative [18], on the other hand, it shows a situation of uncertainty in the new conditions of external action. Despite some hesitations at the beginning of this new diplomatic trend, Brussels began to be actively involved in the affairs of world politics, representing the economic and humanitarian importance of the European Union, comparable with other centers of social-economic power. At first glance, the Union's foreign policy has a technical character and lacks in the charm of traditional diplomacy, as well as the protocolar nobility characteristic for bilateral diplomatic relations. To demonstrate the contrary, we will mention that the Union's diplomatic protocol is interesting, specific, attractive and reflects quite clearly the EU profile.

In the process of establishing diplomatic relations with the EU, the Ministries of Foreign Affairs of the non-member countries send to the Protocol Service of the European Commission the request for approval in the form of a verbal note. The ambassador's curriculum vitae on a sheet of paper without a header is also attached. It usually takes two weeks to respond. When this procedure is completed successfully, the appropriate Ministry of the country to be accredited is informed by a verbal note about this fact. On this occasion the General Secretariat of the EU Council usually makes a press release. While waiting for the ambassador, the Protocol Service of the European Commission asks the Ministry of Foreign Affairs of Belgium to offer the alleged ambassador the respective immunities and privileges about which the customs and border services will be informed. All the components of the ceremonial emphasize the dual character of the integration process that takes place both at the interstate / intergovernmental level and at the supranational one

The ambassador accredited at the EU, arriving in the target country, has to submit two letters of accreditation, and not just one as it is provided by the universal practice of bilateral diplomatic relations. One of the letters of accreditation is handed to the President of the European Council, who carries out the activity on the basis of interstate coordination, the other is handed to the President of the European Commission, as a supranational institution. Copies of these letters are sent to the Directorate of Protocol of the European Commission. After that the day of their handing is set. Just the same procedure is followed when handing the letters of recall and those of farewell.

The EU's diplomatic corps (Brussels) is the largest in the world, totaling 164 diplomatic missions and representations, 36 international organizations and a number of other actors [19]. The Papal Nuncio becomes the Dean of the EU's diplomatic corps par excellence, thus emphasizing the Christian origins of European civilization. The importance of integrational diplomacy is also expressed through emphasizing the superiority of the status of EU ambassadors (e.g. during the receptions) as compared with the leaders of diplomatic missions from abroad.

The EU protocol records data of historical importance, including commemoration events at European and national levels. According to established traditions the diplomatic mission accredited to the EU on May, 9 – the Europe Day - displays the national flag on the mission building and if desired - on the residence of the head of the mission. The diplomatic missions display their national flags on the National Day of Belgium (July, 21) and the Day of the Royal Dynasty of Belgium (November, 15) as well.

Union's public diplomacy promotes its image using different ways, including multiple conferences, cultural events, social networks, which mark by celebration e.g. International Women's Day (March, 8), International Day for the Prohibition of Torture of Women, etc. An important step for promoting the positive image of the European Union was the Nobel Prize Award (2012) "for the role the EU played in preventing wars between European countries, promoting democracy and human rights".

For external partners, the EU diplomacy suggests and strongly promotes various models-symbols meant to amplify its attractiveness. In this respect a significant role belongs to the brand "unity through diversity", which suggests the member countries to promote a common policy in this sense. Preserving their own identity, they would accept the manifestation of cultural and linguistic values as well as the traditions of other national entities.

We shall note in particular that "public diplomacy" is often consciously confused with "cultural diplomacy", these two categories being obviously linked. In this context The European Parliament actively promotes public diplomacy in the field of culture and tends to continuously expand the interest in European values. In 2016 the Commission adopted a new Strategy in the development of the international cultural relations, in which the role of culture is mentioned as an important resource, which allows to overcome the challenges that have arisen. Some examples could be the social integration of refugees and migrants, fighting against

the radicalization, on the one hand, of the behavior of those who came to the EU from conflict zones, and on the other hand, the application of repressive measures by the police forces of the member-states.

To successfully achieve these goals, it is proposed to support the culture as a driving force in social and economic development. The Strategy treats the culture as a basic element of the creative economy, innovations, information technologies, access to additional knowledge. It should be mentioned in this regard that culture and creation branch represents 3% of the global GDP and offers 30 mln. jobs, of which 7 mln. in the EU member countries [20]. The strategy draws a special attention to the interreligious dialogue, which in the experts' opinion is the key to forming peaceful and inclusive societies which preserve cultural diversity and respect for the human universal rights.

The "The Platform of cultural diplomacy" proposed in February 2016 is for strategic partners and it is intended to be realized together with the Consortium of cultural institutions of the EU countries. [21]. The Consortium's basic task is to consult The European Commission and EEAS on the problems of cultural policy, to extend the collaboration net and to interact with stakeholders in the field of culture [22], to organize trainings for cultural domain employees. One of the financial instruments for cultural diplomacy is the so-called Creative Program, elaborated by the Commission for 2014-2020.

It is very important for the public diplomacy that Delegations represent the European Union and not the Commission, as it had been before Lisbon. In such a way, all informational actions concerning the implementation of the "EU in the world" program is carried out on behalf of the Union. Delegations are working on attracting citizens from outside to visit the EU, supporting journalists who directly influence the public opinion, organizing cultural arrangements and informational campaigns. In this regard we shall note that the expenditure ratio is in favor of the non-EU countries and only 10% for member countries.

The experts and researchers in the field recognize unanimously that the public diplomacy based on "soft power" is the most efficient activity in external policy in comparison with the efficiency of the institutions and security/defense policies. . After recognizing the "soft power" as the main instrument of foreign policy, the Union has greatly expanded its presence in the global space as a pillar of the western international order,

making a remarkable progress in achieving its economic interests. In this context, It has been repeatedly pointed out that the universal idea of the EU's global presence is reduced to the propagation of the social model of European integration. Despite the fact that the EU has had and has great possibilities based on a series of agreements between the North Atlantic Alliance (NATO) and the European Union known as "Berlin +", to attract and apply the military potential of this organization, The European Union has staked especially on the civil component in regulating and preventing the crisis situations in which it was involved.

However, in the last years there have been some deficiencies in the excessive use of the "soft power" factor in the Union's foreign policy, which no longer ensures its interests in the various spheres of world politics. There are only a few main causes that contribute to the development of this process: on the one hand, the systemic character of the process of globalization, which is oriented towards the overgrowth of conflict areas around the EU, on the other hand, the amplification of multipolarity and at the same time diminishing the possibilities of balancing the world system. In addition, we shall note the excessive development of new weapons, including mass destruction of people and infrastructure. In this regard, the problem of reforming the military component of the European Union's foreign policy becomes a much debated problem at national and supranational level. The most insistent actor in this regard is Emmanuel Macron, the president of France, who repeatedly stressed the need to integrate the military-industrial complexes of the member countries and to form a more efficient regional system, which would serve as a factor in constructing a more efficient foreign, security, and common defense policy of the Union. We note that after the adoption of the Lisbon Treaty, the Common Security and Defense Policy was included within public diplomacy, which previously did not fall within the competence area of the European External Action Service.

Bibliographical references

1. „Public Diplomacy” before Gullion: the evolution of a phrase. <https://www.usc-publicdiplomacy.org/blog/public-diplomacy-gullion-evolution-phrase> (accesat: 11 noiembrie 2019).
2. The role of public diplomacy in international relations in full process of globaliza-

- tion. https://www.researchgate.net/publication/319227883_THE_ROLE_OF_PUBLIC_DIPLOMACY_IN_INTERNATIONAL_RELATIONS_IN_FULL_PROCESS_OF_GLOBALIZATION (accesat: 11 noiembrie 2019).
3. Cull Nicholas J. Public Diplomacy before Gullion. The Evolution of a Phrase. <https://www.routledgehandbooks.com/doi/10.4324/9780203891520.ch3https://www.routledgehandbooks.com/doi/10.4324/9780203891520.ch3> (accesat: 11 noiembrie 2019).
 4. Memorandum from the deputy secretary of state (Christopher) to Secretary of State Vance <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1977-80v28/d135> (accesat: 11 noiembrie 2019).
 5. Цветкова Н.А. Программы WEB 2.0. в публичной дипломатии США // США и Канада: политика, экономика и культура. 2011. № 3. с.11.
 6. Principled Negotiation – The Harvard Approach – Fisher & Ury. https://www.ei-severywhere.com/file_uploads/fd90f7b5575b6d9229dfb17bf132b299_ER2017_CollaboratingwithSchools_SandyMislow_Handout-PrincipledNegotiation.pdf (accesat: 11 noiembrie 2019).
 7. Silences and hierarchies in European Union Public Diplomacy. http://www.scielo.br/scielo.php?pid=S0034-73292018000100210&script=sci_arttext (accesat: 11 noiembrie 2019).
 8. Convenția de la Viena cu privire la relațiile diplomatice (1961). <http://www.parlament.md/LinkClick.aspx?fileticket=4mKw8IxR66Y%3D&tabid=144> (accesat: 11 noiembrie 2019).
 9. Nakamura Kennon H., Epstein Susan B. Diplomacy for the 21st Century: Transformational Diplomacy <https://fas.org/sgp/crs/row/RL34141.pdf> (accesat: 11 noiembrie 2019).
 10. Service for Foreign Policy Instruments (FPI) https://ec.europa.eu/fpi/about-fpi_en (accesat: 11 noiembrie 2019).
 11. Melissen Jan. The New Public Diplomacy Soft Power in International Relations. http://culturaldiplomacy.org/academy/pdf/research/books/soft_power/The_New_Public_Diplomacy.pdf (accesat: 11 noiembrie 2019).
 12. Duke Simon. The European External Action Service and Public Diplomacy https://www.eipa.eu/wp-content/uploads/2017/11/20131009144127_TheEuropeanExternalActionService-1.pdf (accesat: 11 noiembrie 2019).
 13. Pacher Andreas. China's Panda Diplomacy. <https://thedi diplomat.com/2017/11/chinas-panda-diplomacy/> (accesat: 11 noiembrie 2019).
 14. Viviane Reding. We need to implement wholeheartedly the Bologna Process Berlin Conference on Higher Education Berlin, 18 September 2003. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/SPEECH_03_418 (accesat: 11 noiembrie 2019).
 15. Erasmus Biography. <https://www.biography.com/scholar/erasmus> (accesat: 11 noiembrie 2019).
 16. Tratat privind Uniunea Europeană <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:11992M/TXT> (accesat: 11 noiembrie 2019).
 17. The European Higher Education Area in 2012: Bologna Process Implementation Report http://www.ehea.info/media.ehea.info/file/2012_Bucharest/79/5/Bologna_Process_Implementation_Report_607795.pdf (accesat: 11 noiembrie 2019).

18. Baroness Catherine Ashton of Upholland. <https://www.globalfemaleleaders.com/speaker/baroness-catherine-ashton-of-upholland/> (accesat: 11 noiembrie 2019).
19. Display Missions accredited to the European Union. https://ec.europa.eu/dgs/secretariat_general/corps/index.cfm?go=search.search&missions=1 (accesat: 11 noiembrie 2019).
20. A new strategy to put culture at the heart of EU international relations. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/MEMO_16_2075 (accesat: 11 noiembrie 2019).
21. Preparatory Action for Culture in External Relations. https://ec.europa.eu/culture/initiatives/external-relations_en (accesat: 11 noiembrie 2019).
22. A New European Agenda for Culture - Background Information Accompanying the document. https://ec.europa.eu/culture/sites/culture/files/staff_working_document_-_a_new_european_agenda_for_culture_2018.pdf (accesat: 11 noiembrie 2019).

SOVIET POLITICS IN EASTERN EUROPE IN 1944-1945 BY THE EYES OF WESTERN POLITICIANS AND ANALYSTS AND THEIR VISION OF THE ROLE OF THE SOVIET UNION IN THE POST-WAR PERIOD

Valentin BENIUC, *doctor habilitate in Political Sciences, university professor, IRIM*

(irim@irim.md)

Sergiu NAZARIA, *doctor habilitate in Political Sciences, university professor, IRIM*

(sergnazar@mail.ru)

Abstract

The article describes the international situation of the USSR in the post-war period, analyzing the statements of Western politicians, media publications and the activity of researchers. The division of the spheres of influence between the members of the anti-Hitler coalition is analyzed from the point of view of historical and geopolitical conditionalities.

Keywords: *sphere of influence, Eastern Europe, USSR, post-war cooperation, USA, Great Britain, "Iron Curtain".*

CZU: 94:321(478)

As a result of magnificent military victories of the Red Army, such countries as Romania, Finland and Bulgaria, in August – September 1944, withdrew from the fascist coalition. Only Khorthy Hungary remained in Hitler's military block. The political and military isolation of

Nazi Germany in Europe became a reality. From the Baltic Sea to the Adriatic Sea the Red Army men defeated the Wehrmacht, freeing countries of Eastern Europe.

As the Russian historian Valery Yungblyud notes: “long before the war ended it became clear that the USSR’ transformation into one of the determining factors of international life is one of the primary and most significant consequences of the victory over fascism. If the pre-war period was characterized by the USSR having an outlier status in the world that was divided by warring western powers, now the USSR was to take, in a certain way, a very equitable, and leading role” [27, p. 66].

According to another Russian historian A. Iu.Sidorov, “western evaluations of Moscow’s foreign policy intentions related to 1943-1944 were based on the fact that USSR was not preparing to make Eastern Europe “Soviet”” [20, p. 160]. As, in May 1943, George Davis reported to President Roosevelt: “the Russia’s position is to avoid any interference in the internal political affairs of other states” [15, p. 398].

Ambassador W. Standley wasn’t so adamant in his conclusions. He considered that “the Soviet government hasn’t still defined its post-war political line”, but it will be prepared “with its characteristic realism for any scenario” [15, p. 424]. A. Harriman, who replaced W. Standley in Moscow, telegraphed to K. Hell in April 1944 the following: “The Soviet Union currently is not concerned with the establishment of communist regimes in Europe although it seems that its clearly formulated task is to ensure necessary political conditions for the communist parties to the full extent” [15, p. 579].

Western-European diplomats shared similar views. Thus, in August 1944, Archibald Kerr wrote to the Foreign Office: “All leads us to believe that the regime has abandoned the theory of the world revolution and that the political communist parties in foreign countries were considered now exclusively as its means (where it may be appropriate) for pursuing their interests, as they expanded. These will be the interests of Russia as a state which now is far from revolutionary one” [15, p. 626]. The representative of French Committee of National Liberation in London, M. Dejan expressed the similar opinion: “the USSR strives to create area of political security formed by continuous chain of friendly countries on its bordering territory in Europe and Asia... The Soviets are willing to respect the independence of these countries; they are not demanding an exceptional influence there, but they do not want

to endure there the regimes or governments that are constantly hostile towards the USSR. They are intending to replace the “cordon sanitaire” with a “security belt” [15, p. 459].

Even W. Churchill, in his interview with the French ambassador to the London, Sh. Korben, came up with the idea that “the Russians currently actually agree to respect the independence and sovereignty of the Balkan countries, needless to say, only if they will not be ruled by any anti-Soviet governments. It seems that “sovietization” or the “russification” of South-Eastern Europe is not the aim of Moscow’s foreign policy” [15, p. 668]. Nevertheless, Franklin Delano Roosevelt once told A. Harriman in a moment of candor that “he was not much disturbed if the countries bordering the USSR will be made sovietized or not” [14, p. 128].

On August 9, 1944, in the memorandum “Soviet Policy in Europe”, A. Eden marked that British post-war policy “must be based on Anglo-Soviet alliance” [15, p. 619]. The Joint Intelligence Committee of United Kingdom also considered that after the end of the war the USSR foreign policy will be influenced by the cooperation with Britain and the United States. “This triumvirate will be able to solve the disputes of smaller countries”. The Soviet Union will consider its neighboring countries as “its natural sphere of influence” and “a security belt.” The JIC summarized that after the war the USSR policy will not imply “aggressive territorial expansion” [15, p. 688-689, 689-690, 691].

In September 1944, the “Life” magazine published the article written by a very authoritative man in the business world, Eric Johnston, the president of the American Chamber of Commerce, about his visit to the Soviet Union. After visiting Moscow, Leningrad, the Ural, Siberia and Asian republics, he came up to the three main conclusions: 1. When peace is again restored, Russia and the US will possess the greater share of the world’s military and industrial power. 2. Although their social and political systems are polar opposite, they have no insoluble economic or territorial conflicts. 3. The destiny of the world, to a great extent, depends upon the understanding and cooperation between Russia and the US. Eric Johnston had an optimistic view upon the future of Soviet-American relations: “If both parties play direct and fair, in no time we can work together and do great things” [10, p. 62]. His views were pivotal for millions of Americans to have a correct perception of the Soviet Union as ally.

Not everyone in the west was pleased with this outcome. It was in 1944, in his work “Russia seven years later”, with regard to the rapid advance of the Soviet Army into Europe Kennan wrote the following: “Keeping in mind that security concerns have always been a priority for the Soviet official authorities’ psychology, I also noted that they hoped to solve the problem of security of their own regime by spreading revolutionary movements in other countries... Judging by the success of military operations, the Kremlin possesses the means to achieve its goals, whether West likes it or not. By the end of the war the Soviet troops will occupy almost all Eastern European regions. I indicated that in these circumstances it is not so important whether Soviet leaders will enforce communism in the countries occupied by the Soviet troops. It is important for them to gain power, as it is, but the form of this power can be determined by practical considerations. For the small Eastern European countries, I noted in this connection, the main point is not the problem of communism or capitalism as itself, but the problem of choice between a real independence or a proper one, or an indirect dependence on Russia” [11].

As far as the Kennan’s thesis that East European states were facing a choice of “independence or dependency”, we cannot agree with the author. First of all, in fact, there was no such dilemma at the end of the war, since these countries ended up under Soviet influence. A certain dilemma could arise only hypothetically in the future, but not as in the Kennan’s statement: “independence or dependence.” The dilemma could and can exist only in a completely different variant: “dependence on the East or on the West.” But even this formula depends less on the countries of Eastern Europe, and more on the other factor, that is, the external one, namely – which great power is stronger at a given historical time and has a real leverage to advance its interests in the region. Small states can have only a relative independence and only if they comply with two basic conditions, namely, they have a very effective economic and political system and have a real possibility to balance between two or more centers of power, maintaining an equal distance to each of them.

A prominent Yale Sovietologist D. Dallin, like Kennan, was not optimistic about post-war cooperation with Moscow, considering that in the coming years a conflict can occur and there was no solution for avoiding it. From the point of view of Russia’s security, Dallin argued, its interests in the post-war world were most consistent with a policy,

moreover geopolitically justified, to strengthen the Moscow-Paris-London-Washington axis. In practice, the Stalinist leadership, due to ideological rigor, will prefer unilateral actions and will engage in “political mobilization of the European East” and the creation of a puppet belt along the Warsaw-Berlin-Prague-Belgrade line [27, p.71, 72].

“Dallin was not alone in his conclusions, notes W. Jungblyud. Something similar at the same time was written by the former US ambassador to the USSR, W. Bullitt ... Bullitt’s ideas also did not receive recognition either in the White House or among fellow-diplomats. Thus, it is not about a universally recognized position, but about a peculiar opinion that could spread and even become dominant only after the Cold War became a fact” [27, p. 72-73]. This idea, although at a slightly different angle, was supported by Zbigniew Brzezinski, who noted that “Soviet leaders never believed in the possibility of existence of democratic and at the same time “Soviet-friendly” governments, that is why in Central and Eastern Europe they preferred to establish the Governments that were fully dependent on Moscow” [1, p. 287-288].

Immediately after the completion of the Yalta Conference, J. Kennan wrote to his friend and colleague C. Bohlen: “Why can’t we come to a worthy and definite compromise ... to calmly divide Europe into spheres of influence, to remove Russians from our sphere and to stay ourselves away from their sphere? This is the best that we can do for ourselves and for our friends in Europe” [27, p. 728].

After the war, Kennan further deepened these ideas in his reminiscences: “The cessation of the war in Europe meant at the same time a turning point in the history of Soviet diplomacy. The position of the Soviet Union has changed significantly thanks to the advance of the Soviet Army towards the center of Europe. Stalin’s dream of creating a protective zone along the western borders of Russia came true... The full cooperation with Russia that our people expect is not at all an essential condition for maintaining world peace, since there is a real balance of power and the division of spheres of influence...

I was almost the only person in the highest echelons of American power who insisted on recognizing de facto the delineation of spheres of influence that already existed in Europe. I did this for two main reasons. Firstly, I was convinced that we did not need to hope for an opportunity to influence events in the countries that had already entered the

sphere of hegemony in Russia, in which the Communists dominated and whose peoples were isolated from the West. In this case, I did not see why we should facilitate the tasks of the Russians operating in these regions and share a moral responsibility with them. I think, we could only declare that we have nothing in common with all this ... Thus, I advocated the delimitation of “spheres of interests” in Europe, because I did not believe in the possibility for us to effectively influence the events that took place in the areas controlled by the USSR. I did not believe in the possibility of European cooperation as such” [11].

To be frank, in the Kennan’s own view, his opinion was not far supported by all in the USA, at the end of the war. They did not object to the historically justified and geopolitically grounded territorial claims of the USSR. Thus, the English ambassador, Lord Halifax, reported in London from Washington: “The fact that the Soviets are interested in the Dardanelles and Tangier, did not cause any exceptional suspicions here ... The return of Russia to pre-revolutionary areas and methods of foreign policy is considered in the United States a process of restrained optimism, which does not aggravate the situation that has been established here” [27, p. 67].

In late 1944, “The New York Times” wrote in an editorial that ongoing cooperation between the United States and the Soviet Union is so important to the whole world that the remaining distinctions “should not be allowed to interfere in our relationship”. In the same context, the BBC commentator J. Hersh declared on December 11, 1944, that disagreements within “The Big Three” should not lead to the recognition that any of the main allied powers has a preferential right to virtue [10, c. 58].

The famous American international specialist A. Johnson wrote in 1945: “I accept the fact of Russian hegemony in Eastern Europe as a historian. What happened - happened, and what happens - will happen. Who are we in order to fight with the inevitable?” The task of the West, in his opinion, was to prevent the spread of communism from the English Channel to Gibraltar [27, p. 67]. This position differed from that was expressed by Kennan, not by that some allowed, while others did not even consider the possibility of creating “spheres of influence” in post-war Europe. The disparities were different, namely, Kennan did not see the possibility of fruitful cooperation with the USSR, while the supporters of the Roosevelt-Hopkins course were sure that it was not only possible, but also absolutely necessary and fully consistent with

American interests.

An Englishman J. Roberts claims that “If there was any definite and sustainable direction in the Soviet foreign policy during the war, it was a direction to create a number of friendly regimes on the western borders of the USSR” [19, c. 75]. Referring to the events of 1944-1945, he notes that “the sphere of influence established by Moscow was intended solely to ensure the security of the Soviet Union, it was assumed that it would be compatible with the stable and peaceful international order created after the war” [19, c. 76]. Furthermore, the author explains that “achieving security in the eastern European buffer zone was associated with a more radical political and ideological project” [19, p. 90].

This idea was expressed in more detail by the Italian historian Giuseppe Boffa: “With all the arguments of a general nature, one goal was clearly marked by Stalin and he put it forth as of a primary importance. It was the goal that it was necessary to secure guarantees that the entire aggregate of Eastern European countries will not longer be the former anti-Soviet “sanitary cordon”, but a belt of the States that were friendly to the Soviet Union. Since it was the Red Army that liberated these countries, paying dearly for their freedom, any other decision seemed to Moscow an attempt to deprive the USSR of the fruits of the victory that was reached by great efforts. To be frank, in this case the Soviet Union adopted the concept of an old-regime Russia’s power...”

However, Stalin’s policy was not exhausted by these attitudes ...The very desire to enlist the friendship of the countries that were liberated by the Red Army inevitably entailed deep political transformations, which were revolutionary in many respects. It should be borne in mind, therefore, that while the first aspect of Stalin’s policy, namely, at that time its continuity with respect to the past found a certain understanding among Western partners, its second aspect, that is, the revolutionary effect generated by it, vice versa, aroused an acute concern among them...

The opponents of spheres of influence in 1944 were, primarily, Americans¹, because the idea of dividing into “spheres” was an obstacle to their global post-war project. However, spheres of influence already existed, and

¹ First of all, opponents of the “spheres of influence” were Secretary of State C. Hull and Ambassador to Moscow A. Harriman, and among the British, their ambassador to the USSR A. Clark-Kerr. And by the end of the war, Foreign Office also took over these positions [15, p. 545-547, 635, 639, 756, 771].

there was nowhere to go from this fact. The United States had Latin America ... England had the Commonwealth of Nations and the empire ... The tripartite bodies created on the eve of Tehran, that is, the Control Commission for Italy and the European Advisory Commission, in practice played a particularly secondary role. In Italy, the political situation developed under Anglo-American trusteeship, and the Soviet side was deprived of the opportunity to seriously influence its evolution ... Under similar conditions, the Soviet Union had no other way to realize its political goals in Eastern Europe, but only to create, in its turn, its own sphere of influence. It should be said that when Stalin realized exactly what the real state of affairs was, he not only not to dispute, but also respected the predominance of Anglo-American interests in Western Europe.” [6, c. 215-216].

In one of the documents of the State Department of the late 1944, it was noted that, “judging by the available signs, the general mood of the peoples of Europe tends to the left in favor of far-reaching economic and social reforms” [5, p. 171]. Another special document prepared by the US Foreign Ministry stated that “as a result of the war in Europe, fundamental and revolutionary changes occurred in the correlation of the military power of states ... It is necessary to note such an exceptional circumstance as the recent phenomenal growth of the military and economic power of Russia, which was previously in a hidden state; this growth, most likely, will turn out to be epoch-making in its influence on future politico-military international relations and will soon reach maximum sizes corresponding to Russia’s resources.”

At the same time, it was noted that the relative military and economic power of Britain weakened. The Department of State considered that if the United States and Britain had joined the war against the USSR, then they “could not have defeated the USSR under the existing conditions... In other words, we would have been drawn into a war in which we could not have won” [21, c. 44].

Here is how W. Churchill assessed the situation in Eastern Europe at the end of 1944: “The political situation, at least in Eastern Europe, was far from satisfactory. In Greece, a balance was, indeed, established, although unreliable, and it seemed that pretty soon it would be possible to form a free democratic government there on the basis of universal suffrage and secret ballot. But Romania and Bulgaria appeared to be in the power of the Soviet military occupation. Hungary and Yugosla-

via became a battlefield, and Poland, although freed from the Germans, only changed one conqueror to another” [25, p. 503].

“During November 1944, in three European countries, that is, Belgium, Italy, and Greece, in which the main part of the allied forces were British troops, a political crisis arose,” wrote the analyst R. Sherwood, who was close to Roosevelt and Hopkins. It seemed that England supported the most conservative elements in these countries against the liberal and left elements, who offered the most active resistance to the German and Italian fascists” [26, p. 546-547]. This policy was criticized by the new Secretary of State Edward Stettinius, which caused Churchill’s rage and indignation [3, p. 500; 7, p. 338-340].

The British Embassy in Rome openly intervened in the government crisis. In this regard, the discontent of the American liberal elements has further intensified. On December 5, Stettinius released the following statement: “Our government has always held the position that the issue of the composition of the Italian government is a matter for the Italians themselves.” He added that “this policy refers even more to the formation of governments in the liberated territories of countries belonging to the United Nations.” Churchill did not particularly like this last statement, since it clearly applied to Belgium and even more to Greece [26, p. 548-549].

Although Churchill admitted that “both in Greece itself and in Greek circles abroad, a sharply negative attitude towards the monarchy reigned” [25, p. 292], the British government supported the royal power. Already after the Germans retreated from Greece, British troops entered its territory and unleashed hostilities against Greek patriots in order to prevent the left-wing forces led by communists from coming to power in this country [25, p. 486-488, 500-501]. The situation in Greece was terrible,” Sherwood wrote. - On the streets of Athens there were serious battles between the British troops and the fighters of the Resistance groups ...It was only known that the British troops engaged in the “liberation” of Greece, were killing Greek patriots who fought against the Germans in their time” [26, p. 551]. Hopkins, as well as the head of the Canadian government Mackenzie King, made non-public criticism of Churchill’s Greek policy [25, p. 491-492]. Only Stalin was silent. Churchill wrote to M. King that “Stalin has still not made any official statement about our actions” [25, p. 492].

However, the British prime minister justified this policy with “commu-

nist danger”: “Communism raised its head behind the victorious Russian front. Russia was the savior, and communism was the gospel that she carried with her. “In Europe, “there was a sharp increase in communist influence, which preceded and followed the advancement of powerful armies controlled from the Kremlin” [25, p. 440]. On March 11, 1945 Churchill wrote to Eden about the need to save Italy “from the Bolshevik plague” [15, p. 749]. These fears began to appear in the USA, as R. Sherwood wrote: “The situation in Romania in mid-March testified to the fact that the Russians decided to create governments in Eastern Europe that would correspond to their own interpretation of the word “friendly”... However, Romania was a satellite of the Nazis, and at that time few people were particularly interested in her fate” [26, p. 596].

Although it is not true that the fate of Romania was of no interest to anyone [2]. For example, Churchill did not like at all that under the pressure of the USSR, whose actions “absolutely contradicted the whole spirit of democracy”, the pro-Soviet government was brought to power in this country. However, he writes, “if I put too much pressure on [Stalin], he could say: “I did not interfere in your activities in Greece, why don’t you give me the same freedom of action in Romania?” This would lead to a comparison of our and his goals. Neither side could convince the other” [25, p. 552]. The British could not resist the actions of the Soviet side in Romania for the reason that they themselves in Greece acted in even greater conflict with the “spirit of democracy.”

Already on May 12, 1945, in a letter to the American president, Churchill spoke of the “Iron Curtain”. He writes that “I am deeply concerned about the situation in Europe... I have always sought friendship with Russia, but just like you, I am deeply concerned about the misinterpretation of the Yalta decisions by the Russiansю., the combination of Russian power and the territories under their control or occupation... An iron curtain descends over their front. We do not know what is happening behind it... In short, from my point of view, before our strength disappears, the problem of a settlement with Russia eclipses all other problems ”[25, c.632-633]. The British Prime Minister Truman wrote about the Iron Curtain on June 4, and he called the decision of the Americans to withdraw the Allied forces within their occupation zones as their “funeral ringing” [25, p. 647, 648].

The problem of recognition of new governments of Eastern Euro-

pean countries was also discussed at the Potsdam Conference [4, p. 181, 316-317, 474]. In May 1945, Churchill ordered “a military cabinet to draw up a plan for a possible attack against Stalin, which was to lead to the destruction of Russia”, “to force it to submit to the will of the United States and the British Empire” [8, p. 126; 12, p. 79; 17, p. 98; 23]. Military operations were to begin as early as July 1 by the united forces of the USA, England, British dominions, the Polish Expeditionary Force and 10 Wehrmacht divisions, followed by the buildup of the German contingent, possibly up to 40 military units [8, p. 135; 17, p. 100; 23].

However, after reviewing the prime minister’s demand, on May 24, Chief of General Staff Alan Brooke wrote in his diary: “Tonight I carefully read the report on the possibility of a war with Russia in the case of future complications in relations between our countries. We were instructed to study this issue. Obviously, the assumption is fantastic, and our chances of success are nil. Now Russia is practically omnipotent in Europe” [8, p. 126]. The conclusion of the British army officers was unequivocal and categorical, that is, it is impossible to win a military victory over the USSR [8, p. 135-138; see also: 9, p. 130-131; 12, p. 80].

These findings came down to the following: “According to our conclusion: a) when embarking on a war with the Russians, we must be prepared for a total war, long and expensive at the same time; b) the numerical superiority of Russians on land makes it extremely doubtful whether it is possible to achieve limited and quick [military] success, even if consistent with political views, this will correspond to the achievement of our political goals” [17, p. 104].

However, despite it, planning for an anti-Soviet war was begun. In the memorandum of the headquarters of military planning under the Committee of chiefs of staff of Great Britain we read the following: “Security of the British Empire” which was submitted to the Committee of chiefs of staff on June 29, 1945 [17, p. 99-104; 24, p. 99-104], the USSR was officially called the main enemy¹. This document noted that it “aims to determine the strategic goals of our foreign policy and outline the basis on which to base our long-term plans for the defense of the empire”. A number of military-political events were outlined in it,

¹ It should be noted that the USSR identified the United States as the main enemy only in 1950.

that is, the establishment of special relations with the United States, the creation of military blocs and a network of bases around the world [24, p. 99-100]. As the Russian historian O. Tsarev noted, “The document was prepared from the standpoint of real politics and is devoid of any ideology. Due to its special secrecy, he is absolutely frank and devoid of propaganda cover in discussions about human rights, totalitarianism and democracy. However, the proposed solutions were already overwhelming for post-war Britain. The memorandum was reported to Stalin on November 6, 1945” [24, p. 99].

In this regard, O. Rzheshovsky writes: “Did the Soviet leadership know about the Britain’s plans for the war against the USSR? Indirectly, this was confirmed in 1998 by D. Erickson, a prominent expert on the history of the Soviet armed forces, a professor at the University of Edinburgh. In his opinion, Churchill’s plan helps explain “Why Marshal Zhukov unexpectedly decided in June 1945 to regroup his forces, received an order from Moscow to strengthen the defense and study in detail the deployment of troops of the Western Allies. Now the reasons are clear: obviously, Churchill’s plan became known in advance in Moscow, and the Stalinist General Staff took appropriate countermeasures.” Soviet intelligence in England was one of the most effective... In Moscow, they knew about Churchill’s plan and drew the appropriate conclusions” [16; 18, p. 46 (with reference to: 13, p. 20-21); 22, p. 298].

Declassified Soviet intelligence documents related to this matter are essential for understanding the true picture of events and assessment of their magnitude. The first information about the preparation by the British military department of the operation “The Unthinkable” arrived in Moscow on May 18, 1945 and was reported to I.V. Stalin and V.M. Molotov [22, p. 298-299].

Bibliographical references

1. Popa C. Instaurarea regimurilor comuniste în Europa Centrală și de Sud-Est (1944-1947). Curente în istoriografia americană și rusă // Revista istorică. Academia Română, 2000, Nr.3-4.
2. Radu B.M. Sir Winston Churchill: Polonia îmi e în suflet, dar pentru România și Bulgaria nu simt nimic // Historia. Revistă de istorie, 2003, Nr.2.
3. Бережков В.М. Страницы дипломатической истории. М., 1987.
4. Берлинская (Потсдамская) конференция руководителей трех союзных держав – СССР, США и Великобритании. М., 1984.

5. Борисов А.Ю. СССР и США: союзники в годы войны. 1941-1945. М., 1983.
6. Боффа Дж. История Советского Союза. Т. 2. Перевод с итальянского, М., 1990.
7. Встречными курсами: политика СССР и США на Балканах, Ближнем и Среднем Востоке в 1939-1947 гг. Киров, 2014.
8. Дилкс Д. Черчилль и операция «Немыслимое», 1945 г. // ННИ, 2002, №3.
9. Золоторев В.А. Непримириемые союзники. Размышления о книге «Сталин и Черчилль» // ННИ, 2005, №2.
10. Иванов Р.Ф. Союзники // США. Канада: экономика, политика, культура, 2000, №5.
11. Кеннан Дж. Дипломатия второй мировой войны глазами американского посла в СССР Джорджа Кеннана. М., 2002 // <http://militera.lib.ru/memo/usa/kennan/index.html>.
12. Мягков М.Ю. Военные ведомства СССР и Англии в 1941-1945 годах: Союз и противоборство // ННИ, 2004, №2.
13. Очерки истории российской внешней разведки в шести томах. Том 5. 1945-1965 годы. М., 2003.
14. Печатнов В.О. Ялта – кто виноват? // Россия XXI, 2000, №2.
15. Путь к Великой Победе: СССР в войне глазами западных современников. Документы и материалы. М., 2015.
16. Ржешевский О. Антигитлеровская коалиция: как зарождалась Холодная война // http://www.perspektivy.info/history/antigitlerovskaja_koalicija_kak_zarozhdalas_kholodnaja_vojna_2008-05-06.htm
17. Ржешевский О.А. Секретные военные планы У. Черчилля против СССР в мае 1945 г. // ННИ, 1999, №3.
18. Ржешевский О.А. У истоков «холодной войны». // Вестник МГИМО-Университета, 2008, №3.
19. Робертс Дж. Сферы влияния и советская внешняя политика в 1939-1945 гг.: идеология, расчёт и импровизация // ННИ, 2001, №5.
20. Сидоров А.Ю. Западные союзники об СССР: восприятие, суждения, оценки // ННИ, 2017, №3.
21. Сиполс В.Я., Челышев И.А. Крымская конференция. 1945 год. М., 1984.
22. Страна в огне. Т. 3. Кн. 1. М., 2017.
23. Фалин В.М. К предыстории пакта о ненападении между СССР и Германией // Партитура Второй мировой. Кто и когда начал войну? // <http://www.x-libri.ru/elib/narch000/index.htm>.
24. Царёв О.И. СССР – Англия: от сотрудничества к конфронтации (1941-1945 гг.) // ННИ, 1998, №1
25. Черчилль У. Вторая мировая война. Кн. 3. Перевод с английского. М., 1991.
26. Шервуд Р. Рузвельт и Гопкинс глазами очевидца. Т. 2. Перевод с английского. М., 1958.
27. Юнгблюд В.Т. «Образы российской империи» и внешнеполитическое планирование в США в 1944-1945 гг. // США: ЭПИ, 1998, №6.

THEORY OF DEMOCRATIC PEACE

Petru FURTUNĂ, *PhD in History, associate professor, IRIM*
(furtunap@mail.ru)

Abstract

The article focuses on the analysis of the theory of democratic peace - one of the most popular and influential ideas in international relations. The theory argues that democracies not enter into war against other democracies, but peacefully resolve existing contradictions. A world where exist as many as possible democratic states is a peaceful world. The theory encourages and supports democratization in the world, a policy practiced so great by Western powers and international organizations. Meanwhile, some researchers exposed the theory of democratic peace critically and talk about its crisis.

Keywords: *democratic peace, democracy, liberalism.*

CZU: 327.1

Starting with the second half of the 1990s, different researchers that worked in the field of international relations, started to study the theory of democratic peace that lately become quite popular. Succinctly, the theory of democratic peace dispute that democracies do not make war with each other, but resolves the contradictions that exist exclusively in a peaceful way. Respectively, a world in which as many states have a democratic political system is a more peaceful world. In the West, this postulate generated a multitude of works in literature and deepened within the medium of liberal movement.

In opposition to realistic theory, in which the internal political order of the state is considered irrelevant for international security, the democratic peace theory is associated with the establishment and

international security. And we are not speaking only about the national system with geostrategic agreements, but we are speaking especially about the presence of liberal-democratic norms and institutions. [1]

The harbinger of the idea of democracy as a catalyst for universal peace is considered to be the German philosopher Immanuel Kant, who in his essay *Zum ewige Frieden* (About Eternal Peace) appeared in 1795, laid the foundation of the theory of peace between what the philosopher calls „republics” [2]. According to Kant’s conception, democratic societies do not fight with each other.

The Romanian political scientist Ionel Nicu Sava identifies the main theses of the Kantian philosophy. These theses that can be applied to the international environment would create the premises for obtaining what the German philosopher termed perpetual peace: [3] no independent state, big or small, should not be under the domination of another state.; permanent armies must be abolished over time; no state have to intervene by force in the constitution or the government of other states; the civil constitution of all the states must be republican; the law of nations must be based on a federation of free states.

The instruments by which such an ideal would be realized in the international community were identified with „freedom within the state and arbitration (law) in the relationship between states” [4]. In other words, Kant considered that the evolution of society in accordance with the rule of law would create the premises for a condition of morality and fairness in the relationship between people. No government under the control of the people will enter the war unless it is forced to do so. The political experience in the system of international relations contradict this conception.

We should mention that Immanuel Kant was also realistic enough when he observed that eighteenth-century society was not prepared and could not achieve such a peace. Kant also believed that later times would be more appropriate for such security system [5]. The illustrious German philosopher was right from this point of view because later his conception was the basis of several philosophy schools that belonged to the liberal current. His philosophy has enriched the thinking and practice of international relations in the coming period. The supporters of this current have avoided seeing war as a way to regulate the problems between states with liberal democratic regimes. They stated that war is like a disease. “A serious illness, a cancer of the policy. It is a product

of the aggressive instincts of some unrepresentative elites.” [6] This did not mean that in an automatically way, the representatives of this current denied the possibility of occurrence of such a phenomenon. Even in regulating relations between democratic states, and speaking about their faith, it had to be a phenomenon that is expressed extremely rare [7].

The elimination of the war from the international life, according to the followers of the liberal current, can be achieved by following the next three points:

1. Building democratic political regimes.
2. By promoting the advantages of international trade.
3. By creating institutional mechanisms of international character that could manage peace and prosperity.

Security should not be left to the discretion of secret bilateral negotiations and beliefs in the balance of power. Politicians and diplomats are reasonably gifted and they can act rationally in diplomatic practice. This fact causes them to be united by the fundamental interest of creating a world community, based on a peace system, which can be accomplished under certain conditions.

It is essential to highlight this fundamental truth and the establishment of institutions, which will make order in international anarchy. Education will remove ignorance and prejudice, democracy will prevent war outbreak, and institutions that prevent violence at national level can also be expanded globally to peacefully resolve disputes. Increased economic interdependence and the benefits of international trade will cause the war to threaten the prosperity of both sides engaged in a conflict / war [8].

This vision inspired by the liberal paradigm and adopted by researchers and big politicians has marked a turning point in international relations. The optimistic view of liberalism on international politics is based on three fundamental beliefs that are common to almost all the theories in this paradigm. First of all, the Liberals consider that the states should not be the main actors of the international scene, but the institutions and organizations with the vocation of peace and security. Second of all, I argue that the attitude of states in relations with other actors plays an important role in internal political organization. From this point of view, there are “good” and democratic states, which will have a conduct dictated by the observance of the law and moral principles and “bad” states, which are authoritarian or dictatorial and will promote

force and politics in relations with other actors by force. And, finally, they say that peace and security can be achieved if the world that is populated with “good” states. This idea was promoted, among others, for example, by Woodrow Wilson, but this idea was shared by many scientists. His reputation as a promoter of the liberal vision was built on the model he proposed for the Paris Peace Conference that ended the First World War. It was stated even before the end of the conflagration in the famous Fourteen Points of Woodrow Wilson. [9]

The instrument aimed to achieved and maintained collective security was the League of Nations. It worked on the basis of a Convention negotiated by the Allied and Associated Powers in Paris. That was adopted during the Peace Conference on April 28, 1919.

This document stated the purpose of the Wisdom of Nations which essentially defined how to develop cooperation between nations, to guarantee peace and security, and to abolish war from interstate relations. The supporters of the League believed that such actions could maintain security by promoting political mechanisms such as conferences on disarmament or mediation of conflicts between states, or by building a system of institutions that elaborates norms and rules of conduct for all actors in the international environment, as well as control instruments to force the rules to be respected and observed. [10] These regulations were useful in the peaceful settlement of minor differences between states, such as border disputes, but they were minor in relation to the great dangers that were on the horizon. [11]

The ideas promoted by the followers of liberalism, however, have become embedded in the diplomatic practice during the two world wars, and this happened after the League of Nations has not passed the test of reality. Mircea Malita stated that the beginning of the destruction of this institution was marked by the failure of the disarmament conference of 1932. [12]

After the Second World War, the followers of peace that was achieved through a universal vocation institution felt that the methods that created the League of Nations had to be corrected urgently. This was the case on the UN international stage, an institution that incorporated all the hopes and illusions of the liberal school. Once again it was confirmed that in the construction of a global security architecture, the actors called to build it are not concerned, first of all, with the theoretical requirements of a certain model or ideology but with the state interests they have in

the short or long term and by the historical experience by which one actor or another had the benefit of promoting these interests.

Henry Kissinger very accurately captures this when he analysed the positions of the great victorious powers with regard to the future order of the world and, therefore, the mechanisms they consider viable to support. He concludes that “Each of the winners spoke in terms of their country’s historical experiences. Churchill wanted to rebuild the traditional balance of power in Europe. This meant the reconstruction of Britain, France and even Germany, so that, together with the United States, they were able to counterbalance the Soviet colossus from the east. Roosevelt envisioned a post-war order in which three winners, along with China, would act as a Council of World Directors to impose peace against any potential perpetrator, most likely after Germany - a vision that would be known as the law of “The Four Policemen”. Stalin’s way of looking at things reflected both his communist ideology and traditional Russian foreign policy. He endeavoured to speculate on his country’s victory by expanding Russian influence in Central Europe. Stalin has tried to transform the countries conquered by the Soviet armies into buffer zones to protect Russia from any future German aggression.” [13]

Nowadays, two of the most important names linked to the thesis of democratic pacifism are *Rudolf Joseph Rummel* and *Michael Doyle*. Their approaches correspond to the two major variants of democratic pacifism: *the monadic version* (which supports the idea of absolute peace between democracies) and *the dyadic version* (supports the idea of a separate peace between democracies, but maintaining the warlike character of democracies in relation to non-democracies).

Rudolf Rummel, Professor of Political Science at the University of Hawaii, exemplify in the paper *Power Kills: Democracy as a Method of Nonviolence* the thesis of democratic peace. In his vision, there are two versions of liberal peace: *the version of war*, according to which democracies never initiate wars between them and *the general version*, according to which democracy is a non-violent method of resolving conflicts of interest.

Michael Doyle, a professor of International Affairs, Law and Political Science at Columbia University, emphasizes in two of his most important articles - *Kant, Liberal Legacies and Foreign Affairs (1983)* and *Liberalism and World Politics (1986)* - the thesis of democratic pacifism. He mentioned that states that adopt and respect

liberal principles such as - legal equality of citizens, freedom of religion and the press, government through representative legislatures, private property, market economy based on the principle of demand and supply - enjoy the benefits of a separate peace in relation to other democratic states, but they are willing to wage war against non-liberal states. Doyle argues that internationally, liberal democracies will avoid waging war against each other because public opinion will not accept this, given respect for others' right to political independence. Although he does not deny that the Democrats can break out, he considers them rather improbable, because of the multiple ways to peacefully resolve the differences between liberal democracies. [14]

Democracies do not fight each other; it is true, but they are constantly fighting with undemocratic states. As a result, democratic states cannot be called peaceful. Where are the guarantees that in the future they will not fight with each other?

Here are some points of view:

1. The leaders of the democratic states are responsible to the voters for the start of the wars, so they are stimulated to find alternatives;
2. Democratic leaders solve internal problems through negotiations, but not with weapons, proceeding in the same way in foreign policy;
3. The democratic states consider the non-democratic states as a threat and they fight with them because of those problems which, in the relations between the democracies, would be solved by peaceful means;
4. Democratic states are more prosperous than those which are non-democratic, therefore, they have what to lose. [15]

All these explanations are superficial they do not discover the essence of the new phenomenon for political science. Asking the question, "why do democratic regimes limit their military claims only to undemocratic opponents, and they do not fight each other?" - political scientist Joshua Goldstein noted bitterly: "In fact, nobody knows this." [16]

However, following increased efforts to popularize this idea, the theory of democratic peace has become one of the most important postulates of the doctrine of liberal interventionism in the United States. Since 1990, the model of the world order that corresponds to the expectations of the Western democracies after the end of the Cold War has been well expressed by the US president: "We have the vision of a new partnership of nations, which transcends the Cold War. A

partnership based on consultation, cooperation and collective action, especially through world and regional organizations. George Bush considers that the goals of the partnership created following the end of the Cold War are: 1. to increase democracy; 2. to increase prosperity; 3. to increase peace, 4. to reduce armament. [17]

In 1993, the US President Bill Clinton expressed the following option: "...in an era of danger and opportunity... our priority objective should be to broaden and strengthen the international community of democracies based on the economy of market. [17]

Analysing the two positions of former US presidents, it can be seen that Western powers viewed the new international post-Cold War international order as being based on their values, especially democracy. What was not taken into account were the axiological differences between Western democracies and other areas of the world. For example, if in relation to the Western system of values, a regime such as the one in Iran is considered unfair, discretionary and, consequently - immoral, "...for Muslims this organization is democratic and it would perform at its highest ideal of justice and social equity". [19]

As long as the state cannot be included in the category of liberal democracies, the intervention is not only justified, but also necessary. The philosophy of Immanuel Kant is valid only within the community of democratic states. Part of the agenda of the theory of democratic peace was transferred to the political agenda of Western democracies and officially accepted in American foreign policy. Doyle's concept of the peace and democracy area and the need to expand this area have become an important goal in US foreign policy. The State Department calls it the third pillar of American foreign policy. As a result, the interventions in Afghanistan and Iraq were possible, among other things, because of this policy. [20]

Speaking about the widening of the area of democracies on an international level, we believe that Giovanni Sartori was right, he stated that: "From a geographical point of view, the victory of democracy is confined to the modernized world (...) But, at the beginning of the 90s, the fact was that the victory of democracy largely stops at the borders of Africa, excludes much of the Asian continent (China is very large) and is hit by the rejection of Islamic countries, where politics and religion, spiritual and temporal are still. (...) The victory of democracy as a principle of legitimacy is more extensive and more important. On this

front there is no more resistance than Islam and the societies in which traditionalism has not yet been corroded”. [21]

Thus, the ideals that democracy would become a universally accepted value were in vain, because armed intervention in totalitarian states are forcefully expand to democratic values that runs counter to both the Kantian ideas and the liberal tradition. Moreover, the recent history of the Middle East in particular, has highlighted the significant risks that the failure of immature democracies causes the danger of the instability of the democratization process.

Bibliographical references

1. Alexandra Gheciu, Relațiile internaționale între istorie, teorie și politici publice. Lecția americană, în *Politica de Securitate Națională, Concepte, instituții, procese*, Editura Polirom, Iași, 2007, p. 67.
2. Benjamin Solomon, Kant's Perpetual Peace: A New Look at this Centuries-Old Quest, in „The Online Journal of Peace and Conflict Resolution”.
3. Ionel Nicu Sava, *Studii de Securitate*, Centrul Roman de Studii Regionale, București, 2005, p. 90.
4. Ibidem.
5. A. Franceschet, Popular Sovereignty or Cosmopolitan Democracy? Liberalism, Kant and International Reform. “European Journal of International Relations” no. 6, 2000, p. 277-302.
6. Mircea Malita, *Între război și pace*, Editura C.H. Beck, București, 2007, p. 291.
7. Bruce Russett, Counterfactuals About War and Its Absence, in vol. Philip Tetlock, Aaron Belkin (ed.), *Counterfactual Thought Experiments in Worm Politics: Logical, Methodological, and Psychological Perspectives*, Princeton: Princeton University Press, 1996, p. 169-178.
8. Stephen M. Walt, International relations: One world, many theories in *Foreign Policy*, Issue 110, Spring 1998, p. 29.
9. Constantin Hlihor, *Istoria secolului XX*, Editura Comunicare.ro, București, 2003, p. 37-39.
10. Martin Griffiths, Școli, curente, gânditori, Editura Ziua, București, 2003, p. 178.
11. Mircea Malita, op., cit., p.198.
12. Mircea Malita, op., cit., p. 200.
13. <http://ru.scribd.com/doc/239403623/Diploma%C5%A3ia-Henry-Kissinger#scribd>
14. www.unisanet.unisa.edu.au/.../Homepage.asp?
15. Democratic peace theory. http://en.Wikipedia.org/wiki/Democratic_peace_theory
16. Д. Голдстайн. Миф универсал. <http://esquire.ru/war-myths>
17. Dumitru Mazilu, *Diplomația. Drept diplomatic și consular*, Editura Lumina Lex, București, 2003, p. 24.
18. Nadia Anghelescu, *Introducere în islam*, Editura Enciclopedică, București, 1993, p. 79.
19. Ionel Nicu Sava, op.cit., pp. 116-118.
20. Giovanni Sartori, *Teoria democrației reinterpretată*, Editura Polirom, Iași, 1999, p. 444.

CULTURE - A SUSTAINABLE DEVELOPMENT FACTOR IN EUROPE

Simion ROȘCA, *PhD in Philosophy, associate professor, IRIM*
(simionrosca55@mail.ru)

Abstract

Culture is an important factor of social development, an instrument through which various problems can be solved, including social-economic. In this sense, culture appears as a factor of community development, modernization and sustainability, of identity, cohesion and integration, being at the same time the exponent of the quality of human life. In a society that assumes sustainable development as a fundamental strategic objective, citizens must have access conditions to basic education, to the process of continuous training and continuous cultural enrichment, to benefit from the chance to be producers of culture, thus exceeding the status of simple entertainment consumers, the status with which they are often identified. In this article the author demonstrates through conclusive examples that culture, cultural heritage, is not only a consumer of resources as is sometimes claimed, but, on the contrary, culture appears as a factor of community development, economic performance, modernization and sustainability, of identity, cohesion and integration, being at the same time the exponent of the quality of human life.

Keywords: *culture, cultural heritage, human society, cultural values, sustainable development, economic development.*

CZU: 94:321(478)

Introduction. Culture is the defining element of society. Appeared through culture, human society exists and has been maintained for millennia thanks to culture. The society based on cultural foundations manifests itself as an innovative one, able to build a balanced social construction, with a train economy and a assured way of life. The

inherited culture and cultural heritage represents the spiritual condition of development, economic growth and social cohesion. Apart from a well-focused cultural environment, genuine social-economic growth has no chance of success.

Culture is an important factor of social development, an instrument through which various problems can be solved, including social-economic. Culture is not just a resource consumer as it is sometimes claimed. In this sense, culture appears as a factor of community development, modernization and sustainability, of identity, cohesion and integration, being at the same time the exponent of the quality of human life.

In a society that assumes sustainable development as a fundamental strategic objective, citizens must have access conditions to basic education, to the process of continuous training and continuous cultural enrichment, to benefit from the chance to be producers of culture, thus exceeding. The status of simple entertainment consumers, the status with which they are often identified. The sustainable development of the society is a cultural issue.

Methods applied: description, comparative study, modeling, analysis, synthesis, generalization etc.

The results of the investigation. A strong economy can only be built through a “strong economic culture”, a developed agriculture can only be achieved through an “advanced agricultural culture”, and the two taken together cannot be produced without a support. General cultural viable. However, the mission of the culture consists in the construction, maintenance and development of the value axes of the society, which represent conditions of the existence of the human species. Being a component of the social system, culture determines all the other components (economic, demographic, political, psycho-social) and is determined by them as well. The cultural development model of the society has become very popular in european macroeconomic analyzes. Within the cultural process, the set of relations between the individuals of the society forms the cultural communication of three participants, in which, as 1) subjects of the communication are the cultural actors (institutions or individuals, creators of cultural goods and services), 2) the object of the communication are the consumers of cultural goods and services, and 3) the communication channel - all the reports related to the cultural heritage.

The foundation of the communication process, and respectively of the

cultural process, is the cultural heritage. Communication within the cultural process is a creative act, which adds value to the cultural heritage, diversifying it and multiplying it in a continuous way. The main actors that manage and manage the cultural process are the respective ministries of each country (in the case of the Republic of Moldova - the Ministry of Education, Culture and Research), the local public administration, the state and private culture institutions, the civil society.

At the same time, taking into account the contemporary development of the cultural and creative industries, which represents a global movement for the production of cultural goods as a commodity, the cultural process has major capacities to influence the country's economy. The cultural and creative industries are characterized by a dual nature (which distinguishes them from any other industrial sector): on the one hand economic - through their contribution to employment, economic growth and welfare creation and, in parallel, predominantly cultural - through activities within these sectors that contribute to the fulfillment and social and cultural integration of citizens. In order for all of the above to be achieved, good governance is necessary. And "the task of a modern government is to encourage the political or private exploration of culture, in all its forms and variations, without using it to stir up the potential for the division of culture for political purposes." [8, 6] The fundamental objective of good governance consists in the activity of establishing a healthy, safe, tolerant and creative society. In this context, the applied development model will promote the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs, while guaranteeing the access of the population to the culture and heritage. Thus, the inherited culture, creativity and heritage are part of the natural needs of man, outside of which he cannot exist.

Culture is not just a resource consumer as it is sometimes claimed. Culture is an important factor of social development, an instrument through which various problems can be solved, including social-economic. In this sense, culture appears as a factor of community development, modernization and sustainability, of identity, cohesion and integration, being at the same time the exponent of the quality of human life.

In the most widely used sense, sustainable development refers to a type of economic, social and human development that responds to the needs of present generations, without compromising or limiting the abi-

lity of future generations to meet these needs as well. In this sense, the social concept is at the heart of the idea of sustainable development.

The cultural dimension of sustainable development involves several important moments:

- modification of the modes of production, including the way of production of cultural goods and services;
- evolution of consumption practices, implicitly the diversification of cultural consumption practices. The reform of the country's economy not only for the purpose of quantitative growth, but also for the qualitative performance of the domestic product. Quality indices are indispensably linked to culture and education;
- social inclusion of individuals, through mechanisms of social integration and access / participation in cultural life.

In a society that assumes sustainable development as a fundamental strategic objective, individuals must have conditions of access to basic education, to the process of continuous training and continuous cultural enrichment, to benefit from the chance to be producers of culture, thus exceeding the status of simple entertainment consumers, the status with which they are often identified. The sustainable development of the society is a cultural issue.

Historical events and culture have a major impact on a country's economy. In addition, the culture of a region defines the history of economic development. Thus, culture is of great importance for highlighting the traditions of a society from the past to the present. Cultural perspectives offer references that exemplify values, attitudes and behaviors that influence economic development. Culture is the combined reflection of politics and economy in any society and can be perceived as a type of production force. As some Chinese researchers say, politics, economy and culture are the three mechanisms of any society and only when they function harmoniously can the society as a whole develop rapidly. [3]

The subject of the interaction between culture and economic development is not new, but economists usually overlook the role of culture in the economic development of states. Culture generates goods such as cultural products - skills, forms of expression and ideas, which contribute to the social and economic well-being of a community. The values respected by a company also affect the economic development efforts.

Cultural heritage is an important job creator throughout Europe, covering a wide range of job types and skill levels: from construction - to conservation, to repair and maintenance, to cultural tourism, to businesses. Small and medium-sized start-ups, most often in the field of creative industries.

In 2013, the European Union launched the Cultural Heritage Counts for Europe Project (CHCfE) - The Cultural Heritage Matters for Europe, with an ambitious goal: to collect and analyze existing and accessible case studies and research, based on evidence of economic, social impact, cultural and environmental heritage, in order to assess the cultural heritage, which was recognized in 2014 by the EU Council of Ministers as “a strategic resource for a sustainable Europe”. [2] The project also aimed to provide conclusive evidence - both qualitative and quantitative - showing that cultural heritage makes an essential contribution to the Europe 2020 Strategy [16]. The CHCfE project provides a response to the position paper “Towards an EU strategy for cultural heritage - the case of research” [1] presented to the European Commission in 2012 by the European Heritage Alliance 3.3, an informal platform comprising 32 active European / international networks and organizations in the extended field of cultural heritage . This document identified, inter alia, a pressing need for evidence-based research on cultural heritage, to support strategic policy developments at both European and national levels, and to ensure that EU institutions and Member States fully realize the potential of cultural heritage as an engine of sustainable development. The report of the CHCfE project - containing key results and strategic recommendations - was presented to the EU institutions and the Member States at a time when the new European Commission started to implement the EU’s integrated approach to cultural heritage (European Commission, 2014) and at the same time, as a contribution to the ten newly defined priorities of the European Commission.

The careful mapping and analysis of evidence from across Europe, presented in this Report, deepens and extends the understanding, knowledge and awareness of the full potential of European cultural heritage as a key resource in the context of sustainable development. It is essential to include this result in local, regional, national and European decision-making processes and thus provide a solid basis for effective policies in the field of cultural heritage. Such evidence will also provide intelligible data for all

types of investors - governments, entrepreneurs business owners, private owners, philanthropists, civil society organizations - who need to compare options and make choices. The six partners of the CHCfE Consortium have provided a valuable service to Europe in demonstrating the economic, social, cultural and environmental impact of the European cultural heritage. The result of this project proves the added value of European cooperation between partners with varied academic and life experiences, from North, South, West, East and Central Europe. These are arguments about the value of heritage beyond the cultural register, that value that is exercised economically and socially, which is already recognized for a while, but which until now could not be supported by clear evidence, collected by scientifically verified and validated methods. Here are some examples: it has been estimated that the cultural heritage sector produces up to 26.7 indirect jobs for each direct job, much more than, for example, the automobile industry, which reaches a share of only 6, 3 [12, 154]; the number of people directly employed in the field of cultural heritage in Europa is estimated at 300,000, but the potential of cultural heritage lies in inducing job creation in other sectors - jobs created indirectly amount to 7.8 million people-a-year [12, 153-154]; the World Bank study (2001) indicates that for every \$ 1 million invested in building rehabilitation, 31.3 jobs are created, while the same amount invested in manufacturing industries creates only 21, 3 jobs in the market [12,155]; it has been shown that a single historical monument can have, only from income taxes, even an annual return of over 600% - which, of course, makes it a more political and administrative argument than convincing [12, 156].

Cultural values are long-standing beliefs whereby certain modes of behavior, or states of existence, are socially preferable to those opposed to them [13]. Cultural values shape people's beliefs and attitudes and guide their behavior. The national culture is best embodied in the values supported by the people. A value system is seen as a relatively permanent conceptual framework that influences an individual's behavior. Cultural values establish the norms or standards after which everything is judged in a society. Not all members of a cultural group embrace the same values. In the last two decades, researchers have tried to develop a robot image of culture by studying the differences between cultural values. This has been accomplished in two ways. Some studies have analyzed cultural dimensions that reflect similarities and differences between

cultures, others have used these conclusions to group countries into nations with similar cultures. Culture also influences the ability of societies to create and properly manage institutions. For example, in the post-war period, Japan, South Korea and other East Asian countries adopted industrial policies in which the state and not the market gave credit to national industries to encourage economic growth. The notion of culture has undergone transformations at certain intervals. 130 years ago, E.B. Taylor [18] defined culture as a complex that includes the knowledge, faith, art, morals and habits acquired by man as a member of a society. In the middle of the 20th century, A.L. Kroeber and C. Kluckhohn [9] described culture as consisting of explicit and implicit patterns of behavior acquired and transmitted through symbols that constitute the distinctive achievements of human groups and which include their embodiments in artifacts. They claim that the essence of culture is represented by traditional ideas and the totality of the social inheritance acquired by man as a member of society. [14; 15]

Culture consists of common or distinct forms, or patterns, that shape human behavior, and its essence is the values embodied in people's beliefs. That is why the essential features of culture are patterns based on these values. Discussing the relationship between culture and development, Gao Xian, a well-known researcher from China, addresses the issue from a macro-cultural point of view. He shows that macro-culture includes not only culture in the narrow sense (art, literature, academic activities, etc.), but also culture in the broadest sense. Therefore, the macro-cultural approach to development is a holistic exploration of the development process, material and moral, current and historical, partial and total. According to Xian, the macro-cultural approach focuses mainly on the problem of an objective attitude towards tradition and on the relationship between traditional culture and modern development [21]. In discussing culture, we must pay attention to the tradition of a nation. Xian states that tradition is what a society inherits from its history and what forms the norms of morality, the concept of values, patterns of behavior, methods of thinking and ideas. Macroculture serves as a foundation for the cultural identity of the respective society. However, tradition should not be regarded as good or bad and people should neither blindly accept everything that comes from the past, nor dispose of tradition as completely harmful.

Traditions, which are closely linked to culture, need to be constantly renewed and improved.

There is consensus that the primary goal of the contemporary era is to seek development and peace. By identifying the causes of underdevelopment, there is a temptation to focus more on external factors, such as colonial domination and long-term exploitation, unfair trade and the absence of a fair international economic order. However, it is also necessary to take into account internal factors. Development is the result of both internal and external factors, but in many cases internal factors play a more important role. As for the internal factors that determine the economic development, more and more emphasis is placed on non-economic factors, such as culture. Lawrence E. Harrison, in his famous book “Underdeveloped is a state of mind,” states that underdevelopment is a state of mind, a way of expression, and a collective personality marked by chronic disabilities and forms of maladaptation. [7]

Similar institutions created in different states of the world have proven their efficiency differently. If an effective industrial policy is partly a matter of institutional design, it is also strongly influenced by culture. The world became richer and better educated, religion did not disappear, and nationalism and tribalism did not diminish. The global economy and technological forces do not erode local cultures and values, on the contrary, culture and values influence economic development. As an eloquent example, it can serve the economy of a country from another geographical area, far from Europe - China’s economy. It is important to note and note that China has a long and complex history, over 4 millennia, and with a rich cultural tradition. China’s cultural traditions continue to exert a strong influence on most aspects of human interaction, including business [10]. Cultural differences became more pronounced as people gained more power through wealth and education. Once absorbed the conceptions of life produce different levels and types of social and cultural capital. Culture covers all dimensions of the social capital of a society, such as mutual trust and responsible civic behavior. The values sustained by a company influence its development efforts. The moral codes used by business people are part of the productive resources of a company. If these codes emphasize values associated with the equitable development project, they will encourage develop-

ment. The values deeply rooted in the predominant culture are essential for sustainable development.

According to UNESCO [3], culture is a key element in the fight against poverty. The poor have their own values and often they are the only thing they have to defend. The disadvantaged groups have values that give them their own identity. If these values are not respected then even the most productive proposals can be blocked. The preservation of cultural values is very important for the development of a country. In order to be able to take culture into account we need to consciously integrate culture information into the analysis of economic development. Culture obviously has an effect on development outcomes and development projects. Cultural differences may also influence government tendencies to structure foreign investments in certain sectors. Another category in which the influence of culture on economic behavior is recognized is the formation of social networks. The different impact of cultural values on social relations is the basis of the concept of social capital. Social networks influence economic growth through the implementation of informal institutions. Besides the internal and external factors that determine the economic development, there are other factors that affect the economic development. One such factor is trust. In an excellent socio-economic approach from the work "Trust - social virtues and creating prosperity", Francis Fukuyama considers that the extraordinary success of developed economies is based on what he calls "high capital". This capital, unlike the other forms of human capital, is created and transmitted through cultural mechanisms (religion, tradition, historical habit) and represents a capacity generated in society by the predominance of trust. According to the author, there are three countries in which this capital has made a substantial contribution to economic development: Japan, the USA and Germany. The most representative of all is Japan, because here is something in addition to the other two countries, namely the religious element. The analysis of the influence of the religious factor on the economic behavior is not new. At the beginning of the 20th century, Max Weber [19] came to the conclusion that the economic act cannot be analyzed outside the religious culture of a nation or community. The communities formed on the basis of mutual trust have generated economic performances far superior to those of the conflict societies. . Trust leads to cost reductions and, therefore, communities based on the premise of mutual trust have succeeded in developing a number of powerful, oversized, yet economically efficient

bodies. Francis Fukuyama says that trust is the mutual acceptance between two or more entities (persons, organizations) on the premise that any ordinary daily behavior is honest, cooperative and predictable based on shared rules and that the parties to a market transaction will not try to exploit the vulnerabilities of the other. Fukuyama further states that because trust depends on expectations of others' future actions, shaping expectations in an economic growth situation should have a positive effect on our inclination to trust others. Moreover, in situations of economic growth, individuals may be willing to risk more, trusting the other data, with the potential for greater benefits. Fukuyama's hypothesis is that trust is the product of hereditary and rigid patterns of cultural heritage. [5] When there is economic progress, the importance of trust increases as the exchange system becomes more complex, the probability of repeated interactions decreases and the specialization deepens. The promotion of confidence encourages internal exchange and economic progress through size and specialization is stimulated.

Another factor that influences economic development is the work culture. The culture of work directly results in productivity. The culture of a people can be compared to a gigantic computer, extraordinarily complex and subtle, its performance directs the actions and responses of the human being in all respects.

It is necessary to note that, although cultural factors are important, it should not, however, be exaggerated. Compared to other internal factors that determine the economic performance, the cultural factors occupy a position inferior to the economic policies. In this way, the culture serves only to facilitate or obstruct the creation of an environment in which healthy economic policies can be conceived and implemented. And again, as an example, we call on China. In the early 1960s economic data on China were similar to those in Bangladesh and Kenya, with an annual income of about \$ 90 per capita. After 60 years, China has become an industrial giant, with the world's second-largest economy, a member of the G20, with multinational corporations, massive exports of electronic equipment and other sophisticated finished products, and per capita income has grown to 9567 dollars in 2019, exceeding the per capita income of Bulgaria (9280 dollars for the same year), which is a member state of the European Union. [20] No country in the world has experienced such remarkable growth. How can this extraordinary

development be explained? Undoubtedly, by several factors, but an important element of the explanation is the culture. The people of China value the economy, investment, sustained work, education, organization and discipline. Thus, the Chinese culture has a major role in the economic development of the country.

All that is needed for the golden tree to bear fruit, seems to be an open door for investment and a telephone in hand. Obviously, in order to attract investments (be they in dollars, euros or other currency) some conditions must be met: a stable government, legal certainty and a favorable investment climate, so any country may be able to become a new China or Singapore, countries driven by constant economic growth.

However, not all states in need of investment are able to meet these conditions. In some parts of the world, almost no country does this and even when the basic conditions are met, when the government is accountable and the country has the red carpet ready for foreign businessmen, there are other factors that cause investors to shake head and decide to take their money elsewhere. This shows that the ingredients of economic development are more subtle and profound than the usual conditions. These subtleties have to do with the national ethos and traditions of a country. In other words, economic development can be affected by certain intangible factors, known under the general term of culture.

Conclusions. However, culture is seen today as a driving force for development. Economic life must be judged in close connection with cultural influences. The modern economy needs to pay more attention to the social environment. Although culture and, as a component of it - sociability, do not directly influence GDP, they put their mark on the environment, the way in which companies are created and functioning (Fukuyama). Companies in which individuals have been able to associate spontaneously have had a faster economic evolution and no major disruption. The scientific discoveries and the improvement of the technologies have revolutionized the way to produce wealth, so that Alvin Toffler [17] speaks of the new type of “suprasymbolic economy”, in which the processing of information and communication becomes decisive forces. Also, the American political scientist Samuel Huntington, considers that, in today’s conditions, “culture matters”, and cultural factors have a special relevance for social transformations and for modeling geopolitical relations... “culture is a force that both divides and unifies ...” [8, 36]. The economic life, argues the

author, must be judged in close connection with cultural influences. The modern economy needs to pay more attention to the social environment. Although culture and, as a component of it - sociability, do not directly influence GDP, they put their mark on the environment, the way in which companies are created and functioning.

The cultural phenomenon has been intensively investigated in the last decades by a series of social and human disciplines, with a new methodological apparatus. Human behavior is increasingly explained by the use of cultural data, values, mentalities and attitudes. The historical orientation lines of the societies are dependent on their cultural stock. The geopolitical grouping of states is also redefined according to cultural origin criteria. In many approaches in the contemporary world, we talk about non-economic factors of development, factors regarding education, knowledge and new means of communication, changing mentalities and political culture. The economic behavior of social groups and individuals is guided by values, attitudes and motivations that have their source in the cultural environment. Geopolitics is complemented today by approaches that take these new factors into account, so that terms such as “geoeconomics” and “geoculture” are increasingly used. Finally, we frequently encounter terms such as informational, psychological, media, cultural, symbolic violence, manipulation etc. - terms that cannot be understood without resorting to different cultural processes and strategies.

Bibliographical references

1. Towards an EU strategy for cultural heritage - The case for research (The position document can be accessed online: <http://www.europanostra.org/wp-content/uploads/2017/02/>, accessed on 12.11.2019).
2. EU Council, Conclusions for Cultural Heritage as a Strategic Resource for Europe's Sustainability, May 21, 2014, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/> accessed on 12.11.2019.
3. UNESCO Convention of 20 October 2005 on the protection and promotion of the diversity of cultural expressions, in OFFICIAL MONITOR no. 559 of June 28, 2006.
4. Europe 2020. A European strategy for smart, sustainable and inclusive development, at the time of its mid-term evaluation, <http://ec.europa.eu/eu2020/>, accessed on 12.11.2019.
5. Fukuyama, Francis, Trust - social virtues and creating prosperity, Antet Publishing House, Bucharest, 2002.
6. A. Greif, “Cultural beliefs and the organization of society: A historical and

- theoretical reflection on collectivist and individualistic societies”, *Journal of Political Economy*, 1994.
7. Lawrence E. Harrison, “Underdeveloped is a State of Mind”, Cambridge, University of Press of America, 1985.
 8. Samuel P. Huntington, *Clash of Civilizations and the Restoration of the World Order*, Bucharest, Antet Publishing House, 1998, p. 3.
 9. C. Kluckhohn, A.E. Kroeber, *Culture: A Critical Review of Concepts and Definitions*, Harvard University Press, Cambridge, MA, 1952.
 10. Virginia Mircea. *China - Culture and development: Chinese exceptionalism*. - Bucharest: Signs, 2017.
 11. Simon Mundy, *Cultural Policies: A Brief Guide*, Council of Europe, 2000 p. 6).
 12. *Cultural Heritage Counts for Europe Report - Cultural heritage matters for Europe*, p. 154 www.encafc.org/culturalheritagecountsforeurope, accessed on 12.02.2020.
 13. Milton Rokeach, “The Nature of Human Values” New York, The Free. Press, 1973.
 14. S.Roșca. *Cultural Diversity: Conceptual Approaches. Modern Historical and Political Issues: Joinal in Historical & Politica l Sciences*. - Chernivitsi: Chernivitsi National University, 2018, Volume 37-38, pp. 234-241.
 15. G.Socolov, S.Roșca, L.Roșca. *History and philosophy of culture*. - Chisinau: Central typography, 1998.
 16. *Europe 2020 Strategy. A European strategy for smart, sustainable and inclusive development*, <http://ec.europa.eu/eu2020/>, accessed on 12.11.2019.
 17. Alvin Toffler, *Powershift. Power in motion*, Bucharest, Antet Publishing House, 1995.
 18. Edward B. Tylor, *Primitive Culture: Researches into the Development of Mythology, Philosophy, Religion, Art, and Custom*, In Two Volumes, Vol. I, J. Murray, Albemarle Street, London, 1871.
 19. Max Weber. “Protestant Ethics and the Spirit of Capitalism”, *Humanitas*, 2007.
 20. *World Economic Outlook database*, April 2019, Gross domestic product, current prices, U.S. dollars “.
 21. Gao Xian. “Culture and Development: Macro-cultural Reflection on Development” in *Culturelink review*, no.20 / November 1996.

TERRITORIAL DISMEMBERMENT AND ANNIHILATION OF THE STATEHOOD OF MOLDOVA: POLITICAL-DIPLOMATIC ASPECTS

Victor STEPANIUC, *PhD in History, associate professor, IRIM*
(v.stepaniuc@yahoo.com)

Abstract

Since the founding of the Moldovan state, it has been subjected to numerous armed raids. In the 14th-18th centuries, several neighboring countries had domination interests over Moldova. Our rulers, from the fifteenth century, were permanently forced to maneuver, concluding vassalage alliances with Hungary, Poland, Lithuania, Russia, the Ottoman Gate. After the death of Stephen the Great, starting with the year 1538, Moldova comes under Turkish political domination. The countries west of Moldova were now subject to the Ottoman Ports. The attempts of the Moldovan gentlemen during the sec. XVI-XVIII, to free Moldova from the Ottoman domination had no luck.

In the years 1775-1812 following the political-diplomatic confrontations between Turkey, Russia, Austria, France the state of Moldova is territorially dismantled. These processes created premises for the annihilation in the nineteenth century of Moldovan statehood.

Keywords: *Moldovan statehood, Moldovan statehood, modern stage, risk factors, consolidation, foreign domination, destructive politics.*

CZU: 94:321(478)

Since the founding of the Moldovan state, it has been subjected to numerous armed raids. In the 14th-18th centuries, several neighboring countries had domination interests over Moldova. Our rulers, since the fifteenth century, were permanently forced to maneuver, concluding alliances with its vassals Hungary, Poland, Lithuania, Russia, and later

with the Ottoman Empire. After the death of Stephen the Great, since 1538, Moldova came under the Turkish political domination. The countries west of Moldova were now subject to the Ottoman Empire. The attempts of the Moldovan rulers during the XVI-XVIII centuries to free Moldova from the Ottoman domination have failed. At the beginning of the XVII century Moldova allied strategically with Poland, which fought with the Ottoman Empire for domination over Moldova. However, Moldova's attempts to weaken the Turkish yoke, with the help of Poland, have failed. In the mid-seventeenth century, the Moldovan boyars, have turned to Russia for help to free their country. Ever since the reign of Petru Rares, then of Gheorghe Stefan, and Dimitrie Cantemir Moldova made attempts to escape from the Ottoman rule with Russia's help.

In 1739, during peace negotiations, Russia asks Turkey to offer Moldova independence under Russian protectorate. In the peace treaty of Kuchuk-Kainarji 1774, Russia and Turkey agreed restoring the rights of Moldovan boyars to elect rulers. The treaty also made the Ottoman Empire return territories part of raias. Although Turkey convened upon the stipulations of the Russo-Turkish treaties of this period (XVIII c.), it largely ignored their fulfillment.

In order to strengthen the alliance against Russia, Turkey signed on May 4, 1775 a treaty with Austria, giving it the right to annex the north of Moldavia - Bucovina.

The worst thing about this event from 1775, is that this territory separated from Moldova represented the place where the Moldovan state was born and strengthened. The Austrian Empire annexed a vast region that included: the Fortress of Moldova - Suceava, which is also the ancient capital of Moldova, its cultural and spiritual center; Putna Monastery – which houses the tombs of the glorious ruler Stephen the Great; Monasteries Voronet, Humor, Bogdana, Sucevita, Moldovita, Dragomirna; and territories surrounding the Moldova river including the first state administrative center Baia.

The Ottoman Empire gave out these lands to Austria illegally, without holding rights to them. Thus, the geostrategic interests of Austria and Turkey influenced the fate of Bucovina. German and Ukrainian settlers were brought there to influence the decrease of Moldovans. The Moldovan ruler Grigore Ghica III manifested great courage under these complicated conditions, having ruled the country in 1764-1767, then

in 1775-1777. In 1775, after the alliance of Turkey and the Austrian Empire, he vehemently opposes the plan to let Austrians annex the north of Moldova - Bucovina.

Towards the autumn of 1777, the ruler Grigore Ghica III is betrayed by the Ottoman Empire. Having been in close relations with Russian diplomats, he is dismissed from duty and beheaded because he campaigned for the unity and sovereignty of Moldova. Thus, Moldova being ripped apart by the Ottoman Empire and the Austrian Empire, in 1775 its ability to defend itself and maintain integrity reduced essentially. It is worth mentioning that, by the end of the eighteenth century, only one third of the territory from the east of Moldova, situated between the rivers Prut and Nistru - part of the Moldovan state - was inherited by the Moldavian ruler.

Countless wars waged by Russia against the Ottoman Empire in the XVIII c. created premises for the liberation of Moldova. Much of the Moldavian boyars and the clergy have either officially or secretly, gotten Moldova closer to Russia.

In 1802, Russia, exerting diplomatic pressure on Turkey, got the right to make Moldova a protectorate of Russia. Moldova's rulers could not be appointed or changed without Russia's consent. Soon however, these provisions are violated and 1806 begins with yet another Russo-Turkish War, which got France interested in its proportions and outcome. Between 1806-1812, Moldova was de facto ruled by the Russian Tsar. The Moldovan historian Manolake Draghici wrote about these events: "... Russians ... they did not want to miss the opportunity and sent an army to fight with Turkey, violating the principalities and appointing a military ruler in Moldova." [1, p. 74 -75].

In May 1812, Russia, under the threat of a military attack from France, signed the Treaty of Peace with Turkey in Bucharest. Thus, following the Russo-Turkish War of 1806-1812, the historical Moldova was torn apart. Western Moldova, situated between the Carpathians and the Prut, remained under the protectorate of the Ottoman Empire, while Eastern Moldova - "the largest and most fertile part" [2, p. 61] of Moldova, called later "Bessarabia", was under the protectorate of the Russian Empire.

The division of Moldova between these two colonial empires led to a territorial and national tragedy, Moldova being an undivided country from 1359 until 1812. The events of 1812 caused a major loss of statehood of the historical Moldova in the following decades. The consequences of tearing Moldova apart would be felt later on. However, in 1812, a

sense of hope started developing. Concerning those events M. Draghici states, “taking place at first in the city known Esii (Peace of Bucharest), the souls of the faithful and true patriots of Moldova were filled with incredible joy for this crowning glory of Russia, the orthodox, protective kingdom...during those times a great number of written complaints were sent to the Ottoman Empire by the boyars, who deplored the fact that Bessarabia was taken by the Russians, but nothing could be changed... “[1, p. 93]. As stated by Nicolae Iorga in 1912, especially complained the “the boyars who had no ideals and feelings for the country and the nation ... they felt sorry that they had lost the biggest part of Moldova, with rich fields and pastures for cattle...” [3, p. 53].

After 1812 Western Moldova, i.e. the dismembered Principality of Moldova remained under the protectorate of the Ottoman Empire. Being pressured by Russia, the Ottoman Empire suppresses the Phanariot regime after 1822. During this period local rulers were elected. During the reign of Ioan Sandu Sturza, boyars of the first, second, and third states advocated the reformation and modernization of the political and administrative systems of Moldova. The equerry Ionica Tautul, under the Turkish military occupation, announces a Constitution of Carvunari to proclaim the fundamental rights throughout Moldova - borrowing slogans from the French Revolution.

In 1829 Russia and Turkey signed the Treaty of Adrianople, which expanded autonomy in Moldavia and Wallachia. Russia’s role in the principalities increases. Under General P. Kiselev, four Moldavian boyars create the Organic Regulation of Moldova, which can be described as a constitution of the Principality of Moldavia.

According to the Regulation, the executive power rests with a ruler chosen for life, aided by an Administrative Council. The ruler had the right to issue bills. *Adunarea Obsteasca* – similar to a Parliament, had the right to pass laws, which were then approved by the Ruler. The Organic Regulation proclaims the Moldovan language as the official language of the Principality of Moldavia.

The ruler Mihail Sturdza (1834-1848), modernized Moldova by reforming the judiciary system according to the French model. Although Moldova regained its previous autonomy, the Ottoman and Russian oppression have not weakened. The ideas of social freedom and nationality spread by European revolutionaries infiltrate Moldova.

Moldovan society before 1848 lamented the loss of Eastern Moldova (Bessarabia) from 1812. But some Moldavian and Wallachian intellectuals after 1848 propagated the idea of creating a unique state of “Romanians” - Romania. It should be noted that after 1848, although the unionist movement in Moldova had supporters among intellectuals, the movement was stronger in Wallachia. Large numbers of Moldovan intellectuals and peasants understood that Moldova, having remained without Bessarabia and Bukovina, in an eventual union with Wallachia, could become an annex to it. After 1852, a special interest from France, Prussia, Russia to unite the principalities of Moldavia and Wallachia, has outlined. The heads of these countries, primarily of France, were aware that “Moldova can be more easily drawn into an action against the union, because it knew it had to make rather large sacrifices on the altar of unification, even sacrifice the very being of State” [18, p. 257]. Napoleon III of France was informed that Muntenia wanted the union at all costs, because “Muntenia would only get benefits from the union” [4, p. 257].

It should be noted that the “national party” in Moldova, strangely enough, was not concerned with the issue of reunification of the Moldovan territory divided after the annexation of Bessarabia to Russia in 1812. In the leaflets, unionists mentioned absolutely no aspirations of returning Western Moldova (Principality of Moldova), Eastern Moldova (Bessarabia) and Northern Moldavia (Bucovina) to their homeland Moldova. In fact, unionists indirectly served the geopolitical goals of France, Russia, Prussia. The aim of these countries was creating a “barrier” against the Ottoman Empire, which was Romania.

In a letter to N. Vogoride, the *Caimacam* of Moldova, his brother-in-law writes with indignation about the “national party”: “driven by materialistic interests and rewards, they are so corrupt that they help transform their homeland, Moldova, into a mere annex to Wallachia and erase it from the map of nations that govern themselves. Under the pretext of creating a unified Romania, they want to reduce Moldova and Moldovans to the situation of Ireland and the Irish without thinking of the present and future generations ... The unionist party can be called the national party of Wallachia, which aspires to enlarge its territory but, because of this, in Moldova it can be merely called an anti-national party” [5, p. 88].

Russia, as demonstrated by documents from archives, prepared a methodical unification of Moldavia (without Bessarabia) with the

Romanian country, including this clause (a. 1829) in the text of the Organic Regulation. After 1848, France wanted to create Romania and have it as an ally against Turkey.

In July 1857 elections took place in the ad hoc Assembly of Moldova. A few months before the election “the situation in Moldova is generally more tense than in Wallachia” [19, p. 87] due to disputes between unionists and anti-unionists. Among the population, when it comes to the Union “there is little concern” [5, p. 87] - many foreign observers admitted then. Unionists, feeling that they will lose elections, boycotted them. Thus, during the ad hoc Assembly of Moldova, an overwhelming majority of anti-unionists was elected. However, France did not recognize the elections and urged the Ottoman Empire to repeat them. The *Caimacam* N. Vogoride, pressured from the outside, sides with the unionists, acting in elections “in favor of the Union with as much diligence as he resisted it” [5, p. 166] in the previous elections. At the repeated elections in the ad-hoc Assembly of Moldova, after 2 months, the Unionists were defeated.

The general situation after the elections was described by the Ambassador of Belgium to Iasi: “... among the 80 members considered to be in favor of the Union, there are many who had been elected at the annual elections and then claimed to be separatists. Such revival of the majority ... should not be surprising, when the ruler himself gives such a powerful example of radical and rapid change of opinion... Moldovan unionists were forced to be selected to join the program of Wallachian clubs ... “ [5, p. 171].

On 7/19 October 1857, the Ad Hoc Assembly of Moldova decides “the Union of principalities into a single state named Romania.” [5, p.188]. On 8/20 October 1857 the Ad Hoc Assembly of Wallachia also decides “the Union of the countries Romania and Moldova into one state under one government” [5, p. 189].

The provisions of these articles from the Assemblies decisions reveal well-known things. Moldovans from the East of Prut believed that, together with Wallachians, they established a new state, Romania. Wallachians, who historically identified themselves as Romanians, didn't consider Romania a new state, but their ancestral land, which now unites with Moldova ... to continue to be Romania. “In that era the name “Romania” was used sometimes in a narrow sense instead of “Wallachia” [5, p. 189] - even Romanian authors admit it when explaining this subject.

Contemporary “pro-Romanian” historians, praising the creation of the

national state of Romania, claim that in 1859 it was not two sovereign states that united, but rather “two historical Romanian regions”. Kogalniceanu himself proves these statements false. This active promoter of the Union, in his speech at the ad hoc Assembly of Moldova on 7/19 October 1857, immediately after the victory of unionists, said indisputable truths: “the principalities will be considered sovereign states by the European powers, and several treaties signed with the rulers of Moldavia and Wallachia will serve as proof... because they have reserved all rights of sovereignty and, in particular, the right to an autonomous government, the right to a legislation, meaning a true and indisputable autonomy ... Therefore, they did not submit to any foreign legislative power” [5, p. 185].

Undoubtedly, Moldova was still a state in 1859. The Unionists, who had the majority in the ad-hoc Assemblies of Moldova and Wallachia, in 1859, proclaimed the Union of the Principalities, choosing Alexandru Ioan Cuza to lead the country. The state capital after 1862 became the wallachian city Bucharest.

Soon, warming the provisions of the Paris Conference (August 19, 1858), on equality for the prerogatives, the Wallachian political circles have given the power of Moldovan sovereigns. Mix in conditions of internal affliction of Moldovans, when caring for others may be important to the Moldovan cultural fund the Wallachian (Romanian) norms regarding political, social, cultural life.

The dismissal in 1866 of the Romanian throne of Moldovan Alexander I. Cuza, the political dictatorship and spirituality of Wallachia made dissatisfaction with the 1859-union become general in Moldova, it was the culmination of the rebellion against the returnees, the resurrection of the Turk, a Prussian gentleman of foreign faith.

This uprising of Moldovans against the Union with Wallachia, called by some historians the Separatist Movement of Moldovans from 1866, is described by Romanian historian I. Lupash: “Some of the Moldovans were fighting against the foreign lord, grouping around the boyar Nicolae Roznovanu, under whose leadership a Separatist Committee had been formed ...

The Roznovians succeeded in attracting him on their part and also Metropolitan Calinic Miculescu. On the first Sunday of April 1866, the Cathedral of the Metropolitan Cathedral was crowded, after the commission of the divine service, the metropolitan went out in front of the hardened crowd, starting to the Administrative Palace, where the members of the

lieutenant were at that time. Before leaving, Teodor Boldur-Latsescu in the court of the metropolis spoke a fiery speech about the rights of Moldova, urging the crowd to follow Metropolitan Cathedral. The sound of the bells started to tinkle, but in the Square in the palace the crowd was stopped by a wallachian regiment, who were not afraid of standing in front the cross carried by the metropolitan... One of the soldiers did not hesitate to answer with the bayonet, crossing the ruins of the metropolis, injuring it... The angry crowd, began to attack the soldiers with stones, was were pushed back to the court of the Metropolis. The embalming held until two in the afternoon, giving the Moldovan capital a sad appearance, sprinkled with blood stream ..., Professor N. Iorga, doing reminiscent of the bloody clash from Iashi, he translates it as follows: "... If he went to the procession left from the Metropolis, after the old tradition, with the swan in the forefront and a real fight with the army, with that mountain regiment, which used the weapon and shed a lot of blood, was for the dethronement of Voda Cuza, who was for Moldova sacrificed a pride and comfort ... " [4, pp. 288-290]. In December 1866 a lawsuit against separatist leaders is being tried in Iasi (Anti-union). Teodor Boldur-Lățescu, being asked what his nationality is, replied: "I am Moldovan" [6, p. 206].

After the annexation of Eastern Moldova - Bessarabia to the Russian Empire, the land is administered on the basis of a special law called "Regulation on the establishment of the provisional administration of Bessarabia", which entered into force in 1813. From an administrative-territorial aspect, Eastern Moldova in the years 1812- 1828 had become an integral region with autonomy status: it had departments, the High Council, its financial-economic service. Chancellery official language was Moldovian, the region retained its historic national emblem - the head of Bull.

As the Moldovan historian wrote Ia.Grosul, "... the main direction of the politics of tsarism in the occupation of the land remained the preceding and common for all national peripheries - the gradual liquidation of local particularities and the introduction, as in other regions, of the general-imperial forms of administration, of the general-Russian legislation" [7, p. 136].

In Moldova between Prut and Dniester, after 1812, the class of large landowners is divided into two groups: one Russian and another - Moldovan, which was in accordance with the old laws of Moldova. A conflict between Moldovan boyars and the Russian administration started in 1814, when

Russian governor I. Harting forced the introduction of Russian legislation in Bessarabia. With the support of Metropolitan G. Bănulescu-Bodoni, the boyars address the emperor Alexander I a complaint and insist that they must have a Moldovan governor and officials who know the customs of the Moldovan people. Pointing out that not even the Turks, four centuries ago were involved in the laws that Moldova had, they argued: “For four centuries Moldova has been governed by its laws and regulations... There are no old Moldovan customs and permanent rules? Don’t we have the code of Vasile Voivod (Lupu)?” [8, p. 282].

Alexander I, in the rescript of April 1, 1816, informs Metropolitan G. Bănulescu-Bodoni that, given the numerous abuses that occurred in Bessarabia, he wants to give this province an administration in harmony with his morals, customs and laws, which gives the annexed land the use of local laws and customs. According to *the Arrangement of the bishopric forming of Bessarabia in 1818*, the acts, the administrative, devices, fiscal, criminal and instructional affairs were done in Russian and Moldovan, in compliance with the Russian laws and with the preservation of the rights and customs of the land regarding private property. The civil and judicial actions were initially performed in the Russian and Moldavian languages and were judged on the basis of the laws and customs of Moldova.

The regulation of social-administrative relations, in harmony with the laws of historical Moldova, also contributed to the establishment of social categories - ranks. A notification issued in 1819 stated that the boyar ranks confirmed in 1734 by the ruler of Moldova Nicolae Mavrocordat were recognized. But in February 1828 a new Settlement for the administration of Bessarabia was adopted, which introduced the Russian laws and fiscal system, the liquidation of the last signs of autonomy of the county, considerably reducing the scope of the use of the Moldovan language in institutions. The judicial system in the county continued to use Andronachi Donici’s law collection published in 1814 in Iasi. Reprinting, in 1858, the law book of Andronachi Donici with the title “Abbreviating collection of the royal laws ... extracted and regulated by the logothete Andronachi Donici”, C. Negruzzi notes: “Donici’s collection is now the compass of the judges in Besarabia; it is no less necessary for us (West Moldova - Aut.) and would occupy a very honorable place on the table of any court ...” [9, p. 6].

Various aspects of the Moldovan legislation, including agrarian,

were exposed in the collection of *Bridges for the duties under which the masters of the peasants or the land workers in the Bessarabia Oblast are subjected and the rights they have ... in 1819, more in 16 days, due to the settlements of Moldova*. This *Bridges for the duties* is, in fact, the first attempt to systematize and codify the norms of the old Moldovan law. It is significant that it was made in Moldova between the Dniester and Prut, confirming the continuity of the community and from a legislative and judicial point of view [10, pages 150-172]. The summary update of this information confirms the conclusion of the Moldavian scientist D. Grama: “Despite the tendency of Russian Tsarism to completely replace the local law with the Russian one, the local realities were such that the Romanians (!) From the east of Prut managed to impose on the Czarist government the use in the courts of Bessarabia of at least some of the sources of the civil law of the Principality of Moldova. Thanks to this fact, throughout the Russian occupation, in the judicial courts of the region, the *Hexabibl* of Armenopol, the Bishop of Mavrocordat of 1785, the *Comprehensive Assembly from the books of the rightful rulers of Andronachi Donici continued to be applied*” [11, p. 94].

This old truth was mentioned in the 1950s by the historian Iachim Grosul: “... Under the conditions of joining Russia, Bessarabia was not guaranteed autonomous rights, like Finland, well. However, it should be emphasized that those modest beginnings of autonomy, offered in 1812-1818 and set out in the Regulation of 1813, in the Settlement of 1818, had a positive significance for the economic development of the land, its population ” [7 , p. 202, 210].

Commenting on the Moldovan-Russian relations from the earliest times until 1918, the lawyer D. Grama emphasizes: “It is worth mentioning the contribution of Russia to the return of the historical territories of Moldova, co-occupied by Turks in the 15th-18th centuries. By the decision of Emperor Alexander I in May 1807 the territories of the Bender, Akkerman, Chilia and Hotin districts were passed under the direct control of the Moldavian Divan. Thus, Russia honored the commitments made to the State of Moldova by the governments of the countries Alexei Mihailovici in 1656, Peter I in 1711 ... “ [12, p.63].

The documents, the testimonies of the time, show us that after 1812, from a political and religious point of view, the Moldovans between Prut and Dniester turned to Russia and its monarch, seeing in it “the

aid of orthodoxy, the savior of Europe and all Christianity”. But “the awareness that Moldova is their homeland, that they form a distinct nation, with their own language, is manifesting itself so strongly” [13, p. 195]. This reality has been confirmed by various Moldovan scientists, including Al. Boldur, St. Ciobanu, N. Popovschi, I. Macovei etc.

A comprehensive characteristic Moldavian people from Bessarabia is L. Boga, director of the State Archives in Chisinau, noted: “The testimonies time that those remaining Bessarabia there is a luminous awareness of a motherland- Moldova, a people - Moldovan, a nation - Moldovan, a nation - Moldovan, and above all - a Moldovan language “ [13, p. 197].

The analyzed documentary material shows us that Russia was forced to admit for “Bessarabia” certain deviations from the general rule of colonization, which were expressed by:

- the completion of the historical territory of Moldova between Prut and Dniester;

- The establishment and affirmation of the supreme structure of the organization of the church life in Eastern Moldova;

- The Metropolis of Chisinau and Hotin - as a spiritual force for the protection of the national-state identity of the Moldovans;

- widely applying the traditional Moldovan legal norms throughout the period of annexation of Moldova between Prut and Dniester;

- preserving the traditional administrative-territorial structure throughout Moldova - the lands;

- preserving and use in East Moldova, between Prut and Dniester, of the national-state emblems of the whole Moldova - the Moldovan language, the coat of arms with the bison head. Thus, after 1812 in Bessarabia the Moldovan national-state idea “did not die completely, because old letters and testimonies remained” [14, p. 61].

As the academic H. Corbu also points out, although “the Tsarist administration has carried out a systematic and relentless policy of eradicating ethnic and historical memory..., the population between Prut and Dniester has resisted all the plagues, coming to the end of over one hundred. Years of social and national oppression with a slightly altered language and coherent and well-structured spiritual traditions... that demonstrate the viability and resilience of this people in the historical retrospective” [15].

The respective opinions confirm the conclusion of the Moldovan lawyer and historian Al. Boldur, that Moldova between Prut and Dniester “has

many very specific features ... The history of the Bessarabian past under the Russians should never forget that Bessarabia has kept its unique ethnic, social-political and legal appearance with a national aspect” [16, p. 267].

It is worth mentioning that, despite the disappearance of the statehood of historical Moldova, despite the social, economic and political oppressions, in Bessarabia the faith in the Moldovan State, the Moldovan national-state consciousness have been maintained and continued. As a result, in Bessarabia, the first signs of a Moldovan national movement appear especially in the second half of the 19th century, whose aims are the national-political autonomy of the land, the revival of Moldovan statehood.

Undoubtedly, Moldova was still a state in 1859. The Unionists, who had the majority in the ad-hoc Assemblies of Moldova and Wallachia, in 1859, proclaimed the Union of the Principalities, choosing Alexandru Ioan Cuza to lead the country. The state capital after 1862 became the wallachian city Bucharest.

Soon, warming the provisions of the Paris Conference (August 19, 1858), on equality for the prerogatives, the Wallachian political circles have given the power of Moldovan sovereigns. Mix in conditions of internal affliction of Moldovans, when caring for others may be important to the Moldovan cultural fund the Wallachian (Romanian) norms regarding political, social, cultural life.

The dismissal in 1866 of the Romanian throne of Moldovan Alexander I. Cuza, the political dictatorship and spirituality of Wallachia made dissatisfaction with the 1859-union become general in Moldova, it was the culmination of the rebellion against the returnees, the resurrection of the Turk, a Prussian gentleman of foreign faith.

This uprising of Moldovans against the Union with Wallachia, called by some historians the Separatist Movement of Moldovans from 1866, is described by Romanian historian I. Lupash: “Some of the Moldovans were fighting against the foreign lord, grouping around the boyar Nicolae Roznovanu, under whose leadership a Separatist Committee had been formed... The Roznovians succeeded in attracting him on their part and also Metropolitan Calinic Miclescu. On the first Sunday of April 1866, the Cathedral of the Metropolitan Cathedral was crowded, after the commission of the divine service, the metropolitan went out in front of the hardened crowd, starting to the Administrative Palace, where the members of the lieutenant were at that time. Before leaving, Teodor Boldur-Latsescu in the

court of the metropolis spoke a fiery speech about the rights of Moldova, urging the crowd to follow Metropolitan Cathedral. The sound of the bells started to tinkle, but in the Square in the palace the crowd was stopped by a wallachian regiment, who were not afraid of standing in front the cross carried by the metropolitan ... One of the soldiers did not hesitate to answer with the bayonet, crossing the ruins of the metropolis, injuring it ... The angry crowd, began to attack the soldiers with stones, was were pushed back to the court of the Metropolis. The embalming held until two in the afternoon, giving the Moldovan capital a sad appearance, sprinkled with blood stream...”. Professor N. Iorga, doing reminiscent of the bloody clash from Iashi, he translates it as follows: “... If he went to the procession left from the Metropolis, after the old tradition, with the swan in the forefront and a real fight with the army, with that mountain regiment, which used the weapon and shed a lot of blood, was for the dethronement of Voda Cuza, who was for Moldova sacrificed a pride and comfort ...” [4, pp. 288-290]. In December 1866 a lawsuit against separatist leaders is being tried in Iasi (Anti-union). Teodor Boldur-Lățescu, being asked what his nationality is, replied: “I am Moldovan” [6, p. 206].

After the annexation of Eastern Moldova - Bessarabia to the Russian Empire, the land is administered on the basis of a special law called “Regulation on the establishment of the provisional administration of Bessarabia”, which entered into force in 1813. From an administrative-territorial aspect, Eastern Moldova in the years 1812- 1828 had become an integral region with autonomy status: it had departments, the High Council, its financial-economic service. Chancellery official language was Moldovian, the region retained its historic national emblem - the head of Bull.

As the Moldovan historian wrote Ia. Grosul, “... the main direction of the politics of tsarism in the occupation of the land remained the preceding and common for all national peripheries - the gradual liquidation of local particularities and the introduction, as in other regions, of the general-imperial forms of administration, of the general-Russian legislation ”[7, p. 136].

In Moldova between Prut and Dniester, after 1812, the class of large landowners is divided into two groups: one Russian and another - Moldovan, which was in accordance with the old laws of Moldova. A conflict between Moldovan boyars and the Russian administration started in 1814, when Russian governor I. Harting forced the introduction of Russian legislation

in Bessarabia. With the support of Metropolitan G. Bănulescu-Bodoni, the boyars address the emperor Alexander I a complaint and insist that they must have a Moldovan governor and officials who know the customs of the Moldovan people. Pointing out that not even the Turks, four centuries ago were involved in the laws that Moldova had, they argued: “For four centuries Moldova has been governed by its laws and regulations... There are no old Moldovan customs and permanent rules? Don’t we have the code of Vasile Voivod (Lupu)?” [8, p. 282].

Alexander I, in the rescript of April 1, 1816, informs Metropolitan G. Bănulescu-Bodoni that, given the numerous abuses that occurred in Bessarabia, he wants to give this province an administration in harmony with his morals, customs and laws, which gives the annexed land the use of local laws and customs. According to *the Arrangement of the bishopric forming of Bessarabia in 1818*, the acts, the administrative, devices, fiscal, criminal and instructional affairs were done in Russian and Moldovan, in compliance with the Russian laws and with the preservation of the rights and customs of the land regarding private property. The civil and judicial actions were initially performed in the Russian and Moldavian languages and were judged on the basis of the laws and customs of Moldova.

The regulation of social-administrative relations, in harmony with the laws of historical Moldova, also contributed to the establishment of social categories - ranks. A notification issued in 1819 stated that the boyar ranks confirmed in 1734 by the ruler of Moldova Nicolae Mavrocordat were recognized. But in February 1828 a new Settlement for the administration of Bessarabia was adopted, which introduced the Russian laws and fiscal system, the liquidation of the last signs of autonomy of the county, considerably reducing the scope of the use of the Moldovan language in institutions. The judicial system in the county continued to use Andronachi Donici’s law collection published in 1814 in Iasi. Reprinting, in 1858, the law book of Andronachi Donici with the title “Abbreviating collection of the royal laws ... extracted and regulated by the logothete Andronachi Donici”, C. Negruzzi notes: “Donici’s collection is now the compass of the judges in Besarabia; it is no less necessary for us (West Moldova - Aut.) and would occupy a very honorable place on the table of any court ... “ [9, p. 6].

Various aspects of the Moldovan legislation, including agrarian, were exposed in the collection of *Bridges for the duties under which the*

masters of the peasants or the land workers in the Bessarabia Oblast are subjected and the rights they have ... in 1819, more in 16 days, due to the settlements of Moldova. This *Bridges for the duties* is, in fact, the first attempt to systematize and codify the norms of the old Moldovan law. It is significant that it was made in Moldova between the Dniester and Prut, confirming the continuity of the community and from a legislative and judicial point of view [10, pages 150-172]. The summary update of this information confirms the conclusion of the Moldavian scientist D. Grama: “Despite the tendency of Russian Tsarism to completely replace the local law with the Russian one, the local realities were such that the Romanians (!) From the east of Prut managed to impose on the Czarist government the use in the courts of Bessarabia of at least some of the sources of the civil law of the Principality of Moldova. Thanks to this fact, throughout the Russian occupation, in the judicial courts of the region, the *Hexabibl* of Armenopol, the Bishop of Mavrocordat of 1785, the *Comprehensive Assembly from the books of the rightful rulers of Andronachi Donici* continued to be applied [11, p. 94].

This old truth was mentioned in the 1950s by the historian Iachim Grosul: “... Under the conditions of joining Russia, Bessarabia was not guaranteed autonomous rights, like Finland, well. However, it should be emphasized that those modest beginnings of autonomy, offered in 1812-1818 and set out in the Regulation of 1813, in the Settlement of 1818, had a positive significance for the economic development of the land, its population ” [7 , p. 202, 210].

Commenting on the Moldovan-Russian relations from the earliest times until 1918, the lawyer D. Grama emphasizes: “It is worth mentioning the contribution of Russia to the return of the historical territories of Moldova, co-occupied by Turks in the 15th-18th centuries. By the decision of Emperor Alexander I in May 1807 the territories of the Bender, Akkerman, Chilia and Hotin districts were passed under the direct control of the Moldavian Divan. Thus, Russia honored the commitments made to the State of Moldova by the governments of the countries Alexei Mihailovici in 1656, Peter I in 1711 ...” [12, p.63].

The documents, the testimonies of the time, show us that after 1812, from a political and religious point of view, the Moldovans between Prut and Dniester turned to Russia and its monarch, seeing in it “the aid of orthodoxy, the savior of Europe and all Christianity”. But “the

awareness that Moldova is their homeland, that they form a distinct nation, with their own language, is manifesting itself so strongly” [13, p. 195]. This reality has been confirmed by various Moldovan scientists, including Al. Boldur, St. Ciobanu, N. Popovschi, I. Macovei etc.

A comprehensive characteristic Moldavian people from Bessarabia is L. Boga, director of the State Archives in Chisinau, noted: “The testimonies time that those remaining Bessarabia there is a luminous awareness of a motherland- Moldova, a people - Moldovan, a nation - Moldovan, a nation - Moldovan, and above all - a Moldovan language” [13, p. 197].

The analyzed documentary material shows us that Russia was forced to admit for “Bessarabia” certain deviations from the general rule of colonization, which were expressed by:

- the completion of the historical territory of Moldova between Prut and Dniester;

- the establishment and affirmation of the supreme structure of the organization of the church life in Eastern Moldova;

- The Metropolis of Chisinau and Hotin - as a spiritual force for the protection of the national-state identity of the Moldovans;

- widely applying the traditional Moldovan legal norms throughout the period of annexation of Moldova between Prut and Dniester;

- preserving the traditional administrative-territorial structure throughout Moldova - the lands;

- preserving and use in East Moldova, between Prut and Dniester, of the national-state emblems of the whole Moldova - the Moldovan language, the coat of arms with the bison head. Thus, after 1812 in Bessarabia the Moldovan national-state idea “did not die completely, because old letters and testimonies remained” [14, p. 61].

As the academic H. Corbu also points out, although “the Tsarist administration has carried out a systematic and relentless policy of eradicating ethnic and historical memory..., the population between Prut and Dniester has resisted all the plagues, coming to the end of over one hundred. Years of social and national oppression with a slightly altered language and coherent and well-structured spiritual traditions ... that demonstrate the viability and resilience of this people in the historical retrospective” [15].

The respective opinions confirm the conclusion of the Moldovan lawyer and historian Al. Boldur, that Moldova between Prut and Dniester “has many very specific features ... The history of the Bessarabian

past under the Russians should never forget that Bessarabia has kept its unique ethnic, social-political and legal appearance with a national aspect” [16, p. 267].

It is worth mentioning that, despite the disappearance of the statehood of historical Moldova, despite the social, economic and political oppressions, in Bessarabia the faith in the Moldovan State, the Moldovan national-state consciousness have been maintained and continued. As a result, in Bessarabia, the first signs of a Moldovan national movement appear especially in the second half of the 19th century, whose aims are the national-political autonomy of the land, the revival of Moldovan statehood.

Bibliographical references

1. Дрэгичь Манолаки. История Молдовой пе тимп де 500 ань. Томул I. Iași, 1857, 222 p., томул II, Iași, 1857, 255 p.
2. Varta I. Istoria Românilor. Manual clasa a XI-a, Chișinău, Civitas, 2002, 200 p.
3. Iorga N. Neamul românesc în Basarabia, vol. II, București, Editura Fundației Culturale Române, 1997, 317 p.
4. Lupaș I. Istoria unirii românilor. București, Fundația Culturală Regală „Principele Carol”, 1937, 407 p.
5. Români la 1859, vol.II. București, Editura Științifică și enciclopedică, 1984, 450 p.
6. Stati V. Istoria Moldovei în date. Chișinău, Tipografia Academiei de Științe, 1998, 488 p.
7. Гросул Я. Автономия Бессарабии в составе России. 1812-1828. // Труды по истории Молдавии. Кишинев, Штиинца, 1982, стр. 110-124.
8. Стадницкий А., Гавриил Бэнулеску-Бодони. Экзарх Молдо-Влахийский и митрополит кишиневский. Кишинев, Типография Шлионовича, 1894, 374 стр.
9. Colecție prescurtătoare din legile împărătești... extrase și iriegate de logof și Andronachi Donici. Ed. II, partea IV. Iași, 1858.
10. Mihail P., Mihail Z. Acte în limba română tipărite în Basarabia. I. (1812-1830). București, Editura Academiei Române, 1993, 411 p.
11. Grama D. Lupta românilor de la răsărit de Prut pentru apărarea legilor Țării Moldovei în primele decenii ale secolului al XIX-lea. // Destin românesc, 1994, nr. 1.
12. Grama D. Evoluția statutului juridic al Basarabiei în anii 1812-1918. // Revista de istorie a Moldovei, 1994, Nr. 2.
13. Boga L. Politica moldovenilor înainte de pacea de la București. Chișinău, Universitas, 1993, p.191-222, p. 195, 196.
14. Halippa Pan., Moraru, An. Testament pentru urmași. Chișinău, Hyperion, 1991, 175 p.
15. Corbu H. Deschideri către valori. Studii, eseuri, atitudini. Chișinău, Cartea Moldovei, 2003, 456 p.
16. Boldur Al. Istoria Basarabiei. București, Editura Victor Frunză, 1992, 543 p.

SEXUAL AGGRESSION - PHENOMENA WITH NEGATIVE IMPACT ON SOCIAL LIFE

Eti Leon Ben Nun, *PhD student, IRIM, State of Israel*
(eti06011989@gmail.com)

Ludmila ROȘCA, *doctor habilitat in Philosophy, university
professor, IRIM*
(roscaudmila@mail.ru)

Abstract

This article presents some results of the extensive investigation of the phenomenon of sexual assault. Based on methodological pluralism and interdisciplinarity, the authors set out to raise public awareness, the academic community, state institutions with reference to the need to adopt a set of policies aimed at the rehabilitation and social integration of victims of social aggression. Based on the huge negative impact on the social life, on the stability and prosperity of the citizens, the authors recommend the perfection of the legislative acts regarding the punishment of the aggressors, the protection of the vulnerable people. The analysis of the experience of the states: Israel and the Republic of Moldova regarding social assistance programs, allowed the authors to find the insufficiency of the actions aimed at the rehabilitation and social integration of the victims of sexual assault.

Keywords: *sexual assault, abuse, victim, social integration, stress disorder.*

CZU:364.01:304:37

Introduction

The theme of sexual aggression in childhood is very current because its consequences affect us all and each one. I was returning home, in the Republic of Moldova, from pilgrimage, from Israel. In the plane I lived unpleasant moments, because I was in a group, which, after their abnormal behavior, found that they were victims of sexual assault.

Being in the same space, we endure their attacks, we were placed in a zone of discomfort, without being guilty of what they once lived. It was a hysterical reaction to all the actions of the crew members.

Working with the young researcher, I read the empirical materials, the stories of the victims of childhood sexual abuse, the results of the clinical investigations, based on them finding that for the contemporary society the sexual assault of women, children is a shameful feature, an inhuman phenomenon by its essence and consequences, it is a major problem for the decision-maker, for the democratic institutions, concerned with political, economic, social stability and the well-being of the population. At symposiums, congresses, international conferences we talk about global issues: ecological, agri-food, about the irrational spending of resources in order to perfect weapons of mass destruction, but about this target group, scientists, specialists in social, humanitarian, behavioral sciences prefer to shut up.

At the same time, as evidenced by the statistical data, the number of crimes of sexual harassment committed in the territory of the Republic of Moldova is increasing. From 2011 to 2014 the number of crimes of sexual harassment, registered in the Register of Criminal and Criminal Information, presents the following indices: 6 in 2011; 12 in 2012; 16 in 2013; 20 in 2014. At the same time, the data regarding the number of files examined in the courts on the cases of sexual harassment, for the period 03.09.2010 - 06.2015, attest: 18 criminal cases. Beyond this reality, it is certain that crimes concerning sexual life, in general, and sexual harassment, in particular, are characterized by a high level of latency, determined by: the feeling of shame or self-blame that such acts generate to the victim; the fear of the victimized persons to bear adverse consequences in the case of filing a complaint with the authorities; lack of confidence of the victims in the act of justice. Indeed, according to a victimological research, it was found that police figures regarding sexual abuse would be less than at least 17 times than in reality [3].

In the context of the above, the objective of the investigation, some of the results of which we will present in this article, is: to raise public opinion regarding the proportions and consequences of sexual assault in childhood, the impact of the phenomenon on social life, on the political, economic stability and prosperity of the citizens of the states. democratic.

Methods applied: description, analysis, synthesis, generalization,

comparative study, modeling, etc. they allowed us to ascertain and justify the need to involve social groups, all elements of civil society in the elaboration of rehabilitation and social integration programs for victims of sexual abuse. The statistical data, the factological material allow us to affirm that with the massive migration of the population, with the increase of the number of refugees this phenomenon expands, and the number of people who have lived moments of horror increases from day to day. Indifference is a feature of contemporary man, but we approach a topic too serious for the present and future of our children to remain in the comfort we have ensured.

The results of the investigation: Sexual aggression is a phenomenon that characterizes human relationships, probably since their establishment. But the low level of women's individual consciousness, their illiteracy, their fear and shame of not finding out about the critical situations they went through left him without the attention of the community. The rise of feminism in the western world, attested in the 60-70s of the twentieth century, has raised public opinion about the serious consequences of sexual vulnerability. Millions of women participated in awareness groups, and in small groups, without a professional leader, women told different stories in their lives. The specialists in the field of psychology, social psychology, sociology and even psychiatry argued conclusions, by which they assumed that at the origin of some psychoses, hysteria can be found repressive states, acts of violence, limits, imposed by certain people.

In 1896, Z. Freud announced that he had discovered the source of hysteria. In a report of 18 cases entitled "Etymology of hysteria", Z. Freud wrote: "Therefore, I propose the thesis that at the base of each hysteria are one or more events of premature sexual experience, events from the first years of childhood. "In this study, the scholar generalizes his patients' stories of sexual assault, sexual abuse and incest, experiences with serious consequences for the future. According to Herman (1994), this essay can further compete with clinical descriptions of the effects of sexual abuse in Childhood [7] During one year, Z. Freud developed the traumatic theory of sources of hysteria. His letters indicate that he became disturbed by the radical social implications of his theory. Hysteria was so common among women that if they assumes that his patient stories are correct, he should conclude that this was an epidemic.

Two political movements have recognized the traumatic theory: the

anti-war movement in Vietnam, which has set up “rape groups” [13] and the feminist movement. The testimony of these groups focused on the constant psychological damage of the struggles. And the feminist movement, through outreach groups, has made a dramatic turn in relation to sexual assault. In 1980, mental trauma syndrome became, for the first time, a true diagnosis and was included in DSM 3 with the title: Post Traumatic Stress Disorders. In the mid-1970s, institutions monitoring sexual assault research began to expand, and in the early 1980s, a broad epidemiological survey was conducted by Diana Russell that involved more than 900 women. The results were severe: one in four women was raped. One in three women was sexually abused as a child.

Over the past two decades, clinical and epidemiological studies have shown that childhood sexual abuse is a major public health issue. The current US assessment informs us that up to 27% of women and up to 16% of men, while stressing that the phenomenon is difficult to measure because of the stigma of victims of abuse and the private nature of the abuse, have been living in terrible times. A powerful predictor of psychopathology [10, pp. 753-760]. Other estimates speak of 3 to 25% of men, and between 11 and 62% of women in the US have suffered childhood sexual abuse [12].

At the same time as documenting the sexual violence, both from a practical point of view, as well as the seriousness of the damage done to the victims, a new understanding of the social significance of the sexual violence of women is developing. According to Susan Brownmuller, a journalist who wrote the book “Against Our Will: Men, Women, and Rape” (1980), rape is a key instrument in preserving the supremacy of men over women in the patriarchal society: “From the prehistoric period to the present, we attest a conscious process of terrorization, literally, by which men keep women in a state of fear. “This led to the realization that all women were victims of rape, even if they were not affected in a timely manner, because all women are educated from the earliest days of childhood to recognize their vulnerability and live in fear. Constant rape, which causes a feeling of inferiority and immediately affects the self-image and sense of “well-being, which is essential for the definition of mental health. In other words, according to this line of thinking, women are generally vulnerable to mental disorders due to vulnerability. Spread to acts of sexual and physical violence [3]. The specialists note that the survivors of the continuous trauma develop a characteristic change of

personality, including the vulnerability to attachment and identity, and the victims are exposed to the risk of re-optimization, repeated damages for both themselves and others and for others [1].

Child sexual abuse is one of the factors that transforms the man into the patient of the psychiatric hospital. Studies show that between 40 and 70% of patients in the psychiatric hospital are adults, victims of childhood abuse. Studies of women in prison, drug addicts and women who practice prostitution show that up to 90% have been sexually abused in childhood. Difficulties in assessing their identity and establishing collegial relationships are observed in these persons.

The whole structure of the “self” of the person, the body image, the introverted image of others, the ideal values that give a sense of perfection and purpose in life - collapse. Single victims of trauma often have a sense of loss of self: “I am no longer myself.” In the trauma of continuous abuse, the victim does not know who he is. She loses her self-perception, with a feeling of inhumanity: “I am no longer a human being.” The image of self is penetrated by the feeling of guilt, of the misery in which it arose. It is clear that when the abuse occurs with a close family member, who must take care, care and care of the child, it develops very severe distortions in the perception of relationships. There is a deep betrayal of relationships that does not allow the development of basic trust. This severe damage to the relationship is reflected in the difficulties of the future relationships of the adult woman: her exposure to repeated relationships with abusive people, the loss of self-confidence, the possibility of loving and being loved. It avoids any possibility of sustaining relationships with others. Everywhere she sees danger. This is critically reflected in the treatment room when patients do not really believe in the therapist’s willingness to help. There is a strong transfer of the attacker to the therapist. A doctor recounts: I remember my great pain when the patients left the therapy, when a relationship of closeness and intimacy began, which triggered the dreadful anxiety that if I remained, it would hurt me, because who hurt me it was close to me. This understanding of the serious harm to relationships is a central component in the treatment of the injured. In this context it is necessary to learn the regulation of closeness and intimacy in order to avoid abandoning therapy [6; 7].

People with chronic trauma are particularly sensitive, anxious and

nervous, without the ability to reach a state of calm and relaxation over time. There are many complaints about headaches, indigestion, abdominal pain, pelvis and back pain, choking feelings, and nausea. In the last year, the Center for Victim Assistance in Sexual Assault conducted public information activities among doctors at Tel Aviv Medical Center, resulting in dozens of reports of sexual abuse, as doctors have learned to identify the signs of sexual abuse and somatic modalities by which many difficulties are expressed. Such an understanding is important to send women to appropriate care.

The wide knowledge of the results of the clinical investigations, exposed in various studies, underlines the importance of the dissociation in understanding and conceptualizing the mental dynamics and the severe damages of the sexual abuse in childhood. Dissociation research allows us to understand the long-term effects of abuse on the functioning of the adult woman. During the abuse, the dissociative process helps the child cope with the psychological and physical traumas by splitting and repressing the feelings and the terrible physical pain. In time, there is an adaptation to the situation, where you rely on dissociation as a way of coping, anxiety and other emotions. This excessive dependency prevents the victim from developing coping mechanisms to deal with difficult emotions (eg sadness, anger) or having strong transitions between extreme sensitivity and insensitivity and apathy. These directions lead to chronic destructive effects that include repeated victims, depression, dissociative disorders and behaviors, which are found in the definitions of different personality disorders.

Currently, in the literature it is mentioned that the dissociation on a continuum ranging from normal dissociation to pathological forms classified as posttraumatic stress disorder (PTSD) and multiple personality disorder, described in DSM4 as a dissociative identity disorder. Dissociative identity disorder - it is a mental state, when the person is seen in different roles. The personal stories of the patients reflect the dynamics of the disorder in progress. For example, Kate, who narrates in her film documentary about Anne White's "dialogues with crazy women," was about three years old when her father became a member of a group of pedophiles who believed that children should be involved in sexual experience. Her father and the whole group used to abuse her. Kate tells how each time she had to invent another girl, in order to survive the abuse in her place, and another girl could go

to school and remember what they learned there. Kate was admitted to psychiatric hospitals for many years, until with the help of doctors she remembered her abuse and managed to unite all the characters. Awareness includes four elements: behavior, emotion, feelings and knowledge. The dissociative process disconnects one or more of these components from one another.

Clinical experience with sexually abused patients suggests that the dissociative mechanism is one of the most destructive components. “I felt like a bird sitting on a window,” says Yasmin. Repeatedly this sentence makes you wonder: What happened to Yasmin? Yasmin, a psychology student, brutally abused by her family, was suffering from a dissociative disorder that severely disrupted her life. The girl kept repeating: She would soon call me with a suffocated voice and tell them that I left home for college, but she found herself after a few hours on the beach, not knowing how she got there.

Another difficulty, related to emotional detachment, is expressed in parenting difficulties. From the writings of a director of pensions for released women prisoners - mothers with their children, we realized that women, who suffered horrific childhood abuse, were afraid to stay with the child, whom they loved so much, or unable to embrace them, she caressed them to give them warmth and love. Because intimacy with the child evoked painful memories of traumatic childhood. Reactive mothers are often sexually abused as children. In the specialty literature we talk about the encapsulation of trauma, which means isolating the trauma from everyday life. This syndrome develops when a person becomes protected from their own consciousness or awareness of the existence of the trauma and suppresses it. It allows the person to deal with everyday situations without properly processing the trauma. The process involves the recruitment of a variety of defense mechanisms, such as dissociation, fragmentation, suppression, disharmony of action, denial and interweaving.

Dissociation from traumatic events occurs when “the soul is fragmenting the mental integration for survival”. As a result, the desire to separate the trauma and isolate it to survive in everyday life: the child’s attention is diverted from sexual abuse. In such cases, ego fragmentation may cause interference in the integration of different personality functions (eg, self-perception, memory, learning, etc.) that will cause cleavage or disruption

of these functions. One of the immediate signs is a learning disorder. (2) A sharp drop in school attendance can often be a sign that the child is traumatized. Something that is very important to explain to educators. However, there are also cases where school functioning is maintained. The result of the non-harmonic impulse is a disturbance of the function of the sexual arousal mechanism of the body, which provokes reactions of avoidance, or excessive arousal, or persistent physical complaints. Repression manifests itself by blocking the traumatic event and omitting it from memory. As a result, you cannot remember the event.

Dissociation is one of the ways to survive the harsh abuse by disconnecting from what is happening, suppressing thoughts, minimizing, denial. Many patients are characterized by different types of dissociation during traumatic events, including a common description of disconnection from the body and seeing events elsewhere in the room. These mechanisms are seen as means of survival, protecting the victim from the inability to live in horrific events, but they become one of the main foundations of psychopathology. This is because the mentioned mechanisms are not limited to the traumatic events themselves, but rather become part of the woman's mental life. This causes time-related disorders, in the sequence of memory, severe damage to concentration. There is a pause in the succession of the past to the present time, when psychologically the person remained in the past.

The injury is one of the most serious consequences of sexual abuse, it causes loss of taste for life and the desire to die. Many patients report many suicide attempts, as well as a desire to die without suicide. In Keren Lev's film "The Diamond Inside" she tells Livneh, who was an inevitable victim for her father, because she was rehabilitated, married and had children and grandchildren, but the desire to die never left her. I'm not going to get hurt, she said, but I pray that when I cross the road, a bus will hit me deadly. Josepha was sexually abused by her father recently, after more than three years of treatment, the desire to die a little diminished

Self-harm is very common among victims of sexual assault. Sometimes it is the desire to die, but often self-harm is designed to relieve unbearable emotional pain. The link between abuse and self-harm is well documented and it seems that recurrent self-harm and other attacks on the body are common among victims who have been abused as children. Self-sabotage creates a sense of peace and well-being. Physical pain is preferable to the emotional pain it takes. As

one incest victim explains, “I do this to prove that I exist” [7, p. 136]. “The war was not forgotten, neither was self-starvation, bulimia, severe depression or the inability to have a marriage.”

A serious trauma for life is caused by rape. Although rape is a unique trauma, as opposed to childhood sexual abuse, it is surprising to see the severity and duration of the impact on victims [8]. In the past, it was common for us to think of rape suffering as a temporary affair that disappears within a few weeks. Today, there is plenty of evidence that many negative effects of rape remain for a long time. An act of rape causes an immediate high danger that drops to about two months. However, reports show that fears, anxieties, self-esteem, sexual dysfunction persist for up to a year and a half, sometimes even more. A quarter of all women who have been raped continue to show negative signs even after many years. These are reflected in the states of depression, the tendency of alcohol and drug use, overeating, obsessive-impulsive, PTSD and various anxiety disorders. 94% of rape victims meet PTSD criteria twelve days after rape, 46% up to 3 months. Rape causes PTSD more than other traumatic acts, such as robbery, physical assault, sudden death of a relative or natural disaster. The severe effects of rape are not surprising if we consider the special nature of the trauma. The essential element in rape is the physical, mental and moral injury of the victim. Rape causes emotional trauma.

The behavioral cognitive approach practiced by Rothbaum in the 1990s justified the conclusion that experiencing a sudden and frightening event produces a memory scheme that includes: 1. Information about the characteristics of the frightening situation; 2. Information regarding the behavioral, verbal, physiological and excessive behavioral response that has appeared in the traumatic situation and is repeated every time there is an activation of this scheme. 3. Awareness of the significance of the scary situation and the reaction to it. Due to the wide range of these schemes and the stimuli that trigger them, it is assumed that they exist on an active level continuously. Because schemas are the glasses through which the world experiences itself: rape that produces changes in schemas can have negative and lasting consequences.

Therefore, the contemporary society, characterized, in general, by a developed level of all forms of social consciousness, has multiple problems in the approach. We often complain that the phenomenon of prostitution is

increasing, that the number of women who consume and market narcotic substances is increasing, but the actions that would combat these phenomena are insufficient. In conducting this study, we can say that sexual abuse in childhood supports prostitution and crime among women.

The experience of the State of Israel, generalized in various studies, convinces us that most of the women in prison, who practiced prostitution and drug addicts, were sexually abused in childhood, and normalization, optimization of their lives is a difficult problem in adulthood. Which shows the extent of the personal and social damage involved in various forms of abuse. It is very important to know the stories of the patients who help us to understand the causes of the different negative phenomena we face in our daily lives, personally to deal with the difficulties and severe disorders of our fellow human beings, with whom we coexist at the same time and space.

The question arises: How can we protect ourselves and our children? Knowing and researching the problems faced by people, initially innocent, involved in acts, with serious consequences, by others, who were not isolated from society in time, so as not to harm them. A first step is carried out by the medical institutions, studying the behavior of the patients of the psychiatric hospitals, but, in our opinion, it is too late and a small number of the victims of sexual assault arrive. Diagnosis of personality disorder labels women as deviant and flawed, reinforcing the traditional line of reference for delinquent, prostitute and drug-dependent women as “bad” and “crazy” women. This diagnostic system accuses the victim of not being able to organize her life, which allows the society to deny responsibility for sexual abuse in childhood, attributing the problem of defective personality to deviant women, as well as resorting to hospitalization and incarceration. Today, the need to change the diagnosis and therapy system for victims of childhood sexual abuse has been recognized. Understanding the role that sexual traumas play in childhood can help to understand mental difficulties and problem behavior, thus opening up appropriate treatment and rehabilitation methods, instead of current methods of punishment and imprisonment.

Currently, both in Israel and in the Republic of Moldova, some victims of sexual violence are placed in Centers that offer services to victims of domestic violence (VVF) or trafficking in human beings (TFU). The same situation holds for the Child Placement Centers.

But this category of victims needs specialized services, focused on their specific needs. The mapping of the phenomenon reveals several weaknesses in the social protection of VVS: lack of specialized services for both children and adults, lack of long-term services. Assistance in centers for victims of domestic violence is provided only during the crisis period, the lack of legal assistance in some maternal centers, the lack of services to prevent sexual violence and social reintegration activities in the community. At the same time, there is evidence that the psychological and legal assistance of victims of sexual violence until the trial begins plays an important role - being informed about their rights and responsibilities, they are more emotionally stable.

A challenge also presents the collaboration between institutions in assisting VVS, given that each institution has its own regulations, rules and bureaucratic system. At present, there is no unique vision of the institutions that offer legal and social assistance to this category of victims. The way of interaction with the specialists in the social and legal systems is not coordinated either. Right from the time the complaint is filed with the police or identified at the community level, the victim of the sexual offense must enjoy the attention and coordinated specialized intervention.

However, measures are being taken in the Republic of Moldova to bring the justice system closer to international standards. The present Report, devoted to the correlation of national legislation in the field of prevention and combating sexual violence with international standards in the field, is also focused on the elaboration of recommendations in this field for the central authorities, justices, considering the connection of the national legislation with the provisions of the Istanbul Convention. The authors hope that the recommendations will be useful in the elaboration of the complex state policy and the measures to increase the protection and assistance of all victims of violence against women in the Republic of Moldova [11].

Conclusions

We regret to note that social progress in the field of human relations is facing great difficulties, because some people are born with various anomalies, instinctive starts, which they do not coordinate, but do not ask for the help of specialists in time. For this reason, in the 21st century, the number of aggressors increases, respectively the number of victims of sexual assault among children and women is imposing.

We have estimated the dimensions of the phenomenon, the forms of mental illness and the refuge of the victims of social aggression, we have shown that we cannot be indifferent to the phenomenon and the people affected, because automatically we are involved, attacked by them, without causing them, being only in same space: park, theater, public transport, public institutions etc.

We have described some practices to combat the phenomenon and the activities of consultation, assistance, rehabilitation of the victims. We have less information about the policies for integrating victims into social life. On the prevention, monitoring of the phenomenon and rehabilitation of the victims, of their integration into the life of the community, the institutions of the contemporary states, the civil society, the whole community have to meditate, to elaborate and to implement special policies.

Bibliographical references

1. Burgess, AW, & Holmstrom, LL (1974). Rape Trauma Syndrom "American Journal of Psychiatry, 131, 981-986.
2. Burgess, AW, Hartman, CR, Wolbert, WA, & Grant, CA (1987). Child molestation: Assessing the impact un multiple victims (Part 1). Archives of Psychiatric Nursing, 1, 33-39.
3. Botnarenco, M. Răspunderea penală pentru hărțuirea sexuală în Republica Moldova. Teza de doctor în dreptul penal. Cu drept de manuscris. – Chișinău, 2016.
4. Brownmuller, S. (1980). Against our will. Men Women and Rape. Published by the second sex, Tel Aviv.
5. Gur, p. (2002). "My pimp did not have to teach me anything, Dad taught me everything at home" Incest as a major factor in the deterioration of women and girls to prostitution, drugs and crime. From: Inside Salomon, G., and Seligman, Ch. The Secret and Broken - Incest Issues Hakibbutz Hameuhad, Tel Aviv.
6. Herman, LJ (1992). Complex PTSD: A syndrome in survivors of prolonged and repeated trauma. Journal of Traumatic Stress, 5 (3), 377-391.
7. Hermann to. Judith, Trauma and recovery. Am Oved, Tel Aviv, 1994.
8. Koss, M. (1993). Rape: Scope, impact, interventions, and public policy responses. American Psychologist, 48 (10), 1062-1069.
9. MacMillan, HA, Fleming, JE, Streiner, DL, & Lin, E. (2001). Childhood abuse and lifetime psychopathology un a community sample.
10. Molnar, BE, Buka, SL, & Kessler, RC. (2001). Child sexual abuse and consequent psychopathology: Results from the National Comorbidity Survey. American Journal of Public Health, 91, 5, 753-760.
11. Particularitățile fenomenului violenței sexuale în Republica Moldova. Raport. Centrul Internațional pentru Protecția și Promovarea Drepturilor Femeii „La Strada”, www.lastrada.md

INTEGRATIONAL PROCESSES AND GLOBAL ECONOMY

CSI COUNTRY EXPERIENCE IN PROMOTING ECONOMIC DIPLOMATY

Vitalie CAZACU, *PhD in Economic Sciences, associate professor, IRIM*
(vitalie_cazacu@mail.ru)

Vlad PLETNIOV, *PhD student, IRIM*
(vladpletniiov@gmail.com)

Abstract

In the modern world, there are several processes that are of decisive importance for national economies. First, we refer to globalization and its related processes. In this article, globalization refers to the process of forming the global economic system based on the material of national economies or, in other words, the integration of national economies into a single world economy.

Keywords: *CIS, economic diplomacy.*

CZU: [341.7+061.1EU]: 33

JEL: F02, F53, F63, O19, O57

In this sense, globalization is a logical continuation of another process - the internationalization of national economies, which has been active since the second half of the last century. Its essence is that, due to the

production and scientific-technical cooperation and the international division of labor, national economies are interlinked by ever closer links. The national borders have been reduced under the pressure of a strong force - the economic advantage. Indeed, in an economic context, national borders have a completely different meaning: they are not regarded as attributes of national sovereignty, but as an obstacle to transnational economic cooperation and international competition, albeit for developing countries, economically, they can be a basis for protectionism. The national differences in this context are justified only as prerequisites for the international division of labor and cooperation. Otherwise, they should be balanced so as not to interfere with the free movement of goods, labor and capital. This is the natural logic of internationalization. Finally, this process leads to the formation of a single world economic system, in which individual national economies will act as component parts.

Regardless of how we define globalization, it is clear that it presents new fundamental challenges. In the structure of the world economy two big blocks can be clearly identified: the economic avant-garde and the other states.

By the economic vanguard we suppose several dozen countries that have managed to build a high-tech post-industrial economy. They represent the backbone of the global economy and the engine of globalization, setting “technological, socio-economic and organizational-managerial standards, based on which the world economic order is realized”. Their foreign economic policy has a decisive influence on the development trends of the world economy.

The countries of the economic vanguard are undoubtedly interested in the rise of globalization, because it offers them obvious advantages. The competition that a developed economy is fully capable of withstanding serves as an incentive for development. With regard to developing countries and countries with economies in transition, globalization is not so beneficial. Of course, the economic periphery will receive certain associated benefits. However, we must not forget that transforming the world economy into a single system will require the functionalization of all components, ie national economies. Thus, the national economies will occupy their functional places in this system depending on their competitive advantages and development potential and since, in this situation, countries in the economic peripheries often do not have transport resources or corridors, globalization will attest to an economic delay.

In parallel with globalization, a process of regional integration is in

progress. It can be considered as a sub-process of globalization, but at the same time it has its own essential characteristics. Regional integration or regionalization means the economic association of countries with approximately the same level of development. This process leads to the formation of three centers of gravity in the structure of the world economy: European, Pan-American and Asia-Pacific. All commercial and economic life will be concentrated around these centers of economic power. Their core is also the same consistent countries of the economic vanguard. And the rest of the countries, apparently, will have to play the game following the preset rules, in line with the policies of the regional centers. A significant threat to immature economies is the prospect of increased market opening. A single global market will mean full competition in which countries that do not have developed market economies - have no chance of success.

The intensification of scientific and technological development is another significant process that determines the situation in the world. The global reality is changing dynamically. Every day there are new organizational structures, knowledge, tools and technology. New systems and fields of activity are created. The development of science and technology opens new opportunities, but only for those who keep pace. Countries facing these conditions are becoming more developed due to the increase of the scientific and technological gap. It is not by accident that the term "capture of development" has been rooted in the scientific literature. He accurately describes the situation in which most countries are forced to follow a group of leaders (more precisely, to stay behind), who possess knowledge, financial instruments and technologies.

The dynamic change of the world political and socio-economic reality has led to the relevance of the problem of self-determination and adaptation for all subjects of international economic life. In itself, the determination of the state based on its position in the international arena is not new. But today, these activities are becoming an urgent need and require constant attention, as dramatic changes in the situation can occur every day. Self-determination and adaptation therefore become another global process that actively shapes the global reality. This process creates an independent plan for developing an artificial project, which greatly complicates the analysis of the international situation. For developing countries, this plan is extremely important, as leaders' policies can be extremely destructive to them.

The CIS integration model is predetermined by the objective conditions of a constantly changing world, by the needs of security and sustainable development. Economic integration in the CIS takes into account the experience of other intergovernmental associations and, at the same time, does not seek to copy it. CIS countries are trying to identify acceptable and beneficial forms of cooperation for all Member States.

The main advantages of economic integration in the CIS area include the following.

- Economic integration in the CIS ensures market expansion, reducing transaction costs (all CIS member countries are within a single Eurasian space).

- Opportunities for attracting foreign direct investments.

- The economic proximity of the states, the presence of a large number of large joint projects, the partnership of the larger business structures contributes not only to the economic benefits, but also to the strengthening of the relations at political level and also makes it possible to intensify the cooperation in the military, social fields, cultural and non-economic.

- Support for new industries. In the modern world, the interstate association is often seen as a way to support local producers, for whom a larger regional market is developing.

- Integration is a way to strengthen the negotiating positions within the multilateral negotiations.

- It contributes to the restructuring of the national economy through the transfer of experience in the formation of a market economic system, technological exchange, preferential pricing system.

In the following we will analyze the practical approaches regarding the economic diplomacy of some of the CIS member states, in order to come up with those useful mechanisms for strengthening the economic partnerships.

Azerbaijan

One of the priorities of the economic diplomacy of the Republic of Azerbaijan is the export of energy from the Azerbaijani sector of the Caspian Sea to world markets and ensuring the development of the country.

On September 20, 1994, an agreement was concluded at the Gulistan Palace in Baku, which, due to its colossal significance, was called the “Contract of the Century”, regarding the common distribution of deep-sea petroleum products. The agreement opened the way for the signing

of a further 27 agreements with 41 oil companies from 19 countries. As a result of this contract, Azerbaijan has exported its oil resources to the world market. Since the implementation of the “Contract of the century” there has been a consistent change in the economy of the republic.

The main oil export pipeline is important not only from a technical and economic point of view, but also from a political point of view, as it has fostered the building of new level relations between Azerbaijan and the states of the world and has also contributed to the development of Azerbaijan’s foreign policy.

Azerbaijan likewise attaches great importance to membership of the World Trade Organization. The Republic of Azerbaijan aims, by becoming a member of the WTO, to accelerate integration into the global economy; use of mutual benefits by WTO member countries; increasing the volume of foreign investments attracted, as well as the possibility of using WTO dispute settlement mechanisms.

The Government of Azerbaijan faces the challenge of creating a diversified market economy, which will increase the country’s competitiveness and reduce its vulnerability, associated with its dependence on the oil and gas sector. Given that the country has no direct access to the oceans, Azerbaijan sees WTO accession as a favorable opportunity for achieving its economic policy goals. The Government of Azerbaijan has adopted a number of important measures in recent years aimed at aligning national law with the requirements of WTO agreements.

If we approach the issue from the point of view of the diaspora, then, in most countries of the world, there are about 300 communities and associations in Azerbaijan, and the process of organizing the diaspora is ongoing.

Companies and associations operating separately have started to create federal associations in Azerbaijan. For example, the Azeri Congress in Russia, Ukraine, Germany, Sweden, Kazakhstan, Kyrgyzstan and Uzbekistan. These companies and associations have managed to establish friendly and cooperative relations between the countries in which they operate and Azerbaijan, to organize compatriots, to strengthen their links with their historical homeland.

In order to turn the Azerbaijani diaspora into a more organized force, the State Committee for Working with the Diaspora continues to pay attention to the creation of new communities and associations. As a result, the Congress of Azerbaijan communities in Belarus was formed, the Congress of Azerbaijan in Moldova, the Association of Azerbaijan

Cultural Centers in Uzbekistan, the Azerbaijan-Norway Association. These federal associations carry out all possible measures for the organization of the Azerbaijani diaspora and for increasing the activity and trying to adequately fulfill their commitments.

In Europe, North America, CIS and many other countries (Uzbekistan, Kyrgyzstan, Norway, the Netherlands, Germany, Spain, Italy, Belgium, the Czech Republic, Finland, Estonia, Poland, the United Arab Emirates) were formed about 40 new communities in Azerbaijan. The establishment of new communities and associations in Azerbaijan deserves to be evaluated as the success of the diplomatic corps on the Azerbaijani diaspora rally.

Belarus

Simultaneous activation of the development of a multi-vector policy as the priority foreign policy of the country aimed at promoting exports of goods and services. Assistance in increasing exports and attracting foreign investments has become the main criterion for evaluating the efficiency of Belarusian diplomatic missions abroad. Such a pragmatic approach seems logical and reasonable.

In modern economic conditions, it is important for the Republic of Belarus to maintain its position in traditional markets (Russia and other CIS member states, EU countries), but also firmly established in the “long distance arc” and promising new markets (India, China, Iran, US, Persian Gulf countries, Africa, Latin America), including in the context of President A. Lukashenko’s idea of “integrating integration”.

The concept of “integrating integrations” implies that existing associations will build institutional cooperation with other top associations, including the European Union (building a larger Europe).

At the same time, a number of member states of these associations serve as the main pillars of the geographical structure of exports from Belarus and represent the most important sources of investments and technologies for the industries of the republic’s economy.

Extending the cooperation of the Republic of Belarus with such regional cooperation targets economic groups, such as APEC, the Shanghai Cooperation Organization, the Baltic Sea Council of States, Economic Cooperation in the Black Sea area. Thus, promoting cooperation with other entities (the European Union, the Association of Southeast Asian Nations, and others) will provide favorable conditions for the business activities of Belarus in the respective regions.

Within the framework of multi-vector foreign policy, in other regions of the world - Asia, Africa and Latin America - the state has increased its economic outlook beyond the Eurasian and Euro-Atlantic areas.

Belarus's key partners in East Asia are China, Southeast Asia - Vietnam, South Asia - India, West Asia - Turkey.

Turkey is one of the most important investment partners of the republic. The Turkish activity mainly attracts the construction industry, as well as the transport, communications and light industry.

The cooperation between the state of Belarus and the African countries was achieved not only on a bilateral basis, but also within international structures, especially the UN. Belarusian officials have actively defended the right of African people to independent and dignified development, opposing intervention in their internal affairs.

Kyrgyzstan

In the world markets, Kyrgyz Republic is a supplier of electricity, cotton fiber and cotton, wool and wool products, leather, tobacco, gold, antimony, mercury, buying petroleum products, natural gas, coal, fertilizers and other products chemicals, vehicles and spare parts, consumer electronics.

The external economic relations of Kyrgyzstan reflect what is called the "transport deadlock" in the National Strategy for Sustainable Development. Kyrgyzstan remains relatively far from the world market for several reasons, including due to its geographical location and lack of access to transit infrastructure, insufficient competitiveness on world markets and political disputes with its neighbors.

The development of Kyrgyzstan's relations with its neighbors is crucial for the overall economic development. The country does not have internal infrastructure and cross-border links. The country's economic policy is also oriented towards the development of transit corridors, as well as the continuous integration into the global digital telecommunications networks. The modernization of the infrastructure can give impetus to the economy, improve the access to the ore deposits, which stimulates the increase of the number of jobs and connects the north and the south of the country.

Kyrgyzstan is actively supporting China's initiatives to economically develop the Silk Road. This project is seen as an opportunity to attract investment in the construction of new infrastructure and to strengthen the export niche in Eurasia's expanded trade. China's orientation to the

development of regional infrastructure and relations within the silk road coincides with the priorities of Kyrgyzstan's economic development and its national interests. The main infrastructure projects that are being implemented or have already been implemented in the country to the detriment of Chinese investments, in one way or another, can be successfully adapted in the future under the Silk Road.

The policy of liberalizing foreign trade was supported by the accession of the Republic of Kyrgyzstan to the World Trade Organization (WTO) in 1998, which involved a stable and predictable tariff regime and a competitive advantage over other non-WTO countries.

However, in general, this strategy of external economic development has not yielded the expected results, and integration into the world trade system remains limited. The articles of export products produced in the Kyrgyz Republic have further changed from the production with a higher share of value added, i.e. the manufacturing industry, in the direction of the production of agricultural and industrial raw materials, while losing their comparative advantage in a number of types of products in the food and light industry.

The Ministry of Economic Development and Trade of the Kyrgyz Republic is entrusted with the task of implementing, coordinating and implementing a common foreign economic policy and the responsibility for organizing a state system in which the interaction of public and private structures contributes to increasing national competitiveness. In addition, this ministry ensures the development of trade relations with foreign countries through a system of trade missions.

The Chamber of Commerce also offers support in familiarizing national entrepreneurs with new international standards and initiatives, forming a modern industrial, financial and commercial infrastructure, establishing entrepreneurial relationships with partners, protecting entrepreneurs from corruption, etc.

In accordance with the legislation of the Republic, foreign trade activity is defined as entrepreneurial in the field of international exchange of goods, services, information, as well as intellectual property, including exclusive rights over them (intellectual property).

The priority direction of the foreign policy of the republic is to attract foreign investments. In the first years of independence, this function was performed by the State Committee (later the State Commission) to attract foreign investment and foreign aid.

Russia

Russia's economic diplomacy is conducted both at the bilateral level and within the formation of regional economic associations, of which the most important at this stage is the Eurasian Economic Union.

The Eurasian Economic Union is a mutually beneficial project for the participating countries, each of which can significantly strengthen its economic potential and gain momentum for socio-economic development, new markets for its industry and an investment platform. There is no doubt that the participation of the Russian Federation in the UEE is associated with a number of advantages.

It creates predictable and stable cooperation in strategic areas: defense, nuclear, aviation and space. Despite the fact that the Russian Federation is rich in natural resources, after the collapse of the USSR outside the country there are most deposits of chromium and manganese ore, titanium, lead, uranium, zinc, molybdenum and a number of other metals. It is expected that, in the context of the formation of a single market within the EU, the trading costs for the supply of these metals to the Russian Federation will decrease slightly.

The energy sector is the most important component of Russia's foreign policy and diplomacy. The export of energy resources remains one of the key factors for the development of the national economy.

Foreign energy policy plays a special role in the state's external strategy. The strategic objective of the foreign energy policy is to strengthen the country's position on foreign energy markets based on increasing competitiveness of the Russian energy sector, geographical diversification and products and improving the quality of exported products.

Within the Ministry of Foreign Affairs, the Department of Economic Cooperation is responsible for economic diplomacy, responsible for Russia's participation in international multilateral economic relations, for cooperation with international economic and financial organizations, as well as for diplomatic support of major projects of multilateral economic cooperation in Russia and in Russia abroad. The relevant territorial departments are responsible for the bilateral economic relations, there are economic groups in the big diplomatic missions, and in the other one of the diplomats exercises economic functions.

Tajikistan

The sectoral structure of the exports of the Republic of Tajikistan comprises three main product categories:

- first of all, these are raw materials, especially primary aluminum and cotton fibers, as well as rare metals, other products from the initial stage of processing;
- secondly, the semi-manufactured products that have passed several successive stages of processing, but which are not yet ready for direct consumption (fabrics, tobacco, etc.);
- thirdly, the goods that have gone through the entire cycle of technological processing.

The Republic of Tajikistan has created favorable conditions for supporting market structures and the development of the financial and banking sector. The law of the Republic of Tajikistan “on investments” (adopted in March 2016) protects the rights, interests and property of foreign investors and participants in foreign economic relations. With its adoption, the investment climate of the republic has improved significantly.

Currently, foreign investors are offered guarantees against the nationalization and for the transfer of the owners’ dividends in freely convertible currencies; the right to independently raise prices for the products they produce; the possibility to create companies wholly owned by foreign investors.

The presence of mineral deposits, the proximity of the raw material sources to the industrial centers and the lower cost of labor, of course, make this republic attractive for foreign partners. The attraction of foreign capital is most often realized in the form of foreign direct investments. The creation of joint ventures is one of the main types of this form of attracting foreign capital. The main founders of these enterprises in the republic are the ministries, associations and joint stock companies, the executive bodies of the state authorities in regions, cities and districts, companies and companies, representing representative and cooperative sectors.

In the field of attracting foreign investments, there has been a significant improvement, which indicates an improvement of the investment climate in the country, many foreign businessmen and delegates visit the country regularly, the purpose of which is to establish business relations and establish mutually beneficial cooperation with both state institutions and national contractors. Favorable conditions for this are provided by the economic policy of the government of Tajikistan, the main features of which are the policy of open doors and the favorable tax regime for foreign investments. An important role is also played by stability in the country and a coherent foreign policy of the state.

Within the framework of international cooperation, the Republic of Tajikistan attracts low-interest loans and credits, participates in the implementation of international assistance programs, both bilateral and multilateral, with international financial organizations.

The largest donors in Tajikistan are the World Bank Group (International Development Agency) and the Asian Development Bank, as well as the European Bank for Reconstruction and Development.

We note the participation of the multilateral and bilateral funds of the Muslim countries, including Islamic Development Bank, Kuwait Economic Development Fund, OPEC Fund, Saudi Development Fund, Aga Khan Fund, as well as bilateral assistance from Iran and Turkey.

Tajikistan's accession to the WTO will increase the openness of trade partners' policies and practices, provide access to the fair dispute settlement mechanism within the WTO, eliminate discriminatory measures (quantitative, anti-dumping, countervailing and protective) applied by the largest trading partners of the republic.

Turkmenistan

Today, Turkmenistan can be characterized as one of the most dynamic developing countries. State sovereignty and economic independence have contributed to its entry into the world market. Turkmenistan is an active participant in the external economic activity. Such factors as the own economic development model, the formation of a favorable investment environment, and the large-scale reforms under President G. Berdymukhamedov have contributed to fundamental changes in all spheres of social life, including economic ones.

In particular, in the field of construction, links with France, Turkey and Ukraine, and in agriculture, with the United States and Israel have been strengthened. Russia's decisive role is maintained in the supply and modernization of weapons and, in part, in the oil and gas sector.

The presence of the country's rich fuel and energy potential determines not only Turkmenistan's export structure, in which the largest share is gas, oil, petroleum products and electricity, but also the country's position in international economic relations. Due to the fact that most of the oil and gas produced in Turkmenistan is exported and is the main source of filling the state treasury, the country's economy depends not only on the global and regional conditions of the hydrocarbon market, but also on the state of affairs in ensuring security

energy, Turkmenistan's external economic strategy both at multilateral and bilateral level.

The entire external economic strategy of Ashgabat is subordinated to the desire to increase the export potential of oil and gas products and, therefore, to create an extended, modern and efficient infrastructure for the transit and delivery of energy resources. In order to increase sales of oil and natural gas products, Turkmenistan has designed the Caspian gas pipeline with the participation of Kazakhstan and Russia, TAPI gas pipeline in Afghanistan, Pakistan and India, the trans-Caspian gas pipeline that will link Turkmenistan with Azerbaijan and allow supply of Europe's Caspian gas bypassing Russia.

Turkmenistan's accession to the WTO is linked to the need for structural changes in the economy. Currently, state-owned enterprises dominate the field of gas production and sales of oil in Turkmenistan. The WTO does not prohibit the activities of such enterprises, but it is necessary to demonstrate that the public sector in the national economy does not predominate administratively, and the activities of state-owned enterprises are entirely based on commercial considerations. Typically, the process of integrating national economies into the global economic system and leading international economic organizations, such as the WTO, is associated with large-scale privatization programs that Turkmenistan does not intend to make in the near future. In addition, one of the major issues in Turkmenistan's accession to the WTO will be access to the national services market.

Turkmenistan cooperates in this regard with the European Bank for Reconstruction and Development, the World Bank, the International Monetary Fund, the Asian Development Bank and other major international financial institutions.

Uzbekistan

In the first years of independence, Uzbekistan was in difficult economic conditions. The largest companies associated with deliveries from other regions of the former USSR were about to stop, there were problems in the financial sector, in agriculture and in other industries.

In this sense, the task was to radically reform the organization of the entire external economic activity. In general, the economy should have become more liberal, more open, but not to the detriment of Uzbekistan's interests. The foreign economic policy aimed at consolidating the republic's

position on the world market and strengthening its balance of payments. Focusing on rapid access to the world market, the Uzbek government has focused on expanding the country's export opportunities, creating a favorable investment climate for attracting foreign investment and creating a socially oriented market economy. There was a need to study international experience, develop and strengthen cooperation with the great powers.

Particular importance was given to the development of transport communications. Due to its geographical location, the country has always been the center of intersection of the most important trade routes between East and West, North and South. But in the modern world, Uzbekistan, which does not have its own access to the seas, could not enter the world economic system without the development of transport communications.

In the years of independence, the country has created a favorable investment climate, a broad system of legal guarantees and benefits for foreign investors. A system of measures has been developed to stimulate the activity of foreign investment companies, including benefits for the projects included in the State Investment Program of the Republic of Uzbekistan; encouraging the participation of foreign investors in the privatization process; stimulating the technical reconditioning and the production of consumer goods.

A foreign investor can carry out investment activities in the country, having a share in companies, banks, trusts, cartels, associations and other companies established together with legal persons and natural persons resident in Uzbekistan. In practice, this provision applies only to joint ventures with the participation of legal entities of the country; in case of setting up a company with 100% foreign participation; portfolio investments - through the purchase of shares, bonds, stock certificates and other securities issued by companies in the republic or the government of Uzbekistan; the acquisition, in whole or in part, of the rights to land and buildings, including the rights to use the land and concessions affecting the use of underground minerals, etc.

Foreign companies, which are attracted to carry out oil and gas exploration activities, are exempt from all types of taxes, deductions and payments in force on the territory of the Republic for the period of geological exploration; including customs payments on the import of the equipment, material and technical resources and services necessary for conducting prospecting, exploration and other related work. The joint oil and gas extraction companies, formed with the participation of

foreign companies that have conducted the exploration and exploration of oil and gas, are exempt from paying the corporate income tax for a period of 7 years from the beginning of the oil or gas production.

Ukraine

Over the years of independence, Ukraine has gained experience in the field of economic diplomacy of various models. This includes the concentration of external economic activity within the Ministry of Economic Relations and Foreign Trade and the transfer of the functions of this specialized ministry to the Ministry of Economy and the coordination and management functions in the field of economic diplomacy to the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine.

The instrument of economic diplomacy is also covered by the existence of joint bilateral intergovernmental commissions (more than 70) on trade, economic and other cooperation, established on the basis of intergovernmental agreements. These include government representatives, diplomats and business people from both countries. Ukrainian and foreign participants are active in each commission. Commission meetings are usually held once a year, alternatively in their countries of residence.

From the first years of existence of the Ukrainian state, the problems of gas supply and transit have become a priority for its economic diplomacy. In less than two years, a quite significant debt was formed in Ukraine for the supply of Russian gas.

The most important direction of economic diplomacy in Ukraine has become the negotiations on the restructuring of loan arrears and the provision of new loans. At the end of 2014, Prime Minister A. Yatsenyuk reported that he received \$ 8.6 billion in loans, noting that the country paid \$ 9.1 billion in debt.

In December 2015, the Ukrainian government imposed a moratorium on Russia's payment for these bonds and, in fact, since the first days of 2016, the country has been in default.

In the negotiations on an association agreement between Ukraine and the EU, the most important area of economic diplomacy was the development of the rules and principles for the operation of a free trade area between the parties, which provides for the liberalization of trade in goods, services, the movement of capital and, in - to some extent, the workforce.

The main problem was related to the fact that the conditions of the EU-Ukraine free trade area, established by the association agreement,

impede the normal economic activity between Ukraine and the countries participating in the processes of integration in the CIS area, which made them necessary to adjust.

The state policy towards foreign compatriots is an integral part of Ukraine's foreign policy. With the financial and organizational support of the state, parliamentary hearings, conferences, round tables and other events are held on the issues of both the Ukrainian diaspora and the country's labor migrants. The most important events include the regular conduct of the World Forum of Ukrainians abroad. The speeches of the country's presidents during these forums make it possible to track the change of state attitude towards Ukrainians abroad.

Foreign citizens of Ukrainian origin receive scholarships to study in Ukrainian higher education institutions.

Ukrainian law does not provide for dual citizenship and does not entitle foreigners to participate in elections or to run for the country, but for foreign Ukrainians the state provides for a special status.

The holders of the status of "Ukrainian from abroad" are equalized with the status of citizens of Ukraine, and their equality in the right to work and entrepreneurial activity in the country is specified separately.

At the **conclusion** of the study, we can come to the conclusion that one of the important instruments for increasing the country's influence in the context of the formation of global institutions and the conditions of economic cooperation is the participation in the regional economic associations, which allows to improve its positions in the multilateral negotiations and to obtain the most acceptable result from the point with a view to national interests.

The effectiveness of national economic diplomacy depends on: clarity of tasks; the correct distribution of functions among all participants in the diplomatic process; smooth functioning of the mechanisms of coordination, consultation, interaction and feedback with national economic actors whose interests are meant to promote and protect national economic diplomacy.

Bibliographical references

1. А. Эльянов. «Государство и развитие» // МЭиМО, 2003, №1.
2. Аббасбейли А., Гасанов А. Азербайджан в системе международных и региональных организаций. Баку: АГИ, 1999.
3. Азаров И. Я. Украина на перепутье. Записки премьер-министра / И . Я. Азаров. М.: Вече, 2015.

4. Акаев А. А. Думая о будущем с оптимизмом. Размышления о внешней политике и мироустройстве. М.: Международные отношения, 2004.
5. Алексеева Т. А., Казанцев А. А. Внешнеполитический процесс. Сравнительный анализ. М.: Аспект Пресс, 2012.
6. Аникин В. И. Управление в системе Министерства иностранных дел Российской Федерации. М.: Восток-Запад, 2011.
7. Бердымухамедов Г. М. Государственное регулирование социально-экономического развития Туркменистана: В 2 т. Т. 1. Ашхабад: Туркменская государственная издательская служба, 2010.
8. Бобушев С. Т. Кыргызстан в системе стран мира. Бишкек: Турар, 2007.
9. В. Медведев. «Глобализация экономики: тенденции и противоречия» // МЭиМО, 2004, №2.
10. В. Оболенский. «Присоединение России к ВТО и ее участие в интеграции» //МЭиМО, 2004, №3.
11. Внешняя политика и дипломатия Российской Федерации / Под ред. А. Н. Панова. М.: Восток-Запад, 2010.
12. Гасанов А. Современные международные отношения и внешняя политика Азербайджана. 2-е изд., доп. Баку: «23g1aЫ СШ» ММС, 2013.
13. Дергане В. А. Геоэкономика Украины (теоретические и прикладные основы). Одесса: ИПРЭИ НАНУ, 2002.
14. Зарифи Х. Многовекторная дипломатия Таджикистана (Статьи, интервью, выступления, хроника визитов и встреч). Душанбе: Офсет, 2009.
15. Иванов И.С. Украинский кризис через призму международных отношений. М.: НП РСМД, 2015.
16. Идинов К. Кыргызстан в системе международных экономических отношений. Бишкек: Кыргызстан, 1997.
17. Ищенко Р. Украина в глобальной политике. М.: Эксмо, 2015.
18. Казак Е. Геополитический потенциал Республики Беларусь в современных условиях // Белорусский журнал международного права и международных отношений. 2004.
19. Каримов И.А. Узбекистан: национальная независимость, экономика, политика, идеология. Т. 1. Ташкент: Узбекистан, 1996.
20. Касымов А., Гипсов Б. Основные направления внешней политики Республики Узбекистан: Учеб, пособие. Ташкент: Ташкентский гос. ин-т востоковедения, 2009.
21. Мавлаиов И. Р. Экономическая дипломатия и безопасность: Курс лекций. Ташкент: УМЭД, 2010.
22. Мамедзаде И. Взаимоотношения Азербайджанской Республики со славянскими странами СНГ и Восточной Европы. Баку: Ганун, 2006.
23. Одеков Р.В. Мир туркмен. М.: Наука, 2010.
24. Полаева Г. Б. Туркменистан в системе мирохозяйственных связей. М.: Издат. центр РГУ нефти и газа им. И. М. Губкина, 2009.
25. Саидов З. Ш. Республика Таджикистан на межгосударственной арене до и после объявления политики «открытых дверей». Душанбе: Контраст, 2015.
26. Сиражиддинов Н. Проблемы повышения эффективности внешней торговли Узбекистана: теоретически-методологические аспекты. Ташкент: УМЭД, 2004.
27. Шадурский В. Г. Внешняя политика Республики Беларусь: поиск оптимальной модели // Труды факультета международных отношений 2011: Научный сборник. Вып. II.

DEVELOPMENT OF E-COMMERCE IN REPUBLIC OF MOLDOVA IN CONTEXTS OF DEVELOPING UE STRATEGY

Elena BADARAU, *PhD in Economic Sciences, IRIM*
(el.badarau@gmail.com)

Abstract

At present, the EU and the Republic of Moldova are developing an ever closer relationship, going beyond cooperation, to gradual economic integration and deepening political cooperation. European integration remains the main and irreversible objective of internal and external agenda of the Republic of Moldova. In this context, many strategies for integration of the Republic of Moldova into the EU are set out. One of these strategies for economic integration is the EU Digital Single Market Strategy. It sets out 3 specific actions: better access for consumers and businesses to digital goods and services across Europe; creating the right conditions and a level playing field for digital networks and innovative services to flourish; maximizing the growth potential of the digital economy.

Keywords: *e-commerce, Web technologies, Web-Banking, payWave, Internet, on-line payments etc.*

CZU: 339.138:004 (478)

JEL: F6, F63

Introduction. In this context, in this article we will analyze the situation regarding development and implementation of e-commerce in the Republic of Moldova, which is difficult because in the primary statistical data forms this domain is not mentioned separately. An extensive study can be performed only on the basis of special research and, indirectly, using official statistical data. Based on these considerations, we will present some general information. In the Republic of Moldova the following

e-commerce activities are practiced: electronic payments - payment for products and services using bank cards and POS terminals; automated cash handling using bank cards and ATMs; electronic financial transfers between different banks; Web-Banking service; financial transfer by payment to the user's personal account; use of pay Wave cards; utilization of web-technologies for online advertising various products and/or services, etc.; domestic users' access to the Global Internet websites, which promote e-commerce; possibility to use e-commerce via phone access, implemented in some countries (Japan, USA, UK etc.).

Research methodology. In the Republic of Moldova, the banking system was a pioneer of the use of computer networks for business mediation, because carrying out e-commerce activities usually involves online payments. These payments are made through electronic payment systems, managed by the corresponding structures of the banking system. Moreover, the level of economic development of the banking system in the country is more advanced, than in many other areas. It is the banking system that holds the largest share in e-commerce of the country. In addition, integration into the international banking system also requires utilization of modern payment instruments, especially electronic payment systems. Most of the e-commerce activities around the world are made with bank cards.

In its activity the National Bank of Moldova is governed by Regulation no. 58/11-02 of 25.05.1997 on the organization by banks of payments with bank cards on the territory of the Republic of Moldova and Regulation no. 404 of 25.12.1998 on the numbering of cards issued by banks authorized by the National Bank of Moldova in order to ensure normative conditions for the use of electronic payment systems. Timeliness and necessity of the mentioned normative documents were demonstrated by the further development of the bank card payment services. The National Bank of Moldova is the manager and the owner of the Interbank Payment System, which among other things also performs the electronic funds credit transfer both on behalf of the participating banks and on behalf of their clients.

Regarding the card payment system, the National Bank of Moldova assigns the function of general regulation of the development and supervision of respect of consumer rights by analyzing risks and tendencies, elaboration of different regulations by carrying out the thematic verifications regarding the application of provisions of

these normative documents. Also the National Bank of Moldova has another important function: by applying its own Interbank Payment System, performs the final settlement of the day-to-day positions of the registered commercial banks, performs results of card transactions carried out on the consumer country territory. Cashless payments made by legal persons typically take place by credit transfer initiated on paper by the debtor. The most part of cashless payments, made by natural persons, is done through the bank debit cards.

In conclusion, we can mention that e-commerce is one of the most important factors in the development of foreign trade and promotion of modern types of commerce in the country, initially diminishing the decline, and then essentially supporting the growth of the national economy [1]. Use the opportunities offered by e-business by harnessing comparative advantages, which were not used in the country's "old economy", would result in a significant profit. E-commerce offers small and medium-sized enterprises the opportunity for massive international markets entry, that in the recent past was quite difficult due to high transaction costs, long distances and innumerable tariff and non-tariff barriers. Thanks to the Internet, labor services are being delivered online, creating new opportunities for economic growth, especially for countries with cheap labor (as, for example, the Republic of Moldova).

Appearance of a new type of web-based services, namely making online transactions, was determined by the evolution of information technologies as a process, closely linked to the economic and social needs of the whole society. Today online transactions are pretty common to mostly business areas that makes a major contribution to their transposition over the Internet. Procurement of goods and services online has rapidly gained wide spread thanks to principles aimed at maximizing the degree of satisfaction of service buyers and minimizing the costs involved in providing these services, as well as a favorable legal framework.

Mention that the insufficient cards utilization as a payment instrument explains the existence of partial transactions in the Republic of Moldova. Looking ahead, they are a precursor of full transactions. The vast majority of websites in the Republic of Moldova denote a relatively insufficient level of implementation of the mechanisms for online transactions. Using the Internet as a method of interaction for the analyzed websites implies that consumers create their profile online and fill the shopping

cart. Payment for the ordered goods and services is made on delivery, using data provided via Internet.

Another category of websites based on the principle of full online transactions is the commercial banks' websites. Thus, banking institutions offer clients an opportunity to manage their online accounts, including making payments, under condition that for such operations the website users have to be clients of the respective bank. Initially, until wide adoption of web technologies wide adoption of web technologies, the mechanism for management of accounts, opened with bank, was run by "Client-Bank" type programs. Further, they have been developed into those we find today on the websites of banking institutions: "Internet banking", "Telebanking" etc. The bank's client only needs to have an Internet connection to access these services.

We note that surprisingly many online stores have been developed in the Republic of Moldova. The absolute majority usually sells ICT products, such as computers, mobile phones or household appliances. At the same time, if we refer to niche-specific stores, the list of online stores will not be an impressive one: *farmacie-online.md*, *medicamente.md*, *maximum.md*, *bomba.md*, *elefant.md*, etc. Despite the Internet development, we notice that our society is still skeptical about e-commerce, as a rule, citizens are invoking distrust in the card processing system and fear about personal data fraud. However, the electronic payment system is becoming more and more popular in the country.

Concluding contracts on the Internet websites is an important component of e-commerce in public information systems. Here different ways of signing the agreement are allowed, not only through the exchange of electronic documents, which contain offer and acceptance, but also through other actions meant to express offer or acceptance. The contract can also be concluded as a result of the automated technical cooperation system with a natural person, or through the interaction of automated information systems that take place without simultaneous control of natural persons. Electronic signature is data in electronic form, attached or logically associated with other data in electronic form, which serves as an identification method. In order to obtain the "Electronic Signature" Package in the Republic of Moldova, you need to access the following link: www.servicii.cts.md. The state enterprise "Center for Special Telecommunications" has an important role in ensuring the

implementation of electronic signature in the Republic of Moldova, offering the full range of services in this domain [2].

The next step in the development of e-commerce in the Republic of Moldova is the electronic customs implementation. Implementing Electronic Customs Clearance Service seeks to facilitate legitimate trade, create a simple paperless environment for customs and trade, as well as use modern customs control tools and technologies, helping to provide a basis for effective customs clearance procedures. According to the data and statistical analyzes, since the launch of the electronic customs clearance procedure in November 2013, the number of electronic declarations has been grown, showing a positive trend. At present, we already have electronic exports with several countries from the Commonwealth of Independent States (CIS), EU (Italy, Czech Republic), Turkey, and even Nigeria. The launch of the electronic customs clearance procedure was supported by the Customs Service partner, the United States Agency for International Development (USAID) through the BRITE Programme, which supports the customs system of the Republic of Moldova in facilitating international trade.

In the author's opinion, the electronic declaration has a plus, which is the fact that the declarant has possibility to be placed anywhere, regardless of the destination of the declared goods (for example, in another region of the country) using further the digital signature, the documents are provided in electronic form, and the information from the customs inspector is obtained in online mode. Advantages of the electronic declaration have recently become more important for entrepreneurs involved in foreign trade.

Market of the electronic foreign trade in the Republic of Moldova is at an active stage of development. Currently, more and more economic operators realize the benefits of the transposition of their business into online business (that does not exclude the parallel development of traditional businesses). The International Center for Electronic Commerce, Allbiz platform, helps entrepreneurs to develop networking businesses by collecting statistics on the Moldovan e-commerce market, and tracking which products are most frequently ordered by the networking entrepreneurs both inside and outside the country. In 2018, most of the entrepreneurs' orders in the country were received in the first trimester (36% of the total). In the next months, demand has declined insignificantly [3].

According to the Allbiz platform data, foreign online trade of the Republic of Moldova is focused on two markets - agriculture and food. Thus, according to the platform data, in the majority of cases Moldova online was sending abroad demands for fresh fruit. And foreigners were interested in walnuts offers. In most cases Moldovan entrepreneurs were sending demands to Ukraine (for sunflower oil, sugar, oilcake, etc.), Russia (fruits, eggs, sunflower) and Poland (fruits, pots for plants, household chemicals). Moldovan entrepreneurs were selling their production online in Ukraine (seedlings of fruit trees, wine grapes), Russia (apples, walnuts, seedlings of fruit trees) and Romania (walnuts, sunflower oil, seedlings of fruit trees). However, as the Allbiz statistics show, online trading of the Republic of Moldova was more active on the domestic market. The import from the network was focused on Ukraine, and the export - on three countries: Ukraine, Russia, and Romania.

Understanding the importance of e-commerce market in the Republic of Moldova can help many companies and entrepreneurs to stay within the new economy in order to get new orders online, as well as consumers - to get goods on more favorable conditions than offline ones.

Conclusion. The author is convinced that the domestic companies are ready for widespread use of e-commerce, about 66% have connection to the Internet. The types of connection used are different, but preferably are connections through switches - about 57% of companies connected to the Internet. Small enterprises use the Internet more frequently (35%), than medium-sized enterprises (250 of employees or 2,5%). Analysis of the presence of companies from the Republic Moldova in the Internet information space shows that only about 37% of the companies have their own webpages, their own website, and only 5.5% of companies use the Internet to develop its business online.

In conclusion, we can say that implementation of new commerce methods will open up new sales markets. Thus, e-commerce will allow minimization of the distribution costs. It will allow cost savings by reducing paper transactions or replacing them completely with electronic transactions. Therefore, for economic operators there is a need to develop e-commerce that will help them to become more efficient and flexible in their internal operations, enable them to work more closely with their suppliers, and be more receptive to clients' needs and expectations.

Bibliographical references

1. Bădărău E. The role of electronic commerce in the era of globalization processes. In *International Relations. Addition. Scientific-practical journal* Number 1 (11), Chisinau 2017.
2. Bădărău E. The problems of increasing the efficiency of the e-commerce market. In *International Relations. Addition. Scientific-practical journal* Number 2 (12) Chisinau 2017, p.126-130.
3. allbiz.md

THE PARADIGM OF INNOVATIVE ECONOMY AS THE BASIS OF THE PROGRESSIVE DEVELOPMENT OF THE STATE

Tatiana ANDREEVA, *PhD in Economic Sciences, associate professor, IRIM*

(andreevatatiana72@mail.ru)

Evghenii GROSU, *PhD student, IRIM*

(evghenii.grosu@mail.ru)

Abstract

In the article are considered the main aspects and the concept of an innovative economy at the present stage as one of the highest priority development areas for any state, which provides the opportunity to increase the competitiveness of the national economy on the world stage. An important factor in this regard is the attraction of the necessary resources for the implementation of innovative development programs, in particular the attraction of foreign direct investments to build an innovative type of economy, as well as the interconnection of investment activity and scientific and technological progress. The most important of these is the consideration of investments as a kind of catalyst for scientific research, which is especially important in the conditions of the transformation of science into the direct productive power of society. In this regard, a model of financing economic growth based on innovation should be formed, creating the possibility of developing the real sector of the economy based on the latest achievements of scientific and technical progress and the formation of an optimal structure of social production.

While innovations in their classical definition have always defined and accelerated the development of industry and the economy, the term innovative economy has been widely used only since the 1990s. An innovative economy is the economy of countries in which most organizations are engaged in innovative activities (production and use of innovative products), and innovative products exceed half of the total production or is close to it. The sector of innovative economy appeared in the industry of advanced

countries since the first scientific and technological revolution and since then has become the dominant sector of the economy with high technology and high labor productivity.

An innovative economy as a whole is an economy capable of effectively using any innovations that are useful to society. Moreover, this and the general innovation system (infrastructure) in the state, which contributes to the implementation of the ideas of scientists in practice and their implementation in innovative products.

An innovative economy includes, as an essential component, a venture scientific, technical and technological business - a risky business for the implementation of scientific discoveries, inventions, large and medium technological innovations.

The venture scientific, technical and technological business from the point of view of entrepreneurship is aimed at obtaining high profits. And from the point of view of development processes - on the creation of breakthrough technologies and powerful new companies - world high-tech leaders. A key element of the innovation system infrastructure is a technology park based on the achievements and experience of the global venture business, on world-class specialists, on transparency and competition, on the investments of business angels (private investors with experience in the venture business), which make up at least half of all investments.

Competition stimulates entrepreneurs and management to create new products, innovative production in order to maintain and expand their niche in the market, to increase profits.

Free competition is the main driver of innovation and innovative products, and as a result, the main condition for the development of the country's economy. In an innovative economy, physical capital is being replaced by human capital as the main development factor and share in national wealth. This process has been and is taking place at all stages of the development of the economy and society. But it became decisive at the stage of the post-industrial economy and, especially, the knowledge economy.

For the modern post-industrial innovative economy of developed countries it is characteristic a high index of economic freedom, which ensures freedom of labor and its movement, freedom of business, citizens' security, protection of private property, free competition, a rational and scientifically sound presence in the state economy, high demand from the economy for innovation and competition between them in quality and efficiency. High and competitive quality of life. Human capital flows to where it is more convenient to work and live for demanded and competitive specialists, etc. Respectively, transitional economies must consider this particular development vector as a priority. There is no doubt that it is the innovative economy that is the main and necessary condition for the development of the economy of the Republic of Moldova.

Keywords: *innovation, innovative economy, economic development, investment in innovation, competitive ability.*

CZU: 330.34+330.5(478)

JEL: F00, F20

Introduction. In the modern conditions of the development of the world economy, it is generally accepted and does not need additional justification the statement of no alternative for the Republic of Moldova for an innovative development path.

One of the key factors that have led to radical structural changes in the global economy over the past decade has been the increased economic role of innovation. This is primarily due to the increasing impact of science and technology on all aspects of society, fundamental technological changes, leading to large-scale socio-economic and institutional changes. Respectively, the set of key factors of economic growth is changing. The most important of these are scientific knowledge and intellectual capital, which are recognized as the main sources of creating competitive advantages and sustainable development of socio-economic transformations in the Republic of Moldova.

It also seems necessary to place a serious emphasis on attracting foreign direct investment in the innovative sphere of the economy, as innovative activity in various sectors of the economy is the most important factor in economic growth. However, for the most successful passing of investment processes from the state, foreign investors, individual enterprises, individuals, is required the mobilization of material, human, financial, information, managerial, legal and other resources.

Main text. An innovative economy at the present stage is one of the highest priority areas of development for any state and provides the opportunity to increase the competitiveness of the national economy on the world stage. An important factor in this regard is the attraction of the necessary resources for the implementation of innovative development programs, in particular, the attraction of foreign direct investment to build an innovative type of economy. The relationship between investment and scientific and technological progress has several aspects. The most important of these is the consideration of investments as a kind of catalyst for scientific research, which is especially important in the conditions of the transformation of science into the direct productive power of society. In this regard, a model of financing economic growth based on innovation should be formed, creating the possibility of developing the real sector of the economy based on the latest achievements of scientific and technical progress and forming the optimal structure of social production [2, p. 271]. In this regard, it seems to us an important moment the country's ability to

mobilize not only its internal, but also external investment opportunities and resources. This can be ensured when in the Moldovan economy will be created favorable conditions for the functioning of investment capital from the point of view of taxation, protection of property rights and interests of all business partners, will be ensured political stability and an acceptable economic course. It should be said that investments in the innovative sector of the economy should be made both from above and from below. Namely, it is necessary to invest not only in the process of developing and introducing innovations in production activities. It is also important to pay attention to investing in the production itself, to carry out its technical and technological modernization, since with a primitive level of production and technology, even any breakthrough innovations are doomed to failure. Innovative activity is the engine of economic progress, a catalyst for economic growth and development. In modern conditions, on the forefront has come the factor of growth of efficiency of resources and entrepreneurship on the basis of R&D and innovation, which has led to the formation of concepts of the innovative type of economic growth. This type of growth, which developed countries have moved to, is based not on the production and consumption of material goods, but on the creation and consumption of information products, namely, high-tech products. This means that this type of growth is not related to the “input-output” problem and is determined by the degree of information consumption. The main sources of such economic growth are innovation and the accumulation of human capital [1, p. 352]. Therefore, FDI in innovative activity can be considered as one of the most important factors of economic growth in the Republic of Moldova, the formation of an innovative economy. To the set of measures, necessary for the formation of an innovation-type economy in a country can be attributed three fundamental events: a) increase in financing and R&D investment, improvement of their mechanisms; b) a more active use in practice of indirect methods of financial support for the innovation environment — tax incentives, customs preferences, targeted lending, leasing, state guarantees; c) the formation of innovative clusters with their subsequent targeted financing by the state and foreign investors. Thus, it should be noted that investment in innovation is very limited in the Republic of Moldova, which is a serious problem for the country’s economy. The insignificant scale of attracting foreign direct investment in the economy

of the Republic of Moldova is due to the general unfavorable investment climate - political instability, protracted crisis, incomplete process of economic restructuring, corruption, etc. Not the least role here is played by complex problems in the legal regulation of foreign investments, in particular, related to a certain discrepancy between domestic investment legislation and international legal norms.

However, in the sphere of implementing of the innovative development program on the path to creating an innovative economy, there are serious problems. Currently, the pace of modernization and innovation in the country is far from perfect and does not reach the required level. This is attested by many factors, the main of which are:

Small proportion of innovatively active enterprises;

Extremely low rates of innovative products;

There is practically no share of private research and development costs;

Low specific weight of innovative products in the total volume of shipped;

Insignificant amounts of costs for modernization and technological innovations, incommensurable with the real needs of the economy in expanding the range of fundamentally new competitive products, etc.

One of the main reasons for this situation is the low level of investment in innovation, which would allow for continuous updating of the technical and technological base of production, reduce costs, develop and produce new competitive products, and penetrate the global markets of goods and services. Therefore, no less important in the process of increasing investment activity in the Republic of Moldova is solving issues related to the development of competition.

At present, in the Republic of Moldova there is practically no comprehensive system of indicators of the competitive environment in the commodity markets. We need our own system for assessing the state of the competitive environment. This system will not only allow monitoring the effectiveness of the implementation of state competition policy, but also determine the reasons that impede the development of competition in commodity markets.

Does not meet the challenges of modernization and the existing sectoral structure of Moldovan small and medium-sized businesses, which is qualitatively behind the level of development of small and

medium-sized businesses in European countries, where the quantitative indicator and contribution of manufacturing companies is much higher and the non-trading sector of the economy dominates.

Thus, it is necessary to create such elements of the innovation system, increase state financing and attract foreign investment, which could adequately launch modernization processes and lead to the necessary structural changes and diversification of the economy.

To date, there are a number of negative trends that hinder innovative development and, as a consequence, the country's economic growth. Respectively, it is necessary to accelerate the process of integration of the national innovation system into the global one, increase innovation activity and the efficiency of companies, including state-owned ones. It is required an higher interaction between science and business to increase the level of commercialization of scientific developments to the level of developed OECD countries.

A number of other serious problems remain unresolved, the preservation of which can nullify the effectiveness of activities in terms of the country's innovative development. First of all, these are:

- high risks of doing business in Moldova (for example, in the ranking in the Doing Business rating report, Moldova takes only 81th place among 123 countries) [3];
- the presence of corruption and excessive administrative barriers, primarily for the development of small and medium-sized businesses, including innovation;
- disinterest of credit organizations in financing risky innovative business;
- lack of interconnections between elements of the innovation system, as well as the proper integration of education, science and business;
- underdevelopment of the intellectual property market, insufficient level of protection of intellectual property rights;
- low level of trust and effectiveness of public administration;
- insufficient level of predictability of the directions of development of state regulation and state policy, lack of timely and reliable official statistical information for making managerial decisions and adjusting state policy;
- limited effectiveness of public investment;
- insufficient human resources for the development of innovative sectors of the economy and the modernization of traditional industries etc.

In addition, it is worth noting a number of factors that impede

innovation at the organizational level, which can be the reasons for both the general innovative inaction of the organization and the containment or premature completion of specific innovative projects. These factors are classified as follows. Economic factors:

- lack of own funds;
- lack of financial support from the state;
- low solvent demand for new products;
- high cost of innovation;
- high economic risk;
- long payback periods for innovations.

Production factors:

- low innovative potential of the organization;
- lack of qualified personnel;
- lack of information on new technologies;
- lack of information on sales markets;
- insusceptibility of organizations to innovations;
- lack of opportunities for cooperation with other enterprises and scientific organizations.

Other factors:

- low demand from consumers for innovative products (services);
- insufficiency of legislative and regulatory documents regulating and stimulating innovative activity;
- uncertainty of the timing of the innovation process;
- underdevelopment of innovation infrastructure (intermediary information, legal, banking, other services);
- underdeveloped technology market.

The listed factors negatively affect the investment attractiveness of our country and the degree of its national competitiveness at the global level.

Thus, only a consistent solution of these problems will allow a fundamental step to be taken in the innovative development of Moldova. Respectively, it is necessary a transition from innovation as a “point-like” economic phenomenon to a predominantly innovative way of developing the economy as a whole.

Moreover, the main priorities of state policy in the field of economics and economic development should be:

- ensuring and maintaining the competitive capabilities of the Republic of Moldova;

- creation of a competitive knowledge economy and high technology;
- expansion of competitive advantages in traditional sectors of the economy;
- the transformation of innovation into a leading factor in economic growth in all sectors of the economy;
- modernization of traditional sectors of the economy (agricultural sector, processing industry), ensuring structural diversification;
- creation of conditions for freedom of enterprise and competition, development of self-regulation mechanisms of the business community;
- reducing administrative barriers in the economy, reducing corruption in the country, creating an effective institutional environment;
- the development of human potential as the main factor in economic growth; supporting business initiatives to participate in the development of the social sphere and human capital;
- creating a favorable investment climate and attracting foreign investment in the development of the country's innovation sphere.

Conclusion. The greatest effect in the implementation of priority areas of economic and social development can be achieved on the condition of innovativeness of the ongoing transformations. The scale and pace of innovation transformations directly depends on the degree of involvement and real participation in innovations of both the state and private business. But as domestic practice shows, the degree of activity of business participation in ongoing reforms is extremely low. In this regard, the state needs to promote the creation of such an environment for national business in which investing in innovation will be the main way to obtain high and steadily growing incomes.

Bibliographical references

1. Рахманов Р.Т. Инвестиционное обеспечение инвестиционной деятельности в регионе. В: Вестник КГУ им. Н.А.Некрасова, 2010, №3, с. 352.
2. Филатов Ю.Н. Развитие инновационной составляющей инвестиционной деятельности. В: Вестник ТГУС, 2008, №3, с. 271.
3. <http://doingbusiness.org/data/exploreeconomies/moldova/>

THE PECULIARITIES OF CAPITAL MARKET IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA AND MAIN DIRECTIONS OF ITS DEVELOPMENT BASED ON EUROPEAN UNION EXPERIENCE

Svetlana BILOOCAIA, *PhD in Economic Sciences, associate professor, ASEM*

(bilooaiasvetlana@gmail.com)

Abstract

The transformation of the economic structure of society, including changes in the field of financial relations, requires improving the research methods and developing of new methodological approaches that are adequate to market transformations. The below article presents a study of the national capital market through the modern integrated analysis method used to assess the evolution of the capital markets of the EU countries, both by national regulators and European and international institutions. The study aims at improving the existing methods of analyzing the financial market of the Republic Moldova and reveals the complex interconnection of ongoing institutional transformations, understanding the logic, main trends principles, basic elements of evolution and development prospects.

Keywords: *financial market, banking sector, capital market, methods of analysis.*

CZU: 336.76(478)

JEL: E44, G1, G2

1. Introduction

Theories of financial markets development are one of the most dynamic and promising areas of scientific knowledge, and their structur-

al and institutional transformations in the context of financial globalization are advancing as one of the priority areas of economic science. A study of the institutional features of a market economy allows us to identify the relationship between institutional transformations and economic growth, to understand the logic, the main trend, principles and basic elements of economic development. The solution to this problem creates opportunities, based on institutional dynamics and its management, to forecast and regulate economic development. The capital market is allocated a special place in the economy and carries out important functions within the production system, acting as the field in which financial sources of economic growth are formed. Insufficient development of the capital market lowers its role as one of the most important sources of stable long-term financing of the market economy, subsequently increasing the risks for a pressured banking sector. Evidence increasingly suggests that while both banks and capital market are important for the financing of economic growth, non-bank financial intermediation provides a relatively more powerful contribution to innovation and productivity enhancing activities in modern sophisticated economies. Importantly, complementarities between banks and capital market increase as the economy develops [1]. Increased competition between intermediaries improves the efficiency and pricing of these intermediaries, resulting in a decrease in the cost of finance for borrowers and an increase in returns to savers. This ensures that potential borrowers with productive investment opportunities have access to the funding they need, and that the financial risk is matched to the risk preferences of a diverse set of investors [1].

The development of two main sectors of the financial market - banking and non-banking cannot be carried out and analyzed autonomously, as the development problems of one inevitably impose an additional burden on the other. That is why in recent years, the analysis of capital markets conducted by both European market regulators and international institutions includes a comprehensive study of the main indicators of the entire financial market, including the banking sector, non-bank financial intermediaries, market infrastructure, the features of its institutional development, analysis of demand for investment alternatives in the capital market, an offer of financial instruments, as well

as other indicators needed for investigation the risks and development prospects of all participants in the financial market.

2. The aim of the research is based on the improved methods of studying financial markets, perfected in accordance with European practice that are used in assessing the evolution of capital markets of developed and developing countries of the European Union, both by national regulators and European and international institutions, to analyze dynamics of the national capital market and to identify the peculiarities of the evolution of capital market in the Republic of Moldova and main directions of its development.

3. Applied methods

The investigation presented in this article was carried out based on the following research methods: documentary method, analogy and grouping, quantitative and qualitative data method, graphical method, method of synthesis and comparative analysis method, complex financial analysis. Analysis is grounded on data released by the Centre for European Policy Studies (CEPS), European Bank for Reconstruction and Development (EBRD), European Capital Markets Institute (ECMI), *European Central Bank (ECB)*, World Bank, Organization for Economic Co-operation and Development (OECD), National Bank of Moldova (NBM), National Commission for Financial Markets (NCFM) etc.

4. Results and discussions

During 2017-2018 the Republic of Moldova marked a robust economic expansion. Thus, in 2018 gross domestic product (GDP) registered 4% growth, largely determined by the increased of investment activity. The economic growth was also considerably influenced by the increase in the final household consumption by 3.8%, following the growth of the disposable income of the population. During 2018, the annual inflation rate accounted an average of 3.0%, decreasing from 7.3% in December 2017 to 0.9% in December 2018. But from the beginning 2019 the annual inflation rate is constantly growing [10].

In the Republic of Moldova, as in most developing European countries, *the banking sector* is the primary source of financing the economy. Namely the banking sector accumulates the main capital inflows into the financial sector (table 1).

Table 1

**Analysis of the saving inflows evolution in financial market in the
Republic of Moldova**

	Annual deposit growth		Gross insurance premiums Government securities		Securities offering (allocated volume)				Net inflows of pension funds		Net inflows of investment funds	
					Equities							
	mln. MDL	mln. EUR	mln. MDL	mln. EUR	mln. MDL	mln. EUR	mln. MDL	mln. EUR	mln. MDL	mln. EUR	mln. MDL	mln. EUR
2012	39772,2	2486,3	1089,3	68,1	6987,3	436,8	1106,0	69,1	-	-	-	-
2013	51889,9	2887,6	1198,9	66,7	7692,1	428,1	950,1	52,9	-	-	-	-
2014	65462,5	3446,0	1203,6	63,4	8541,1	449,6	1249,6	65,8	-	-	-	-
2015	50201,5	2337,4	1228,5	57,2	9254,9	430,9	221,1	10,3	-	-	-	-
2016	54838,5	2625,2	1380,1	66,1	11250,4	538,6	442,0	21,2	-	-	-	-
2017	59896,9	2934,7	1441,9	70,6	10292,5	504,3	462,9	22,7	-	-	-	-
2018	63462,5	3251,0	1518,1	77,8	10046,2	514,6	585,9	30,0	-	-	-	-

Source: developed by author based on <https://www.cnpf.md/ro>, <https://www.bnm.md/>

License revocation from the largest commercial banks: Banca de Economii S.A., “Banca Socială” S.A. and “UNIBANK” S.A., had a significant negative impact on the volume of accumulated assets in the banking system of the Republic of Moldova, however, starting from 2016, the total assets of Moldovan banks begun to grow again (table 2).

Table 2

**Assets of financial institutions in Republic of Moldova,
2012-2018 (MDL million)**

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Commercial banks	58304,4	76184,0	93877,3	68790,2	72830,4	79464,8	83076,6
Microfinance organizations	1892,9	2509,4	3318,9	3677,5	4705,2	5435,6	7819,3
Savings and credit associations	334,5	403,9	483,9	518,6	633,2	804,3	933,8
Insurance companies	2375,1	2425,2	2592,9	2934,5	3210,7	3292,2	3481,9
Investment funds	0	0	0	0	0	0	0
Non-government pension funds	0	0	0	0	0	0	0
Total	62906,9	81522,5	100273,0	75920,8	81379,5	88996,9	95311,6

Source: developed by author based on <https://www.cnpf.md/ro>, <https://www.bnm.md/>

The National Bank of Moldova measures to improve the regulatory and supervisory standards in the banking sector (BASEL III etc.), aimed at minimizing credit risk, market risk, operational risk of the financial market, initiated additional requirements for bank lending, which complicated the bank lending for both individuals and legal entities. This resulted in a significant increase of loan portfolios of microfinance organizations and savings and credit associations, which subsequently resulted in a significant increase of their assets (table 2). In general, in the absence of functioning non-government pension funds, investment funds and a relatively low share of insurance companies in the financial market of the Republic of Moldova, credit institutions dominate the market in terms of accumulated assets (figure 1), their share is significantly higher than even those EU countries, whose capital markets are still in their development stage.

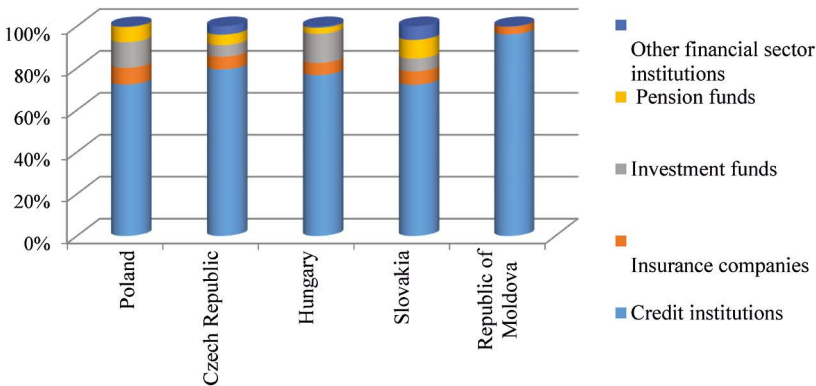

Figure 1. Structure of financial systems in selected European countries, at the end of 2017, by value of assets, %

Source: developed by author based on [7]

However, it should be noted that, despite all efforts made to develop the national banking system, to increase its stability and efficiency in accordance with modern international norms and standards and EU practice, the main indicators of the development of the banking sector of the Republic of Moldova still significantly lag behind those of the EU countries (table 3).

Table 3

Financial sector development levels, 2016-2018, %

	Assets/GDP			Loans/GDP			Deposits/ GDP			Stock market capitalization/ GDP			Stocks traded value/ GDP		
	2016	2017	2018	2016	2017	2018	2016	2017	2018	2016	2017	2018	2016	2017	2018
Poland	91,7	89,4	85,6	51,2	49,4	52,7	54,9	53,4	61,8	29,4	38,3	27,4	9,7	12,9	9,4
Czech Republic	124,9	138,7	137,3	63,4	62,9	63,1	76,4	62,9	65,3	12,6	14,1	10,9	5,1	4,1	7,8
Hungary	97,3	95,3	97,1	33,2	32,1	32,9	39,4	40,1	43,6	17,7	22,3	18,3	6,1	7,3	6,3
Euro area	288,3	271,9	292,5	90,4	88,8	87,0	84,6	84,8	na	63,9	77,8	54,8	na	na	na
Republic of Moldova	54	44,4	43,6	25,8	18,7	18,6	40,6	33,5	33,3	2,61	2,69	3,39	0,21	0,05	1,04

Source: developed by author based on [12, 13, 17]

The main factors in the Republic of Moldova that negatively impact the strengthening of the activities of commercial banks as the main source of financing the economy are:

- a still-present insufficient transparency of the membership of shareholders and final beneficiaries, shareholders' non-compliance with established requirements, violations in the process of acquiring and owning shares in several banks;

- the rate of non-performing loans is one of the highest in Europe. In 2018 the rate of non-performing loans in Moldova's banking system was 12.5% [10], while the same indicator in Hungary in 2018 amounted to 2.6% , in the Czech Republic - 3.2%, in Romania - 5.0%, in Poland - 6.83% [15]. The high rate of non-performing loans negatively affects assets quality and often results in increasing bank margins and risk premiums to recover lost profits;

- low supply of financial lending instruments with a long maturity, accompanied with the lack of an adequate proposal to attract long-term financial resources from the population and other stakeholders in the economy;

- high annual average of the weighted interest rate on new loans granted in national currency to businesses, which in 2018 constituted 9.31%. In Poland, the same indicator in 2018 amounted to 3.41% [11], in the Czech Republic - 3.5% [2], in Romania - 5.7% [8];

- high growth rates of consumer loans (1.3 times) amid a 1.5% decrease in the volume of loans issued to economic agents [10];

- aggressive competition in the lending segment and migration of

borrowers’ demand towards less regulated non-bank loans, the high risks of which, as a rule, are offset by high interest rates on loans. In 2012-2018 only, the volume of loans issued by microfinance organizations and savings and credit associations grew more than 4 times, their share in GDP at the end of 2018 reached 3.94% [12].

The *capital market* of the Republic of Moldova, as already noted, contributes insignificantly to attracting investment capital, the main indicators of its development are much lower than in the countries of the EU, as evidenced by the low level of its capitalization, whose share in GDP is 4 times lower than in Eastern Europe and 13 times lower than in the Eurozone (table 3, figure 2), and the share of exchange transactions in GDP is almost an order of magnitude lower than in European countries with developing economies (table 3).

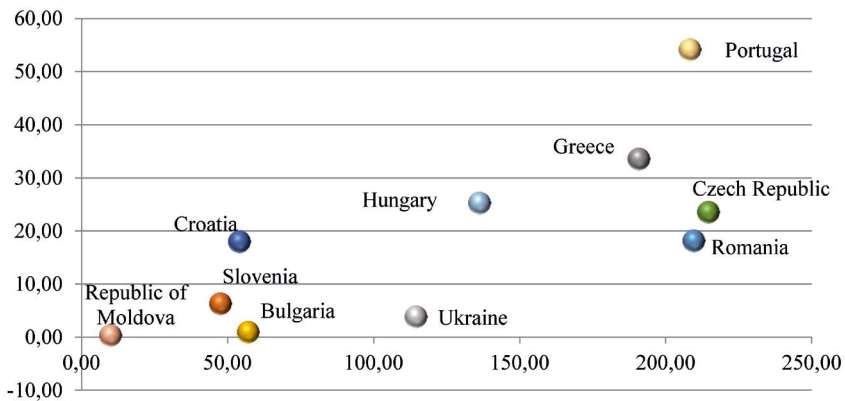

Figure 2. Interrelation between capitalization (x-axis) and GDP (y-axis), 2018, billion EUR

Source: developed by author based on [12, 13]

In the absence of corporate bonds, the market of debt financial instruments in the Republic of Moldova is represented only by government securities, its share in the GDP is about 4%, which is significantly lower than in other European countries (figure 3). There is no derivative market in the Republic of Moldova.

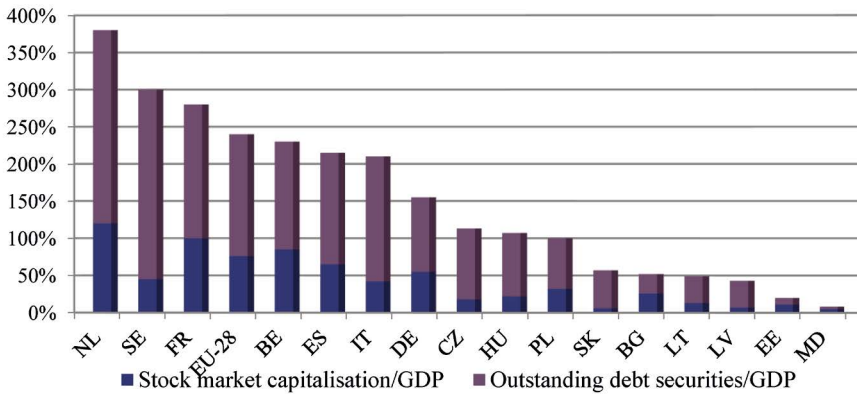

Figure 3. Stock market capitalization and outstanding debt securities, end-2017, % GDP

Source: developed by author based on [1, 10]

The capital market infrastructure in the Republic of Moldova is not sufficiently developed, the process of organizing trade and post-trading services requires software and technological improvement, many market participants aren't using modern digital and information technologies efficiently enough. A significant step in the development of the market was the creation of the Central Securities Depository in 2018, its business model being based on international standards and practice in settlement systems. A positive factor was also an increase in the transparency of the exchange market, which was promoted to a certain extent by Stock Exchange of Moldova.

The development of the industry is negatively impacted by a narrow range of potential investors forming *demand* in the capital market of the Republic of Moldova (there are no non-state pension funds, investment funds, etc.) and their low activity, as well as a low level of *supply* due to the lack of interest of potential issuers in attracting investment funds in the capital market.

All the above allows us to highlight the following main peculiarities of the national capital market that affect its development:

- insufficient development of financial infrastructure;
- a narrow range of financial instruments;
- low level of financial intermediation;
- low proportion of private investors;

- the dominant position of the banking sector as a source of real economy financing;
- insufficient transparency of the market and its participants;
- low level of population' financial literacy;
- lack of an integrated approach to the development of financial market sectors.

The study of the practice of the EU countries resulted in identifying the following recommended measures aimed at modernizing the capital market of the Republic of Moldova:

- Carrying out a comprehensive analysis of the evolution of the national capital market, for which, in addition to the main macroeconomic indicators, explore the current financial sector environment, and understanding how capital market fits into the overall context of the national financial sector and economy. It seems useful to carry out a comparative analysis with the main indicators of the development of the financial markets of developing EU countries, which will allow us to determine the development targets for the short and long term. For analysis, recommendations are to use the experience of the EU, where as part of the Action Plan, the Structural Reform Support Service (SRSS) is implemented, whose main task in the context of the EU Capital Market Union (CMU) plan is to develop the capital markets of developing EU countries and apply the analysis methodology used SRSS during evaluation of the capital markets to identify existing problems and market features at the initial stage of the program [3]. To identify obstacles and challenges it will be of good use to apply the experience of Estonia, where the corresponding list was compiled through a process of interviewing market players and stakeholders' workshop results, the results of which were lists of gaps and barriers, ranked by their importance from high to medium.

- Encouraging the activity of investment funds, non-government pension funds, other institutional investors on the capital market. In the EU countries the share of non-bank financial intermediation has been growing, with implications for financial stability. The non-banks increase diversification of funding sources for the real economy, which is now less dependent on banks than it used to be before the financial crisis. Non-banks' holdings of euro area government bonds are more than twice as much as banks' holdings and amounted to 30% of the total outstanding

sovereign debt. The expansion of the non-bank financial sector has been accompanied by increased risk-taking. Non-banks' in current condition of low investment returns on relatively safe assets, actively diversify their investment portfolios using alternative funds, infrastructure, private equity and *venture capital* funds, loans and real estate holdings thus stimulating *innovative development* of the national *economies* [4].

- *Making the market more attractive for retail investors.* The participation of retail investors in the capital market in Republic of Moldova is very low. In EU countries, the level and the form of savings of domestic households are of great importance for financial system and are carefully monitored and stimulated. In EU household financial assets since 2003 increased by 70.1% and amount 35000 bln. EUR. The share of currency and deposits comprises 30%, insurance and pensions schemes – 38%, mutual funds – 8%, debt securities – 2%, equity investment, with the exceptions of Estonia, Bulgaria and Slovakia where households invest 51.4%, 44.7%, and 0.9% of their assets into shares and equity, is very close to the EU-28 average of 24% [1]. In the Republic of Moldova, analysis of households financial assets is not carried out, therefore, before developing measures to stimulate households investments in the capital market, it is necessary to collect and study statistical information on their structure and dynamics. To attract retail investors to the capital market, will be resultative to apply the EU experience, where the guaranteed amount of compensation is regularly increased, which results that, even in countries with an undeveloped capital market, its size is more than 20,000 EUR, whereas in many countries it reaches 50,000 EUR, and to set in the Republic Moldova, the guaranteed amount of compensation paid from the Investor Compensation Fund in the amount of 100000 lei, with the prospect of its further increase. Other recommended action to incentivize investor interest may be the adoption of the Individual Savings Account (ISAs), to some degree this concept could be considered as part of the changes to the pension system development, what successfully was implemented in many EU developing countries [6];

- *Making the market more attractive for issuers. Promoting small and medium enterprises (SMEs) access to the market.* In the Republic of Moldova, as in EU countries, SMEs account for about 98% of the total number of companies. In the EU, special attention is paid to the development of SMEs, to the diversification and cheapening of their

funding sources, including by providing access to public markets through the so-called ‘SME Growth Markets’, which is one of the key element of the CMU agenda, and which are the reason for adjusting the regulatory requirements regarding access and circulation of securities at Stock Exchanges, companies’ reporting and other [14]. Hungary is a good case of successful state support for SME equity financing activities, this support has focused on: (1) *support for venture capital finance* (private equity). Government supports venture capital funds through different programmes and schemes that are focusing on different SME areas, including pre-seed, seed, start-up, later stage, introduction of new digital technologies, etc., as well as financing specific areas such as manufacturing, industry and cross-border trade. Capital funds are provided mainly by means of co-investment; (2) *support carried through the Budapest Stock Exchange*, which has for 2016-2020 the Strategy of encouraging SME financing using the capital markets through the National Stock Exchange Development Fund, in order to counteract the slowdown in financing through banks [3].

- *Expanding the range of proposed investment alternatives and to increase market liquidity.* The creation of *supply* of securities on the capital market and an increase in its liquidity could be facilitated by a “people’s IPO”, whose mechanism implies a public privatization of state enterprises with the offer of shares to retail investors. This mechanism was widely used during the period of privatization in European transitive countries. “People’s IPOs” were conducted in different economic conditions in many other countries, including the UK, Germany, France, etc. Its use was particularly successful in Poland, where were privatized more than 210 large companies and several hundred small ones, which greatly contributed to the creation in Poland of the most developed capital market in Eastern and Central Europe. The Poland still holds a leading role in Central Europe due to the efforts of the local government, which set clear goals for national capital market participants, including Warsaw Stock Exchange and has been active in introducing bonds on the exchange and has strongly advocated pension fund investments in companies listed on the Warsaw Stock Exchange [3]. Applying the Czech Republic’s experience, where to make it more attractive for banks to hold bonds as a greater percentage of their assets the national regulator allowed using of specific bonds as eligible collateral for bank

/ Czech National Bank refinancing transactions and using short-term government securities as collateral for member operations on the Stock Exchange, could help the development of a fixed income market in the Republic of Moldova [6].

- *Increasing the level of financial literacy of the population.* Quite a few projects are being currently implemented in the Republic of Moldova, which are aimed at increasing the population' financial literacy. These projects are supported by different international organizations, NBM, NCFM, Ministry of Finance, commercial banks and other financial institutions. Most of them are aimed at improving youth education, some of them - to *enhance financial knowledge of representatives of small business, remitters etc.* However, despite several encouraging results, it will be useful to develop in the Republic of Moldova a National Strategy for financial education, with a target audience that covers "the general public" or "consumers in general", considering the international experience, including those of the EU countries.

5. Conclusions

Capital market can be regarded as model of a "complex system", consisting of a multifaceted set of institutions. At the same time, the capital market is one of the most important components of the financial market, therefore, to assess its role in the economy and development prospects, a clear understanding of the specifics of its evolution in the context of the dynamics of the entire financial sector is necessary: its savings destination flows, financial sector asset composition, shareholders' equity of the market participants, interest rate environment etc. This is especially relevant for the Republic of Moldova, which operates on a universal banking concept in condition when banking sector and capital market are significantly intertwined. One of the main peculiarities of financial system in the Republic of Moldova is that it is highly bank-centric, which is proved by the volumes and share of assets and capital flows redistributed by banks in the form of loans and deposits in GDP. At the same time, the level of development of the national banking sector still lags the EU countries. Under the current conditions, the development of the national capital market and its role as a source of financing for economic growth should increase, but such peculiarities as: insufficient development of financial

infrastructure, a narrow range of financial instruments, low level of financial intermediation, low share of retail investors, insufficient transparency market, low level of population' financial literacy, lack of an integrated approach to the development of financial market sectors, etc. impede the market's implementation of its functions. A study of the practice of the EU countries allowed to formulate the following recommended areas for modernization of the capital market of the Republic of Moldova: carrying out a comprehensive analysis of the evolution of the national capital market, encouraging the activity of investment funds, non-government pension funds, other institutional investors on the capital market, making the market more attractive for retail investors, making the market more attractive for issuers, promoting SME access to the market, expand the range of investment options offered, increasing market liquidity, increasing the level of financial literacy of the population.

Bibliographical references

1. CEPS-ECMI. Task Force. Rebranding Capital Markets Union. A market finance action plan. Brussels, June 2019.
2. CZECH NATIONAL BANK. The Financial Stability Report 2018/2019, 2019.
3. *EBRD*. Diagnostic report on the Estonian capital market. SRSS Local Currency and Capital Markets Initiative, 2019.
4. ECB. Financial Stability Review. May 2019.
5. EUROPEAN INVESTMENT BANK. Central, Eastern and South-Eastern Europe Bank Lending Survey, H1-2019. Economics-Regional studies, June 2019.
6. EU Commission, World Bank group. Capital market assessment/ Market development options, Czech Republic, September 2017.
7. *NARODOWY BANK POLSKI*. Financial System in Poland 2017, Warsaw, 2018.
8. NATIONAL BANK OF ROMANIA. Financial Stability Report, Year III (XIII), No. 6 (16). December 2018.
9. OECD. OECD Capital Market Review. Italy, 2018.
10. <https://www.bnm.md/>
11. <https://www.ceicdata.com/en/indicator/poland/bank-lending-rate>
12. <https://www.cnpf.md/ro>
13. <https://data.worldbank.org/indicator>
14. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_19_1568
15. <https://npl.vienna-initiative.com/>
16. <http://sdw.ecb.europa.eu/browse.do?node=9691099>
17. <http://sdw.ecb.int/browse.do?node=9691106>

MODERN MODALITIES OF FINANCING: PARTICULARITIES AND OPPORTUNITIES

Daniela BUMBAC, *PhD student, USM*
(pislruc_daniela@mail.ru)

Abstract

In the context of a well-defined market economy, the economic agents need to obtain, under the most advantageous conditions, the financial means necessary for the financing of their activity, which has in the course of time led to the development of complex financing methods, more efficient and accessible to the client legal. The presence of the monopoly on the borrowed lending market by local commercial banks creates impediments to the development and assurance of financial performance of economic agents. One of the fundamental problems of the development of entrepreneurship in Moldova is access to finance, which is often quite complicated and costly. International practice reflects developments within the financial system alongside commercial banks and other non-bank financial institutions, including factoring companies, which ensure healthy competition in the financial services market and free and fast access to borrowed funds. This view is conditional on the need to explore international practice in the area of access to borrowed resources, including the main aspects of modern financing arrangements. The practice of developed countries highlights the presence of new ways of financing, also called modern ways that offer the possibility of a complex package that includes financing and other aspects such as the debtor's debt management.

Keywords: *modern modalities of financing, factoring, forfeiting, crowdfunding, securitization, venture capital, syndication, grants, mezzanine financing.*

CZU: 658.14/.17(043)

JEL: G21

Introduction. The globalization of economies, the amplification of economic-financial relations and the need for economical agents

to obtain, under the most advantageous conditions, the financial means necessary for the continuation of their activity have led to the development of complex financing methods and techniques, which do not require their collateral to be collateral; classical personalities, such as bank credit granted by a credit institution. Among these financing modalities, factoring and lump-sums have a special place.

The topicality of the theme is determined by the presence of traditional funding methods, or classical ones, most of which are bank credit. The presence of the monopoly on the borrowed market by local commercial banks creates impediments to the development and assurance of financial performance of economic agents. One of the fundamental problems of the development of entrepreneurship in Moldova is the access to financing, which is often quite annoying, complicated and costly. International practice reflects the development within the financial system alongside the commercial banks of non-bank financial institutions and factoring companies, which ensures healthy competition on the financial services market and free and fast access to borrowed resources. This view is conditioned by the need for extensive research into international practice in the area of access to borrowed resources, including the main aspects of developing new funding arrangements, their regulation and their successful implementation in national practice.

Approaching the modern ways of financing in the literature. In specialised literature besides the traditional or classical sources of funding, other sources are also practiced, called by some non-traditional, specific or modern authors. We must point out that some authors, especially the Russians such as Jucov A, Lavriusin I., Zadorojnaia A., Emilianov I., call these sources modern ways of financing, while Romanian authors such as Roventa M., Caraiani Gh. Mihai I, consider these as modern financing techniques, not given by anyone any concrete definition of this term. As a result of the fact that the term of the financing technique is quite narrow, we consider it appropriate to define them as modern ways of financing, because their specificities combine, by means of methods, a certain term for which certain regulations are also specific to the given field.

Thus, modern means of financing can be defined as the *totality of the means, methods and financing methods, other than the traditional ones, combining the aspects of crediting, risk taking, debt management*

and accounting for a certain period of time, based on related contracts specific domains, which also provide for the collection of certain commissions for the financial service performed.

Research results. In European practice, the modern ways of financing enterprises that find no reflection in the non-EU countries and Moldova, are increasingly met. In the following, we will enumerate and characterize modern financing methods, new or what are called alternative funding methods in the French literature.

Factoring is an agreement between a buyer called a factor and a vendor called adherent, whereby the factor buys the seller's claims, usually without recourse, thus assuming the responsibility for the debtor's claim. If the debtor of the receivables becomes bankrupt or fails to honor its payment obligations for various reasons, the factor takes over the related financial loss. Factoring is considered to be a contract between the supplier of goods or the service provider (called adherent to this contract) and a factor (which may be a banking institution or other specialized financial institution) whereby the receivables of the adhering of sales of goods or services are taken over by the factor for later collection by the debtor.

In general, the basic features of factoring are:

- Funding for claims;
- Credit control and acceptance of credit risk;
- Keeping the sales register;
- Collection of invoices;
- Establish acceptance criteria.

There are no geographic limits on factoring operations. A factor can work in any area, and the customer can have business partners anywhere in the world.

Forfeiting is defined as the process of selling-buying, without recourse to any previous holder, of receivables due on time, as a result of the delivery of goods or the provision of services. Unlike factoring, the term of this type of funding is more than 1 year. The lump-sum transaction is a derivative form of the settlement transaction whereby the sponsoring institution, called a financier, against a lump sum payment (calculated from the date of purchase of the claim to the maturity date) purchases without recourse maturity claims, embedded in securities credit or payable by an insurance payment method by their beneficiaries.

As a transaction similar to the settlement transaction, the lump-sum fee is deducted from the lender's nominal value and therefore paid by the seller in advance at the time of the lump-sum transaction. The main difference between the lump-sum and the discount transactions consists in the transfer from one holder to another, without recourse to the claim and therefore to all the rights and risks that the transactional claim implies by the maturity date. As a sale / purchase transaction, it ends between: seller and buyer - within the primary market or between two financing institutions (seller and buyer) - within the secondary market. The financing institution may be a bank or financial institution specialized in such operations.

Leasing is a financing method whereby a party called a lessor sends to the other party, at the request of the latter, against a periodic payment called the lease, the right to use a good whose owner remains for a specified period of time. Throughout the contract, which is at least 12 months in accordance with the legal provisions, the leasing company remains the owner of the asset subject to the lease.

Syndicated credit involves the granting of a loan by a number of banks acting concertedly to provide the customer with a certain credit facility. Usually syndicated credit is a high credit that a bank can not offer to its clients and appeals to banks within the bank syndicate. The modern practice of syndicated loans can be described as a practice where banks try to meet the increasingly sophisticated needs of clients in a competitive environment involving different types of financial institutions. In the beginning, the banks were syndicating loans either because they could not individually make available to the client a very large amount, either because they wanted to disperse the credit risk. In recent years, corporate finance, in the form of syndicated credit, has seen unprecedented growth, being encouraged by the opening of new markets, the context of globalization, whose economic dimension is dominant, and the need for increased funding of large corporations to compete in the new global economy. Banks around the world syndicate loans regularly. The largest transactions of this type are international and are arranged in the main financial centers of the world (London, New York). The emergence, development and spread of this credit facility was largely due to advantages that other types of lending in the market did not present. The most important of these is that this type of credit allows the lender to obtain a high value loan through a single

transaction, a loan that under the same conditions could not be borne by a single bank. Of course, this varies depending on the nature of the transaction and the identity of the borrower, as it is possible for a bank, for example, to be able to provide a 60 million euro credit to a large multinational company, but at the same time not be prepared to bear a grant of the same size to a regional company.

Crowdfunding is a way of financing by borrowing (small and very small amounts) from many people and is often used to fund a social entrepreneurial idea. This is a form of attracting third-party funding from a community of people with whom the project initiator has nothing to do with. In Romania, the term used most often is “multi-financing”. Crowdfunding works as follows: The entrepreneur and the grant applicant exhibits a creative project or business idea on an online platform. The idea of crowdfunding was initially used as a way to fund innovative business ideas where entrepreneurs have failed to obtain government funding or a single private investor. Crowdfunding works in the following way: The entrepreneur and financier requests a creative project or business idea on an online platform. These initiatives must be accompanied by arguments to prove to those who might financially support them as important to them, that they might be of use to them as initiatives that deserve community support. If an idea wins the trust of the public, then those who want to support the project can transfer an amount of money to the applicant.

There are two ways to run a crowdfunding campaign when it comes to funding:

- The first is the fixed budget method, where the project owner says he needs an exact amount to cover all project development costs.
- The other method is flexible financing, which involves covering only one component, for example, someone needs only 30% of the total needed.

Funding through asset securitization is the process by which an issuer can create financial instruments by combining financial assets that it then sells under different tranches to investors. Securitization consists of “packing” a number of small, non-marketable mortgages such as mortgage loans, credit card loans in important amounts and which can be secured or guaranteed by private agencies. The term securitization comes from the Egyptian word “securities” securities or securities. Securitization involves the issue of securities representing the

right over a group of assets, such as mortgages, and which are managed by a fund. The loan issuer sells the “loan packages” to the fund, which in turn issues securities through an investment bank (underwriter) that sells them to investors. Therefore, this mechanism allows financial or financial assets (mortgages, leases, lump-sums, factoring contracts or supplier / buyer credits) to be issued on the local or international financial market (usually bonds). The securitization actors are: enterprises, financial institutions, public institutions, insurance companies.

Venture capital financing - represents minority or temporary participation in the capital of the newly created enterprise or of a very young. This allows improving considerably the financing of enterprises with a strong potential for development, creating favorable conditions for increasing bank lending. As a result, entering the investor’s capital constitutes a formidable leverage effect for bank financing. It allows entrepreneurs to take advantage of advice from investors, their experience, etc. Risk capital is the own-fund operations carried out in innovative enterprises at the initial start-up stage or to new enterprises with strong growth potential. International practice shows that venture capital firms generally have a capital of over 1 million euros. At the same time, regional amortization funds can invest amounts equivalent to 300,000 euros. For starters, entrepreneurs can call for capital at so-called Business Angels, whose investment capacity varies a lot, but does not exceed a few tens of thousands of euros. Risk capital is the financial capital offered to early-stage companies with high risk and high potential for growth. The venture capital fund earns money by owning a part of the company’s investment capital, which usually has a new technology or a business model in high-tech industries such as biotechnology, IT and software.

Overdraft and credit lines are the financing of the client’s short-term bonds in cases when spending temporarily exceeds the revenue on its current account. The funding period is 12 months, with the possibility of re-utilization and corresponding prolongation of maturity.

Intermediate long-term (5-8 years) subordinated mezzanine finance, fully repayable at maturity, which gives the financier the opportunity to become a shareholder of the company borrowed at a time when the majority

shareholder of the company changes or when it is listed on the stock exchange. (the law of small and medium-sized institutions). This type of financing is nothing but a loan granted by an investment fund to a company, with the possibility of converting debt into shares, if the loan is not fully repaid and matured. Mezzanine finance is subordinated long-term loans of five to eight years, fully repayable at maturity, the financier having the option of becoming the shareholder of the borrowed company, at a time when the majority shareholder of the firm is changing or when it is listed on the stock exchange. Mezzanine funding can be used both as a way of attracting capital for the development of a society and as a source of funding to acquire a company. As it appears from the name, mezzanine funding is positioned in the financial structure of a company between the “base level” of own funds and the “first level” of the borrowed funds, ie mezzanine funding is a hybrid instrument encompassing both borrowed and own funds characteristics.

The owner of a mezzanine instrument will usually benefit from a top priority immediately following secured or even unsecured claim holders, often being in possession of the shares of other shareholders as a guarantee. A mezzanine financier will usually negotiate various put or call options in order to ensure the liquidity of their holdings in order to contribute to the acquisition of a control position if the performance of the company would drop dramatically, to resort to them in the event of a possible departure from society. Financial longevity is not a stand-alone financing instrument such as a loan or a security, but is a hybrid instrument combining various instruments. The most important instruments of mezzanine financing include private placement instruments (private mezzanine) and capital market instruments (public mezzanine). Among the most frequent users of mezzanine finance are investment funds, managers who acquire their own company as well as those who make other types of purchases by resorting to loan financing. Mezzanine financiers rely heavily on the diagnostic analysis of an investment fund that acquires a company, and allow it to play the leading role in the management of the acquired company, at least as long as it fulfills its business plan.

Subordinated loans are certain receivables not represented by a security, for which the borrower accepts that, in the event of the debtor's liquidation, his rights should be reimbursed only after the satisfaction of the other receivables. It is also known the term subordinated term loan, which in its turn is an element of the subordinated debt of a bank that represents

those loans not secured by any title issued by the bank; is characterized as follows: the impostors have accepted that their rights should not be prioritized over those of other bank creators; have fixed a reimbursement date and require a fixed remuneration. This category of loans includes the loans and deposits of shareholders and associates, that is, the amounts made available to the bank by natural persons, shareholders, associates, provided that these amounts are incorporated in the capital within a maximum period of five years from the date and that they remain unavailable until the incorporation into the capital of the bank.

Grant funding is a grant awarded by a donor organization to an organization that requests it to carry out activities that are typically described in the application (also called application) of that funding. The local public administration tries to obtain grants to supplement the funds needed to carry out the priority projects. Grants are obtained by an applicant (applicant) following the submission of a financing proposal to a sponsoring organization. The financing proposal is a written document containing a detailed description of the objectives, activities, methods, operational implementation plans and project budget.

Sometimes the proposal is given the meaning of “application”, especially when the funding agency asks for the proposal to be made using its own application forms. The applicant or applicant is an organization that has the resources to develop the proposal and the project management capacity. This organization may be a small, independent agency (for example, a non-profit organization), or it may be a unit within a larger organization (for example, a department or a program within the public administration). The Grant Owner (Principal Applicant) is a large organization that provides the organizational and administrative support of a program for which the grant was awarded. The funding agency is a governmental or private sector organization that has distributed grants.

The funding modalities presented above are widely practiced in European countries, especially for small and medium-sized enterprises. In Moldova, according to the data provided by the National Bureau of Statistics, small and medium-sized enterprises make up about 97% of the total number of enterprises operating. By comparison with the European countries, we can see that if in Europe small and medium-sized enterprises have the choice of different financing methods, then in Moldova they are limited only to bank loans, financial leasing and

microcredit that are very expensive at the moment. At the same time, it can be mentioned that the majority of loans granted by banks are short-term credits - 1 year and average term 2-3-5 years.

Recently, there is an increase in loans granted by non-bank lending organizations in Moldova, which, in most cases, exaggerate high interest rates, hidden commissions and whose annual effective interest exceeds 50% of the interest, reaching 100-200%. European practice highlights a fairly efficient way of financing in the short term, such as factoring, which, unlike bank lending, is granted much faster on the basis of the economic agent's bills, in the short term, usually up to one year, and also allows effective debts management. Unfortunately, in Moldova there is no such way of financing, since Moldova is ranked last in Europe in 2017 by the volume of factoring financing.

Conclusions. Unlike the European states, in Moldova the main source of financing for economic entities, especially those belonging to the small and medium-sized sector, remains the bank credit. Among other alternative ways of financing in our country along with bank credit is financial leasing. In order to ensure sustainable economic development, there is a need to develop the market for alternative financing options, so that the entrepreneur offers the opportunity to choose an optimal, affordable and cheaper source for his business. In this context, factoring is one of the financing modalities that could be successfully developed for small and medium enterprises, which make up about 90% of the entrepreneurial sector. It may be appropriate to practice it in Moldova because it allows financing on the basis of payment bills within a short period of 1-2 days, as well as tracking and managing the debtor's claims. This could be done later by changing the legislation of non-banking financial institutions, favoring the development of factoring by reorganizing the non-bank financial microfinance institutions into factoring companies.

The practice of new ways of financing for the Moldovan economy is a very necessary one because it would still ensure sustainable economic development.

Bibliographical references

1. Roventa M. Introducere în forfetare și factoring. Tehnici moderne de finanțare a activității de export. București, 2002, 168 p.
2. Leroux Francois. La titrisation. <http://neumann.hec.ca/pages/francois.leroux/Note%20pedagogique%20MIC16.pdf>

3. Thomas Enz. Financement mezzanine – un instrument hybride prometteur. Economic Briefing No 42, Credit Suisse, Economic Research, 2006.
4. Mezzanine finance: Overwiev. <https://www.stblaw.com/docs/default-source/cold-fusion-existing-content/publications/pub1004.pdf?sfvrsn=2>
5. Șandor I.A. Creditul sindicalizat – aspecte juridice și economice. // <https://www.juridice.ro/245039/partile-contractului-de-credit-sindicalizat.html>
6. Dinu Maria, Bucur Cristina. Crowdfunding – o alternativă pentru start-up-uri?// <http://www.wall-street.ro/articol/Legal-Business/157145/crowdfunding-o-alternativa-pentru-start-up-uri.html>
7. Managementul granturilor. Manualul Nr.15. Seria de manuale de instruire în domeniul managementului financiar pentru administrația publică locală, Disponibil: http://www.contaconta.ro/miscellaneous/574miscellaneous_contabilitate_files%20574.pdf
8. European Investment found European Small Business Finance Outlook, Working Paper. 2019/57. https://www.eif.org/news_centre/publications/EIF_Working_Paper_2019_57.pdf

NATIONAL AND INTERNATIONAL EUROPEAN LAW

INTERNATIONAL LEGAL ORDER

Constantin LAZARI, *PhD in Public International Law, IRIM*
(constantin_1@mail.ru)

Constantin Constantin LAZARI, *AML Specialist at the Bar
Association of the Republic of Moldova, IRIM*
(constantine.lazari@gmail.com)

„Ubi concordia, ibi victoria”

(Where there is unity, there is the victory), Publius Syrus, 1st century B.C.)

Abstract

Along with the national legal order, the international legal order is conditioned and substantiated by the general principles of law recognized by the members of the international society. The contemporary international law system sensitizes the opinion of all nations on universal values: equality of states, freedom of peoples, unity and responsibility of states for the future of humanity, justice between peoples, etc.

Public international law through its laws and principles, regulates the conduct of the states between them, establishing mutual rights and obligations. The object of regulation being international relations between states. In order to be regulated by the rules of international law, the international relations between the states must be relations in which they appear as holders of their sovereign power, their behavior in this field must be an expression of the state power on an external level.

Public international law regulates not only the relations between states, but also the relations between states and other subjects of international law, such as international organizations (with certain limits), nations and peoples (at a certain stage of their evolution towards independence).

The will of the states, materialized in their behavior at the international level, in

their foreign policy, manifests itself in the context of the impact of different, objective and subjective, progressive and conservative factors.

The process of forming a common will of the states, expressed in the principles and the norms of international law, is an arduous and difficult process, in which the contradictory interests of the states are often confronted. Thus, there is a normal connection between the formation of the norms of international law and the foreign policy of the states. In the manifestations of foreign policy of the states, the process of forming the common will, of the consensus, on the regulation of international relations in a certain way according to their interests is carried out. Therefore, interest is a dynamic factor in the process of forming the norms of international law.

The greater the number of participating states in the process of forming the norms of international law, the more democratic the modalities of implementation, the more the norms in question will be expressed through their content closer to the interest of all participants, the more general the character, of universality of these provisions will be wider and, implicitly, their more rigorous application, thus contributing to the establishment of a stable international legal order.

Developing international relations in which all states have equal opportunities for expression and conduct, which have the same effect in international life, would be capable of giving international law more substance and efficiency.

Prospects for the evolution of international law towards a right of humanity includes: international "fact", which is, in essence, a social relationship that hides a meaning given by the interests and values involved. Its range of significance may be smaller or greater; in this sense, disarmament, underdevelopment, environmental protection, etc. outlines areas of global interest, with long resonance;

the assertion of a right of humanity - for example, for the protection of the heritage of humanity - is increasingly occurring, in areas not subject to the jurisdiction of the states and in the environment. The notion of "humanity" is not only present, expressing the community, the solidarity of the people, the persistence of their identity and the rivalries between them, adding to the international law a transtemporal dimension, targeting not only the past and present generations, but also the future ones.

In these ways, the international law of the future should accentuate and develop, through concrete measures, planetary-scale goals that have not yet been achieved due to the lack of a common vision of the future by the states. Numerous destructions of human lives, cities, populations, which continue, put us in a position to endanger humanity in its genetic data and to survive or to promote human rights, through the achievement of the Rule of Law and the creation of a true international legal order for humanity. The rule of law contains three main constituent elements: legality, democracy and human rights, which are to be respected.

Keywords: Public International Law, International Relations, International Legal Order, Principles of Law, Rule of Law / Rule of Law.

CZU: 341.64

Motto:

“Man is the cardinal axiological landmark of any legal system” [1]

International relations can be defined as a branch of political science, which studies the relations between state actors within the international system and their interactions with non-state actors (intergovernmental organizations, nongovernmental organizations, international corporations etc.). This field of study is an interdisciplinary one, the most important contributions coming from the political sciences, economics, geopolitics, security studies, history, philosophy, law, cultural studies (area studies). The main areas of research related to the field of international relations are: international political economy, foreign policy, security studies and peace research, public international law. The term international relations refer to all the interactions within the international system and to the field of study that researches them.

In a broad sense, international relations define relationships, relations between nations as direct realities, which come into contact with each other, on the one hand, through non-state, as well as professional (economic, trade union, youth and women, cultural, scientific etc.), and on the other hand through the structures, institutions and policies of states, governments. In a narrow sense, international relations designate the relations between states, more precisely defined: interstate relations.

International Public Law, through its principles and norms, regulates the conduct of states between them, establishing mutual rights and obligations. Therefore, the object of regulation is the relations between states, social relations that appear and develop in different fields: political, economic, technical-scientific, social, cultural etc. International law emerged and developed out of the need to form an ORDERED framework for interstate relations. Its evolution, starting from disparate normative elements and of strictly bilateral nature, in its beginning period, was characterized by an exponential dynamic - an obvious reflection of the increase of international interdependencies that it is called to regulate.

The main issues to be investigated and reflected by specialists in the field of international law are:

- to what extent can contemporary international law “keep pace” with the extremely rapid evolution of international relations (?);
- how will the international normative ORDER evolve in the next decades (?);

- what are the modalities of connection and harmonization between the foreign policy of the states and the international law (?) etc.
- these would be just a few issues of an epistemological nature, to be discussed by specialists in international issues, at the beginning of this millennium.

International relations and international law are not and cannot be two isolated systems, they communicate and influence each other. Of course, the structural level remains - the one of the international relations, the international law, as a normative set, being a supra structural one, reflecting the changes that have taken place in the international relations in a broad sense. International law does not have a strictly passive character of inert reflection, of merely “photographing” what is happening in the international environment. He is increasingly inclined to assume the role of instrument, coordinator and regulator of international relations, which is all the more important in the context of current international relations, which are increasingly dynamic and with unpredictable developments.

Thus, a clear and stable legal framework is created for the future, with regard to certain categories of international relations which, ideally, should maintain, from the beginning, some flexibility, in order not to hinder the further development and evolution of these reports. In this way, the opposite influence of the normative level over the structural one is exercised, by rigorously conducting, from the moment of norming, the regulated reports in accordance with international law. Thus it is realized and it is ensured, through the function of conservation of the norm, the international legal order.

The structure of the two systems - that of international law and, respectively, that of international relations in the broad sense - is somewhat similar. If the structure of international law is strictly “horizontal”, generated by the principle of equality (in rights and in the capacity to assume obligations) of the subjects of international law, based, mainly on the sovereignty of the states (which remain at the beginning of the third millennium the main subject of law (international), in the structure of international relations, two axes work, along with the “horizontal” one, outlining a “vertical” one, determined by the level of power, or, to use the terminology of Latin American and Scandinavian theories of dependence, polarizing the “center”. ” - “peripheries”.

Obviously, this dual structure in international relations creates

tensions at the moment of “contact” of international relations in a broad sense with the international law in force.

Thus, there is a contradiction between the inequality of fact and the equality of law, the contemporary international law trying to exclude certain factors of discrimination, inheritance of the old international society, such as belonging to the “civilized nations”, and to value the social and economic importance of states, their obligations in maintaining peace, promoting multilateral cooperation that will stimulate the progress of all peoples.

Regarding the dynamics of the two systems, it can be observed that international relations are characterized by a continuous evolution, while the international law has a uniform, uneven evolution, in leaps. Its development is materialized by the coexistence of such areas with rapid coding movement in some of its sub-branches (diplomatic law, consular law, treaty law, sea law), along with areas that “stagnate” in terms of international regulations (such as disarmament).

Historically, international law is closely linked to the emergence and development of states, other international entities, and changes in international relations, evolving with the development of political, economic, conceptual and mindset changes in societies of the time. International relations, initially rudimentary and limited in scope, have developed and diversified, the main role in this process being the states. Although the content and structure of international law have evolved, carrying, throughout history, the succession of successive socio-political systems, the development of international relations in more and more areas of international life - economic, social, cultural etc. - imposed the necessity of permanent crystallization and formulation of legal rules that adequately regulate the relations between states and other subjects of international law. At the same time, the emergence on the international stage of new entities and their participation in international life as subjects of international law - such as international governmental organizations, created in a significant number (especially after the Second World War), nations fighting for liberation and the formation of new independent states - but also the emergence of new actors who, although not (yet) “approved” as subjects of international law (natural person / individual, international non-governmental organizations, transnational corporations (STN), are increasingly influencing the action of the normative level, have determined the resizing and reconceptualization of public international law.

According to the nature of the problems (the object) regulated (s), international law is divided into: the law of treaties; the law of the sea; river law; air law; the right of cosmic space; international humanitarian law; international criminal law; international economic law; international environmental law; international protection of human rights; protection of the rights of persons belonging to national minorities; international development law, etc.

From a geographical point of view, there are:

American international law - formed by norms that, without extending the application of the rules of general international law, have formed as object the regulation of the problems and situations specific to the relations between the American states. For example: arbitration, river regime, asylum law, etc. It is considered in doctrine that the evolution of the Organization of American States, by receiving states unrelated to the Latin American legal thinking (former British and Dutch possessions) is likely to attenuate the particularism of American international law;

European law: conventional rules developed within the Council of Europe, which includes 47 Member States and European law (origin and derivative), which represent a specific autonomy and are characterized by priority, direct effect, direct applicability and compulsory jurisdiction of the Court of Justice of the European Union;

African law - decolonization has increased the number of independent states and led to the emergence of particular rules (regarding succession, borders) and to the questioning of international legal regulations (for example, the application of rules on the Niger river). The cause: these states have shown a certain restraint in the application of rules to whose elaboration they did not participate, the classical law being accused of Eurocentrism.

Another important aspect of the international legal order is the relationship between international law and domestic law. The differences between international law and national law are after: the object of regulation: international relations and not social relations between persons; how to elaborate the norms; the subjects of law; the enforcement and sanction system.

With reference to the doctrines and theories of the report, we mention:

Dualism: international law and domestic law are two equal, independent and separate legal systems. In order to apply in national law, the international norm must be transformed by a norm reproduced by the internal law, thus it can be modified / repealed by a subsequent law. Authors: **Triepel, Anzilotti, Strup;**

Monism with the primacy of domestic law: international law is derived from internal law, is an “external state law”. Authors: Bonn School (**Zorn, Kaufmann, Wenzel**), Decenciere-Ferrandiere, **K. Schmitt**;

The monism with the primacy of international law: the superior position has international law, the domestic law being a derivation of it: Authors: The Vienna School (**H. Kelsen, Kunz, Verdross**), **Guggenheim, Politis, Delbez** etc. International practice generally consecrates the primacy of international law. The International Court of Justice (ICJ) has enshrined it in principle, for example in the Advisory Opinion of April 26, 1988 on “Applicability of the arbitration obligation under the section of the Agreement of June 24, 1947 on the UN headquarters”;

Socialist doctrine equally criticizes dualism, the primacy of domestic law or international law; there was talk of “the dialectical correlation between international law and domestic law”, recognizing “the mutual influences between them”, although they are considered as “distinct orders of law, not subordinate to each other” (**Gr. Geamănu**). Cause: exacerbation of the principle of sovereignty and non-interference in internal affairs;

Pragmatic theory - in reality, everything is reduced to the international responsibility of the state, which would indicate the limits of the relationship between the two legal orders: in the monistic construction, the internal norms would be automatically abrogated by those of international law, in the dualistic one, they would remain valid, but the responsibility of the state would be committed internationally.

The solution provided by the **Constitution of the Republic of Moldova:**

The constitutional provisions on human rights and freedoms shall be interpreted and applied in accordance with the Universal Declaration of Human Rights, the pacts and other treaties to which the Republic of Moldova is a party. If there are inconsistencies between the pacts and treaties regarding the fundamental human rights to which the Republic of Moldova is a party and its internal laws, the international regulations have priority (art.4);

The Republic of Moldova undertakes to respect the Charter of the United Nations and the treaties to which it is a party, to base its relations with other states on the unanimously recognized principles and norms of international law. The entry into force of an international treaty containing provisions contrary to the Constitution will have to be preceded by a revision of it (art. 8);

The Republic of Moldova is a state of law, democratic, in which

human dignity, his rights and freedoms, the free development of human personality, justice and political pluralism represent supreme values and are guaranteed (art. 1 paragraph (3));

The Constitution of the Republic of Moldova is its Supreme Law. No law or any other legal act that contravenes the provisions of the Constitution has legal power (art. 7).

Thus, the Republic of Moldova maintains and develops peaceful relations with all the states, and within this framework, good-neighborly relations, based on the principles and other generally accepted norms of international law. The Republic of Moldova commits itself to fulfill, in good faith, the obligations deriving from the treaties to which it is a party, and the treaties ratified by the Parliament are part of the national law, so they acquire the same legal value as the laws. But if there is an inconsistency between the human rights treaties and treaties to which the Republic of Moldova is a party and the internal laws, the international regulations take precedence.

Relations between Community / European law, international law and national law

1. Community law and international law. Community / European law has been defined by some authors as “a legal order derived from international law” (G. Sperduti). The European communities are the result of the conclusion of treaties between sovereign states (constitutive or institutional treaties). The similarities and differences between Community / European law and international law result mainly from the relations of Community / European law with national law.

2. Community / European law and national law:

- the norm of European law automatically acquires a positive law status in the internal order of states - immediate applicability;
- the European norm is likely to create by itself rights and obligations for private persons - direct applicability. National judges are required to apply EU / European law;
- the European norm takes precedence over any national norm - the primacy of Community law. Thus, in the case of Community / European law, the monism derives from the very nature of the Communities, Opinion 1/91 of December 14, 1991 of the CJCE shows that “the constitutive treaties have instituted a new legal order for the benefit of

which the states have limited, in areas increasingly more broadly, their sovereign right and whose subjects are not just the Member States, but also their nationals”.

3. International law and Community / European law:

The Court of Justice of the European Communities has established, by jurisdiction, the rule according to which the treaties in force concluded by the European Community, which contain provisions of direct applicability, have priority over the Community / European rules (before or after the treaties in question), which are, thus, inapplicable (monistic approach);

the treaties in force concluded by the European Community have priority over the national law of the Member States of the EU and can have direct effect in their domestic law;

under certain conditions, the Community may be bound by international agreements concluded by the Member States prior to the creation of the European Communities; theoretically, these agreements can also have direct effect;

the rules of customary international law can be invoked to successfully challenge the validity of a Community / European rule, if the violation of international law is manifest.

The concept of legal order is not just an attribute of the internal plan of law, as any legal order, any national / state law / public order interacts with other such orders in the plan of the existence of an international and increasingly internationalized society. as an effect of a quasi-total globalization. As such, symmetrical to an internal legal order, in the doctrine it was stated that there is a general international legal order [2], with certain particular notes that are given by the very nature of public international law, by its specific way of creating it as a normative field.

From such a generic definition, starting with the current doctrine of international public law, the legal order signifies the multitude of legal norms (customary ones - rank I norms in the development of international public law and rank II norms, in other words norms). as well as of the institutions to which such norms are related and whose purpose is the organization and ordering of universal international society and its sub-assemblies (regional societies, which is equivalent in doctrine to the recognition of regional areas of public international law, such as, for example, European international public law (also known as European

Central European international law), a Latin American international public law - in order to establish peace and justice, to promote development, as in the current conception, admits this perspective of Catholic doctrine, or the Islamic international public law).

However, whether we also consider the doctrinal and constructional features of such regional systems of international public law or if we consider only universalism as an essential property today of public international law, today's doctrine accepts, almost unanimously, that the purpose of all these systems / subsystems of law represent the international legal order, a concept complementary to that of internal / state / national legal order.

It has been shown, in the doctrine, that it is not permissible to project a rupture between the internal legal order and the international legal order [3], that between these two orders there is a certain logical-theoretical unity [4], most of the opinions in the doctrine inclining today towards monism. juridical with the pre-eminence of the international law in relation to the internal law, being such a position of position that is especially visible especially in the field of human rights and fundamental freedoms [5].

The abandonment by the doctrine and legislator of the old dualist positions, positions determined in particular ideological and political, was an important reality for establishing a normative foundation of a real rule of law [6], therefore for a legal order and an order of in accordance with the standards, with the general practices accepted as law and with the general principles of law recognized by the civilized states, as provided for in **article 38** of the Statute of the International Court of Justice [7].

But what exactly does the word law mean in the rule of law?

Three aspects can be distinguished.

First - legality, the rule of law assumes that laws are rules that possess a set of formal characteristics. These characteristics are called formal because they do not specify anything about the content or substance of the laws.

Second - democracy, looks at how laws are created. (Laws can be created by people who have been elected by vote and are accountable to voters or those who have not been elected. This can happen democratically or in a system where there is no democracy). It is understood that the

rule of law can only be fully realized in a democratic political system. It should, however, be noted that not all laws in a state are issued by parliament or another elected body. The legislative power may also be delegated to other bodies, especially local and regional agencies. And in some democratic systems there may also be representatives in parliament who were not elected by vote. The main thing is that those who are entrusted with the legislative power are subject to the law and the corresponding constitutional control.

Third aspect - refers to the content of the law. Here, the essential element is that the rule of law implies respect for human rights. This statement is especially true of civil and political rights. It is difficult to imagine, for example, how the rule of law can exist without due respect for the rights of free expression and association. But other human rights also have a role here, such as economic, social and cultural rights. Of course, the law must be legitimate, in the sense that the competent legislator must benefit from the confidence of the citizens. In fact, this confidence can only be established through a democratic process, in particular by a national assembly or a parliament elected by secret ballot.

The rule of law is also enshrined in Article 2 of the Treaty on European Union as one of the fundamental values of the Union. In accordance with the principles of the rule of law, all public authorities must always act within the limits set by the law, respecting the values of democracy and fundamental rights, as well as under the control independent and impartial courts. The rule of law includes, among others, the following principles: legality - which involves a process of adopting transparent legislation, held under conditions of accountability, democratic and pluralistic; legal certainty, prohibition of the arbitrary exercise of executive power; effective judicial protection provided by independent and impartial courts; effective judicial control; including respect for fundamental rights, separation of powers and equality before the law. These principles have been recognized by the Court of Justice of the European Union and the European Court of Human Rights.

As it has been shown throughout its evolution, public international law is a normative system as dynamically as possible subject to continuous development being meant to ensure the legal security of international society.

As a coordination right, public international law is applied to

international legal relationships that are carried out with a predilection on a horizontal level, this set of rules not expressing a universal will, the general interest being promoted by summing the will agreements expressed by states freely, individually and sovereignly. It is also stated that “in the international legal order the state is at the same time author and subject (addressee) of the rule of law” [8].

The systemic theory applied in the analysis of international law was imposed as a result of the development, starting with the twentieth century, of international regulations, under the influence of macro-economic factors and especially of the socio-political one, under the influence of the latter the set of norms making the qualitative leap towards a normative system to which the system imposed specific characteristics being an effective, complete and unitary one [9].

The phenomenon of globalization that began in the early twentieth century, which went through stages of evolution until today’s globalization, was likely to cause a split between the interests of the states and the interests of other participants in international society, international governmental organizations, multinational corporations, non-governmental organizations and even non-governmental organizations. private individuals who began to act in the sense of coming under the guardianship of the states, the effect in the international law plan, being the proliferation of international organizations and the creation of particular legal regimes, thus leading to a complex process of division between different branches doubled by the creation of so-called legal orders specialized.

Given that the number of protagonists acting on the stage of international society has increased considerably, in conjunction with their tendency to manifest themselves freely and denying the guardianship of states, personalities from the world of international law have focused their attention on what has traditionally been called the unity of international law.

Considering that this unit could be affected as a result of the action of some factors involved in the evolution of international law, in 2006 in the International Law Commission (CDI) at the UN, a working group chaired by **Martti Koskenniemi** presented the final report entitled “Fragmentation international law: difficulties arising from the diversification and expansion of international law” [10].

International law as a highly dynamic normative system has undergone a constant expansion phenomenon in the post-war period.

Almost paradoxically, this evolution of nature gave hope to humanity, causing specialists a fear of unity international law threatened by a fragmentation of the system subject to the incidence of risk factors.

In the view of some authors [11] the main factors that would produce the phenomenon of fragmentation with negative consequences in the evolution of international law are:

- proliferation of international organizations;
- the multitude of international judicial tribunals;
- autonomous regimes;
- the diversity of sources of international law;
- conflict of international norms etc.

Without developing an analysis of the internal mechanisms of action of these factors, we considered that it is more important to discuss the solutions that limit the negative effects that could affect the normative system of the international society that must remain a unitary and coherent one.

It has become increasingly obvious that international law should not be viewed merely as a set of rules. International law is more than that, it is a system whose unity is based on coherence. This assertion is supported by theories with a special predictive value, which have promoted and developed the notion of legal order, which can give answers in counteracting the adverse effects following the action of risk factors in international law.

The legal order implies the organization of any system of norms and institutions intended to apply effectively to the constituent subjects of a given community, including at the international community level. However, the general legal order encompasses various types of particular orders, in which the unit assumes hierarchical relationships.

Santi Romano analyzing the international normative system emphasized re-offering to the concept of organization that it implies a report of superiority and consequently one of subordination [12].

This is where the clear idea that the systemic organization of international law implies a hierarchy of its norms emerges. In the final report presented to the International Law Commission on the fragmentation of international law, it is emphasized that the affirmation of the hierarchy in international law is a result of the willingness of the universal society to impose a certain value system [13].

At present, there is a growing presence of universal interdependence

within this society, which manifests itself not only in political and strategic terms, but also in other areas such as economic, ecological, cosmic etc.

It is absolutely imperative that we address **Montesquieu** in this regard, who recalled in his work, “The Spirit of Laws”, that all nations know the existence of a body of special rules applicable to the relations of the law of nations.

It should be borne in mind that the purpose of law can only be one of human nature - “for man the right was constituted” (*hominum causa omne ius constitutum*), the statement being valid for both the internal and the international order.

The law can exist only in a society and without a system of law, which regulates the relations between its members, there can be no society, be it national, or international.

The dismantling of the communist system on the European continent has opened up hopes and numerous prospects, for the time being still unconfirmed, for a multi-polar international society, in principle favorable to finding solutions to the problems of humanity as a whole. In such a framework, the essential problem would be the elimination of all threats to peace, especially those characteristic through the use of force, the purpose being to establish a global political and legal order that, in the third millennium, to ensure the harmonious, economic and political development, after the model and standards of democracy, of all states and at the same time prevent new dangers, many of an unconventional and asymmetrical type, which threaten humanity.

Unfortunately, at present, the changes within the international community, instead of leading to a concentration of actions, with beneficial results for all the peoples of the world, sometimes generate convulsions and armed conflicts, as well as actions circumscribed by the “hybrid war”, especially in context. regional and sub-regional, against the backdrop of recurrent economic and financial crises.

These findings call for widespread action, using all means to “pacify” the international community, resorting, inter alia, to the action of international organizations, especially at the regional and subregional levels, and, in particular, to the role of the Organization of Nations. United, which needs a deep and rapid reform, in order to maintain international peace and security through appropriate means of dispute resolution.

In conclusion, we note that on September 24, 2012, at the High Level Meeting of the UN General Assembly, the **Declaration of „Rule of Law at National and International Level”** was adopted, which reaffirms „the commitment to the rule of law / rule of law. and the fundamental importance for political dialogue and cooperation between all states and for the further development of their three main pillars on which the UN is built: international peace and security; human rights and development. We agree that our collective response to the challenges and opportunities resulting from multiple and complex political, social and economic transformations before us must be guided by the rule of law / rule of law, as this is the foundation of friendly and equitable relations between states and the basis on which fair and just societies are built”. The document also states that „we recognize that the rule of law / rule of law applies equally to all states and international organizations, including the UN and its main bodies, and that respect for and promotion of the rule of law / rule of law and justice must be to guide all their activities and to give predictability and legitimacy to their actions”.

At present, the creation of a new international legal order depends on the correctness of the implementation of international law through the realization of the rule of law / rule of law, as **Nicolae Titulescu** also said at the Conference held at Komensky University in Bratislava, on the occasion of granting the Title of Law. Doctor Honoris Causa:

... Only on the day when the policy will be confused with the law, when the political spirit will no longer oppose the legal spirit, only on the day when it will be understood that the true legal spirit is confused with the sharpest political spirit, for that he consists in harmonizing the contradictions at the moment in the service of the master who is called law, because he knows that if he no longer deserves to be a master he must be replaced by a new master, adapted to the new demands that are called all law, but a new law, only in the day when the law will shine like a sunrise in the soul of all people, as a guiding directive, as a categorical imperative that is imposed, as a self-assumption that is confused with organized freedom, only then will humanity be saved because in the peace that the legal order creates, man will be able to fulfill his destiny, according to the command of the Creative Ideal, (Bratislava, June 19, 1937) [14].

Bibliographical references

1. I. Deleanu, Constitutional institutions and procedures - in Romanian and comparative law, Ed. C.H. Beck, Bucharest, 2006, p. 452, p. 810.
2. See: Bolintineanu A., Năstase A., Aurescu B. Contemporary international law, 2nd ed. Rev. and added, Bucharest: ALL Beck, 2000; Popescu D. Et al. International Public Law, Bucharest: Chance, 1994; Mihai Gh., Motică R. The foundations of law. Vol. I-II. Bucharest: All Beck, 2003; Munteanu R. Considerations on the relationship between arbitration and European law. In: Studies of Romanian law, no. 3-4, 2006; Niciu M. Public international law. Arad: Servo-SAT, 1997; Miga-Beșteliu R., International Law (introduction to public international law), Bucharest, All Educational, 1997; Ecobescu N., Duculescu V. Public international law, Hiperion XXI Bucharest publishing house, 1993; Scăunaș S. Public International Law, AllBeck Publishing House, 2002; Andronovici C., International Public Law, Graphix Publishing House, Iași, 1996; Năstase Adrian, Aurescu B. International public law, C.H. Beck, 2012; Geamănu Gr. Public International Law, Bucharest, 1983; Militaru Ioana Nely Law of the European Union, Juridical Universe, Bucharest, 2011; Deleanu I. Constitutional law and political institutions, Europa Nova publishing house, Bucharest, 1996 etc.
3. Hans Kelsen, General Theory of Norms, Oxford, Clarendon Press, 1991, p. 2 (the latter, a “swan song” by Hans Kelsen, published (German edition) in 1979, six years after his death in 1973), p. 383 et seq.
4. Emil Moroianu, Considerations regarding the natural order and the social order in the ancient Greek philosophy, in “Revista de filosofie”, no. 1/1990.
5. Article 4 para. (2) of the Constitution of the Republic of Moldova.
6. Article 1 para. (3) of the Constitution of the Republic of Moldova.
7. The court, whose mission is to settle according to international law the differences that are submitted to it, will apply: ... c. The general principles of law recognized by the civilized nations;
8. See the work cited above: Raluca Miga-Beșteliu, Introduction to International Public Law; Ed. ALL Educațional București 1997, page 7.
9. Valentin Constantin, International Law, Juridical Universe Publishing House, Bucharest 2010, page 35.
10. Fragmentation of international law and the expansion of international law - Report of the study group of the International Law Commission (established in its final form by Martti Koskenniemi) - Official General Assembly Documents - Sixty Session, Supplement no. 10 (A / 60/10).
11. Regarding the factors involved in determining fragmentation, see: P. M. Dupuy, International Public Law, Dalloz Ed., 2000, p. 21; Jean Combacau and Serge Sur, International Public Law, Paris, 2004, p. 49; Eve-Lyne Comtois-Dinel, The Fragmentation of International Law: Towards a Paradigm Shift? Lex Electronica, vol. 11, no. 2, - Autumn / Fall -2006, <http://www.lex-electronica.org>.
12. Santi Romano, The Legal Order, Paris, LGDJ 1975, p. 40.
13. Op. quoted: Fragmentation of International Law and the Expansion of International Law, p. 9.
14. Nicolae Titulescu, Prayers for Peace, Encyclopedic Publishing House, Bucharest, 1996, pp. 661–682; 641–660.

RIGHTS AND DUTIES OF THE NON-COASTAL STATES IN THE EXCLUSIVE ECONOMIC ZONE

Cristina CEBAN, *PhD in Law, associate professor, UESM*
(cristinaceban810@gmail.com)

Maxim BRAILA, *PhD student, UESM*
(braila.maxim@gmail.com)

Abstract

Intra-continental states, or, as they are often called, states that do not have a sea coast, have the right of access to the sea, including the right to sail vessels under their flag.

This pre-existing right was enshrined in the UN Convention on the Law of the Sea, which provides for the procedure to solve the problem of access of an inland state to the sea on the territory of those countries located between the sea and this inland state.

In practice, this problem is solved in such a way that the state, which does not have access to the sea, agrees with the corresponding seafront country to provide it with the opportunity to use one or another seaport of a coastal country.

States without a major outlet have the right, in accordance with the Convention on the Law of the Sea, to participate fairly in the exploitation of that part of the living resources of the economic zones, which for one reason or another cannot be used by the coastal state.

This right will be exercised in the economic zones of the coastal states of the same region or sub-region by agreement with this coastal state. Under certain conditions and by agreement with the coastal state, a developing state that does not have access to the sea can have access not only to the unused part, but also to all the living resources of the area.

Keywords: *non-coastal states, shipping, protecting the marine environment, operation of ships, aircraft, inspection, confiscation, prosecution, rent, concession.*

CZU: 341.225.5

Introduction. Recently, the interest of many states in the problems of the oceans has increased significantly in relation to the role played by international navigation and naval navigation, the development of living resources of the sea, the development of mineral resources from the seabed, the protection of the marine environment as a component of the whole environment, scientific ocean research, using the latest technologies etc.

In the Exclusive Economic Zone, all the states enjoy the freedoms of the open sea, they can also carry out certain economic activities, but only subject to the conditions established by the Convention and in compliance with the laws and regulations established by the coastal state.

The lack of a specific article regarding the legal status of the exclusive economic area in the text of the 1982 Convention has resulted in the doctrine of international law, practically, from two points of view.

The first one results from the fact that in the exclusive economic area the status of the open sea is maintained, but with certain exceptions in favour of the coastal state.

The representatives of the second point of view argue that the exclusive economic zone has its own legal status, different from both the status of the territorial sea and that of the open sea, in other words, the exclusive economic zone is a *sui generis* area.

In addition, it is impossible not to see the developing interstate conflicts in relation to the violation of the laws of the coastal states or the rights of the flag State, the rights of the ship in foreign waters, etc. [2].

The issue of the rights and obligations of other states in the exclusive economic zone remains very acute in many respects, as national law contains provisions that do not comply with Article 58 of the 1982 Convention on the Exercise of Freedom of Navigation.

Methods applied. The **methodological basis of the study** was the dialectical method of cognition. This method of scientific knowledge has been combined with the use of historical-legal and comparative-legal methods, as well as logical techniques and research tools, the application of which has contributed to reaching the objective and solving the problems in the field considered.

The results of the investigation. At the base of the investigation are placed the legally and scientifically based opinions of the renowned specialists in international law, both in the country and abroad, among which important place belongs to the scientists Balan O., Mazilu D., Nastase A.

Indeed, maritime spaces differ in their legal regime and this directly affects the situation of maritime vessels and their crews.

The regime of maritime spaces is determined by the rules of international sea law, which are currently included in such an international treaty as the UN Convention on the Law of the Sea of 1982 (hereafter referred to as the Convention). In the Resolution N 55/7, Oceans and the Law of the Sea, adopted by the UN General Assembly on October 30, 2000 at its 55th session, the UN General Assembly noted the universal nature of the Convention and its fundamental importance for peace-keeping and security. The concept of exclusive economic zone is one of the most important pillars of the 1982 Convention on the Law of the Sea. The 1982 Convention does not contain provisions on the jurisdiction of a coastal state over archaeological and historical sites located in the EEZ outside the adjacent area.

In this regard, on November 2, 2001, to ensure and strengthen the protection of this heritage, UNESCO adopted the Convention on the Protection of the Underwater Cultural Heritage (UNESCO Convention).

Article 9 of the UNESCO Convention makes the Member States responsible for the protection of the underwater cultural heritage located in their exclusive economic area and on the continental shelf.

In accordance with Article 10 (2), the State Party, in the exclusive economic zone or on the continental shelf whose underwater cultural heritage, has the right to prohibit or allow any activity aimed at such heritage to prevent infringement of sovereign rights or its competence as an international law.”

Article 10, paragraph 4 allows the coastal state as a ”coordinating state” to take all possible measures to prevent any immediate danger to the underwater cultural heritage.

According to art. 52, paragraph 1 of the 1982 Convention, in the exclusive economic zone of a coastal state, other states enjoy certain freedoms:

in the exclusive economic zone, all States, both on the coast and without the lake, shall enjoy, subject to the relevant provisions of this Convention, the freedoms of navigation and flights referred to in Article 87, the establishment of submarine cables and pipelines and other legal types from the point of view of international law use of the sea in respect of these freedoms, such as those associated with the operation of ships, aircraft and underwater cables and pipelines and compatible with other provisions of the Convention.

As you can see, out of the six freedoms at sea listed in Article 87 of the 1982 Convention, the EEZ has three freedoms - freedom of navigation, freedom of flight and freedom to lay cables and underwater pipes. In addition, Articles 88–115 and other applicable rules of international law relating to the free sea shall apply to the EEZ, if they do not contravene Part V (Article 58 (2)).

However, Article 58 (3) requires states "to take due account of the rights and obligations of the coastal State and to comply with the laws and regulations adopted by the coastal State in accordance with the provisions of this Convention and other rules of international law." Thus, unlike the free sea, three freedoms can be qualified as being under the jurisdiction of a coastal state in the EEZ.

For example, being in the EEZ can be considered as conducting scientific research, for which the permission from the coastal state must be obtained.

Foreign vessels in the exclusive economic zone must comply with the laws and regulations of the coastal state regarding marine pollution.

Foreign vessels must also comply with security areas around artificial islands, coastal state installations and structures. In addition, maritime transport in the twenty-four inland area falls within the jurisdiction of the coastal state over its adjacent area.

Although the exclusive regime of the economic zone provides for the freedom to lay cables and submarine pipes, the pipes on the bottom of the EEZ must be agreed with the coastal state (Article 79, paragraph 3). In this respect, the freedoms enjoyed by foreign states in the EEZ are not fully equivalent to the freedoms of the free sea.

In the EEZ all the states enjoy the freedoms of the open sea, they can also carry out certain economic activities, but only subject to the conditions established by the Convention and in compliance with the laws and regulations established by the coastal state [1, p.275].

A particular situation exists in the field of exploitation of biological resources. Therefore, the rights of non-coastal states in the EEZ are not sovereign, but only functional, obtained on the basis of the express agreement of the coastal state [7].

If the non-coastal states do not comply with the established rules, they may be subject to repressive constraints, applied by the authorized bodies of the coastal state [6, p. 73].

The bottom line is that EEZs are important and useful not only for coastal states, but for all states, including those without a coast and geographically disadvantaged.

The rights, jurisdiction and obligations of the coastal state in the EEZ are regulated by art.56 according to which the coastal state in the EEZ has:

a) sovereign rights for the purpose of exploring and exploiting, conserving and managing the natural resources, whether living or non-living, of the waters superjacent to the seabed and of the seabed and its subsoil, and with regard to other activities for the economic exploitation and exploration of the zone, such as the production of energy from the water, currents and winds;

b) (I) the establishment and use of artificial islands, installations and structures; (II) marine scientific research; (III) the protection and preservation of the marine environment;

c) other rights and duties provided for in this Convention.

The rights, jurisdiction and obligations of the coastal state are sovereign and functional, they have an economic character and they pursue economic purposes.

In the following articles and especially in point (1) art. 58 "Rights and obligations of the other states in the Exclusive Economic Zone" it is specified that the other states mean all the states, whether they are coastal or without the coast.

According to article 58, these states enjoy, under the relevant conditions of the Convention, the freedoms of navigation and overflight and of putting underwater cables and pipes, mentioned in art. 87 of the Convention, as well as the freedom to use the sea for other internationally lawful purposes, related to the exercise of these freedoms and compatible with the other provisions of the Convention, especially in the operation of ships, aircraft and submarine cables and pipelines [5, p. 325].

Non-coastal States in EEA may also enjoy fishing freedoms, subject to the conditions set out in Section 2 of the Convention (Part XI "Area", Section 2 "Principles governing the area" in Article 136 provides that "The area and its resources are a common heritage of humanity", and art.137-149 provide for concrete regulations regarding the activities of all states, including non-coastal ones, without the coast and the intercontinental.

Article 58. Rights and duties of the other states in the exclusive economic zone 1. In the exclusive economic zone, all States, whether

coastal or land-locked, enjoy, subject to the relevant provisions of this Convention, the freedoms referred to in article 87 of navigation and overflight and of the laying of submarine cables and pipelines, and other internationally lawful uses of the sea related to these freedoms, such as those associated with the operation of ships, aircraft and submarine cables and pipelines, and compatible with the other provisions of this Convention. 2. Articles 88 to 115 and other pertinent rules of international law apply to the exclusive economic zone in so far as they are not incompatible with this Part. 3. In exercising their rights and performing their duties under this Convention in the exclusive economic zone, States shall have due regard to the rights and duties of the coastal State and shall comply with the laws and regulations adopted by the coastal State in accordance with the provisions of this Convention and other rules of international law in so far as they are not incompatible with this Part [1, p.282].

Non-coastal States in EEA may also enjoy fishing freedoms, subject to the conditions set out in Section 2 of the Convention (Part XI "Area", Section 2 "Principles governing the area" in Article 136 provides that "The area and its resources are a common heritage of humanity", and art.137-149 provide for concrete regulations regarding the geographically disadvantaged in a very specific area, namely: participation on an equitable basis in the exploitation of a corresponding part of the surplus the biological resources of the Exclusive Economic Zones of the coastal states of the same region or subregion, taking into account the relevant economic and geographical factors and characteristics of all the interested states and which, in accordance with articles 61 and 62, provide and regulate the principles, rules and regulations of operation and conservation of biological resources, which are established by the coastal state [5, p. 334].

Article 62. Utilization of the living resources. In giving access to other States to its exclusive economic zone under this article, the coastal State shall take into account all relevant factors, including, *inter alia*, the significance of the living resources of the area to the economy of the coastal State concerned and its other national interests, the provisions of articles 69 and 70, the requirements of developing States in the subregion or region in harvesting part of the surplus and the need to minimize economic dislocation in States whose nationals have habitually fished in the zone or which have made substantial efforts in research and identification of stocks. Nationals of other States fishing

in the exclusive economic zone shall comply with the conservation measures and with the other terms and conditions established in the laws and regulations of the coastal State. These laws and regulations shall be consistent with this Convention and may relate, *inter alia*, to the following:

- a) licensing of fishermen, fishing vessels and equipment, including payment of fees and other forms of remuneration, which, in the case of developing coastal States, may consist of adequate compensation in the field of financing, equipment and technology relating to the fishing industry;
- b) determining the species which may be caught, and fixing quotas of catch, whether in relation to particular stocks or groups of stocks or catch per vessel over a period of time or to the catch by nationals of any State during a specified period;
- c) regulating seasons and areas of fishing, the types, sizes and amount of gear, and the types, sizes and number of fishing vessels that may be used;
- d) fixing the age and size of fish and other species that may be caught;
- e) specifying information required of fishing vessels, including catch and effort statistics and vessel position reports;
- f) requiring, under the authorization and control of the coastal State, the conduct of specified fisheries research programmes and regulating the conduct of such research, including the sampling of catches, disposition of samples and reporting of associated scientific data;
- g) the placing of observers or trainees on board such vessels by the coastal State;
- h) the landing of all or any part of the catch by such vessels in the ports of the coastal State;
- i) terms and conditions relating to joint ventures or other cooperative arrangements;
- j) requirements for the training of personnel and the transfer of fisheries technology, including enhancement of the coastal State's capability of undertaking fisheries research;
- k) enforcement procedures.

The terms and modalities of such participation shall be established by the States concerned through bilateral, sub regional or regional agreements taking into account, *inter alia*:

- (a) the need to avoid effects detrimental to fishing communities or fishing industries of the coastal State;

(b) the extent to which the land-locked State, in accordance with the provisions of this article, is participating or is entitled to participate under existing bilateral, sub regional or regional agreements in the exploitation of living resources of the exclusive economic zones of other coastal States;

(c) the extent to which other land-locked States and geographically disadvantaged States are participating in the exploitation of the living resources of the exclusive economic zone of the coastal State and the consequent need to avoid a particular burden for any single coastal State or a part of it;

(d) the nutritional needs of the populations of the respective States. (point 2) art.69).

The same conditions and modalities are also imposed on the geographically disadvantaged states (point.3) art.70), which means the term "disadvantaged states" means the coastal states, including States bordering enclosed or semi-enclosed seas, whose geographical situation makes them dependent upon the exploitation of the living resources of the exclusive economic zones of other States in the subregion or region for adequate supplies of fish for the nutritional purposes of their populations or parts thereof, and coastal States which can claim no exclusive economic zones of their own [6].

It is worth mentioning that the Convention establishes certain prohibitions and limits, for some states, in the matter analysed [4].

Thus, landlocked developed states have no right to participate in the exploitation of biological resources except in EEZs of coastal states developed in the same region or sub-region and without harming the fishing communities or the economy of the states whose citizens commonly practice fishing in the area (point 4) of Article 69) [5, p. 301].

The same prohibitions are also provided for the developed countries geographically disadvantaged (point 5) of art.70).

Both art. 69 (pt. 3)), as well as art. 70 (pt. 4)) obliges coastal states in situations, when the fishing capacity approaches the level that would allow it to the execute the activities of all states, including non-coastal ones, landlocked and intercontinental. [8]

Conclusions. The issue addressed seems to be very relevant, considering the entry into force and ratification by our country of the 1982 United Nations Convention on the Law of the Sea. We conclude that according to point 1) art.1 (1) of the Convention by area is

understood the funds of seas and oceans and their basement beyond national jurisdictional boundaries. Finally, non-coastal states can enjoy freedom of scientific research in the EEZ, subject to the VI parts of the Convention "Continental Shelf" which is analysed above and Part XIII of "marine scientific research". Art. 238 stipulates that all states, "whatever their situation ... have the right to carry out marine scientific research subject to the rights and obligations of other states, as defined in the convention" [3].

The results of the present research can be used in research works, as well as in teaching the course of international sea law.

Bibliographical references

1. Balan O, Serbenco E, „Drept internațional public”, Vol. I, Chișinău, Tipografia „Reclama”, 2001 – 357 p.
2. Galdorisi G., Vienna K. Beyond the law of the sea: new directions for US. Oceans policy. London, 1997 – 229 p.
3. Mazilu Dumitru. Dreptul mării: Tendințe și orientări contemporane. București: Ed. Academiei, 1980 – 270 p.
4. Miga-Beșteliu R., „Drept internațional public. Introducere în dreptul internațional public”, ed. „ALL. Educațional”, București, 1997 – 443 p.
5. Popescu, I. Mircea, Dreptul mării - zone de jurisdicție națională. București: Ed. Artprint, 2000 – 626 p.
6. Popescu Daniela Drepturile, obligațiile și libertățile statelor neriverane în Zona Economică Exclusivă https://uspee.md/wp-content/uploads/2016/08/RND_nr_1-4.pdf, vizualizat la 15.09.2019.
7. Popescu D., Năstase A. „Drept internațional public”, ed. „Șansa”, București, 1997 – 470 p.
8. Скаридов А.С., Морское право: Учебник для магистров, 2-е изд. перераб. и допол., ЮРАЙТ, Москва, 2012, с. 92 – 647 p.

THE LEGAL ESSENCE OF THE PUBLIC ACQUISITIONS CONTRACT AND ITS FORMS

Natalia CTITOR, *PhD in Law, IRIM*
(ctitor999@gmail.com)

Abstract

In this article, the author highlighted the particularities of the legal nature of the public acquisitions contract, which is becoming an increasingly current topic and represents a special interest for public legal entities, as well as for natural and legal persons practicing entrepreneurial activities due to the market economy. In the Republic of Moldova, there is a need to refine the legislation in force, which regulates by various normative acts different varieties of contracts, as well as the process of their implementation. The author through his researches a demonstrated the correlation of different aspects of the legal nature of the public procurement contract, analyzes different new notions and other aspects that are considered new in the legislation of the country and the practice of application. Thus, carrying out a complex investigation on the specialized literature, of the legislation in force he creates a concept of this institution of law, highlighting the particularities and specific characters, being also a scientific novelty. As a result of this analysis the author formulates his own visions, as well as a series of interesting conclusions.

Keywords: *public procurement, the legal nature of the public procurement contract, contract public procurement of goods, public works contract, services, competition, auction, training.*

CZU: 351.712+351.72

The actuality of the subject. Obtaining an efficient and credible system of public procurement represents one of the fundamental elements of the development process of Moldova. In this context, intensifying efforts to develop legislation harmonized with European law and ensuring the proper implementation of the legal provisions

in practice will increase efficiency of our public procurement system and will reduce waste, fraud and corruption, thus increasing it trust of citizens and the business environment. Legal framework of the public procurement system a was recently brought closer to the European Union (EU) by adopting a new law on public procurement [1]. In general, the new law provides a satisfactory regulatory framework and incorporates the fundamental principles of the EU that govern the award of contracts public procurement [2].

The public procurement contract is a new variety of the administrative contract and one of the most widespread contracts lately updated in accordance with the Directives of European Union on public procurement. Public acquisition is the procurement through by means of a public procurement contract, of goods, works or services by one or several contracting authorities from the economic operators selected by them, regardless of whether the goods, works or services are intended for public purpose or not.

According to Directive 2004/18 / EC, public procurement contracts are title contracts onerous, concluded in writing between one or more economic operators and one or more contracting authorities whose purpose is the execution of works, the supply of products or the provision of services within the meaning of this Directive [3].

Content. In the specialized literature, the contracts concluded by the public administration have certain special characteristics, imposed by the public interest, which underlie the foundation their conclusion and execution, being considered public contracts [4] within which also includes the public procurement contract.

The national legislation defines the public procurement contract, as a contract with an onerous title, concluded in writing between one or more economic operators and one or more authorities contracting, whose object is the acquisition of goods, the execution of works or the provision of services [5] from those mentioned in the legal definition it is difficult to attribute this contract to those administrative. But some indigenous authors consider, without discussion, the public procurement contract – an administrative contract. Thus, the author S. Goriuc, concludes: The administrative contract represents the agreement of will between a public authority or an authorized person and one or more natural or legal persons, of private or public law, through which the achievement is sought to a public interest and to which a

special regime of administrative law applies. The variety of types of administrative contracts are increasing, depending on the evolution of the needs of the company. Thus, they are currently included in the category of administrative contracts: concession contracts and public procurement, contracts for the attribution of the use of public goods, public management contracts, public-private partnership contracts, loan agreements and the acts establishing the associative structures of public authorities [6]. Analyzing the French legal literature we find that three types of contracts can be distinguished, qualified as administrative contracts according to the quality of the contracting parties, these being:

1. Administrative contracts, concluded between two public persons;
2. The administrative contracts concluded between a public and a private person;
3. Administrative contracts between two private persons.

If, on the first category of contracts, we are tempted to think that all these contracts, are administrative contracts, it is traditionally admitted that such contracts can emphasize and private rights of public persons, while asserting that a contract between two public figures it is presumed in principle as administrative, since its object of regulation is public administration, such an agreement can not be applied in care if the contractors relationship is in terms of private law in administration of private sphere etc.

Regarding the contracts concluded between two private persons, the French legal literature is stating two solutions of the current case law, namely L' 'affaire "Société Entreprise Peyrot" and L' 'affaire "Dame Culard" qualifies such contracts as administrative, in consideration that to the object of these contracts is the character of a public service belonging to, by its nature, the state, such contracts being subject to the regime of public law [7].

And in the Romanian specialty literature, the opinion is that it is an administrative contract, although the legislation provides that it is a commercial contract.

Thus, as an example, the option of the Romanian legislator to consider is considered questionable the procurement contract publishes a commercial contract, all the more so as it was claimed as being imposed by the necessity of a legislative correlation, because, as we will show, the modification rather, it is the expression of a legislative incoherence.

Although, the imperative of the legislative correlation was invoked this correlation does not exist in fact. Thus, the current legal definition of the public procurement contract is not correlated under any aspect with the provisions of Law no. 554/2004 regarding the administrative litigation.

According to art. 2 paragraph 1 point (c) of this normative act, by the notion of “administrative act” it is understood “the unilateral act of an individual or normative character issued by a public authority, in regime of public power, in order to organize the execution of the law or the concrete execution of the law, which gives rise to, modifies or extinguishes legal relationships; are assimilated to administrative acts, in the meaning of the present law, and the contracts concluded by the public authorities whose purpose is to put in value of public property goods, execution of works of public interest, provision public services, public procurement; by special laws other categories of administrative contracts subject to the jurisdiction of the administrative litigation courts” [8].

The distinction between the situation where achieving the object of the contract is provided by a normal manner directly by the state, and that which has an exceptional title, in which the concessionaire has an implicit tacit mandate from the state [9].

Supporting the view that it is an administrative contract, we consider that this contract has the dual legal nature because it participates in commercial relations, pursues a profit purpose and, therefore, is also commercial. This is also confirmed by the provisions of the law on entrepreneurship and enterprises that allow the state and local public administration authorities as special contractors to practice such activities (art.2) [10]. The quality of the specials is created depending on the normative acts that regulate concrete activities.

Analyzing the law no. 131 we observe that there is a legal constraint of the administration, which manifests itself in its freedom to choose its contractual partners. So, the administration is limited to the freedom of choice of the contractor. If in private law the principle of freedom of legal acts gives individuals the freedom to choose with whom to conclude a certain contract, in administrative law the realities are different. Thus, for the purpose of designation the future administration contractors are required to undergo the award procedures listed, which are meant to provide an equal leveled condition for all interested parties. Finally, the administration is forced to accept a contractor that he did not choose

after his own will, but which is imposed by a predetermined criterion of objective and impartial designation of a winner in the competition of the aspirants to the contractual relationship with the administration.

Analyzing the law no. 131 we established that depending on the object of the contract we highlight three forms or categories of contracts: public procurement of goods whose object is the purchase of goods, their purchase in installments, the lease or the lease without option of buying. It is considered a public procurement contract and the one that has as its object the supply of goods and additionally covering installation work.

A second form or category of the public procurement contract is that of works - public procurement contract that aims to:

a) the execution or design and execution of works related to one of the activities provided for in annex no. 1 of the law no. 131:

b) the execution or the design and the execution of a work, other than those provided in letter. a);

c) carrying out a work that corresponds to the requirements established by the contracting authority which exerts a decisive influence on the type or project of the work [11];

The third form or category provided by law is the public procurement contract of services whose object is the provision of services, other than those which are the subject of a contract public works procurement.

From the legal provisions governing administrative contracts, they can outline the general principles that should be the basis of the attribution of anyone administrative contract. According to article 72 of the law no. 131 the principles are stipulated special awards for the public procurement contract. Thus, the public procurement contract is attributes according to the following principles:

a) observance of the law, the law order, the good manners and the professional ethics;

b) selecting the most advantageous offer;

c) ensuring environmental protection and supporting social programs in the execution process contract.

This contract, according to the cited law, also has special conditions for execution. So, based on the legal provisions, the special conditions for executing a procurement contract must be provided in the notice with the invitation to participate or in the specifications, that is, make a public announcement about creating a competition. They can be

targeted, in particular, encouraging vocational training in the workplace, employment of the unemployed, young people and of people with integration difficulties, unemployment reduction, vocational training of the unemployed and young people, environmental protection, improving working conditions and security labor, rural development and vocational training of farmers, protection and supporting small and medium - sized enterprises, including during the contract execution period and in subcontracting conditions.

Analyzing the legal provisions we have established that special requirements are established for the party contracting. Thus, the contracting authority will apply proportionate qualification criteria and selection related to the object of the contract, referring only to:

- a) the eligibility of the bidder or the candidate;
- b) the capacity to exercise the activity professional;
- c) economic and financial capacity;
- d) technical and / or professional capacity;
- e) quality assurance standards;
- f) environmental protection standards [13].

The public procurement contract is concluded according to the public procurement procedures provided by the present law, that is by competition, for the entire amount attributed to a purchase on year, under the procurement plan and within the approved allowances.

Notification of the winning bidder and the conclusion of the public procurement contract performs according to art. 31 of the nominated law. Bidders are informed at the moment requesting tenders, regarding the conditions for concluding the public procurement contract.

It is prohibited, at the time of the conclusion of the public procurement contract, to modify some elements of the winning bid, imposing new requirements on the winning bid or involvement to any bidder other than the one who submitted the most advantageous bid.

The deadline for the execution of the public procurement contract is established in the documentation attribution and is subsequently transposed into the contract, taking into account the reasonable needs of the contracting authority. It will be calculated taking into account the complexity of the expected acquisition, the quantity subcontracted in advance and the actual time required for production, storage and transportation of goods from the supply points or for the provision of services.

The conditions for the execution of the public procurement contract will not contain clauses, directly or indirectly, discriminatory. The public procurement contract and / or the framework agreement is concluded between the contracting authority and the tenderer(s) whose tender has been declared successful.

The public procurement contract / framework agreement for which the financial sources are allocated from the state budget / local budget is compulsorily recorded at one of the regional treasuries of Ministry of Finance and enters into force on the date of registration or at a later date provided by it after registration with one of the regional treasuries of the Ministry of Finance. The public procurement contract / framework agreement for which the management of financial sources is not performed through the treasury system, enters into force on the date of signature or another subsequent date indicated therein, provided that the waiting periods have expired [13].

Article 75 of the law no. 131 provides that in the attribution documentation, the authority the contracting party requests the tenderer to indicate in his tender the part of the contract which he intends to subcontract it to third parties, as well as the proposed subcontractors.

In the case of works procurement contracts and the services to be provided be rendered at an installation under direct supervision of the contracting authority, after awarding the contract, but not later than the moment of its execution, the contracting authority asks the tenderer to indicate the name, the contact details and the legal representatives of the to its subcontractors involved in the respective works or services, insofar as they are information is known at that time.

The tenderer is obliged to notify the contracting authority of any changes in the duration the contract, as well as to present the information regarding the possible new subcontractors that will be subsequently involved in the respective works or services.

The contracting authorities have the right to extend the application of the obligations to:

a) contracts for the procurement of goods, to contracts for the procurement of services other than those regarding the services to be provided at installations under direct supervision of the contracting authority or the suppliers involved in the procurement of works or services.

The contracting authority shall verify that there are grounds for excluding subcontractors. In the in such cases, the contracting authority

requires the tenderer to replace the subcontractor in which resulted, after verification, that there are compulsory reasons for exclusion. If it is necessary, the requested information is accompanied by the statements of its own responsibility subcontractors.

The contracting authority has the right to make direct payments to subcontractors for the part (s) of the public procurement contract performed by them, for the goods provided, the works performed or the services provided to the tenderer according to the contract between bidder and subcontractor, when the nature of the contract allows this. Subcontractors will express at the time of the conclusion of the public procurement contract or, as the case may be, at the moment their inclusion in the public procurement contract the option to be paid directly by the contracting authority.

The contracting authority makes direct payments to the approved subcontractors only when their performance is confirmed by documents approved by the authority contractor, tenderer and subcontractor or by the contracting authority and subcontractor then when the tenderer unreasonably blocks the confirmation of the performance of the obligations assumed by the subcontractor. If a subcontractor expresses the option of being paid directly, the contracting authority has the obligation to establish clauses within the public procurement contract compulsory contracts providing for the transfer of rights of payment obligations to subcontractor / subcontractors for the related part (s) of the contract him / them, when the fulfillment of the obligations assumed by the subcontracting contract.

The contracting authority has the obligation to request, at the conclusion of the procurement contract public or when new subcontractors are introduced, the presentation of contracts concluded between bidder and the subcontractor / subcontractors nominated / nominated in the tender or declared subsequently, so that their activities, as well as the amounts related to the benefits, are contained in the public procurement contract. Those mentioned above do not diminish liability to the main contractor as to how to fulfill the future procurement contract public / public contract.

We also want to emphasize the provisions of article 77 of the law no. 131, which establishes cases specific termination of the public procurement contract. Thus, without prejudice to the frame legally regarding the termination of the contracts or the provisions of the present cited law regarding the invalidity the contracting authority has the right to unilaterally terminate a public procurement contract during

its validity period in one of the following situations:

a) the contractor was, at the time of his assignment, in one of the situations that would have determined its exclusion from the award procedure according to art. 19;

b) the contract has been subject to a substantial modification which requires a new procedure public procurement;

c) the contract should not have been awarded to the respective contractor, given a serious violation of the obligations resulting from this law and / or the international treaties to which Republic of Moldova is a party, which was established by a decision of a court national or, as the case may be, international.

Conclusions:

1. Considering the opinions expressed in the specialized literature, that the nature of the contract public procurement is that of an administrative contract, at least for reasons that represent an agreement of will between a public authority and another subject of law, public or private, as it has a onerous character, involving performing works, providing services or products; that some of the contractual clauses have an exorbitant character, of public law, are established by law. They give the contracting authority the right to unilaterally terminate the contract, in consideration of public interest.

2. We argue that the contract is concluded after the use of special procedures, such as the competition and or the public auction, expressly provided by Law no. 131.

3. Analyzing the legal content of the Romanian legislation, other states of the law no. 131 regarding public procurement contract concluded that it has a dual nature: it is administrative but also commercial. In the law no. 131 expresses the purpose of profit and the price, as well as other qualities of the commercial contract. At the same time, we emphasize that social relations regulated by law 131 fall under the regulatory framework of the law on entrepreneurship and enterprises no. 845.

The editorial space does not allow us to discuss all the issues raised or that can be raised, from a theoretical and practical point of view, regarding the new regulation on public procurement. On the other hand, in the absence of a conclusive judicial practice in this matter, the discussions are only in the theoretical and comparative law space.

Bibliographical references

1. Legea Nr. 131 din 03.07.2015 privind achizițiile publice. Publicat: 16.11.2018 în Monitorul Oficial Nr. 424-429, art. Nr.: 666, data intrării în vigoare: 01.05.2016.
2. Strategia de dezvoltare a sistemului de achiziții publice în Moldova.
3. Directiva 2004/18/CE. Cererea de decizie preliminară privește interpretarea articolului 1 alineatul (2) litera (a) din Directiva 2004/18/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 31 martie 2004 privind coordonarea procedurilor de atribuire a contractelor de achiziții publice de lucrări, de bunuri și de servicii (JO 2004, L 134, p. 114, Ediție specială, 06/vol. 8, p. 116): http://curia.europa.eu/juris/document/document_print.jsf?
4. Alina Codreanu. Considerațiuni privind natura juridică a contractului de achiziție publică: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/35_37_Consideratiuni%20privind%20natura%20juridica%20a%20contractului%20de%20achizitie%20publica.pdf
5. Legea Nr. 131 din 03.07.2015 privind achizițiile publice. Publicat: 16.11.2018 în Monitorul Oficial Nr. 424-429, art. Nr.: 666. Data intrării în vigoare: 01.05.2016.
6. Goriuc S. Contractul administrativ asimilat actelor administrative în contenciosul administrativ. Administrația publică, nr.1, 2018, p. 56-61.
7. G. Jèze, Les contrats administratifs de l'Etat, des departements, des communes et des etablissements public, vol. I, Paris, 1927, p. 16,
8. Lucian Gheorghe Pavel. Observații la natura juridică a contractului achiziții publice <https://www.juridice.ro/>
9. Oliviu Puie. Contractele administrative în contextul Noului Cod civil și al Noului Cod de procedură civilă / Oliviu Puie. - București: Universul Juridic, 2014, p. 26-50.
10. Legea cu privire la antreprenoriat și întreprinderi Nr. 845 din 03.01.1992. Publicat: 28.02.1994 în Monitorul Parlamentului Nr. 2, art. Nr.: 33.
11. Legea Nr. 131 din 03.07.2015 privind achizițiile publice. Publicat: 16.11.2018 în Monitorul Oficial Nr. 424-429, art. Nr.: 666. Data intrării în vigoare: 01.05.2016.
12. Art.17 lit. a) a legii nr.131, modificată prin LP169 din 26.07.18, MO321-332/24.08.18 art.527; în vigoare din 01.10.18.
13. Legea, Nr. 131 din 03.07.2015 privind achizițiile publice. Publicat: 16.11.2018 în Monitorul Oficial Nr. 424-429, art. Nr.: 666, Data intrării în vigoare: 01.05.2016.

POLICE MANAGEMENT AS A LEGAL DISCIPLINE FOR THE PROTECTION OF PUBLIC ORDER DURING DIFFERENT PUBLIC EVENTS

Mihail BIRGAU, *doctor habilitat in Law, university professor, IRIM*
(m.birgau@mail.ru)

Nichifor KARPOV, *doctor habilitat in Law, university professor,*
Ukrainian State University of Finance and International Trade

Abstract

Protests have always been, are and will be an integral part of the lives of citizens of any state. Without proper control, all kinds of protests and rallies can turn into riots. The control must be carried out in accordance with all the laws that ensure the rights and freedoms of citizens. Unfortunately, the police exercising such control do not always respect the law and justice. Therefore, the control and all accompanying measures should, first and foremost, be properly organized to protect the protesters from themselves, as well as the state from harm and disorder. The organization and implementation of the special measures to combat the protests must be studied in detail, first of all, from a scientific and legal point of view.

Keywords: *citizens' political activity, events, protests, internal affairs, public order protection, police, police management, special measures.*

CZU: 351.74:323.233

The changes that take place in the lives of the citizens of the Republic of Moldova and Ukraine awaken the activity and the high desire of the people to participate directly in solving the problems that concern their common interests.

In the context of expanding freedom of expression, affirming opinions

and actions, such forms of political activity of citizens, as: meetings, street processions and demonstrations have gone beyond the framework of traditional ideas about the status of peace in the political life of society.

So what does a public event mean? Events must be understood as a set of actions or phenomena of social life, with participation of a large number of citizens, committed to meet the political, spiritual, physical and other needs, which is a form of realization of their rights and freedoms, as well as a form of social communication between people and a way of developing the equal attitude of the individual, the team and the society as a whole. Further types of public events will be analyzed.

By content, there are socio-political events (congresses, conference symposia), cultural events (festivals ...), and sports (the Olympics, competitions and athletics).

By significance: international, regional and local mass events can be distinguished.

By appearance, there are organized and spontaneous events.

In accordance with Article 40 of the Constitution of the Republic of Moldova, citizens have the right to gather peacefully without any weapon, to organize rallies, demonstrations, marches or any other gatherings that are to exercise their rights and freedoms by participating in public events. Unfortunately, not all events take place peacefully; some are accompanied by riots, violent acts against citizens and police officers. Unfortunately, not all police actions in such situations meet modern requirements.

The need to increase the efficiency of the management of the internal affairs under special conditions determines the need for a thorough and comprehensive scientific study of the problems that relate to the activities of the different government institutes and public organizations in this field, which will contribute to solving the tasks of protecting the public order and the security in different conditions.

The results of the generalization of practice of the activities of the government institutes show that the assurance of the order under uncertain conditions is possible only by a comprehensive study of the legal, organizational and tactical principles, forms and methods.

It should be noted that, in general, depending on the purpose, these activities may aim to meet the political, spiritual, cultural, professional, sporting and other needs of a large number of people who are united by a common interest.

For most police officers, it is no secret that in the beginning, events inherently peaceful, may put in danger public order and the well-being of citizens. During public events, could take place violations of public order, under the pretext of which could be committed attacks on the life and health of citizens who are accidentally located in the immediate vicinity of the event, as well as on the property of individual and legal entities.

The presence of a large mass of people is characterized by the fact that the events with different goals attract the attention of a large number of people who subsequently join the participants in these events.

The organization of the actions should be understood as a clear procedure for the actions of all entities involved in the preparation and conduct of events, ensuring their safety, developing an action program for the safety of citizens and participants in the event, creating coordinating centers, etc.

A study on the materials of the extraordinary events (which took place on April 7, 8, 2009 in Chisinau) indicates that the lack of necessary organizational support leads to serious consequences, very often to human victims.

Therefore, based on the above, we mention that the events in the limited meaning are the implementation of a series of measures that ensure the protection of rather public than private order and safety during the preparation of the events, that we can also consider as a special operation.

Maintaining public order during social and political events is less related to individual behavior and offers, first of all, the ordering of group communication. For this purpose, collection, placement and different measures are organized to prevent unorganized agglomeration in certain places, and to regulate the flow of citizens and their behavior.

Based on the above, we can formulate the main tasks of ensuring security during the events:

- Ensuring order within the perimeter of the meeting;
- Identification and removal from the perimeter persons who are in a state of alcoholic or narcotic intoxication, as well as of persons who are in a strong state of emotions;
- Preventing possible conflicts between the rally participants;
- Identification, detention and transfer to the police persons who brought weapons, special equipment or other dangerous objects to the rally;
- Detaining and transferring to the police persons who make public appeals for violations of the law;

- Offering the first aid to the persons in need, as well as their evacuation outside the perimeter for the subsequent transfer by the ambulance service crew;
- Registration through photo and video filming violations of the law, both on the part of the protesters and on the part of the police for the subsequent presentation in court;
- Ensure that the meeting ceases after its expiry;
- Preventing the appearance of panic or disorganization of participants at the rally after its completion.

Conclusions

Analyzing the security features of political-public events, we can reach some conclusions.

Socio-political events, due to their characteristics, are a source of high risk and require serious attention to ensure security. In order to ensure the safety of such events, it is advisable to use the joint efforts of the police, the public and the volunteers between the event organizers for qualified and competent actions, in accordance with the law.

Persons involved in ensuring the safety of social and political events must benefit from special training, be qualified, possess the necessary experience and knowledge and have the right equipment.

In world practice, new and more widespread types of special instruments aim to suppress the riots without causing significant harm to the participants in the demonstration.

It is advisable to organize specialized seminars in which is possible to obtain the necessary knowledge regarding the safety of such events.

Bibliographical references

1. Бужор В., Гуцуляк В. Особенности обеспечения общественного порядка и общественной безопасности при проведении массовых мероприятий, Закон и жизнь, 2002, № 3, <https://criminology.md/index.php/ro/articole/107-osobennosti-obespecheniya-obshchestvennogo-poryadka-i-obshchestvennoj-bezopasnosti-pri-provedenii-massovykh-meropriyatij>
2. Закон Республики Молдова об организации и проведения собраний от 21 июля 1995 г., <https://www.legislationline.org/ru/documents/action/popup/id/14709>
3. Административная деятельность органов внутренних дел. Учебное пособие Черпей В.В, Константинов С.Ф., Брютень С.Г. под редакцией Коваленко В.В., Киев 2014 г.
4. Лебон П. Психология народов и масс, 1991 г, Москва.

5. Сигеле С. Преступная толпа, Опыт коллективной психологии, издание СПб, 1986 г.
6. В. Гуцуляк. Административная право Республики Молдовы, учебник, Кишинэу, 2007, Типография Ch: Elena SRL.
7. Г. Щекеси. Организация и психология управления преступником. Учебное методическое пособие, Киев, МАУП, 2002.
8. Л. Хьелл, Д. Зиглер. Теория Личности, СПб. Главный редактор В. Уешанов, издательство Питер Ком.
9. V. Gureu. Drept Administrativ, Note de curs, Chișinău 2016, Tipografia Print-Caro.
10. G. Papuc, M. Bîrgău. Organizarea și desfășurarea obligațiilor operativ-tactice în organele afacerilor interne, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al RM, 2002, Tipografia Pauto-Lux SRL.

ALTERNATIVE METHODS OF DISPUTE RESOLUTION IN PRIVATE LAW

Ion BURUIANA, *PhD in Law, associate professor, IRIM*
(ionburuianac@yahoo.com)

Abstract

The present study attempts to take stock of the current position on this question, and to demonstrate that the answer varies depending on the area in which one resorts to ADR (alternative dispute resolution mechanisms). In matters where parties can freely dispose of their rights, the principle of freedom of contract must prevail, save that the procedural purpose of dispute resolution agreements will naturally affect their regime.

Recently, in international arbitration practice are used multi-tiered dispute resolution clauses which provide some preliminary steps of temptation to solve dispute superior to address them to arbitration. These kinds of the clauses are perfectly lawful.

Keywords: *alternative dispute resolution mechanisms, mediation, arbitration, multi-tiered dispute resolution clauses.*

CZU: 347.1

Alternative dispute resolution methods are expanding. These alternative methods of dispute resolution are pure techniques of amicable settlement of the dispute or even certain judicial modes.

In private law certain alternative ways of litigation are used, such as: conciliation, mediation, transaction and arbitration.

Some alternative methods of dispute resolution are orchestrated by a third party, sometimes having a jurisdictional power that allows it to settle the dispute between the parties, applying the law, otherwise the third party plays the role of reconciler, having the task of reconciling the parties.

These processes have a conventional origin in that their implementation results from the will of the parties, which is formalized by agreement.

In this regard, a first observation must be made. In the event of the informal negotiations take place, it must be admitted that there is no contractual relationship between the parties. On the other hand, if the parties agree to appoint a third party, who is responsible for carrying out a mediation brief, we are in the presence of a contract.

When the parties explore an amicable way of resolving their dispute, it is their task to agree on a procedure to follow.

The provisions regarding the conventional or extrajudicial mediation are contained in the Law on mediation no. 137 of 03.07.2015. Mediation on its own initiative or conventional mediation is made through an agreement whereby the parties undertake to submit to the mediation an existing dispute or one that may arise between the parties regarding a contractual or non-contractual legal relationship (art.2 of the Law).

The mediation agreement or agreement must be differentiated from the mediation contract which is an agreement concluded between the mediator, on the one hand, and the parties in dispute, on the other, by which the mediator commits himself to mediate a dispute according to the procedure established by the provisions of the Law regarding the mediation no. 137 of 03.07.2015.

The mediation contract imposes obligations on the parties. Failure to comply with these obligations exposes their author to the conventional sanctions provided by contract law. However, it should be noted that these sanctions will often be difficult to enforce. The victim of non-execution will have difficulties in justifying the damage suffered as a result of the violation committed by the opposite party. That is why it is insisted on the procedural character of the mediation contract that makes it possible to justify the application of the procedural law, which contributes to strengthening the efficiency of this contract.

Judicial mediation is regulated in Chapter XIII of the Code of Civil Procedure and is initiated on the court's motion. The court establishes an amicable settlement of the dispute in which the parties are informed about the law applicable to the dispute, the length of the proceedings, the possible costs of the case, the possible solution on the case and its effects for the parties to the trial.

The purpose of the amicable settlement hearing is to help the parties communicate, negotiate, identify their interests, evaluate their positions and find mutually satisfactory solutions. The term of judicial mediation may not exceed 45 days from the date on which the first amicable settlement of the dispute was fixed, unless otherwise provided by law.

All discussions or acts made in the process of judicial mediation are confidential.

The agreement of the parties regarding the amicable settlement of the dispute is made by concluding a settlement which is confirmed by the court.

The transaction between the parties is not allowed if it contravenes the law or violates the rights, freedoms and legitimate interests of the person, the interests of the company or the state.

The civil procedure code comes to consolidate the settlement by facilitating the conditions for its execution. Article 1824 of the Code of Civil Procedure provides that the civil procedure is concluded by the effect of the settlement and adds that it is within the jurisdiction of the judge to enforce the settlement of the parties through its confirmation. In this case, each of the two parties will enjoy some kind of privilege before requesting the execution of the settlement.

The transaction is a contract whereby the parties terminate an dispute or prevent an dispute to arise (art. 1331, para. 1, C. civ.).

The settlement constitutes a written contract by which the parties undertake to make mutual concessions in order to resolve disputes that have arisen or which may arise in the future. The parties may also resort to resolving their disputes through the transaction, by inserting a clause to that effect in a contract.

As a special contract, the settlement is subject to a legal regime derogating from the common contract law, especially regarding the flaws of consent.

In principle, regarding the error, the settlements cannot be canceled due to errors of law (art. 1334 para. 2 C. civ.).

In this respect, the Civil Code confirms the procedural nature of the settlement and assumes the risks that such a nature implies. Admitting the error of law, that is, an error in the settlement of the dispute settled by transaction would authorize the parties to prove that the claims are unfounded. The exclusion of this error, as a ground for annulment, is therefore intended to prevent discussion of the merits of the dispute after the conclusion of the settlement.

A settlement can be canceled when there is an error on the person or on the subject of the dispute or in cases where there is fraud or violence (art. 1334 para. 1 C. civ).

The out-of-court settlement can be concluded without resorting to mediation and can be confirmed by the courts in accordance with chapter XLV of the Code of Civil Procedure.

The refusal to confirm the settlement can be appealed against (art. 190, para. 3 CPC).

However, these legal provisions do not regulate the extent of the control performed by the court in examining the issue of confirmation (or non-confirmation) of the settlement. In this context, it can be argued that the idea that the judge should be limited to a minimum control has been established. [1]

Arbitration is also an alternative method of dispute resolution in relation to the settlement of disputes by the courts, but unlike other alternative methods of dispute resolution, it is a court that applies the rules of law and makes an award, which has a legal regime similar to that of the court's judgment,

In matters of domestic or international arbitration, the agreement used for the purpose of conducting the arbitration procedure shall be expressed by an arbitration clause or an arbitration agreement. The arbitration clause is generally inserted in a main contract concluded between the parties and aims at resolving future disputes that will arise in relation to the respective contract.

The parties may also draw up an arbitration agreement after the dispute arises. Their contractual freedom is manifested especially in this area. Indeed, in addition to their free choice to settle their dispute through this private justice, the freedom of the parties will be extended as to the mode of arbitration they will select: ad-hoc arbitration or institutional arbitration. In ad-hoc arbitration, the parties benefiting from greater freedom in organizing the arbitration procedure.

In addition, in the international arbitration, the contractual freedom of the parties will also include the free choice of the rules of procedure and of the law applicable to the dispute (1 art. 19 para. 1 and respectively art. 28 para. 1 of the Law on commercial arbitration international 24-XVI from 22.02.2008).

In the case of arbitration, the arbitration decision rendered will have the effect of resolving the dispute and will be vested with a judicial power.

The arbitral decision can acquire enforceable power only through a enforcement application, addressed to the court that would have been competent to examine the civil case in the absence of the arbitration clause (2 -Art.482 paragraph (1) of the Procedural Code). The court seized will, of course review, after which it can refuse to issue the title of enforcement of the arbitral decision if it finds the existence of any legal basis provided in art. 485 of the Code of Civil Procedure.

Recourse to these alternative dispute resolution methods may also be anticipated by the parties to resolve a possible future dispute. For this purpose the parties may use a clause, qualified as a dispute settlement clause introduced in a main agreement / contract.

Such clauses are called multi-level dispute settlement clauses, where the highest level is the settlement of disputes by the courts or arbitration.

These clauses, as in the case of any other valid contractual clauses, will be honored by the parties and applied by the court or the arbitral tribunal.

According to art. 166 (2) h) and art. 167 para. (1) letter (d) of the Code of Civil Procedure in the request for legal proceedings the applicant will include data on the compliance with the procedure for pre-settlement of disputes by extrajudicial means and will attach the supporting documents in this respect, if the procedure is required by law or contract.

The constitutionality of these legal provisions has been challenged at the Constitutional Court for violating a number of constitutional principles, including free access to justice (Article 20 of the Constitution of the Republic of Moldova of July 29, 1994, as amended).

The Constitutional Court rejected the request and stressed that, in view of art. 6 p.1 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, Rome, of November 4, 1950, as subsequently amended, and the case law of the European Court of Human Rights, the right of access to justice cannot be absolute, may imply limitations, including with procedural character, provided that these limitations are reasonable and proportionate to the intended purpose does not affect the substance of the law. [2]

The Constitutional Court also held that the obligation to resort to extrajudicial settlement of disputes is not a limitation of free access to justice, contrary to the Constitution, because the interested party retains the right to size the court to settle the dispute.

Thus, the Court finds that by instituting the pre-litigation procedure, the restriction of free access to justice was not sought, of

which, obviously, the person concerned benefits under the law, but exclusively the establishment of an orderly climate, indispensable, in order to exercise the right. constitutionally stipulated by art.20 of the Constitution, thus preventing abuses and ensuring the protection of the legitimate rights and interests of the other parties.

The Constitutional Court held that the role of the contested procedural rules is to regulate an extrajudicial procedure, which would give the parties the opportunity to agree on the applicant's possible claims, without involving the competent judicial authority. For these major reasons, conditioning the court's referral to the conciliation procedure with the opposing party cannot be qualified as a restriction of the free access to justice, as long as the interested party can submit the request to the court.

The Code of Civil Procedure foresees two possible consequences of the applicant's failure to comply with the pre-litigation procedures:

- the restitution of the request for legal proceedings (art. 170 (1) a Code of civil procedure);
- removing the request from the role (art. 267 a) Code of civil procedure).

In both cases, the judge issues a reasoned conclusion indicating the obligation of the applicant to comply with the previous stage (s) of dispute resolution before submitting the request for trial (art. 170 (2) and art. 268 (1)) Code of Civil Procedure).

There is no similar regulation in the arbitration procedure, but the arbitral tribunal will have to comply with the multi-level dispute settlement clauses, generally, under the principle of the binding force of the contract (art. 668 Civil Code).

Moreover, the law on arbitration (domestic and international) enshrines the freedom (autonomy) of the parties regarding the conclusion of the arbitration agreement.

The autonomy of will is clearly articulated in art. 4 of the Law on arbitration, which among other "basic principles of arbitration" lists "freedom of arbitration agreements" (art. 4 c) and "constitution of arbitration in accordance with the agreement of the parties" (art. 4 d).

Failure to comply with a mandatory mediation / conciliation clause is a procedural exception and must be invoked before any defense on the merits of the dispute.

With the flow of foreign investments and the use of external and external financing to carry out the infrastructure and other complex projects in the country, standardized forms of contracts are imported and are increasingly employed in the context of the Republic of Moldova. [3]

These standardized forms often contain sophisticated dispute settlement clauses.

Currently, due to the lack of case law regarding the application of the multi-level dispute settlement clauses, we cannot identify what the evolution of arbitration case law is in this area, but we should mention that the beginning of the pre-dispute settlement phases provided by a settlement clause of multilevel disputes, other than mediation, does not suspend the limitation period.

Therefore, if the parties agree on the use of prior procedures, they should consider this aspect to avoid losing the possibility of achieving the subjective right due to the expiry of the limitation period.

Although the law in the field of arbitration does not contain specific provisions regarding multi-level clauses, there are general legal instruments regarding the sanction of non-compliance.

Thus, the arbitral tribunal may be declared incompetent to settle the dispute on the ground that the dispute is arbitrable.

This approach would be particularly plausible if the entire multi-level dispute resolution clause were considered an arbitration clause. [4]

The suspension of the arbitration procedure would be possible only if the arbitration agreement would provide for this possibility, either directly or by reference to the arbitration rules to which the arbitration agreement refers.

Moreover, failure to comply with the pre-litigation stages, in accordance with the multi-level dispute resolution clause before resorting to arbitration, may, in principle, be a reason for the annulment of an arbitration decision under art. 480 (2) e) the civil procedure code if the applicant proves that the arbitration procedure has not been carried out in accordance with the arbitration agreement.

In fact, most alternative dispute resolution methods have been designed as a structured process, capable of resolving a dispute and allowing the parties to reach an agreement. In order to try to obtain the most legitimate result possible, it is therefore logical that alternative methods of dispute resolution should be organized on the basis of a number of main procedural principles. Therefore, both alternative and amicable

dispute resolution methods must take place in accordance with several fundamental procedural safeguards, set out in particular in Article 6 § 1 of the European Convention on Human Rights, concerning a fair trial. This provision provides, in particular, guarantees regarding the qualities expected from the third party involved and for the proper conduct of the alternative dispute resolution.

The third party (the mediator, the arbitrator etc.) must, in particular, be independent and impartial during the exercise of his brief and guarantee the equality of arms between the parties in dispute.

As regards the conduct of the alternative dispute resolution procedure, it must in particular provide a fundamental procedural guarantee: the principle of contradictoriness between the parties.

Of course, the procedure is more flexible, because, the parties that go to an amicable settlement of the dispute do it most often to avoid the procedural constraints that would accompany its judicial settlement.

From a practical point of view, the lack of compliance with the procedural formalities in the alternative dispute resolution is an absolute necessity. On the one hand, because these formalities have not been conceived for a negotiated settlement of the dispute, on the other, because, in any case, a negotiation does not fit well with the procedural rigor.

Bibliographical references

1. Claudia Roșu. Drept procesual civil. Partea specială. Ediția a 10-a, Editura Beck, 2019, p. 270.
2. Decizia Curții Constituționale a Republicii Moldova, nr.14, din 15 noiembrie 2012.
3. Formația contractuală a Federației Internaționale a Inginerilor: <http://fidic.org>.
4. Anna Cușnir, Multi-Tiered Dispute Resolution Clauses in Moldova. Handbook on Multi-Tiered Dispute Resolution Clauses. IBA Litigation Committee, October 1, 2015 p.132-139.

*Materialele publicate în revista „Relații Internaționale Plus”
nu reflectă neapărat punctul de vedere al redacției.*

*Responsabilitatea asupra conținutului articolelor
revine în exclusivitate autorilor.*

Drepturile de autor asupra articolelor publicate aparțin autorilor.

Tirajul - 100 de exemplare

Periodicitatea – bianuală (trianuală)

Versiunea online: <http://irim.md/cercetare/revista-ri-plus/>

ADRESA REDACȚIEI:

str. Pușkin 54, mun. Chișinău, Republica Moldova, MD 2005,

telefon/fax: 022-21-09-78;

e-mail: ludmilarosca.com@gmail.com

TIPOGRAFIA „PRINT-CARO”

*Materials published in the journal “International Relations Plus”
do not necessarily reflect the editorial point of view.*

*The responsibility for the content of the articles
rests exclusively with the authors.*

Copyrights on published articles belong to the authors.

Circulation - 100 copies

Periodicity - biannual (triennial)

Online version: <http://irim.md/cercetare/revista-ri-plus/>

EDITORIAL ADDRESS:

54 Pushkin Street, Chisinau, the Republic of Moldova, MD 2005,

telephone / fax: 022-21-09-78;

e-mail: ludmilarosca.com@gmail.com

PUBLISHING HOUSE „PRINT-CARO”